

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**POT MLADIH DO USPEŠNEGA SOOČANJA S TVEGANJI
V SODOBNI DRUŽBI**

Tina Bukovec

Mentorica: **doc. dr. Vesna Leskošek**

Ljubljana 2012

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Tina Bukovec

Naslov naloge: Pot mladih do uspešnega soočenja s tveganji v sodobni družbi

Kraj: Ljubljana

Leto: 2012

Število strani: 148

Število tabel: 1

Število prilog: 4

Mentorica: doc. dr. Vesna Leskošek

Deskriptorji: mladi, sodobna družba, individualizacija, tveganja, strategije spopadanja, zaposlovanje, družina, vzgojni izobraževalni proces, avtonomija

Povzetek:

Diplomsko delo prikazuje bistvene značilnosti mladih odraslih v sodobni družbi. Opredelila sem obdobje mladosti in spremenjene življenjske razmere mladih. Predstavila sem sodobno družbo, ki jo lahko poimenujemo »družba tveganja« in se dotaknila osnovnih tveganj ter nelagodnosti, s katerimi se srečujejo mladi. Znašli so se v precej negotovem in nestabilnem položaju, kjer se morajo z lastnimi strategijami spopadati z življenjskimi izzivi vse bolj kompleksnega sveta. Starši so prvi vzorniki in družina pomembno oblikuje posameznika zato sem opredelila naloge, ki bi jih naj le ta, opravila. Tudi šola je vključena v vzgojni proces mladostnikov. V ta namen sem osvetlila načine, kako lahko prispeva k učenju sposobnosti, kako obvladati življenje. Skozi teorijo sem nakazala pot do avtonomnega posameznika in kot zaključek predstavila možnosti, ki jih lahko ponudi socialni delavec na tej poti. Ker teorija ne more podati vseh odgovorov, sem z intervjuji dodatno raziskala življenjske zgodbe in nazore mladih, s tem pa dobila še natančnejši vpogled v njihov življenjski svet in obravnavano problematiko.

Title: Path of the young towards successful confrontation with risks in the modern society

Key words: the young, modern society, individualization, risks, conflict strategies, employment, family, raising and educational process, autonomy

Abstract:

My thesis represents key characteristics of young adults in modern society. I have defined the concept of period of youth and altered living conditions of the young. I have presented the modern society, which we can term »the society of risks«, and fundamental risks and uneases, with which the young are dealing with. They have found themselves in a fairly uncertain and unstable position, in which, with their own strategies, they have to face the challenges of life of an increasingly complex world. Parents are the first role models, and family significantly shapes the individual's personality, therefore I defined functions family has to fulfill. Educational institutions are also included into the raising and educational process of juveniles. For this purpose I have described, how they can contribute to learn to acquire capabilities for managing their personal life. In theoretical part I have indicated the path to being an autonomous individual and in conclusion presented some options, which a social worker can offer in reaching that goal. Since theory itself cannot provide all the answers, I have, with the help of questionnaires, additionally researched life stories and view points of the young and, in this way, managed to get more precise insight into their life and into the discussed topic.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**POT MLADIH DO USPEŠNEGA SOOČANJA S TVEGANJI
V SODOBNI DRUŽBI**

Tina Bukovec

Mentorica: **doc. dr. Vesna Leskošek**

Ljubljana 2012

Nikoli ne bom pripravljena za pot, če ne začnem.

Že dolgo se obiram in pripravljam kovčke.

Kaj naj vzamem s seboj, da bom vedno na varnem?

Ne morem, ne znam se opremiti z vsem potrebnim.

Končala bom priprave, danes odrinem.

S seboj bom vzela edini dar, ki sem ga prinesla s seboj na svet.

Vse je pripravljeno.

Vse potrebno je v meni.

Vsega se lahko naučim.

(Alenka Rebula)

PREDGOVOR

Mladina je družbena kategorija, ki je v zadnjih desetletjih doživela veliko sprememb zaradi pomembnih preobratov na vseh področjih, ki vplivajo na kakovost življenja mladih. Širše družbeno okolje, družinski odnosi, izobraževanje, pogoji na trgu delovne sile in sistem blaginje pomembno vplivajo na mlade, zato je, tako menita Rakar in Boljka (2009: 5), »... življenje mladih dandanes zaznamovano z negotovostjo in nujnostjo iskanja uspešnih strategij za uspešno obvladovanje tveganj, s katerimi se v svojih življenjskih potekih soočajo mladi.«

V diplomski nalogi sem se osredotočila na mlade odrasle, med katere spadam tudi sama. Znašla sem se v nelagodni situaciji, saj ne vidim možnosti za uspešno obvladovanje tveganj. Želela sem pridobiti teoretično podlago, ki bo pripomogla k razumevanju mojega položaja, zato sem zbrala zapise različnih strokovnjakov o vseh pomembnih vidikih problematike mladih v sodobni družbi. Z namenom še večje poglobljenosti razumevanja sem raziskala življenjske zgodbe, nazore in poglede na sodobno družbo drugih mladih odraslih, kar sem skušala povezati s pridobljenimi teoretičnimi koncepti strokovnjakov. Pridobljenih rezultatov ne morem posplošiti na celotno populacijo, menim pa, da lahko pomembno prispevajo k razširjanju obzorja mladega posameznika, ki se je znašel v podobni situaciji.

Namen diplomskega dela je prikazati življenjske poti mladih odraslih v sodobni družbi in raziskati, katera so osnovna tveganja, s katerimi se srečujejo, in kakšni so načini spopadanja z njimi, ter nakazati pot do uspešnega soočanja s tveganji sodobne družbe.

Hvala vsem intervjuvancem za vpogled v vaše osebne življenjske nazore in iskreno sodelovanje pri mojem raziskovanju.

Zahvaljujem se mentorici Vesni Leskošek, za strokovno pomoč in vodenje ob nastajanju diplomskega dela ter Liljani Rihter za nesebično pomoč pri raziskovalnem delu naloge.

Hvala vsem, ki ste kakorkoli prispevali k napredovanju na moji študijski in življenjski poti.

KAZALO VSEBINE

1	TEORETIČNI UVOD	7
1.1	MLADOST	7
1.1.1	Opredelitev pojma mladosti in mejniki odrasčanja	7
1.1.2	Mladi odrasli	8
1.1.3	Identiteta mladih	11
1.2	SODOBNA DRUŽBA	13
1.2.1	Sodobna družba in mladi	13
1.2.2	Individualizacija in globalizacija	16
1.2.3	Pluralizem sodobne družbe	21
1.2.4	Izbira in mladi	23
1.2.5	Vrednotne in življenjske usmeritve mladih	24
1.2.6	Izobraževanje in zaposlovanje mladih	26
1.3	TVEGANJA IN STRATEGIJE SPOPADANJA Z NJIMI	27
1.3.1	Družina	28
1.3.2	Družina in tveganje	30
1.3.3	Starši so prvi vzorniki	33
1.3.4	Pomen vzgoje in vzgojnih stilov v družini	34
1.3.5	Krizni življenjski dogodek in strategije obvladovanja	36
1.4	POT DO AVTONOMNEGA MLADEGA ODRASLEGA	40
1.4.1	Uspešna družina	40
1.4.2	Vzgojna vloga izobraževalnih sistemov	41
1.4.3	Avtonomija	43
1.4.4	Socialno delo in mladi	44

2	OPREDELITEV PROBLEMA	47
2.1	Raziskovalna vprašanja.....	48
3	METODOLOGIJA	49
3.1	Vrsta raziskave.....	49
3.2	Merski instrumenti in viri podatkov	49
3.3	Populacija in vzorčenje	49
3.4	Zbiranje podatkov	50
3.5	Obdelava in analiza podatkov	51
4	REZULTATI IN RAZPRAVA	52
4.1	Sodobna družba.....	52
4.1.1	Dojemanje sodobne družbe	52
4.1.2	Izboljšave.....	56
4.1.3	Izbira.....	58
4.2	Mladost in odraslost.....	60
4.2.1	Samoopredelitev	60
4.2.2	Poklicna smer	61
4.2.3	Osebnostne lastnosti	61
4.2.4	Vrednotni sistem mladih.....	61
4.2.5	Načrtovanje prihodnosti	63
4.2.6	Iskanje poti do cilja	63
4.3	Tveganja in strategije spopadanja z njimi.....	64
4.3.1	Življenjski prehodi.....	64
4.3.2	Zaposlitev	65
4.3.3	Osnovna tveganja	67
4.3.4	Strategije spopadanja s tveganji	68

4.3.5	Družina	69
4.3.6	Priprava na spopadanje s tveganji	71
4.3.7	Učenje uspešnega ravnanja.....	73
4.3.8	Pomoč	74
5	SKLEPI.....	80
6	PREDLOGI	84
7	VIRI IN LITERATURA.....	86
7.1	Elektronski viri	89
8	PRILOGE	90
8.1	Vprašalnik	90
8.2	Intervjuji.....	92
8.3	Prikaz odprtega kodiranja	122
8.4	Prikaz hierarhičnega urejanja pojmov	139
9	POVZETEK	147

KAZALO TABEL:

Tabela 1: 4.1. Osnovni podatki intervjuvank in intervjuvancev	52
---	----

KAZALO GRAFOV:

Graf 1: Temeljne lastnosti, ki bi jih naj otroci pridobili doma od staršev	31
--	----

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 MLADOST

1.1.1 Opredelitev pojma mladosti in mejniki odraščanja

Značilnost sodobnih družb je členitev življenjskega poteka na posamezne življenjske faze, ločitev otroštva in mladosti od odraslosti in izjemno zanimanje za potek odraščanja in mladostnikov. Odkritje mladosti je bilo nujno v vseh družbah, za katere je značilen razmah individualnosti, razbitje tradicionalnih socialnih povezav in kjer mesto posameznika ni bilo že vnaprej določeno. Mladost ima poseben pomen in značaj, pomeni socialno nadaljevanje otroštva, obdobje socialnega eksperimentiranja s seboj in s socialnim svetom. Po Gillisu (1999: 238) je mladost dobila poseben pomen odloga odraslosti, ki se kaže v odlogu takojšnjega sprejemanja vseh nalog in obveznosti po koncu pubertete, kar so izkoristile različne vzgojne in pedagoške institucije, z namenom bolje pripraviti mlade na zahtevna, zlasti intelektualna dela v dobi odraslosti.

Mladost je obdobje življenja od otroštva do zrelosti, z izrazom »mladina« pa običajno poimenujemo vse mlade ljudi, ki so v tem obdobju. (Vertot: 9) Ule (2008: 49) definira, da je »mladost silno občutljivo obdobje, je prostor konstrukcij socialnih vlog in statusov, predstav o smotrih življenja, vrednostnih ocen o dejanjih in dosežkih ljudi.«

Ule (2008: 50) opredeljuje »mladost kot obdobje, ko mlad človek ni več otrok, ni pa še pripoznan kot odrasel.« Zaradi svoje »vmesnosti« med dvema relativno trdno opredeljenima življenjskima obdobjema, otroštvom in odraslostjo, je mladost veljala za labilno in protislovno razvojno obdobje, ki zahteva skrb in nadzor odraslih. Sedaj je prepoznana kot izrecno formativno življenjsko obdobje, ključno za življenje in delo odraslega, kar je v preteklosti privedlo do tega, da je »delo z mladimi« postal poseben družben projekt. Avtorica (1996: 25) izpostavlja, da je postmladost možnost, ki jo lahko uresniči le tisti del mladih, ki ima zanj ustrezne materialne in socialne pogoje, oseba, ki je uspešno dokončala identitetno krizo v adolescenci in ki sprejema socialne vloge odraslih in svoje družbeno samoumeščanje. Za ta proces potrebuje kvalitetno izobrazbo in razmeroma zanesljiva sredstva za življenje.

Sociologi mladih glede starostne omejitve, ki ga pojem mladina predstavlja niso enakega mnenja. Nekateri menijo, da predstavljajo mladino ljudje v starosti med 15. in 25. letom, drugi podaljšujejo to obdobje do 30. leta ali celo do 35. leta. (Vertot: 9)

Mladost kot sociološki pojem Rakar in Boljka (2009: 5) delita na 3 obdobja:

- od 15 do 18 let (t. i. klasična mladost),
- od 19 do 24 let (t. i. pozna mladost),
- od 25 do 29 let (t. i. mlajša odraslost).

Gre za življenjsko obdobje, ki ga zaznamujeta prehodnost in vmesnost. Mladost so številni avtorji poimenovali kot obdobje med otroštvom in odraslostjo, in glede na to mladino opredeljujejo kot »ljudi na prehodu iz odvisnosti v otroštvu k neodvisnosti v odraslosti.« (ibid.) To obdobje vključuje tri glavne »prehode«:

- prehod od šole k delu (zaključek šolanja in vstop na trg delovne sile),
- prehod od ekonomske odvisnosti k ekonomski neodvisnosti in samoodgovornosti,
- prehod od doma v lastno domovanje (ibid.)

Ule (2008: 126) ugotavlja, da so družbene spremembe vplivale na motiviranost mladih k pridobivanju kreativnih delovnih mest, namesto monotonega dela v klasičnih industrijskih obratih. Da bi imeli možnost za takšna delovna mesta, morajo podaljševati šolanje in izobraževanje, kar jih privede do podaljševanja mladosti, ki sega krepko v odraslost. Opraviti imamo z dolgotrajnejšo odvisnostjo mladih, kar je povzročilo diferenciacijo tudi znotraj mladosti v več različnih obdobjih. Razlikujemo več obdobjih, ki si časovno sledijo po naslednjem zaporedju:

- klasična mladost (14 – 18 let): mladi imajo pretežno status srednješolcev, dijakov,
- podaljšana mladost (19 – 24 let): visokošolski in univerzitetni študij,
- predodraslo obdobje (25 – 29): prehod v ekonomsko in socialno neodvisnost: zaposlitev, kariera, lastna družina.

1.1.2 Mladi odrasli

Starostno spadajo mladi odrasli v obdobje druge polovice dvajsetih let, a se to vse bolj podaljšuje v trideseta leta. Socialno so mladi odrasli tisti, ki imajo mnoge znake odraslosti, manjkajo pa jim bistveni deli. Bodisi niso ekonomsko samostojni, niso zaposleni, nimajo lastne družine oz. otrok, ampak živijo kot otroci v izvorni družini in jih ekonomsko podpirajo starši, so kot pasivni opazovalci družbenih razmer brez posebne aktivne vloge v njej. Status mladih odraslih pomeni na eni strani prekinitev z mladostniškim statusom, na drugi strani pa zastoj v prehodu v odraslost.

Arnett opredeljuje pravo prehodno obdobje med biološko zrelostjo in prevzemanjem vlog odraslih z 18. letom in traja do 25. leta ali dlje. Glavna značilnost tega obdobja je raziskovanje identitete, nestabilnost s pogostimi spremembami pri šolskih, zaposlitvenih in ljubezenskih zadevah. Prehod v odraslost pojmuje kot obdobje osebne svobode in osredotočenosti nase. Pravi, da »je to čas možnosti, ko so zgodnji odrasli visoko optimistični glede tega, kako bo njihovo življenje potekalo.« (Lavrič et al. 2010: 63-64) Svoj položaj v družbi mladi zaznavajo kot stanje prehoda v odraslost. Starostno se hitro počutijo kot »mladi odrasli« kar lahko razumemo kot izraz procesa individualizacije, kjer so pri oblikovanju svojih usod prepuščeni sami sebi in kjer imajo občutek, da je njihova prihodnost odvisna od njihovih izbir. Željo in zgodnji občutek odraslosti pa usmerjata tudi naraščajoča negotovost in težavnost prehodov v odraslost, saj sodobna »družba tveganja«, kot jo poimenuje Beck (2001), povečuje usodnost odločitve mladih, ki se vse bolj zavedajo, da lahko imajo slabe odločitve resne in daljnosežne posledice pri prehajanju v odraslost. Mladi že zelo zgodaj gledajo na svoje življenje kot na projekt, za katerega so odgovorni predvsem sami. (ibid.: 69-70).

Ule in Kuhar (2003a) poudarjata štiri ključne dejavnike za prehod v odraslost: stabilna in redna zaposlitev, odselitev od izvirne družine, stabilno partnerstvo in starševstvo.

Ule (2008: 241) opredeljuje značilnosti mladih odraslih, kot:

- »obdobje intenzivnega identitetnega raziskovanja;
- doba nestabilnosti in sprememb v bivalnih razmerah, odnosih, delu, izobraževanju;
- od vseh življenjskih obdobj naj bolj osredičeno na sebe, samouresničitev;
- obdobje intenzivnega občutka vmesnosti med mladostjo in odraslostjo;
- »obdobje spreminjanja življenja«.

Status mladih odraslih pomeni rezultat sodobnih družbenih razmer, rezultat pretresov sodobne družbe tveganj. Značilen je difuzni identitetni status, ki vijuga med problemi družbe tako, da se vrača v izhodišča (v izobraževanje, v izvorno družino) ali ohranja določena sidrišča iz mladosti. Pogosta značilnost mladih odraslih po mnenju Walter, Schlathoof (v Ule 2008: 242) so reverzibilni prehodi:

- zapustijo dom staršev in se vrnejo čez nekaj mesecev,
- zapustijo šolo in se spret vključijo vanjo čez nekaj časa,
- najdejo si delo, ki ga lahko vsak hip izgubijo,
- živijo v negotovi partnerski zvezi, za katero ne vedo, kako dolgo bo trajala,

- spreminjajo svoje poklicne želje zaradi osebnih preferenc ali razmer na trgu dela,
- razvijajo »zbrkljane« življenjske stile, kjer lovijo ravnotežje med prilagajanjem in potrebo po izstopanju.

Côté (v Ule 2008: 241) navaja, da je »značilno za obdobje predodraslosti, da se mladi dokaj ostro in jasno delijo na tiste, ki imajo jasno začrtano pot v odraslost in jo aktivno načrtujejo, in tiste, ki nimajo ne usmeritev, ne možnosti in se prebijajo iz dneva v dan.«

Andreas Walther in Alter Schlathof (ibid.: 243) razlikujeta tri tipe načinov življenja mladih odraslih:

- Deljena življenja: to so ljudje, ki doživljajo nekatere vidike mladosti in druge vidike odraslosti.
- Neodločena življenja: to so ljudje, ki se ne zaznavajo niti kot mlade niti kot odrasle, ker v svojem prehodnem statusu ne vidijo jasnih in oprijemljivih ciljev prehoda v odraslost.
- Nihajoča življenja: to so ljudje, ki zavestno nihajo med obema biografskima obdobjema, želijo ohraniti privilegije obeh statusov ali pa se izogniti negativnim posledicam enega statusa.

Ule (2002b) meni, da so spremenjene življenjske razmere mladih ljudi pozne moderne hiperkompleksne, težko pregledne in obvladljive. Mladost razpada na različne segmente z različnimi življenjskimi nalogami. Na področju izobraževanja je nujna storilnost in samonadzor, mladinska kultura in porabništvo pa zahtevata hedonizem in emocije. Mladi morajo tako razvijati vzporedne biografije. Družina, šola, univerza, vrstniki dajejo mladim predvsem psihosocialno »opremo« za soočenje z individualnimi možnostmi in tveganji, ne pa za širšo in bolj zahtevno kritično refleksijo razmer.

Po Kompan Erzar (2003: 52) je razvojna naloga mladega odraslega izgraditi svojo identiteto do te mere, da se lahko izšola, izbere poklic, ga uspešno opravlja in nadalje razvija svojo kariero. Od funkcionalnega mladega odraslega se pričakuje, da bo lahko svoje sposobnosti razvijal naprej, da bo na svojem področju ustvarjalen, osebnostno zrel in odgovoren, da se je pripravljen učiti, sposoben prilagajati na nove in zahtevne situacije.

Faza mladega odraslega je začetek samostojnega življenja. To je čas, ko mlad odrasli izoblikuje življenjske cilje, postane samostojen, funkcionalen in odgovoren posameznik.

Kompan Erzar (ibid.: 53) vidi glavno nalogo tega obdobja v tem, da se posameznik zave, kdo je, kaj hoče, od kod prihaja in kam gre. Zupančič (Marjanovič Umek, Zupančič 2004: 637) pa dodaja še čustveno stabilnost, ki se nanaša na razvoj strpnosti do čustvenih napetosti in frustracij. Posameznik jih pojmuje kot sestavni del življenja, se z njimi razmeroma konstruktivno spoprijema ali jih preprosto sprejme brez sovražnosti, izražanja agresivnosti, tesnobe, depresivnosti ali celo obupa. Kompan Erzar (2003: 54) na podlagi raziskav, ugotavlja, da so mladi med študijem izredno osamljeni, ranljivi, izpostavljeni stalnemu stresu in dezorientirani. Soočajo se s študijskimi težavami in pritiskom, katerim se pridruži še pritisk domačih, ki se praviloma povezuje s čustvenimi zapleti, ki jih pri starših sprožajo odhod od doma, njegova materialna in finančna samostojnost, prva resna zveza in prva zaposlitev. Mladi se po mnenju avtorice tako »zaplete v nerešljivo dinamiko potenciranja strahu in anksioznosti pri starših, ki nato še poveča in okrepi dvom vase in še dodatno zmanjša njegovo samozaupanje.« (ibid.)

Lavrič in drugi podajajo sklep: »Mladi v Sloveniji se vse bolj zgodaj enačijo z odraslostjo, hkrati pa vedno pozneje uresničujejo dejanske prehode, kot so odselitev od staršev, vzpostavitev gmotne neodvisnosti in oblikovanje lastne družine.« (Lavrič *et al.* 2010: 72) Razloge za na videz nasprotujoči si težnji lahko po eni strani iščemo v relativno zgodnji odgovornosti mladih za svoje »življenjske projekte«, kjer se vedejo in odločajo kot odgovorni odrasli, po drugi strani pa strukturni pogoji, kot so podaljševanje šolanja in majhne možnosti za zaposlitev premikajo mejnike odraščanja v poznejša leta. (ibid.)

1.1.3 Identiteta mladih

1.1.3.1 Mladi v obdobju iskanja lastne identitete

Oblikovanje identitete je psihološki proces, v katerem se posameznik opredeljuje o tem, kdo je in kaj ceni, o svojih ciljih in usmeritvah, ki jih bo uresničil v prihodnostih. (Marjanovič Umek, Zupančič 2004: 571)

Mladi so v obdobju odraščanja na poti iskanja sebe, svojega jaza in svoje identitete, kar je globoko povezano z okoljem v katerem živijo in kjer vzpostavljajo medsebojne odnose. Po Bajzku (2008: 24) se kriza identitete mladih kaže v tem, da so izgubili otroško varnost in zaščiteno, mnogi poznavalci mladih pa zatrjujejo, da je kriza identitete le odsev dobe, v kateri živimo danes in je označena z veliko negotovostjo. Nujno je, da se mlad posameznik sprašuje, kdo pravzaprav je. Zunanji svet mu vsiljuje, kaj bi moral delati, kako bi moral

misлити, se obnašati in kaj bi moral biti ter mu s tem ustvarja neko podobo o njem samem, kar pa mu pogosto ne pomaga ugotoviti, kdo pravzaprav on sam je. Lastna identiteta je v nenehnem iskanju, izgrajevanju in oblikovanju. Posamezniku se danes vsiljuje fragmentirana identiteta, sestavljena iz mnogih delcev, ki je v nenehnem razvoju in spreminjanju, vendar takšna identiteta ne daje enovite in popolne celote.

Coleman (v Ule, Miheljak 1995: 30) je mnenja, da »prihaja do izrazitih identitetnih kriz tam, kjer se več razvojnih nalog zvrsti v istem časovnem obdobju, tako da posameznik ni sposoben razviti uspešnih strategij za reševanje vseh nakopičenih problemov.«

1.1.3.2 Negotovost in identitetna zmeda

Duh časa in spremenjeni družbenoekonomski odnosi silijo mlade v tak razvoj identitete, ki bi ga po prejšnjih merilih označili kot neuspešnega. Marcia je v svojih raziskavah prišel do spoznanja, »da vse več mladih ne gradi svoje identitete na stabilnih, zavezujočih odnosih, ki bi podpirali izdelano pozitivno identiteto. Na podlagi teh spoznanj je dodatno razdelal status difuzne identitete in ugotovil, da se je razširila in spremenila, da ima več variacij (Ule 2008: 72):

- kulturno adaptivna difuzija (značilna je nezavezanost in odprtost za spremembe, izkoriščanje ponujenih možnosti, pojavila se je kot odgovor na negotove in hitro spreminjajoče se družbene razmere);
- motena difuzija (pomeni nazadovanje ali zastoj v razreševanju krize identitete, kaže se v socialni osamitvi, pobeg v fantazijo in sanjarjenje);
- brezskrbna difuzija (predstavlja videz dobre socialne vključenosti in visoke socialne dejavnosti z veliko socialnimi stiki, a brez globljih čustvenih vezi - ta tip dobro ustreza sodobnemu potrošniškemu stilu življenja);
- Razvojna difuzija (prehoden pojav k predelani identiteti, značilna je nejasnost, neodločenost, negotovost z opiranjem na druge, običajno starše).

Tudi v socioloških razpravah govorijo o »decentriranju in odprtosti osebnih projektov, igri izbir in rahljanju socialnih vezi, kar je podlaga za prilagajanje na zelo negotove in nenapovedljive poti družbenega razvoja. Podatki Marcie in drugih raziskovalcev kažejo, da razvoj identitete ne teče več po vnaprejšnjih vzorcih in bo se manj tekel tako.« (ibid.: 73)

Raziskovalci identitetnih sprememb v obdobju mladih odraslih so ugotovili, da se poglobljena kriza identitete v mladosti seli v obdobje mladih odraslih, kjer razrešujejo temeljna identitetna vprašanja. Novejše raziskave kažejo, da so mladi odrasli razvili dve vrsti strategij spopadanja z identitetnimi težavami: razvojna in izogibovalna strategija. Na izbiro teh strategij pa pomembno vpliva občutek udejstvovanja, samousmerjanja ali svobodne izbire. Človek z razvojno strategijo ima občutek lastnega udejstvovanja in občutek odgovornosti za svoj življenjski potek, ima zaupanje v to, da bo lahko presegel ovire, ki jih doživlja. V identitetnih odločitvah neobremenjeno upošteva več možnosti, človek z izogibovalno usmeritvijo pa tega občutka nima, zato teži h konformnosti z družinskimi ali socialnimi pričakovanju ali k odlaganju in izogibanju identitetnim odločitvam. (Ule 2008: 244) Mladi, ki so usmerjeni k izogibovalni strategiji, izkazujejo šibko samospoštovanje in življenjske smotre, kažejo tudi manjšo zavezanost k ciljem, vrednotam in prepričanju. Njihovo identitetno raziskovanje je manj usmerjeno, problemi se ne izražajo v raziskovanju možnosti, ampak se kažejo pretežno v brezcilnosti in anomiji, ki sta značilni za klasično difuzno identiteto. (Ule 2008: 244)

1.2 SODOBNA DRUŽBA

Mnogi avtorji govorijo, da danes živimo v »rizični, tj. tvegani družbi.« (Bauman 2000, Beck 2001)

Če želimo razumeti družbo, moramo nanjo gledati kot na celoto, ki je sestavljena iz različnih posameznih delov, kot je družina, šola, mladina, mediji, itd. Gre za sistem, zgrajen iz medsebojno spojenih in povezanih delov, kjer vsak izmed njih vpliva na vse druge dele in na sistem kot celoto. (Lah 2011: 5)

1.2.1 Sodobna družba in mladi

Mladi živijo v svetu, v kulturi in socialnem okolju, ki so ga zgradile prejšnje generacije in ki so globoko zaznamovale njihov človeški projekt. Da bi mlade bolje razumeli moramo poznati kulturo in svet, v katerega so se rodili, v katerega se vključujejo in predstavljajo del sveta. Živimo v svetu, ki zapušča neko staro dobo in uvaja moderno dobo, ki je usmerjena v nekaj novega. Nekateri strokovnjaki jo imenujejo »druga moderna«, »postmoderna«, »tekoča moderna«. (Bauman 2002) Ta doba je uvedla velike kulturne spremembe, ki neposredno vplivajo na človeško življenje. V središče delovanja je postavila racionalno proizvodnjo in ekonomski napredek, zanemarila pa vse ostale plasti življenja ter jih potisnila v zasebno sfero. Preteklost in tradicija sta izgubili svojo moč.

Ule (2002b: 221) na podlagi raziskave »Mladina 93«, razlaga, da »vsakdanji svet mladine sestavlja mešanice apatije, resignacije in umika v zasebnost.« Danes se mladi soočajo z vse bolj tekmovalnim izobraževalnim sistemom, z zahtevnim in omejujočim trgom delovne sile. Bili so vrženi v morje tveganj in negotovosti tržno reguliranih družb. Soočajo se s konfliktnimi izzivi globalizacije, tehnološkega napredka in ekonomske nerazvitosti ter individualizacije, nacionalne mobilizacije in tradicionalnih konfliktov. Tveganja jih silijo v iskanje fleksibilnih strategij, da se z izobraževanjem, delom in zabavo, družino in vrstniškimi odnosi prebijejo do (negotovih) ciljev.

1.2.1.1 Temeljne dileme odraščanja v sodobni družbi

Življenjski položaj današnjih mladih predstavlja razkol med vedno večjim obsegom svobode in avtonomnosti mladih pri odločanju o poteku življenja ter vedno večjimi nejasnostmi in tveganji pri načrtovanju življenja. Individualizacija življenja pomnožuje število in obseg tveganih življenjskih odločitev in življenjskih poti za vse mlade, še zlasti pa so tveganj najbolj deležni tisti, ki nimajo ustrezne ekonomske in socialne podpore pri svojih družinah, so nezaposleni ali jim grozi dolgoročna nezaposlenost. Mlade obremenjuje tudi upadanje trdnih in splošno zavezujočih pravil in življenjskih usmeritev, na katere bi se lahko oprli v problemskih položajih in svojih osebnih krizah. (Ule 2011: 136)

1.2.1.2 Odgovor mladih na rastočo negotovost

»Oblikovanje vsakdanjega življenjskega in vrednotnega sveta je za mlade postal del vsakdanjega iskanja ravnotežja med osebnimi željami in pričakovanji ter možnostmi in zahtevami družbe.« (Ule 2002b: 234) To ravnotežje je le pogojno in izpostavljeno številnim tveganjem zato so tudi posamezne vrednotno-življenjske usmeritve pogojne in potencialno tvegane izbire. Simboli uspeha (denar, kariera, status) mnogim ne zapolnjujejo več njihovih rastočih potreb po samorealizaciji in njihove lakote po izpolnjenem življenju. (ibid.)

»Ljudje se vedno bolj zatekajo v labirint samo-negotovosti, samo-spraševanja, kot so: »Kdo sem pravzaprav?«, »Kaj si v resnici želim?« »Ali sem opažen?«, »Kaj naj storim, da bom priljubljen?«. To prevpraševanje vodi k vedno novim odgovorom, ki jih v mnogih oblikah ponujajo trg ekspertov, modna industrija, različna duhovna gibanja itd. (ibid.)

1.2.1.3 Nepredvidljivost prehodov

Pomembna komponenta sodobnega življenjskega poteka je čas. Vse se spreminja zelo hitro, kar reducira predvidljivost razvoja in prihodnosti. Projekti se zato neprestano prilagajajo spremenjenim okoliščinam. Prehodi niso več predvidljivi, zaporedje in načrtovanje prehodov iz otroštva v odraslost se fragmentirata. V nekatere za odrasle značilne dejavnosti, vstopijo mladi zelo zgodaj, že na koncu otroštva, npr. v potrošništvu. (Ule, Kuhar 2003a: 38)

»Naraščajoča negotovost prehodov v odraslost, čemur nekateri avtorji pravijo kar »ontološka praznina«, je danes skupni imenovalac mladih ljudi po vsej Evropi.« (Ule *et al.* 2000: 95)

V življenjskem poteku je nesmiselno linearno razumevanje prehodov, saj prehodov ne moremo več opraviti zaporedno. Prav ti prehodi pa so postali glavna razsežnost nove življenjske situacije mladih in iz tega vidika so mladi odrasli »strateška skupina«, ki razkriva osrednje strukture družbenih sprememb in nam zagotavlja uvid v prihodnji razvoj, strategije in politike prehajanja. (Ule 2008: 240)

Čeprav so prehodi iz mladosti v odraslost individualizirani, torej edinstveni glede na posameznikov referenčni okvir, so še vedno odvisni od strukturne lokacije, npr. izobraževalnega sistema v državi, trga delovne sile.

Življenjske poti postajajo nelinearne, kar pomeni, da lahko skoraj v vsakem trenutku svojega življenja »začneš znova«. Znova se vrneš v izobraževanje, znova začneš družinsko življenje, znova začneš poklicno kariero, to pomeni, da se tudi v odraslosti odločaš o stvareh, o katerih se običajno odloča, ko si »mlad/-a«. Tipične zaposlitve »odraslih« in »mladih« so vedno bolj pomešane, vse več študentov dela, odrasli pa se vračajo v izobraževalne procese. Mnogo mladih celo na delovnem mestu preživlja več časa kot pa v šoli. Prišlo je torej do ključnih sprememb v institucijah, ki so do sedaj definirale prehode v odraslost, in sicer:

- družina: slabljenje avtoritete staršev, jačanje avtoritete mladih znotraj družine, poznejše poroke, naraščajoče število ljudi, ki živijo sami, partnerstvo namesto oporoke;
- izobraževanje: podaljševanje izobraževalnega procesa, vseživljenjsko izobraževanje, demokratizacija izobraževalnih stilov;
- delo: fleksibilna zaposlitev, menjavanje obdobjev zaposlenosti in nezaposlenosti, poudarek na samouresnitvi v poklicu;
- politika: nižja participacija mladih in odraslih v oblikovanju politične volje;

- vsakdanje življenje: v modi, spolnosti in komuniciranju prevladujejo vedenjski vzorci, ki jih prikazujejo mediji in ki jih nato vpeljejo pomembni posamezniki ali skupine. (Ule, Kuhar 2003a: 39)

Po podatkih Statističnega urada Slovenije se prehod iz izobraževanja na trg dela, ki pomeni prelomno obdobje v življenju posameznika, v Sloveniji zelo spreminja, saj vedno več mladih nadaljuje šolanje na terciarni ravni. Povišuje se starost mladih ob tem prehodu in tudi trajanje je vse daljše in negotovo, saj tradicionalno obliko zaposlenosti za nedoločen čas zamenjujejo nove oblike, t.i. »manj gotove zaposlenosti« ki so pogosto samo za krajši čas. Opažajo tudi, da je pogosto prehajanje s trga dela v izobraževanje in ponovno vračanja še posebej pri mladih, ki iščejo prvo zaposlitev. (Vertot: 76)

Življenjski potek posameznika se je začel urejevati okoli »odprtega izkustva«, kot temu pravi Giddens, ne na podlagi ritualiziranih biografskih prehodov in obredov. Na mesto tradicionalnih referentov (sorodniki, sosedi) stopajo naključni referenti, ki povzročajo, da se življenjski potek posameznika oblikuje kot menjava začasnih projektov. Zaradi odprtega izkustva prehodov lahko vsako obdobje prehoda postane identitetna kriza in posamezniki ga pogosto refleksivno spoznajo kot takšnega. Moderni življenjski potek se dejansko gradi na bolj ali manj jasni potrebi po stalnem soočenju in reševanju takšnih kriznih obdobj. (Ule, Kuhar 2003a: 28)

1.2.2 Individualizacija in globalizacija

1.2.2.1 Individualizacija in diferenciacija sodobne družbe

Zadnje desetletje zaznamuje vrnitev negotovosti, ki sledi v izgubi zaupanja v to, da lahko vodilne institucije industrijskega sveta (gospodarstvo, pravo in politika) ukrotijo in nadzirajo ogrožajoče posledice, ki so jih izzvale v svetu. Negotovost je posledica »družbe tveganja«, kot jo je poimenoval Ulrich Beck (2001). Na individualnem nivoju je negotovost povzročila, da so biografije blagostanja postale biografije tveganja, kar ogroža vse družbene razrede, ki jim uhaja materialna gotovost v prihodnosti in gotovost socialne identitete.

Živimo v svetu, kjer si ljudje sami izberejo lasten vzorec življenja, se po lastni vesti odločajo za kakšno prepričanje se bodo zavzemali in določajo obliko svojih življenj. (Taylor 2000: 8) Bauman (2002: 80) poudarja, da je danes vse prepuščeno posamezniku. Sam mora ugotoviti in opredeliti svoje zmožnosti, jih kaj najboljše razviti in izbrati cilje za katere lahko to zmožnosti najboljše uporabi, ob tem pa še neizmerno uživati.

Posameznik postaja vse bolj preobremenjen z družbenimi konflikti in nasprotji, saj se vse bolj neposredno lomijo na njem in skozi njega. Ostal je brez »socialnih odbijačev«, kot je družina, socialnovarstvene socialne družbe in bolj kot te strukture izpadajo, več stvari je odvisnih od njega samega in njegovih odločitev in toliko bolj »krivega« se čuti za svoje morebitne napačne izbire in stresne posledice teh izbir. »Posameznik zaradi izgube trdnih socialnih norm in znanja o ravnanju v kriznih ali stresnih situacijah doživlja prej stres individualizacije kot pa njene osvobajajoče obete. To še najbolj velja za člane mlade generacije, ki se šele »uvajajo« v nove razmere in se pri tem ne morejo nasloniti na nobene trdne in zanesljive izkušnje starejših generacij, svojih individualnih ali skupinskih izkušenj pa tudi ne morejo posplošiti in se »učiti« iz njih.« (Ule, Kuhar 2003a: 27-28) Od tod domneva Ule in Kuhar, »da individualizacija življenja na ravni tržno in medijsko reproduciranih življenjskih vzorcev prinaša predvsem bolj ali manj iluzorni vtis emancipatornega procesa. Prinaša pa številne pritiske in strese na ravni realnega vsakdanjega življenja, med katerimi prevladujejo stresi zaradi občutka negotovosti, nekompetentnosti in obenem vse bolj zgodnji pritiski dolgoročnih izbir.« (ibid.)

Taylor (2000: 71) vpeljuje pojem »subjektivizacije« s katerim opisuje pojav, ko se stvari vedno bolj osredotočajo na subjekt. Stvari, ki jih je nekdaj določala neka zunanja stvarnost, npr. tradicionalni zakoni ali narava so zdaj prepuščene posameznikovi odločitvi. Probleme, za katere je veljalo, da mora posameznik upoštevati ukaze avtoritete, mora sedaj reševati sam. Sodobna svoboda in avtonomija nas usmerjata na nas same in zahtevata, da odkrijemo in izrazimo svojo lastno identiteto.

Ule nadalje ugotavlja, da je individualizacija proces, ki je povezan tako s širjenjem možnosti kot z blokado izbir. (Ule 2002: 229) Beck (v Ule et al. 2000: 31-32) individualizacijo razume v treh dimenzijah:

- Dimenzijo osvobajanja: posameznik se osvobaja od vnaprej določenih družbenih oblik, od tradicionalnih odnosov gospodovanja in oskrbovanja.
- Dimenzijo odčaranja: izguba tradicionalnih gotovosti in transparentnosti, kako kaj storiti, izguba zaupanja v vodilne družbene norme.
- Dimenzijo nadzora oz. reintegracije: pojav nove vrste družbenih povezav in odnosov med ljudmi, ki jih oblikujejo v skladu s svojimi osebnimi interesi, hotenji in predvsem življenjskimi stili.

Vzporedno z individualizacijo se v vsakdanjem življenju posameznika globalizacija, ki se kaže v:

- menjavi življenjskih prostorov;
- brisanju psihičnih preprek in meja med narodi, religijami, kulturami, kontinenti in integraciji teh razlik v vsakdanjem življenju;
- mešanju več življenj, perspektiv, stilov v eni biografiji;
- novemu razumevanju mobilnosti.

Stanje mladine danes je posledica razvoja družbe in družbenega sistema iz preteklega obdobja. Največji svetovno razširjen sovražnik mladih je negotovost, neobvladljivost in nestabilnost. Je nova neprijetna zaznava, ki bi jo lahko označili s pojmom globalizacija. S seboj prinaša nove izzive in možnosti, hkrati pa tudi tveganja. Posameznik je prisiljen biti individualist s svojiskim stilom dela in učenja in z nenehnim potrjevanjem v družbi. Na drugi strani družina, socialni sloj, razred in vera izgubljajo svoj pomen. Takšen način življenja imenujemo individualizacija. Ta predstavlja izziv in tveganja predvsem zato, ker je sedaj integracija posameznika v družbo izključno na njegovih ramenih. »Tveganja in protislovja še naprej proizvaja družba, individualizirani sta le dolžnost in nujnost, da se spopademo z njimi.« (Bauman 2002: 46)

Beck in Beck (2006: 13) menita, da so mladi postavljeni v nov svet osame, lastne odgovornosti in samoodločbe, na katerega niso pripravljeni, poleg tega jim niti zunanji pogoji in zunanje institucije ne nudijo nikakršne pomoči za soočenje z njimi. Avtorja opredeljujeta individualizacijo kot osvoboditev, preko katere so ljudje prisiljeni, da si preko trga delovne sile, izobrazbe in mobilnosti zagotovijo lastno eksistenco.

1.2.2.2 Individualiziranje življenjskih potekov

Individualiziranje življenjskih potekov je odziv ljudi na delno odpoved obsežnih varovalnih sistemov socialne države, ki so blažili posledice nezaposlenosti in drugih socialnih tveganj, kot so pokojninski sistemi, socialno in zdravstveno varstvo, štipendije, itd. (Ule 2002: 228)

Raziskovanje življenjskih potekov in sprememb v njih je za sodobno družbo izrednega pomena, saj je po besedah Becka (v Mandič *et al.* 1999: VII) »proizvodnja družbene blaginje obenem tudi proizvodnja individualnih tveganj. Življenjski poteki, sosledja dogodkov in stanj, vstopi in izstopi iz nezaželenih stanj, kot so brezposelnost, brezdomstvo, prekinitev

izobraževanja, so pomembni, saj se v njih kažejo strategije in izbire, s katerimi se posamezniki odzivajo na strukturno nastala in individualno doživljana tveganja.«

»Individualizacija poteka v razmerah, ki vse bolj onemogočajo trajnostno vodenje življenja. Posamezniki so sicer vse bolj osvobojeni od tradicionalnih vezi družine, rodu, razreda, socialnega sloja, religije, ipd., vendar so zato bolj izpostavljeni omejitvam na trgu dela, potrošniškemu, medijskemu trgu, raznim standardizacijam in abstraktnim oblikam nadzora. Namesto tradicionalnih vezi in družbenih oblik so se okrepile sekundarne avtoritete in institucije, ki oblikujejo življenje posameznika, ga delajo odvisnega in ga spreminjajo v igrišče modnih smernic, trendov, stilov in trgov.« (Ule, Kuhar 2003a: 26)

Pod udarom hitrih sprememb je zlasti proces socializacije oziroma odraščanja. Posameznik, ki želi slediti informacijski modernizaciji, je prisiljen k individualnemu, osebnemu stilu življenja, dela, učenja in tako dalje. Nenehno se mora potrjevati kot »izvirna, kreativna oseba«, kot »fleksibilen« človek. Če tega ne prenese, slej kot prej izpade iz konkurenčnega boja za kreativna delovna mesta, za doseganje dobrega standarda.

Giddens (v Ule, Kuhar 2003a: 28) razlaga, da se je življenjski potek posameznika začel urejevati okoli »odprtega izkustva«, ne na podlagi ritualiziranih biografskih prehodov in obredov. Na mesto tradicionalnih referentov (sorodniki, sosedi) stopajo slučajni referenti, ki povzročajo, da se življenjski potek posameznika oblikuje kot menjava začasnih projektov. Zaradi odprtega izkustva prehodov lahko vsako obdobje prehoda postane identitetna kriza in posamezniki ga pogosto spoznajo kot takšnega. Sodobni življenjski potek se dejansko gradi na bolj ali manj jasni potrebi po stalnem soočenju in reševanju takšnih kriznih obdobj.

Ule (Ule *et al.* 2000a: 22) poudarja, »da individualizacija življenjskega poteka sooča mlade z večjimi tveganji.« Že zelo zgodaj se privajajo, da s strategijami »vijuganja« med različnimi življenjskimi izbirami vnaprej omilijo svoje probleme.

V teh zelo kompleksnih razmerah se pričakuje in zahteva, da imamo sodobni ljudje veliko zmožnosti za načrtovanje in usmerjanje svojega sedanjega in prihodnjega življenja, ki po mnenju Ule in Kuhar (2003a: 26) pogosto presegajo zmožnosti mladega posameznika in obseg informacij, ki so mu na voljo. Individualizirani posamezniki postajajo bolj odvisni od socialnih okoliščin, od hitrih sprememb življenjskih razmer, od trenutnih priložnosti, ponudb in povpraševanja, od medijev in tržnega oglaševanja. S tem nastajajo nove vrste socialne

odvisnosti posameznikov in nove strategije delovanja. Avtorici kot problematični opredeljujeta predvsem dve novi strategiji:

- Ljudje vse težje ustrezno zaznajo izvor problemov, ki jih bremenijo zato razvijajo strategije vse bolj površinskega dojetja problemov. Probleme zaznavajo le na ravni določenih simptomov, ne zmorejo pa uvideti temeljnega vzroka težav in problemov in zato rešujejo samo trenutne, vidne simptome, ne pa izvorov težav.
- Razdrobljenost življenja in interesnih sfer je neposredno povezana z vse večjim pritiskom trga in potrošne ponudbe. Ponujajo nam vedno nove dejavnosti, smernice, trende, stile s tem pa vse manj možnosti za vodenje dolgoročnih življenjskih strategij mimo trenutnih ponudb na trgu.

Nemška avtorja Berger in Sopp (v Ule *et al.* 2000a: 99-100) sta zapisala, da se klasični dejavniki družbene neenakosti danes prevajajo v naraščajočo zahtevo »po individualnih izbirah«, kar najbolj (pri)zadeva prav mlade ljudi. Posledice take situacije ilustrirata dva možna scenarija:

- V prvem scenariju se za del mladih povečuje njihova socialna mobilnost in individualizacija življenjskih potekov. Ta skupina torej uspešno izrablja diferenciacijo življenjskih svetov, uporablja nove možnosti participacije in se uspešno identificira z različnimi kulturnimi skupinami. Ta skupina mladih je javno in medijsko izpostavljena in ustvarja vtis o odprti in pluralni moderni družbi, ki je sestavljena iz pripadnikov različnih izvornih družinskih socioekonomskih statusov, različnih nacionalnosti in ras, zato je videti, da je njihova integriranost dejansko odvisna od (pravih in pravočasnih) individualnih izbir. Družba kot celota je videti tolerantna, mnogokulturna, koherentna in integrirana.
- Drugi scenarij osvetljuje situacijo drugega dela populacije mladih ljudi, pri katerih se zahteva po individualiziranih izbirah sprevrača v tveganja in prihaja do socialne mobilnosti navzdol, saj hkrati manjkajo tradicionalni viri gotovosti in varnosti. Posamezniki in posameznice so dezorientirani, trpijo zaradi statusne neskladnosti in pritiskov po samorefleksivnosti, ki jih ne zdržijo, posledično prihaja do individualnih zlomov. Družba kot celota je videti dezorientirana in dezintegrirana.
- V zadnjem času se pojavljajo obrisi tretjega scenarija, ki vključuje elemente prvega in drugega, a izpostavlja predvsem dvojje: pomen t.i. sivih področij trga delovne sile in

»nove arene politične kulture«. (ibid.: 101). Ljudje v sivem področju trga delovne sile niso stalno zaposleni, pridobivajo dohodek v območju samozaposlitev, znotraj lokalni polformalnih mrež in podobno. Fleksibilnost tretjega scenarija je rezultat osebne odločitve, rezultat izbora življenjskega stila, v katerem sta negotovost in tveganje samoumevna do te mere, da sta že modus nove kakovosti življenja. Ta scenarij pomeni odgovor mladih na grožnje o večinskem izrinjanju generacij in predstavlja samonaložbeno moderiranje ter s tem večje možnosti za individualno avtonomijo, kakor jih ponujata prva dva scenarija. (ibid.: 101 - 102)

1.2.3 Pluralizem sodobne družbe

Sodobno družbo prežemajo številne možnosti, ponujajo se različni življenjski stili. Postavljamo si vprašanje poklicne izbire, izbire partnerja, vzgoje otrok, lahko celo izbiramo med množtvom bogov (Berger in Luckmann 1999: 42). Lahko zamenjamo veroizpoved, državljanstvo, življenjski slog, svojo samopodobo. Pravimo, da današnjo družbo prevzema pluralizem.

Po mnenju Dremelj in Negode »so družbene spremembe v zadnjih desetletjih privedle do vse bolj svobodne izbire v posameznikovem družbenem življenju. Posameznik je postavljen pred izbiro med različnimi možnostmi pri oblikovanju svojega življenja in tudi pri vzpostavljanju odnosov z drugimi.« (Črnak – Meglič 2005: 281)

Posameznik odraža v svetu, v katerem ni ene same resničnosti, ki bi bila za vse istovetna. Nobene interpretacije ni možno sprejeti kot edino veljavno in nedvomno pravo. Svet, družba, življenje in identiteta postajajo vse bolj vprašljivi. Posledično se posamezniki sprašujejo, ali naj živijo drugačno življenje kot doslej, kar nekateri doživljajo kot veliko osvoboditev, kot odpiranje novih možnosti, ki vodijo iz omejenosti starega obstoja. Isti proces pa lahko posameznik občuti kot breme, kot pritisk, ko naj sam skuša razumeti novo resničnost. Nekateri ljudje ta pritisk zdržijo, virtuozi pluralizma se ob tem celo zelo dobro počutijo. »Večina ljudi pa se v nepreglednem svetu nešteti možnosti tolmačenja počuti negotovo in nemočno, ker so številna tolmačenja povezana z različnimi življenjskimi možnostmi.« (Berger in Luckmann, 1999: 29-40) To bi lahko ponazorili s trditvijo: od osvoboditve do nove obremenitve, saj je naporno biti prisiljen sam živeti svoje življenje, ne da bi se mogel opreti na nesporno veljavne vzorce in vedenjske norme.

Če gledamo površno se zdi to obdobje kot nekaj pozitivnega, saj mladim ponuja več izbir in svobode odločanja, vendar je tudi problematično življenjsko obdobje zaradi odsotnosti družbenih usmeritev in norm za to obdobje. Ule (2008: 234) poudarja, da »realistične in dobro obveščene izbire postanejo breme, če ni usmeritev, ki bi jih osmišljale.« Côté (ibid.:) pa govori kar o »tiraniji svobode in izbirnosti«, ali o »pritiskih po ohranjanju mladostništva«.

Po definiciji Švab (2001: 71) pomeni »tveganost negotovost glede posledic posameznikovega delovanja oziroma nedoločno verjetnost negativnih, škodljivih učinkov, ki nastopijo neodvisno od posameznikovega hotenja.« Avtorica je mnenja, da je življenje neizogibno povezano z nevarnostmi, ki jih ne moremo nadzorovati in ki lahko močno delujejo na posameznika. V današnji družbi je vsakemu posamezniku na voljo nedoločen obseg potencialnih smeri delovanja, ki jih spremljajo tveganja, izbiranje med temi možnostmi pa je vprašanje izbire med možnimi svetovi.

Bauman (2002: 80) meni, da je življenje v svetu, ki je poln priložnosti poživljajoča izkušnja. V takšnem svetu stvari niso vnaprej določene, še manj nepreklicne. Vsaka možnost je bolj mamljiva in prikupna od prejšnje, vsaka nadomešča zadnjo in zagotavlja možnost za prehod k naslednji. Melosik in Szkudlarek (v Bauman 2002: 80) pa poudarjata, da ponuja življenje med na videz neskončnimi možnostmi sladek okus »svobode«, da lahko postanemo kdorkoli, vendar je to stanje nedokončanosti, nepopolnosti in nedoločenosti polno tveganja in bojazni.

Beck (2006: 229) pa na drugi strani opozarja, da nas »kljub retoriki avtonomije in izbire še vedno nadzorujejo rutine, pravila, procedure, zakoni, dolžnosti, dnevniki, časovni načrti, življenjski koledarji.« Izbira torej ni vedno povsem svobodna, sploh pa ne avtonomna. Ugotavlja, da »stvarnost teži k temu, da postaja vse bolj nemogoče, izogniti se kakršnim koli odločitvam« (2006: 45) in trdi, da je v vseh možnostih odločitve tudi prisila, ki se ji ne moremo izogniti. Vse možne odločitve je treba premeti, o njih dobro razmisliti, predelati in pretehtati posledice, ki jih vsaka izbira prinaša. Z njim se strinjata tudi Berger in Luckmann, ko pravita, da »pluralizem izbiro ne le dovoljuje, temveč tudi sili k njej.« (1999: 42)

Bourdieu je mnenja, da »družbeni svet ni prostor enakih možnosti, ni igra sreče, prostih izbir ali samodoločenih identitetnih zasnutkov, temveč je svet ohranjanja, akumuliranja ali dedovanja pridobljenih kapitalov in pridobljenih lastnosti.« (Bourdieu 1983, 1984 v Ule 2000b: 290)

1.2.3.1 Sprememba samoumevnosti in tradicij v življenjskih praksah mladih

Ule (2008: 12-13) ugotavlja, da »namesto samoumevnosti, ki so nam tradicionalno usmerjale življenjske poti, smo vsak dan postavljeni pred izbiro med različnimi možnostmi in priložnostmi, izzivi in zahtevami, različnimi načini življenja. Temeljna sestavina sodobnega življenja je vse večja izbirnost življenjskih poti. Tradicionalne izbire so postale ustaljeni red navad. Sodobna družba pa se spopada s kompleksno različnostjo izbir in obenem ponuja ljudem le malo pomoči pri izbiranju.«

Ljudje stalno nadziramo okoliščine lastnih dejavnosti in mnogi elementi vsakdanje dejavnosti se odvijajo na ravni praktične zavesti, ki predstavlja kognitivno in emocionalno sidro občutka ontološke varnosti in je obramba pred stalno grožnjo kaosa. »Ljudje moramo v vsakem dejanju nekako omejiti potencialno neskončen obseg možnosti, ki se nam odpirajo. Zato potrebujemo določen okvir stvarnosti, ki mora biti nevprašljiv. (Ule v Beck 2006: 231)

V klasični moderni se je življenjski potek delil na posamezna življenjska področja: otroštvo, mladost, odraslost, starost in za vsako od njih so bile določene najpomembnejše dejavnosti ter ustaljena pravila in norme. V današnji družbi je življenjski potek postal stvari individualne izbire in kreacije, kar je povzročilo velike spremembe v odraščanju, socializaciji in razvijanju biografije. Po Ule (2008: 13) so te spremembe osvobajajoče in ogrožajoče obenem, saj smo po eni strani veseli, da življenje ne teče več tako linearno in samoumevno kot nekoč, da lahko sledimo svojim željam, skrbimo za svoj osebni razvoj in aktivno oblikujemo življenje. Po drugi strani pa zaradi povečane negotovosti in nestabilnosti trpimo na pomembnih področjih našega življenja: poklic, odnosi in partnerstvo.

1.2.4 Izbira in mladi

Možnost izbire, po eni strani bogati življenje mladih, po drugi strani pa predstavlja past zaradi množice ponujenih možnosti, ki se za mlade ne zaključijo vedno najboljše. (Ule 2002b)

Negotovost lahko posameznik doživi kot osvoboditev, kot odpiranje novih možnosti ali kot breme, pritisk zaradi napore razumevanja nečesa novega. »Nekateri ta pritisk zdržijo, večina ljudi pa se v nepreglednem svetu nešteti možnosti počuti negotove« (Berger in Luckmann, 1999: 39). Avtorja vpeljujeta v družbo nov projekt z imenom »Duhovna orientacija«. Vprašanja duhovne orientacije vidita kot nujen izziv moderne družbe. »Individualizem in pluralizem sta okoliščini, v katerih morajo ljudje sami oblikovati merila za lastno življenje. Ta merila pa potrebujejo zato, da bi se lahko orientirali v položaju, za katerega je značilna

možnost izbire in kjer so se prisiljeni odločati.« (ibid.: 7) Ljudje z orientacijo so se zmožni boriti proti eksistenčni ogroženosti lastnega samorazumevanja. Sebe dojemajo kot osebo z nesporno identiteto, imajo moralna merila na podlagi katerih presojujejo svoje delovanje in upoštevajo učinek, ki ga ima na družbo. Ljudje ne upoštevajo več tradicionalnih samoumevnosti, ki predpisujejo kaj je dobro in kaj slabo, ampak imajo možnost odločanja, kar počnejo individualno. (ibid.: 7)

Renata Salecl (2010a: 17) meni, da so za tesnobo ob izbiri posameznikov pogosti sledeči razlogi:

- Radi bi, da bi bil njihov izbor idealen.
- Sprašujejo se, kaj drugi mislijo o njihovi izbiri in kakšen izbor bi napravili drugi.
- Zdi se jim, da nihče nima nadzora nad družbo kot celoto.
- Bojijo se, da v resnici ne izbirajo svobodno.

1.2.5 Vrednotne in življenjske usmeritve mladih

»Vrednote so prepričanja o nekem najprimernejšem zaželenem stanju ali vedenju in bi naj posamezniku nakazale smer njegovega življenjskega sloga.« (Ščuka 2007: 227 - 228) So nekakšni smerokazi, ki nas vodijo k uspešnim in smiselnim izbiram ter nam dajejo občutek varnosti in notranje trdnosti. (ibid.) Vrednote so naše osrednje življenjske ideje, cilji in norme, ki so nam opora in oblikujejo naš življenjski stil, življenjski potek, dejavnosti in odnose, usmerjajo naše doživljanje, mišljenje in delovanje, želje, odločitve, izbire in delovanje. »Vrednote so zelo osebni in hkrati zelo družbeni sistemi življenjskih usmeritev in presoj. Osebnemu vrednotnemu sistemu se čutimo ljudje osebno zavezani, družbene sisteme vrednot, njihovo vsebino in moč pa v veliki meri določajo prevladujoče družbene ideologije, s katerimi poskušajo oblasti usmerjati mišljenje in delovanje ljudi, ko jim narekujejo, kaj naj jim bo pomembno, vredno in zaželeno.« (Ule 2008: 177)

Kržišnik meni, da se vrednote pri človeku oblikujejo nezavedno, že od ranega otroštva in skozi socializacijsko učenje odnosov z drugimi. Pravi, da »niso pogojene le z osebnimi lastnostmi, ampak nanje pomembno vplivajo družina, družbenoekonomski sistem, vera, duh časa in mnogi drugi dejavniki.« (Kržišnik 2010: 22) Bolj se zavedamo vplivov okolja na naše vrednote, lažje jih bomo ozavestili in pridobili moč svobodnega odločanja.

1.2.5.1 Vrednotni obrat mladih

Ule opaža, da se v javnosti pogosto izpostavlja vprašanje vrednot in morale v smislu opozarjanja na krizo vrednot in o propadu morale, za kar krivijo mlade. Ta teorija ima več razlag in ena izmed njih pravi, da naj bi bila nova egoistična in materialistična moralno oporečna generacija rezultat potrošniške družbe, druga meni, da je vzrok v vplivu različnih pop-kultur, sub-kultur in medijev, tretji pa prisegajo na razpad in krizo družine in pomanjkljivo starševsko vzgojo, pomanjkanje vzgojnih pravil in vodil. V zadnji četrtini stoletja je prišlo do velikega obrata v individualizem, ki se kaže v tem, da posamezniki niso več zadovoljni samo s spoštovanjem moralnih zakonov, želijo jih tudi aktivno sooblikovati. Avtorica razlaga, da »ne gre za odklon, zavrnitev morale, ampak za zavrnitev vprašljive dolžnosti do tradicionalno označene morale in obrat k bolj individualni morali.« (Ule *et al.* 2000a: 72) Mladi svobodo razumejo kot samoumevno: svobodno izbiro življenjskega sloga, izbiro šolanja in poklica, izbiro prijateljskih in partnerskih zvez in odnosov itd. (ibid.)

Danes mladi ne gradijo svojih vrednot okoli velikih zgodb – velikih ideoloških sistemov. Ule (2008: 178) zaznava, da se mladi postopno odmikajo od prevladujočega sklopa vrednot: delo-zaposlitev-kariera-zasluzek k bolj osebnemu sklopu vrednot: medosebni odnosi-osebni razvoj-kreativnost-izobrazba-kakovostno vsakdanje življenje. Avtorica pravi, da »vrednote niso idealni, temveč življenjski vzorci, ki jih mladi osvojijo v »trgovanju« z različnimi ponudbami življenjskih stilov.« (Ule *et al.* 2000a: 72)

Po mnenju Alenke Švab se pomembno spreminjajo vrednotne orientacije. »Eden glavnih premikov v procesu postmodernizacije je prav spreminjanje vrednot k postmaterialističnim vrednotam:

- od vrednot za preživetje k vrednotam blaginje,
 - od motivacije za doseg cilja k postmaterialistični motivaciji.
 - naraščajoče poudarjanja individualne svobode in zavračanje birokratske avtoritete.
- (Švab 2001: 90 – 91)

V družbi, ki postaja vse bolj kompleksna, potrebuje človek ob vsej dinamiki, spremenljivosti in preobražanju določeno stabilnost, ki je danes ne more iskati v togih življenjskih vlogah, lahko pa jo najde v življenjski orientaciji, ki mu bo omogočala, da bo kos spremembam in da bo v njih našel smisel. Avtor je mnenja, da je »treba najti stabilnost in identiteto v mnogoterosti in navideznem kaosu, ki nas obdajata. Zaupati je treba v svoje zmožnosti in v

moč trajnih vrednot, ki so del naše narave. Človek je bitje, ki po svoji notranji nujnosti išče vrednote in življenjski smisel.« (Musek 1995: 182)

Avtor podaja tezo, da (1995: 182-183) »naše življenje vodita dva velika usmerjevalca. Eden od njiju je strah, zaradi katerega se izogibati določenim stvarem, drugi je želja in upanje, zaradi katerih nas nekatere stvari privlačijo. Težava je v tem, da se nekaterim stvarem, ki nas strašijo, ne moremo izogniti. Z uresničevanjem svojih želja in upanj pa lahko premagujemo strahove.« (ibid.) Meni, da so lahko naše vrednote in njihova razvojna hierarhija nas osebni in življenjski kašipot. »Človekova zavestna in tudi nezavedna usmerjenost k izpolnitvi in tako tudi k vrednotam, v katerih se zrcali želja po izpolnitvi, utemeljuje naš vrednotni svet s smislom. Smisel življenja pa lahko dojamemo, če pojmujeemo svoje življenje več kot zgolj danost, dojamemo ga, če ga pojmujeemo kot nalogo in poslanstvo. Družina nam je pri tem lahko opora in obenem cilj.« (ibid.)

1.2.6 Izobraževanje in zaposlovanje mladih

»Družba od mladih pričakuje, da bodo že zgodaj sprejemali daljnosežne življenjske odločitve, na primer o izobrazbenih poteh.« (Ule 2011: 137) Otroci morajo že zelo zgodaj prevzeti odgovornost za svojo usmeritev glede poklicne poti in pridobiti čim več različnih spričeval in nazivov. Vse hitreje nastopajo na porabniškem in medijskem trgu, ki je značilen za odrasle, hkrati pa se vstop v osrednje družbene položaje, v trajno zaposlitev, v ustvarjanje lastne družine in starševstva, v povprečju pomika v poznejša leta. (ibid.) Razteza se obdobje odvisnosti ali polodvisnosti mladih od izvornih družin, ki ni le gmotne narave. Ta proces opazajo po celotni Evropi, v Sloveniji je ta še posebno izrazit (90% starih od 17-25 let in 40% starih od 26-33 let živi s starši). (Ule, Kuhar 2003 v Ule 2011: 138)

»Podaljšana ekonomska odvisnost od staršev od mladih zahteva, da vzdržijo številne konflikte, ki izvirajo iz te podaljšane kohabitacije staršev in odraščajočih mladih. Povečuje se število let, ko so mladi odvisni člani družbe, ko starši in izobraževalne ustanove vlagajo vanje. Mladi so marginalizirani na trgu delovne sile, izključeni iz glavnih tokov družbe odraslih in posledično odrinjeni od virov moči. Nizka cena dela mladih nagrajuje zaposlovalce, ne mlade. Zaposlovalci pridobijo, ko dobijo poceni delovno silo z najnovejšo izobrazbo.« (Côté, Allahar 1994 v Ule 2011: 139) Nimajo ekonomskih in političnih predstavnikov in s tem tudi malo pravic in privilegijev ter nižji družbeni položaj. Po šolanju redko dobijo delo, primerno

njihovim kvalifikacijam zato so na začetku obsojeni na najnižja plačila in glede na to je Ulenjenja, da je postala cena mladosti visoka. (Ule 2011: 139)

Statistični urad Slovenije je na podlagi različnih analiz prav tako zaključil, da so na trgu dela mladi pogosto v slabšem položaju v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami. Kako se mladi in iskalci prvih zaposlitev znajdejo na trgu dela, je odvisno predvsem od šolskega sistema in pogojev trga dela. Podaljševanje izobraževanja in tog trg delovne sile v zadnjih letih odločilno vplivata na zaposlovanje mladih v Sloveniji. Podaljševanje izobraževanja povzroča nizko stopnjo aktivnosti mladih in je povezano s pomanjkanjem delovnih izkušenj, saj na trg delovne sile vstopajo šele po štiriindvajsetem letu ali še pozneje, a so kot iskalci prve zaposlitve brez relevantnih delovnih izkušenj. (Vertot: 79) SURS dalje ugotavlja, da je »negotovost na trgu dela danes ena izrazitejših značilnosti položaja mladih v Evropi, ki so zato posledično izpostavljeni tudi večjemu tveganju socialne izključenosti in socialne neenakosti še na drugih področjih življenja.« (Vertot: 83)

1.3 TVEGANJA IN STRATEGIJE SPOPADANJA Z NJIMI

Tveganja se dojemajo individualno, kot posamične krize in primanjkljaji in ne kot učinki procesov, ki so zunaj osebnih dometov. Pomeni, da se situacije, ki bi nekoč klicale po kolektivni in politični akciji, zdaj interpretirajo kot nesrečne zgodbe posameznika, ki jih lahko reši le on na individualni ravni z osebnim delovanjem.

Dojemanje tveganj in negotovosti so kulturno konstruirane, so učinki medijske izpostavljenosti, lastnih izkušenj in norm ter strahov ljudi, s katerimi so mladi v vsakdanjem stiku. Odličnjak, ki je zrasel v delavski družini, bo verjetno dojemal vpis na prestižno srednjo šolo kot tvegan korak, medtem ko bo odličnjak iz dobro situirane družine enako dejanje dojemal kot gladek in logičen korak v načrtovani življenjski poti. (Ule *et al.* 2000a: 98)

Negotovost in dvom pronicata v vse dimenzije življenja mladih, samoidentitete postajajo fluidne in podvržene nenehnim preinterpretacijam, kar Giddens in Beck razumeta kot življenje v pomenu »refleksivnega projekta«, v katerem je potrebno nenehno spreminjati lastne biografije glede na spreminjajoče se izkušnje o možnostih in tveganjih. (ibid.) Znani sociolog Zygmunt Baumann (1992) je takšen način življenja označil kot izjemno zahteven in izčrpavajoč. Kar se od mladih zahteva, je nenehno pregledovanje osebnih projektov, nenehne spremembe v samointerpretacijah in biografskih konstrukcijah. (ibid.: 100)

»Izbirnost življenjskih usmeritev in stilov ter medijska in tržna ponudba nas vsakodnevno postavljajo pred manjše ali večje odločitve, ki prinašajo s seboj različna tveganja, ki jih ne moremo povsem predvideti in nadzorovati.« (Ule, Kuhar 2003a: 25)

Knapež v članku s pomenljivim naslovom, ki le še povečuje pomembnost odločanja, *Današnja odločitev – jutrišnja usoda* (v Bokan *et al.* 2004: 135) pravi, da je naša usoda v glavnem posledica naših ozaveščenih ali neozaveščenih preteklih odločitev. Mi smo tisti, ki odločamo o tem, kako se bomo v določenih razmerah odzvali, te odločitve pa vplivajo na potek tako trenutnih dogodkov kot tudi na dogodke v prihodnosti.

S povečevanjem negotovosti v sodobni družbi se večja priložnost za posameznikovo možnost odločanja, kar pa zahteva od posameznika več usposobljenosti, več sposobnosti in večjo pripravljenost. Zahteva se sposobnost, da si izdelata lastne strategije, s katerimi se bo soočal v težavnih situacijah, sposobnost delovanja znotraj medsebojnih odnosov in čustvena ter razumska stabilnost ob soočanju z nepredvidljivimi dogodki. Soočenje z izzivi in spremembami torej zahteva od posameznika notranje zaloge moči in zdravo ravnovesje pri odločanju in izbiranju. Bajzek (2008: 28) ugotavlja, da danes vzgojno okolje v družini, šoli in družbi ni vedno pripravljeno na to, da bi ustvarilo ugodne pogoje in tla, kjer bi lahko dozorevale zgoraj navade sposobnosti, ki jih mladi potrebujejo v življenju. C. Baraldi (v Bajzek 2008: 30) je prepričan, da »družba danes mladim ponuja veliko možnosti, ne daje pa jim vzgojnih navodil in pomembne normativne kontrole. V široki paleti pred mlade razprostira kompleksnost, ne daje pa jim sredstev za njihovo rešitev.« Težave se pojavijo, ko se mlad človek, brez trdne identitete znajde v kompleksnem socialnem okolju brez orientacije.

Tveganost in negotovost v sodobni družbi je pripeljala do zaključka, da je ontološka varnost za posameznika še bolj pomembna. Družina ima zato ključno vlogo tako v širšem družbenem kontekstu kot na ravni vsakdanjega življenja posameznikov. (Švab 2001: 72 - 83)

1.3.1 Družina

Družina je po besedah Muska (1995: 19) »svet, življenje, človeštvo in družba v malem.« Predstavlja edinstveno celico in osnovni ambient, kjer se oblikuje posameznikova osebnost v vseh razsežnostih: biološko, socialno in duhovno. Meni, da je »družina naravna celica, ki naj sodobnemu človeku z njegovimi mnogoterimi interesi, svobodo in individualnostjo omogoči osebno rast in izpolnitev na način, ki mu največ pomeni.« (ibid.: 181)

»Družina pomeni vezni člen med mladim in družbo ter širšim okoljem. Prek nje družba prenaša na posameznika norme, vedenjske vzorce in vrednostni sistem. Družina lahko rahlja ali krepí pritiske, izvirajoče iz družbe in tako posredno vpliva na razvoj osebnosti mladega posameznika.« (Žmuc – Tomori 1983: 111)

»Družina je osnovna institucija zasebnega življenja, kjer se oblikuje večina za ljudi pomembnih socialnih odnosov. Je kraj neposredne, intimne solidarnosti, kjer se zadovoljujejo primarne potrebe njenih članov.« (Ule 2008: 81) Družina vedno bolj postaja prostor sprostitve in kraj zasebnosti, odnosi med mladimi in starši so prijateljski, sproščeni in temeljijo na intenzivnem pogovoru.

Družina je po Musku (1995: 128) »vir in okvir posameznikovega duševnega razvoja, njegove duhovne in osebnostne rasti.«

Čačinovič Vogrinčič (1998: 19) družino definira, kot »prostor, kjer se človek mora naučiti preživeti.« Po njenih besedah »družina na svoj edinstven, poseben način omogoči in obvlada neskončno raznolikost razlik med posamezniki in ustvari skupino oz. sistem, ki bo omogočil srečanje, soočenje in odgovornost za soočenje.« (ibid.) Družina pomeni prvi socialni sistem, v katerem otrok živi in s svojimi značilnostmi pomembno vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja. Pomembni drugi, torej starši, določajo svet, ki predstavlja za otroka edino objektivno stvarnost. (ibid.: 23)

Družina bi naj omogočala izkustvo, da lahko vsak član pove, kdo je in kaj želi ter sprejme enako sporočilo od drugega. »Temeljni občutek lastne vrednosti se lahko zgradi le na izkušnji, da si smel in mogel izraziti svoja čustva, misli, želje; da si jih soočil v odnosih v družini, prevzel odgovornost zanje, se jih učil obvladati in spreminjati.« (Čačinovič Vogrinčič 1998: 11)

Gostečnik (1999: 7) opredeljuje družino kot »prostor, kjer se odigravajo najpomembnejše zgodbe življenja«, najsilovitejša doživetja pa pustijo svoj pečat na vseh članih družine. Družina nas določa in opredeljuje ter zaznamuje v naših temeljih in bo ostala bistveni del našega vsakodnevnega doživljanja.

Rener (Rener *et al.* 2006: 89-90) opaža, da je današnja mladina vse bolj podobna svojim staršem. Podobni so si v stališčih, vrednotah in življenjskih strategijah. Zdi se, da je nastal generacijski mir, ki ga avtorica pojasnjuje z dobro prilagoditvijo družine na sodobne težnje po individualizaciji in subjektivizaciji življenjskega poteka. Družina vzpodbudno deluje na

razvoj osebnostnih potencialov in potreb ter deluje kot zavetje, terapevtsko protiokolje, ki blaži strese in konflikte zunanjega sveta, ki je za mlade vse bolj zahteven in ogrožajoč. Avtorica opazuje, da se je zgodil premik od etične v afektivno in podporno družino. Spremenili so se odnosi med starši in otroki: odnose nadzorovanja in poslušnosti so nadomestili odnosi pomoči, vzpodbujanja in zaupnosti.

1.3.2 Družina in tveganje

Psihološka naloga družine je zadovoljevanje dveh temeljnih potreb: potrebe po avtonomiji (da te vidijo, slišijo in da lahko skrbiš zase) in potrebe po povezanosti (da si umeščen v skupino in da znaš skrbeti za druge). (Čačinovič Vogrinčič 1998: 10) Ferlinc dodaja, da otrok potrebuje učenje v obliki vzgleda, usmerjanja, vodenja in izkušenj, da se nauči uspešno zadovoljiti ti dve pogosto nasprotujoči temeljni potrebi.

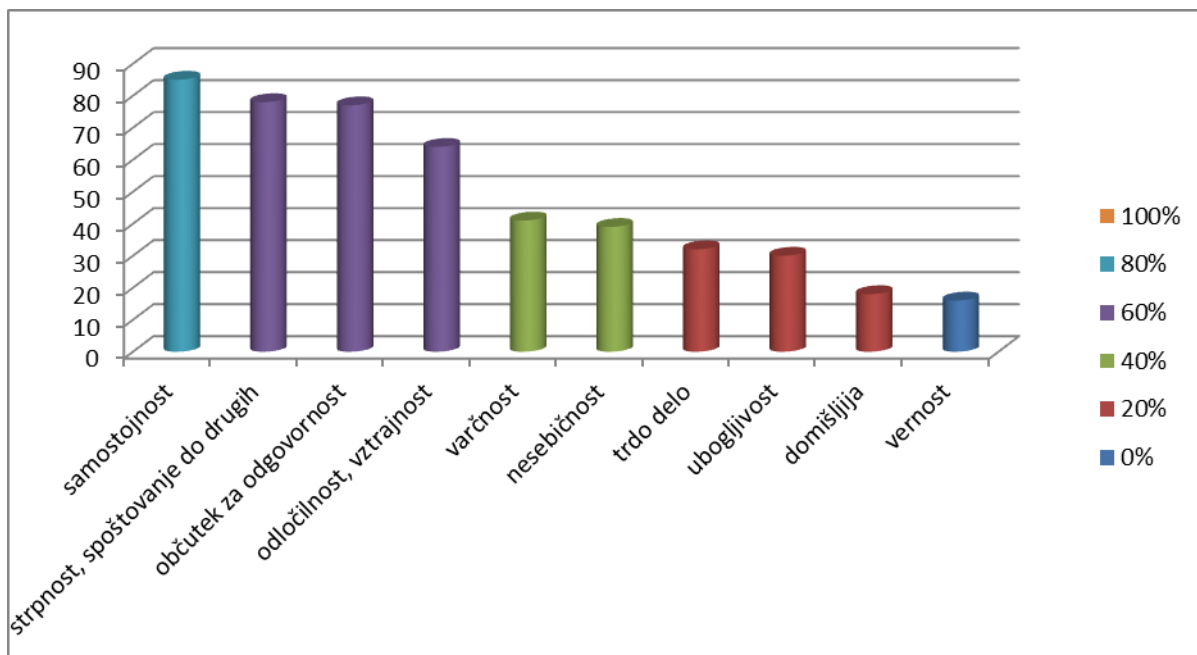
Temeljna psihološka naloga družine je ohranjanje ravnotežja, medsebojno usklajevanje med navezanostjo in samostojnostjo. Člani so med seboj povezani, hkrati pa se ločijo drug od drugega in družina mora upoštevati oba vidika in omogočiti svojim članom čas in prostor za samostojnost in individualizacijo. (Ule 2008: 84 – 85)

L'Abate opredeljuje sposobnost za pogajanje in sposobnost za ljubezen kot dve temeljni sposobnosti, ki se ju mora človek naučiti v družini. Sposobnost za pogajanje pomeni, »da poveš kdo si in kaj želiš, slišiš isto o drugem in od tu dalje iščeš rešitev.« (Čačinovič Vogrinčič 1998: 13)

Virginia Satir v družini vidi možen kraj, v katerem posameznik najde ljubezen, razumevanje in podporo tudi takrat, ko vse drugo odpove; kraj, kjer se lahko osvežimo in napolnimo, da bolj učinkovito obvladujemo zunanji svet, ob tem pa opozarja, da so za milijone motenih družin to bolj ali manj le sanje. (Satir 1995: 17)

Naloga staršev je po besedah Čačinovič Vogrinčič (1998:44) vse težja in odgovorna naloga, saj morajo omogočiti otroku, da v družini dobi izkušnje za orientacijo, trdnost in stabilnost v svetu, v katerem je to vse težje izkusiti in posredovati. Z njo se strinja tudi Ferlinc (2009:8), ko pravi, da je danes vzgoja za odgovornost z vzgledom in pristopi, ki ohranjajo dober odnos in spoštovanje med starši in otroki velik izziv.

Anketiranci v Sloveniji menijo, da so temeljne lastnosti, ki bi jih naj otroci pridobili doma od staršev:



Graf 1: Temeljne lastnosti, ki bi jih naj otroci pridobili doma od staršev

Vir: Ule 2008: 83

Temeljne lastnosti, ki bi jih naj otroci pridobili v družini, so po mnenju anketirancev v Sloveniji predvsem etično odgovorne lastnosti, kot so samospoštovanje, strpnost, občutek za odgovornost, odločnost, vztrajnost in manj tradicionalne lastnosti kot so vernost, trdo delo, varčnost. (Ule 2008: 84)

»Družinsko življenje danes bolj kot karkoli zaznamuje raznolikost, kompleksnost in spremenljivost.« (Švab 2001: 178)

Raziskave družinskih vzorcev in razmerij kažejo premike v vzgojnih vzorcih, ki so značilni za vse sodobne družbe in bi jih lahko označili kot premik od modela vzgojne in etične družine k modelu čustvene in podporne družine, kjer se spreminjajo modeli medsebojne komunikacije. Starši in otroci so nenehno v procesu definiranja in redefiniranja svojih družinskih vlog, družinsko življenje pa zahteva intenzivno odnosno delo, nenehna medsebojno dogovarjanja in pogajanja na vseh ravneh življenja. »Za tako »delovno intenzivno« družino je značilna visoka stopnja strpnosti in dovoljevanja osebne samostojnosti.« (Ule 2008: 80)

Odločilna sprememba sodobne družine je težnja k partnerski družini. Pomembno je, da postanejo družine kot sistem intimnosti sposobne izpolnjevati to nalogo in izzive, ki jih prinaša. »Gre za potrebo po večji sposobnosti za dogovor, za pripravljenost na konstruktivno reševanje konfliktov in za številne je to situacija, ki je ne obvladajo, ker preprosto niso bili vzgajani za to.« (Ule 2008: 88)

Bajzek posledice individualizacije opaza tudi v družinskem življenju, ki se kaže v liberalizaciji vzgojnih slogov, kjer starši omogočajo mladim samostojno oblikovanje življenjskih poti in so vedno bolj v vlogi svetovalcev in usmerjevalcev. »Družba pritiska na mlade s številnimi zahtevami in pričakovanji in z naglim razvojem postaja vir mnogih negotovosti, zato ne preseneča, da se je družinsko okolje preoblikovalo v prostor samouresničevanja, kjer se posameznik lahko sprost od vseh zahtev zunanjega sveta.« (2008: 115-125) Beck in Beck (2006: 9) dodajata, da »imajo družine še vedno monopolno naravo kot svetovi, v katerih je možno živeti kljub detradicionalizirani, odtujeni, abstraktni družbi tveganja in blagostanja, v kakršni živimo: Ljubezen nam je potrebna kot nikoli poprej in hkrati je bolj nemožna, kot kadarkoli poprej.«

1.3.2.1 Zgodnje otroštvo in učenje za ravnanje s tveganji

Walters je mnenja, da »prav v najobčutljivejših letih otroštva človek razvije tiste poglede in prepričanja, ki bodo oblikovali njegovo razumevanje vse življenje.« (Walters 1989: 21)

Zmožnost odločanja se krepi že v zgodnjem otroštvu. Če starši otroku omogočijo, da sam poskuša, tvega in raziskuje, se tudi zmoti in išče naprej, mu s tem dajejo dobro osnovo za kasnejšo samozavest in zmožnost odločanja. Preveč skrbni starši pa želijo otroku prihraniti zmote in napake, strogo mu določijo meje, do kod sme, izven teh meja pa je vse nevarno. To nezaupanje se iz staršev prenaša na otroka, ki ga ta strah omeji le na ožji svet staršev in njihovih zmožnosti. Daje mu varnost, a za ceno uboganja. Kljub dobronamernim opozorilom staršev pa se večina otrok poda v raziskovanje sveta, odloča po lastni presoji, kar predstavlja osnovo za odgovornost posameznika, ki se zavestno odloča za svoj izbor in nosi posledice lastnih odločitev, dobrih in slabih. (Kren 1995: 13 - 18)

Samostojnost, neodvisnost ali avtonomija človeka se po besedah Žorža začne razvijati od prvega dne življenja. Otrok je sprva nesamostojen, nato pa se z razvojem naglo osamosvaja v telesnih funkcijah, v znanju in veščinah za obvladovanje vsakdanjih del, osamosvaja se čustveno in ekonomsko. Vzporedno s samostojnostjo pa človek razvija sodelovanje z drugimi

ljudmi, z danimi razmerami in z naravnim okoljem. Samostojnost in sodelovanje imata skupno mejo, ki jo ima človek v svoji zavesti med seboj in okoljem. Žorž (2002: 179) definira, da je »pri zreli samostojnosti in sodelovanju ta meja glede na trenutne potrebe premična bolj v okolje ali bolj k njemu samemu, zlasti pa je prepustna v obe smeri – človek od drugih nenehno sprejema in jim nenehno daje.«

1.3.3 Starši so prvi vzorniki

Otrokovo zmožnost za prepoznavanje različnih možnosti za izbiro je omejena, saj je odvisen od staršev in njegovih zmožnosti. Več let privzema vrednotenje dobrega in slabega preko staršev, spoznava izkušnje, »kaj je dobro želeli, iskati, vzeti, braniti kot svoje, tekmovati z drugimi, prepustiti drugim, se odpovedati, čakati ali ponovno poskusiti.« (Kren 1995: 13) Če so starši optimistični, realni, vztrajni, tolerantni in dobrosrčni, bo otrok doživel dovolj zaupanja in bo tudi sam zaupljivo raziskoval svet. Starši, ki pa se bojijo nevarnega sveta in strogo zahtevajo pokorno uboganje in poslušnost otrok, vzgojijo jezljivega otroka brez poguma, ki le prikimava, nikomur ne zaupa in napada vsakogar, podobno kot starši kritizira vse in ne dovoljuje nobene zmote in ne tveganja. (ibid.)

Izgradnja identitete po mnenju Kompan Erzar (2003: 140) pomeni »izoblikovanje osebnega odnosa do vseh značilnosti, potez in sposobnosti, ki sestavljajo osebnost.« Oče in mati sta po njenem mnenju »glavna stebra mladostnikove identitete; oče podpira iniciativo, radovednost in opremi otroka za raziskovanje sveta, mati pa mu daje občutek pripadnosti in ga uči lojalnosti in zaveze.« Dodaja, da največ, kar lahko oče da svojim odhajajočim otrokom je »zavest, da si lahko ustvarijo svet, ki bo varen, ne glede na zunanje okoliščine, da se na svetu lahko udomačijo ter ga soustvarjajo, da niso le blede sence, ki se bodo v potu svojega obraza dan za dnem s strahom prilagajali zunanjim sistemom, ki bodo zanje vedno nerazumljivi, nepredvidljivi in nevarni.« (ibid.: 171) Najmočnejši model razvoja pa predstavlja starš, ki je istega spola kot mladostnik.

Kompan Erzar (2003: 155 – 156) vidi najdragocenejšo šolo v malih odločitvah v katerih se mladostnik uči odgovornega odločanja. Mala sprejemanja odgovornosti za svoje misli, čutenja in dejanja so pot do zrelega odločanja. Starši imajo trojno vlogo: mladostniku morajo pomagati dojeti določene posledice njegovih dejanj s postavljanjem mej in prevzemanjem odgovornosti v primeru kršitve teh meja. Nato mu pomagajo prepoznati čustva, ki ga vodijo v določeno vedenje, mišljenje in delovanje. Nazadnje mu s tem, ko ga naučijo sodelovanja,

pomagajo »oblikovati trden okvir vrednot, meja in ciljev, ki ga bodo spremljali vse življenje in znotraj katerih bo varno sprejemal različne odločitve in razvijal svojo ustvarjalnost, ostrino mišljenja in globino duha.« (Kompan Erzar 2003: 156) Avtorica nadalje navaja, da »brez razsodnosti, poznavanja lastnega čutenja in sodelovanja se noben človek ne more odgovorno odločati niti odrasti, kaj šele v polnosti oditi v svet in tam živeti polno življenje.« (ibid.) Vsak spoštljiv, topel in polni odnos, ki ga je posameznik lahko zaživel v družini bo en steber več, na katerega se bo vedno lahko naslonil, ko se bo soočal z velikimi odločitvami in bo tam sam, negotov, a z zavestjo, da je odgovoren za svoje življenje.

1.3.4 Pomen vzgoje in vzgojnih stilov v družini

Odnos s starši je najpomembnejši, najtrajnejši in najbolj zaupen odnos v otrokovem življenju in starši mu lahko pomagajo pri vrednotenju življenjskih dražljajev in ga vodijo mimo ovir življenjskih izzivov, mu pomagajo, da se oblikuje v čustveno zdravega človeka. (Ferlinc 2009: 15)

1.3.4.1 Družina z avtoritarno vzgojo

Avtoritarni starši svoje otroke vzgajajo s pomočjo zapovedi in prepovedi, s kaznovanjem in ustrahovanjem. Prepričani so, da najbolje vedo kaj je za njihovega otroka dobro, zato morajo ti brezpogojno ubogati ukaze ter se podrežati njihovem mnenju. Otroci nimajo možnosti odločanja, saj o vsem odločajo starši, ki se ob tem tudi čutijo odgovorni za vse, tudi za tisto, kar ni njihova odgovornost. Otroci se takšnih staršev bojijo, ravnajo po ukazih staršev, ob tem pa prenehajo razmišljati s svojo glavo, saj nenehno pričakujejo navodila od zunaj, sebe pa pojmujejo kot nezmožne in nesposobne. Ko odrastejo, se z veliko previdnostjo ali upornostjo odločajo, saj nenehno dvomijo vase in v svoje sposobnosti. Gostečnik meni, da je takšna vzgoja lahko zelo uničujoča, saj starši mladostnika obravnavajo kot manjvredno in nižjerazredno bitje, ki ni sposobno odgovornosti, sam pa se počuti kot bitje brez lastnega razuma in volje, saj o njem odločajo starši. Gostečnik je prepričan, da gre pri takšni vzgoji za čustveno zlorabo, ki pušča hude sledove v mladostnikovi osebnosti. V njem se naseli strah, groza, nemir, teror in bojazen pred svetom in ljudmi v njem. (Gostečnik 1999: 137 – 139)

1.3.4.2 Vsedopuščujoča vzgoja v družini

Vloga staršev je podrejena, saj otrok postavlja pogoje, staršem pa njegove želje postanejo zahteve. Otroku ne postavljajo mej, mu vse dovolijo in s tem vzdržujejo lepo podobo o sebi.

Mladostnik odloča po svojih željah, za njegovo ravnanje prevzamejo odgovornost starši, zato ne razvije povezave med svojo odločitvijo in posledicami te odločitve. Mladostnik ne postaja samostojen in odgovoren, ko pa bo postavljen pred odgovornosti in zaplete življenja, ki mu jih starši ne bodo mogli razrešiti, bo plačal dvojno ceno. Mladostnik se kmalu sreča z omejitvami in težavami, saj svet, v katerem bi bilo vse dovoljeno, ne obstaja. Vsepovsod se srečuje s problemi, počuti se negotovega, nesamostojnega in nesposobnega za resnično življenje. (Gostečnik 1999: 142 – 144) Temu mnenju se pridružuje tudi Žmuc – Tomori (1983:113), ko pravi, da prerahle zunanje kontrole zapuščajo v mladostniku stalno tesnobo in negotovost, popolna popustljivost pa mu zbuja prepričanje, da je staršem vseeno, kako mu je, ker ga imajo premalo radi.

Kržišnik (2010: 77-78) meni, da bi morali starši izhajati iz resničnega spoštovanja otrokovega notranjega sveta in njegovih zmožnosti sodelovanja, kar bi jih popeljalo do rešitev, ki so sprejemljive za vse v odnosu. Skozi proces vzpostavljanja meja se otroci učijo dialoga, kar predstavlja neprecenljivo vrednost za vse nadaljnje odnose, v katere bodo vstopali na svoji življenjski poti in za vse ovire in težave s katerimi se bodo srečevali. Meje in okvirji predstavljajo priložnost, da se otrok uči medsebojnega sodelovanja, osnova zanj pa je obojestransko zaupanje, ki ga lahko krepimo v duhu enakovrednega in spoštljivega dialoga. Soustvarjanje rešitev skupaj z otrokom privede tudi do večje motiviranosti za njihovo udejanjanje.

1.3.4.3 Vzgoja za odgovornost

Izhodišče za takšno vzgojo je odgovorni odnos, ki temelji na obojestranskem spoštovanju in zaupanju. Starši mladostniku pomagajo dozoreti v zdravo, zrelo in samostojno osebo, ki bo zmožna odgovornega odločanja. Mladostnik zelo jasno ve, kje so meje, pozna pravila, vrednote in norme, kar mu daje občutek varnosti. Starši si ne lastijo mladostnikovih problemov, ampak so ob njem in mu pomagajo videti tisto, česar sam ne zmore. Težišče je postavljeno na mladostnika in končno odločitev prevzame sam ter nosi tako pozitivne kot tudi negativne posledice svoje odločitve. Z oporo staršev in z lastnim prizadevanjem se postopoma uči odgovornosti, da si bo sam znal postavljati meje in svobodo, v kateri se bo dobro počutil in osebno zorel. Značilen je odgovoren odnos, v katerem so mnenja enakovredna, vsi člani družine se trudijo podati svoj vidik, ki ga drugi upoštevajo. Skupaj pretehtajo vsa mnenja in najdejo ustrezno rešitev. (Gostečnik 1999: 147 – 149)

Žmuc – Tomori (1983: 113) je mnenja, da mladostnik potrebuje primerno mero omejitev in razumnih prepovedi, da ohrani občutek varnosti in zaključuje z mislijo: »Mladostnik mora imeti toliko svobode, kolikor jo je sposoben pravilno izkoristiti, in toliko odgovornosti, kolikor jo lahko brez prehudih napetosti in obremenjenosti prenaša.«

1.3.5 Krizni življenjski dogodek in strategije obvladovanja

Življenjski dogodki so dogajanja v vsakdanjem življenju, ki nastopajo v časovnem intervalu in spreminjajo življenjski potek posameznika. Nekateri dogodki le malo vplivajo, drugi pa pomembno zarezajo v naša življenja in lahko spremenijo celoten življenjski potek. Razlikujemo lahko med obremenilnimi in kriznimi življenjskimi dogodki. Obremenilni dogodki so izvor težav v vsakdanjem življenju, krizni pa imajo večji vpliv na spremembe v življenjskem poteku, imajo pa skupno lastnost, da so vsi življenjski dogodki težavni, kljub temu da nam prinašajo srečo in zadovoljstvo. Obremenilni so vsi dogodki, ki prinašajo spremembe v vsakdanji tok dogajanja, ki pretrgajo rutino in nas izzovejo, da se s svojimi sposobnostmi, znanjem in močjo soočimo z njimi. Razlikujemo lahko tudi med normativnimi, tistimi, ki pridejo pričakovano in nenormativnimi življenjskimi dogodki, ki pridejo nepričakovano. Normativni dogodki se nanašajo na družbene norme in pričakovanja, ki tipično zaznamujejo prehode v biografskem razvoju posameznika. (Ule 2003a: 98-99)

Renata Salecl (2010b: 15) krizo definira »kot natanko tisti trenutek, ko izgubimo nadzor – trenutek, ko je svet, ki ga poznamo, porušen in smo soočeni z neznanim.«

Ule v knjigi *Spregledana razmerja* opredeljuje bolezen kot krizni življenjski dogodek, kar pa lahko dobro prenesemo v življenja mladih, ki se prav tako nenehno srečujejo z kriznimi dogodki. Avtorica meni, da se mladi morajo naučiti obvladovati obremenilne dogodke v njihovih življenjih, naučiti se morajo reakcij na življenjske obremenitve, ki služijo temu, da prepreči emocionalno bolečino, se ji izogne ali jo začne kontrolirati. Ljudje uporabljamo različne strategije za reševanje kriznih dogodkov v življenju. Nekateri se razumsko lotijo reševanja problema, drugi so usmerjeni v svoje občutke in čustva. Nekateri iščejo vzroke problema, drugi iščejo rešitve. Nekateri se problema lotevajo optimistično, so usmerjeni v rešitev, drugi pesimistično z prevzemanjem vloge žrtve. (Ule 2003b: 98)

Že dolgo je znano, da različni ljudje na stresne situacije različno reagiramo. Musek (1994: 57) razlaga, da je od osebnostnih značilnosti odvisno, kako se bo posameznik spopadel s stresi in drugimi psihičnimi obremenitvami. Ule (2003b) pa dodaja, da je doživljanje in obvladanje

obremenilne življenjske situacije odvisno od individualne življenjske zgodovine posameznika in človekove trenutne psihofizične kondicije.

Ule (2000a: 55) sprašuje kako pojasniti razlike v reakcijah mladih na negotovosti, stiske in stresne situacije. Zakaj nekaterim tveganja in negotovosti pomenijo izziv, drugim pa jemljejo življenjsko energijo in jih spravljajo v obup? Musek (1994: 57) razlaga, da je odvisno od osebnostnih značilnosti, kako se bo posameznik spopadel s stresi in drugimi psihičnimi obremenitvami. Ule (2003b) pa dodaja, da je doživljanje in obvladovanje obremenilne življenjske situacije odvisno od individualne življenjske zgodovine posameznika in človekove trenutne psihofizične kondicije. Nemški socialni psiholog H. Keupp ugotavlja, »da se psihofizična odpornost kaže predvsem v tem, koliko je posameznik ali posameznica zmožen prestatiti in subjektivno predelati negotovosti, koliko je psihosocialno pripravljen na tveganja in novosti.« (Ule 2000a: 55) Psihofizična odpornost posameznika pomeni zmožnost osvobajanja od prisil, zapovedi in prepovedi, pomeni najti življenjski smisel, uživati življenje in najti tisto, kar je za posameznika pomembno. Po Keuppu sposobnost uživanja življenja raste iz dožemanja življenjskega smisla, kar se da le živeti. Sposobnost za uživanje življenja ni samoumevna in brezpogojna, potrebuje določene družbene predpostavke, kjer so spet na slabšem »podpriviligirani« člani iz družbeno ogroženih in marginaliziranih skupin. Člani družbeno privilegiranih skupin ali vsaj materialno neogroženih skupin so v boljšem položaju, saj imajo več podpore, da pritiske izbir in strese zaradi možnih izgub sprejmejo kot produktivne življenjske možnosti, v katerih lahko izoblikujejo ustrezne lastnosti za obvladovanje izzivov in kriz (ibid.) »Psihične kompetence in opremljenost posameznika postajajo vedno pomembnejše za spopadanje z negotovostmi in tveganji sodobne družbe.« (ibid.: 56) Selič (1999: 106-107) nadalje opredeljuje osebne lastnosti, ki pomembno vplivajo na obvladovanje stresnih in psihičnih obremenitev. Zelo »izstopa čustvena stabilnost (moč jaza, anksioznost), nagnjenost k depresivnosti in naučena nemoč, občutje nadzora in kompetentnosti, naučeni slogi soočanja s stresom in obrambnega reagiranja, empatija, altruizem, značilnosti medsebojnega obnašanja (odprtost, zaupanje, zmožnost poiskati podporo pri drugih, spretnost v medsebojnih odnosih), sposobnosti, znanje, veščine ter zdravstveno stanje.«

Vsak posameznik razvije svoj lasten splošni duševni sistem prilagajanja, ki mu omogoča, da se sooča z vsako situacijo s svojimi odgovori. Lahko bi ga poimenovali »repertoar« možnih

reakcij na obremenitve okolja. Zraven splošnih sistemov pa obstajajo še specifični odgovori, ki jih izzove trenutna situacija sama.

Splošni načini ravnanja, ki sta jih opredelila Lehr in Thomae (v Ule 2003b: 104 - 106):

- Storilnostno vedenje: reakcije povezane z naporom, trdom in delovno energijo. Povečanje naporov, da bi dosegli cilj ali rešili življenjski problem je najpogostejše ravnanje v problemski situaciji.
- Prilagajanje institucionalnim vidikom situacije: kadar situacije niso odvisne od posameznika in njegove volje, npr. kadar izgubimo zaposlitev zaradi stečaja podjetja, poiščemo pomoč v institucijah socialnega skrbstva, v uradu za delo itd. Upoštevati moramo avtoritarno vsiljena pravila, ki veljajo v določeni instituciji. Značilnost sodobnega sveta je vse večje poseganje v življenje posameznika, hkrati pa s starostjo postajamo vse bolj odvisni od teh institucij, čemur se ne moremo odpovedati zaradi prevelikega tveganja za naše zdravje, preživetje ali kvaliteto življenja.
- Opiranje na neformalne socialne mreže in iskanje pomoči je eno najbolj običajnih človeških obvladovalnih ravnanj. Socialne mreže so vir informacij, izkušenj, socialne in emocionalne pomoči itd. Dragocena je možnost, da lahko drugim povemo svoje probleme, stiske in želje. Samoizpoved ima terapevtski učinek, deluje pomirjujoče in pomeni vir razbremenitve v kriznih življenjskih situacijah.
- Sprejemanje situacije: psihološka predelava obremenilnega dogodka za posameznika, se pojavi v situacijah, ki se jim ne moremo izogniti in terjajo veliko samoodpovedi. Posameznik si tako olajša pritisk težavnih okoliščin.
- Pozitivno mišljenje oz. razlage situacije: pomeni poudarjanje pozitivnih strani obremenilnega dogodka in dajanje manjše pozornosti negativnim stranem, kar deluje razbremenilno na posameznika.

Situacije velikokrat zahtevajo posebne oblike ravnanja in duševnega reagiranja, ker gre za prepletanje razumskih, afektivnih in emocionalnih reakcij. Poznamo še posebna, situacijsko pogojena ravnanja, ki jih opredeljuje Ule (2003b: 107):

- Izraba priložnosti: aktivno soočanje s vsakodnevnimi problemi.
- Prošnja za pomoč: uporabna, kadar ima posameznik dobro razvito socialno mrežo, ki mu lahko nudi podporo in pomoč v težavah.

- Odpor: značilen je predvsem za mladostnike, ki čutijo odpor do predloženih nasvetov, napotkov, saj izvirajo iz tradicije ali od avtoritet, ki jih ne sprejemajo.
- Identifikacija s cilji in usodo drugih ljudi: temelji na sposobnosti vživljanja v položaj drugega in pomeni obogatitev svojega doživljanja z lastnostmi drugega.
- Upanje: utaplja strah in predstavlja najbolj človeški čustven vzgib. Lahko nastopi kot »učinek pričakovanja« spremembe neke grozeče situacije, lahko pa kot notranja povezava želje in pričakovanja po ohranitvi nekega pozitivnega stanja.
- Popravljanje pričakovanj: nagle in velike spremembe vedenja in stališč, če se nam podrejo dosednji načrti ali pričakovanja ali če ugotovimo, da ni možnosti za uresničevanje naših pričakovanj.
- Altruistična odpoved lastnim potrebam.
- Zaupanje v druge: v eno ali več oseb, v skupine, institucije. Verjamemo, da nam lahko pomagajo rešiti problem, prevzamejo ali izpeljejo kakšno nalogo ali olajšajo stisko.
- Agresija in kritika: sta družbeno neadaptivni reakciji, ki lahko zmanjšata ali pomnožita naše probleme in ju pogosto izražamo prikrito in posredno. Velikokrat se pojavljata skupaj s potrlostjo in občutkom teže in pritiskov obremenilne situacije.
- Emocionalne reakcije bega in upora: gre za umik pred problemi, kar predstavlja neadaptivno reakcijo na obremenilne dogodke in jih moramo obravnavati enakopravno z bolj uspešnimi reakcijami, saj predstavljajo velik obseg čustvenih in ubežnih reakcij v vseh kategorijah ljudi. Sodobne raziskave mladine so pokazale, »da so najpogostejše reakcije na obremenilne dogodke mladih negotovost in strahovi, beg pred dogodkom, umik vase, konflikt in agresija, potrlost, apatija in depresije.« (ibid.: 110)

Ule (2008: 248) poudarja, da moramo mlade razumeti kot eksperte za ravnanje z negotovostjo in življenje z njo, priznati moramo njihove subjektivne izkušnje, učne procese in strategije soočanja, ki so jih razvili, njihove zahteve po udeležbi v družbi glede varne zaposlitve in življenjskih stilov.

1.4 POT DO AVTONOMNEGA MLADEGA ODRASLEGA

Življenje pomeni živeti, se učiti in spreminjati. Spremembe se dogajajo vsakodnevno in so pogosto nepredvidljive. Najpomembnejša ideja vzgoje, izobraževanja in učenja nasploh je pripravljati ljudi na življenje v svetu nenehnih sprememb. Na življenje v negotovosti, ki jih te spremembe nujno prinašajo, ko se znajdemo v svetu priložnosti in izzivov. »Naenkrat ne vemo kaj bi počeli z vso svobodo, ki se nam ponuja. V tem prelomnem trenutku so še kako pomembne sposobnosti in lastnosti, ki opredeljujejo zrelo osebnost.« (Brečko 1998: 165) K privzgajanju le teh, lahko pomembno prispeva družina, šola, socialno delo ter sam posameznik.

1.4.1 Uspešna družina

Na podlagi raziskav, Kompan Erzar (2003: 148) ugotavlja, da so mladostniki, ki prihajajo iz družin, kjer so bili vključeni v proces sprejemanja odločitev, dosti bolj avtonomni, bolj sposobni razmišljati o čutenjih in se odgovorno odločati kot mladostniki, ki so jih starši le seznanili s pravili in kjer ni bilo med staršema nobene barvitosti v usklajevanju in sestavljanju enotnega mnenja iz dveh različnih načinov dojemanja, razmišljanja in čutenja. »Starša, ki zmoreta spregovoriti o različnih plateh istega pravila in se znata o pravilih pogajati, skupaj iskati rešitve in v to vključiti tudi otroke, bosta dala otroku neizmerno bogastvo v razumevanju globine, smisla ter različnih vidikov posameznega pravila.« (Erzar 2003: 148) Barvitost posameznega pravila pa je danes simbol kompleksnosti in delovanja v svetu in prav iz nje mladostnik lahko pridobi samozavest, trdnost in zaupanje vase ter lastno odgovornost, ki temeljni na argumentih in razumevanju sebe, drugih in sveta. Barvitost dojemanja sveta in širina odgovorov na različna vprašanja odpirajo posamezniku možnost, da preseže avtomatično dožemanje in razumevanje sveta.

Virginia Satir opredeljuje uspešno družino kot prostor, kjer člani prisluhnejo drug drugemu, se upoštevajo in lahko odkrito pokažejo svojo naklonjenost, bolečino in nesoglasje. Ni jih strah tvegati, saj vsak v družini ve, da so s tveganjem povezane napake in da so prav napake znamenje, da človek raste in napreduje. Člani se počutijo kot cenjena, spoštovana, ljubljena osebnost, ki se lahko odzove s humorjem in smehom, ko je za to primeren trenutek. Člani družine si brez zadržkov povedo, kako se počutijo. O vsem je dovoljeno govoriti – o razočaranjih, strahovih, prizadetosti, jezi in kritiki, veselju in uspehih. Uspešne družine so

sposobne delati načrte z možnostjo prilagajanja. Na ta način so se sposobni soočati z življenjskimi problemi. (Satir 1995: 18-19)

Erzar meni, da je »tudi družina kot celota postavljena pred izzive sveta in nanje odgovarja glede na vzdušje, v katerem živi. To vzdušje narekuje družinskim članom, da na svet gledajo skozi očala svojega družinskega sistema in tako tudi reagirajo. Če je vzdušje v družini zaznamovano z občutji nevarnosti in nezaupanja, bo tudi odziv te družine do sveta odziv ogroženosti in nezaupanja.« (Kompan Erzar 2003: 231)

1.4.2 Vzgojna vloga izobraževalnih sistemov

Walters je prepričan, da izobraževanje pomeni več kot samo pridobivanje dejstev in več kot le praktično pripravo na zaposlitev. Njegov osnovni namen je priporočiti sistem izobraževanja, ki bo pripravil otroke in mladostnike na življenje in ne samo na zaposlitev oz. na umske sposobnosti. Današnje izobraževanje je prvenstveno usmerjeno k doseganju uspehov v materialnem smislu, malo pozornosti pa je posvečeno temu, da bi učenci postali uspešni kot ljudje. Avtor se sprašuje »zakaj naše šole ne učijo človeških spretnosti kot so razumevanje med ljudmi, razumevanja samega sebe, kako živeti zdravo, kako se zbrati, kako razviti skrite sposobnosti, kako biti dober delavec ali šef, kako najti primerne partnerja, kako ustvariti sozvočje doma in kako doseči ravnovesje v življenju?« (Walters 1989: 10) Avtor nadalje razlaga, da izobraževanje danes enačimo s količino osvojenih informacij in poznavanja dejstev ter smo ob tem prepričani, da je to znanje priprava na našo zrelost. Ne vidimo življenja kot možnosti, kot dogodivščino, kjer bomo razvili vse svoje sposobnosti kot človeška bitja. Naš šolski sistem je nasičen z dejstvi in abstraktnimi idejami, namesto da bi gojil človeške vrednote. Glavno slabost modernega izobraževanega sistema vidi v tem, da je bolj teoretičen kot praktičen, izobraževanje pa bi moralo biti empirično, tj. izkustveno in ne teoretično. Avtor svetuje, da se naj »izobraževanje loteva življenja bolj stvarno in naj dejansko pripravi otroke na življenjske krize in ugodne prilike«. (ibid.: 14)

Čačinovič Vogrinčič (2008: 34-35) razlaga, da »šola nikoli ni le prostor za učenje. Če hoče ali noče, šola vzgaja in uči o življenju.« Tam se začneš učiti o sebi, življenju in se naučiš v dobrem in slabem obvladati le-to. Nihče ne more posameznika obvarovati pred slabimi izkušnjami, bolečino in razočaranjem, šola pa mu lahko omogoči dovolj dobrih izkušenj, da bo iz nje stopil močan, ustvarjalen, z zaupanjem v ljudi in potrditvijo, da se zmore spoprijeti z ovirami. Učitelj, ki je spoštljiv in odgovoren zaveznik učencu, ga vidi iz perspektive moči,

spodbuja razvoj kompetenc, sposobnosti in virov. Prav tako je usmerjen v razvoj varovalnih mehanizmov pri učencu, ki bodo spodbudili njegovo odpornost, da bo zmožel delati, sprejeti težavo, jo omiliti, živeti z njo in jo spremeniti. Do tega ga vodi občutek lastne vrednosti in pravica do resničnosti, ki jo avtorica povezuje s pomembno izkušnjo učenca, da se ga vidi, posluša in sliši. Kot ugotavlja Bonnie Benard (ibid.: 43), vse več raziskav potrjuje, da je šola lahko varovalno okolje, ki pomaga učencem, da zmorejo rastoče izzive in zahteve.

Značilnost odpornega otroka avtorica opredeljuje (ibid.: 37) kot »socialna kompetentnost, veščine za odpravljanje problemov, neodvisnost in občutek smisla in prihodnosti.« Socialna kompetentnost zajema odzivnost, prožnost, skrb, sposobnost empatije, komunikacijske veščine, razne oblike prosocialnega vedenja in smisel za humor.« To so aktivni otroci, ki se v različnih situacijah z lahkoto odzivajo pozitivno. Številni otroci razvijejo izredno varovalno sposobnost, smisel za humor, s katerim lahko nase ali na situacijo pogledajo iz nenavadnih zornih kotov. Čačinovič Vogrinčič meni, da lahko šola pomembno prispeva k učenju teh sposobnosti, a ne v enosmernem poučevanju, temveč v srečanju in soočenju, kjer učencu pomagamo razbrati, kaj se dogaja, skupaj ubesedimo in poimenujemo veščine, vedenje, empatijo in skrb. Odpornosti se uči, ko se ga posluša, sliši in se mu odgovori v izvirnem projektu učenja, ki ga soustvarja. Avtorica nadalje razlaga, da mora za večino odpravljanja problemov učenec imeti podlago dovolj dobrih izkušenj, da je problem sploh mogoče odpraviti, preseči ovire, strah, nemoč in uspeti. Benard (ibid.: 42) navaja seznam značilnosti, ki se povezujejo s sposobnostjo odpravljanja problemov: »velika pričakovanja, usmerjenost k ciljem, v uspeh, želje po izobraževanju, vztrajnost, upanje, optimizem, zaupanje v prihodnost.« Odpornost ni lastnost, niti set lastnosti, to je akumulacija sposobnosti, virov, talentov, moči, znanja in veščin, ki rastejo. Avtorica zaključuje z mislijo, da se lahko odpornost, opolnomočenje in razvoj virov dogaja v interakciji z okoljem, predvsem v družinah, šolah, soseskah.

Sodobna šola bi morala po mnenju Irene Lesar duhovnemu vidiku razvoja osebnosti človeka namenjati veliko več pozornosti, če želi doseči deklarirane cilje kritičnega in avtonomnega subjekta. To ne zahteva kakšnega dodatnega predmeta, temveč lahko le celota življenja in dela posamezne šole največ prispeva k razvoju duhovnih kompetenc. Po njenem mnenju je šola institucija, ki ne izkorišča vseh možnih pozitivnih vplivov na otrokov razvoj. Na otroka bi morali gledati kot na duhovno razvijajoče se bitje, ki na tej poti brez dvoma potrebuje naše spodbude. Zraven intelektualnih, emocionalnih in socialnih bi morali spodbujati zlasti

duhovne dimenzije otroka. Za dosego teh ciljev moramo poskrbeti za kvalitetne odnose med učiteljem in učencem, kot tudi med učenci samimi. Premisliti moramo o pristočasnih dejavnostih, ki učencem ne omogočajo le bega od dolžnosti in odgovornosti, ampak močno prispevajo k notranji zbranosti in umirjenosti. (Lesar 2002: 13-15)

Odgovornost tistih, ki vzgajajo in izobražujejo, je, da učencem omogočijo njihovo samouresničevanje v pluralnem in hitro spremenljivem svetu. Učence morajo usposabljanje, da oblikujejo svoj aktiven in odgovoren odnos so sveta, kakršen je zdaj in bo v prihodnosti. (Čačinovič Vogrinčič 2008: 76)

1.4.3 Avtonomija

Avtonomija po mnenju Kompan Erzar (2003: 148) pomeni preoblikovanje sposobnosti odločanja, ki je bila značilna za otroška leta in vključuje sposobnost oblikovanja lastnega mnenja, sposobnost abstrakcije, integracije misli in čutenja na višji ravni s sposobnostjo razmišljanja o čutenjih.

Čačinovič Vogrinčič (2008: 39 - 40) pa »avtonomijo definira kot močan notranji občutek neodvisnosti, moči, občutek kompetentnosti in nadzora, kot samospoštovanje in učinkovitost. Avtonomen otrok zmore ravnati neodvisno, pozna svoje meje, ima občutek identitete, določen vpliv na dogajanje okoli sebe in ima nadzor nad svojim ravnanjem.« Prepoznava pomen in je zmožen ubesediti prihodnost, saj kot pravi Pfeiffer-Schaupp (ibid.: 41): »Če ne veš, kam hočeš priti, se ti ni treba bati, da bi kdaj prispe.« Usmerjenost v prihodnost pa je mogoča, če se čutiš kompetentnega, da jo lahko spreminjaš. Avtonomija in občutek lastne vrednosti omogočata posamezniku, da načrtuje prihodnost, ker zna in zmore načrtovati spremembe v prihodnosti. Čačinovič Vogrinčič poudarja, da se avtonomije otrok uči z odraslimi in med njimi, za obvladovanje življenja si je ne more dodeliti kar sam, ampak jo soustvarja v procesu učenja obvladovanja življenjskih nalog.

»Otrokova aktivnost je glavna gonilna sila njegovega razvoja, kjer človek z delom najbolj spreminja okolje in sebe. Osrednji otrokovi dejavnosti pa sta spoznavanje, učenja in pa celotna vsakdanja življenjska praksa. Prek vzgoje, izobrazbe zadeva doraščajoči otrok stalno na zahteve in naloge. V tem, ko jih rešuje, se njegova osebnost razvija in oblikuje. Vzgoja prehaja pozneje v samovzgojo in sem je šteti tudi samoizobrazbo. Otrok, mladostnik je dejaven osebek in tako tudi najbolj nepreden sooblikovalec svoje osebnosti.« (Žlebnik 1969: 120)

Človek mora ozavestiti, da je kljub svojskemu značaju in tudi družinskemu življenju, ki ga je zaradi svoje specifike močno določilo, hkrati tudi svobodno bitje, ki lahko od vseh teh določenosti oblikuje lastno stališče, česar pa je zmožen šele, ko se zave svoje odgovornosti. In ravno svoboda in odgovornost sta tisti značilnosti, ki človeka postavljata nad druga poznana živa bitja in utemeljujeta človekovo duhovnost.« (Lesar 2002: 11)

»Človek torej ni telesno, duševno in družbeno bitje, temveč tudi duhovno. Pa vendar, kdor si svoje svobode in odgovornosti ne »prisvoji« in ozavesti, ju sicer ne izgubi, marveč se prepusti psihofizičnim in socialnim določenostim ter pogojenostim. Človek, ki se ne zave možnosti, da lahko sam v konkretni situaciji oblikuje stališče oziroma poišče rešitev, se bodisi prepusti splošnemu vzdušju njegove okolice (konformizem), bodisi uresničuje zapovedi svojih avtoritet (totalitarizem), ali pa se popolnoma prepusti roki usode in v strahu čaka na konec.« (ibid.: 12)

Knapež (v Bokan 2004: 136-137) izpostavlja, da so najpomembnejše odločitve povezane z našim odnosom do sebe, do drugih in do življenja nasploh, saj je od tega odvisno kakšen položaj si bomo ustvarili v službi, kakšnega partnerja bomo izbrali in v kaj bomo usmerjali svojo energijo. Priznava, da sta odnos do sebe in sveta v veliki meri pogojena z izkušnjami iz otroštva na katere kot otroci nismo imeli dosti vpliva, vendar ga imamo sedaj, kot odrasli. Odgovornost za življenje je v naših rokah, zdaj odločamo sami. Avtor je mnenja, da se »lahko odločimo, da spremenimo svoja stara prepričanja ter prerastemo vedenjske vzorce, ki nam preprečujejo, da bi zaživel človeka vredno življenje.« (ibid.) Če hočemo postati samostojni in odgovorni, moramo ugotoviti s čim nismo zadovoljni, kaj pri sebi nam ni všeč, kaj smo pripravljeni spremeniti in kako bomo to naredili. Sprejeti odgovornost pa pomeni sprejeti tudi posledice svojih odločitev. Zaključujem z mislijo: »Če za vse krivimo drugega, bomo težko kaj izboljšali, ker na njegovo ravnanje nimamo neposrednega vpliva, zato naj se sprememba začne pri nas.« (ibid.)

1.4.4 Socialno delo in mladi

Sodobni čas posameznike vedno bolj sili k hitrim odločitvam, posledice katerih so veliko napak, površni odnosi in hrepenenje po kratkotrajnih užitkih. Kako »opremiti« otroke in mladostnike z osebnostnimi lastnostmi, pogledi in stališči, ki jim bodo omogočali, da se ne bodo bali sprememb ali ustrašili izzivov, da ne bodo zašli v pasivnost, apatijo ali celo omalovaževanje? Otroci in mladostniki se predvsem ravnavajo po vzorih, ki so vsak dan pred

njimi. To so torej starši, učitelji in tudi osebe, ki si jih izberejo glede na lastne predstave o poteh, ki jih želijo spoznavati. Starši, učitelji in strokovni delavci so še vedno najbolj poklicani, da posredujejo mladim neko duhovno širino, s katero si bodo lahko utirali svoje poti. (Zalokar Divjak 2008: 14)

Poraja se pomembno vprašanje, kako biti pripravljen na velike izzive sodobnega časa, ki pred vsakega strokovnega delavca postavlja nove zahteve. V obdobju odraščanja je pot k samostojnosti tudi za otroke najtežja naloga. Pomeni, da se otrok mora naučiti odločati o najboljših možnostih, se sprijazniti z dejstvom, da ne bo mogel vedno računati na pomoč odraslih, zato mu je treba že zelo zgodaj dati vedeti, da je on posameznik, kateremu nihče drug na svetu ni podoben niti po osebnostnih lastnostih niti po sposobnostih ali značaju in tudi nihče drug ne more prevzeti odgovornosti za njegove odločitve. Potrebno je, da otroci zbirajo informacije, različna mnenja, postajajo čim bolj odprti za razumevanje vsega, kar se dogaja okrog njih. Življenje mora biti za njih velika skrivnost, ki jo morajo počasi odkrivati. Zelo pomembno se je zavedati, da se nam ne more zgoditi nič tako hudega, česar ne bi zmogli prenesti in najti rešitve. To morajo dojeti tudi otroci. Kadar se posameznik umiri, kadar začne dojemati svoj položaj tudi iz drugih zornih kotov, se mu začno avtomatično porajati nove ideje, nove rešitve. Za dojemanje življenja je pomembno tudi spoznanje, da je življenje vedno takšno, kot je, in nič drugačno. Prej ko ga sprejmemo takšnega, kot je, prej se rešimo svojih negativnih občutkov in začnemo iskati nove poti. Ko dojamemo, da je življenje velika vrednota in za vse nas enaka danost, nas to tudi obvezuje, da se do njega obnašamo odgovorno. Karkoli se nam zgodi na tej poti odkrivanja skrivnosti, vedno je treba iskati pozitivne možnosti in rešitve. Treba se je le doživljati kot svobodno in ustvarjalno bitje. (ibid.: 17-21)

Na vprašanje, kako posameznika pripraviti na življenjske izzive sodobnega časa, lahko najdem odgovore v socialnodelavskih pristopih. Poštrak (2003) poudarja, da je socialno delo že samo po sebi »naravnano izrazito celostno, holistično, s tem pa interdisciplinarno.« Pot do avtonomnega posameznika zahteva interdisciplinarni pristop, posameznika, družine, šole in socialnega delavca, saj lahko le s skupnimi močmi soustvarjamo dobre rešitve. Potrebujemo uspešno družino, vzgojo izobraževalnih sistemov, ki bo ob podpori socialnega delavca pomagala posamezniku do avtonomnosti in opremljenosti s sposobnostmi uspešnega soočanja z izzivi, ki jih prinaša vse bolj kompleksna družba. Pri delu z mladimi Poštrak predlaga dogovorni pristop, ki predvideva spoštljiv odnos, aktivno udeležbo in upoštevanost vseh

vpletenih, dogovorni razgovor ali konverzacijo in obojestransko odgovornost. Socialni delavci zares poslušajo, kaj imajo o svojem življenjskem svetu povedati mladi, in iz te resničnosti izhajajo. Mladostniki so eksperti iz izkušenj in so najbolj kompetentni, da povedo o sebi, o svojih občutkih, ravnanjih, strahovih in upanjih. So aktivni udeleženci v procesu reševanja problemov, kjer skupaj s socialnim delavcem soustvarjajo rešitve, vsak s svojo odgovornostjo in svojimi pristojnostmi. Avtor dodaja, da morajo socialni delavci dobro poznati mladost kot družboslovno kategorijo in njene značilnosti, imeti znanje za ravnanje pri delu z mladimi ter vedeti kako delati skupaj z njimi. (ibid.) Vsi ljudje smo potencialno ustvarjalni in sposobni obvladati naš vsakdanji življenjski svet z razvijanjem lastnih strategij ravnanja. Razvijamo jih v kontekstu odnosov s pomembnimi drugimi, v družini, z vrstniki, v šoli itd. Osebe v stisku, v težavi ali s problemom večkrat izgubijo stik z lastnimi ustvarjalnimi potenciali in naloga socialnega delavca je, da v delovnem odnosu načrtuje tak proces reševanja problema, ki bo osebi pomagal znova vzpostaviti stik z lastno ustvarjalnostjo in se uspešno znašel v vsakdanjem življenju. (ibid.)

2 OPREDELITEV PROBLEMA

Idejo za temo diplomske naloge sem dobila zaradi svoje trenutne življenjske situacije. Živim v sodobni družbi, tako imenovani družbi tveganja, v kateri se srečujem z različnimi življenjskimi izzivi, ki od mene zahtevajo konstruktivne načine ravnanja. Ko sem začela pisati diplomsko nalogo, sem se obenem soočala tudi s tem, da je prišel čas, ko se moje obdobje otroštva oziroma mladosti zaključuje, in da bi želela postati samostojna in odrasla oseba. Moje želje so, da bi začela živeti samostojno, da bi znala poskrbeti zase, da bi znala najti službo, v kateri bom zadovoljna in bom zaslužila dovolj, da si bom lahko omogočila življenje odrasle osebe. Ko sem se ozrla naokrog, sem ugotovila, da ne vidim možnosti, da bi lahko imela službo, da bi lahko dovolj zaslužila, da bi lahko šla od doma ali da bi lahko sama skrbela zase, in se začela spraševati, kako je to mogoče!? Iskala sem vzroke za dejstvo, da pri svojih štiriindvajsetih letih za to nisem usposobljena. Osamosvajanje v današnji sodobni družbi doživljam kot zelo težak in tvegan prehod. Lastna situacija in lastno počutje v sodobni družbi me je spodbudilo k raziskovanju življenjske situacije drugih mladih odraslih. Postala sem radovedna, kaj se je zgodilo, da sem se znašla v situaciji, v kateri ne vidim možnosti za uspešno soočanje s tveganji. Najprej sem razmišljala sociološko. Zanimalo me je, ali sem morda v to prisiljena zaradi neusmiljenosti sodobne družbe, v kateri živim, in se temu ne morem izogniti. Nato sem začela razmišljati o svoji družini in o stilu vzgoje, ki sem ga bila deležna, ter o njegovih posledicah – kako sta me družina in kasneje šola pripravili na življenjske izzive. Ugotovila sem, da lahko na isto zadevo pogledam iz psihološkega vidika. Tudi sama lahko vplivam na potek dogodkov, saj, kot navaja Ule (Ule, Mihelj 1995: 30): »Adolescent ni le objekt različnih (nasprotujočih si) dejavnikov, institucij, socialnih moči, temveč je tudi subjekt, ki produktivno spreminja svojo (socialno) realnost in upravlja za njo.« (V angleščini ta pojav razumejo pod pojmom *structure and agency*.) Začela sem se poglobljati v lastno raziskovanje, v svoje vrednote, življenjske cilje in načrte ter načine delovanja.

Zanimalo me je, kako se moji vrstniki znajdejo v tem istem svetu, zato sem raziskala njihove življenjske zgodbe, poglede na življenje v sodobni družbi, družinske razmere, osebnostne lastnosti, vrednostne usmeritve, osnovna tveganja in načine ravnanja v soočanju z njimi. Seznanila sem se z njihovimi življenjskimi cilji in načrti za prihodnost ter dobila vpogled v načrtane poti, po katerih jih bodo dosegli. Želela sem izvedeti, kakšne so razlike med zaposlenimi in nezaposlenimi mladimi odraslimi.

2.1 Raziskovalna vprašanja

Raziskovalna vprašanja, na katera sem iskala odgovore, so naslednja:

- Kako mladi doživljajo in se počutijo v sodobni družbi?
- Ali življenjske prehode spremljajo predvsem pojavi, kot sta nelagodje in negotovost, ali mladi v sedanji družbi že znajo upravljati s tveganji?
- Katera so osnovna tveganja mladih in kakšne so njihove strategije spopadanja z njimi?
- Kdo in kako naj bi mlade pripravil na uspešno spopadanje s tveganji, glede na to, da živimo v mnogo kompleksnejšem svetu kot nekoč?
- Ali obstajajo razlike med zaposlenimi in nezaposlenimi mladimi odraslimi v načinu soočanja s tveganji?

Teza diplomske naloge:

Tveganja, na katere mladi niso dovolj pripravljeni, se nanašajo na spremenjene pogoje na trgu dela in s tem povezane kompetence.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Izvedla sem kvalitativno raziskavo, s katero sem želela podrobno raziskati življenjski svet mladih odraslih. Osnovno izkustveno gradivo sestavljajo besedni opisi ali pripovedi, ki se nanašajo na raziskovalni pojav. (Mesec 1997: 40) Raziskava je tudi poizvedovalna, saj sem se seznanila z osnovnimi značilnostmi problematike mladih odraslih in za raziskavo uporabila manjše število primerov. (Mesec 1997: 37)

3.2 Merski instrumenti in viri podatkov

Merski instrument, ki sem ga uporabila za raziskovanje življenjskega sveta mladih posameznikov, je polstrukturiran intervju. Z obliko odprtih vprašanj sem intervjuvancem dopuščala svobodo pri odgovarjanju. Intervju je bil sestavljen iz treh glavnih sklopov, s katerimi sem zajela glavne teme: sodobna družba, mladost in odraslost, tveganja in strategije spopadanja z njimi. Vsak sklop je vseboval področja in podpodročja ter dodatna vprašanja, ki so mi pomagala pri bolj poglobljenem pridobivanju zelenih podatkov.

Izvedla sem sedem polstrukturiranih intervjujev, ki so priloženi v prilogi diplomske naloge.

3.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo raziskave predstavljajo mladi, stari od štiriindvajset do sedemindvajset let. Vzorec je priročen in zajema sedem mladih, katerih imena so izmišljena. Štiri intervjuje sem opravila s svojimi prijatelji, ki sem jih po opravljenem intervjuju vprašala, ali poznajo koga, ki je v podobnem življenjskem obdobju in ima drugačen pogled na situacijo, v kateri smo. Na ta način sem želela pridobiti čim bolj raznolike podatke. Trije prijatelji so mi priporočili vsak po eno osebo. Posredovali so mi kontaktne številke in elektronske naslove teh oseb. Štirje intervjuvanci so že zaposleni (označeni z modro barvo), tri intervjuvanke pa še ne.

1. Maša: petindvajset let, zaključila fakulteto, opravlja pripravništvo, živi pri starših.
2. Jana: petindvajset let, študentka – zadnji letnik fakultete, iskalka zaposlitve, živi pri starših.
3. Nikolina: sedemindvajset let, zaključila fakulteto, honorarna zaposlitev, živi pri starših.

4. Lan: štiriindvajset let, zaključil gimnazijo, lastno podjetje, živi v stanovanju, ki je last staršev.
5. Uršula: štiriindvajset let, zaključuje fakulteto, iskalka zaposlitve, živi v stanovanju, ki je last staršev.
6. David: šestindvajset let, zaključil fakulteto, zaposlitev za nedoločen čas, živi pri starših.
7. Ana: štiriindvajset let, absolventka na fakulteti, študentsko delo, živi v stanovanju, ki je last staršev.

3.4 Zbiranje podatkov

Empirične podatke sem zbirala od julija 2012 do septembra 2012 s pomočjo individualnih polstrukturiranih intervjujev. Zaradi narave intervjuja se mi je zdelo smiselno, da nekaj dni pred izvedbo intervjuja intervjuvancem po elektronski pošti pošljem vprašanja, da so se lahko pripravili, saj sem prepričana, da sem na ta način dobila bolj poglobljene in premišljene odgovore. Z intervjuvanci sem se po telefonu dogovorila za termin in kraj srečanja, ki so ga določili sami. S štirimi intervjuvanci iz Maribora, mojimi prijatelji, sem intervjuje izvedla na njihovem domu, z enim pa na mojem domu. S tremi osebami, ki so mi jih priporočili moji prijatelji, pa sem se srečala v mirnih dnevnih barih, z enim v Domžalah in z dvema v Mariboru. Intervjuji so trajali od ene do dveh ur.

Pred vsakim intervjujem sem poudarila, da je intervju anonimen, in povedala, da bodo podatki uporabljeni izključno za namene raziskovalnega dela v diplomski nalogi, ter pridobila dovoljenje, da pogovor snemam. Intervjuji z mojimi prijatelji so potekali zelo sproščeno, spominjali so na prijateljski pogovor o perečih temah, o katerih se tudi v zasebnem življenju veliko pogovarjamo. Z osebami, ki so mi jih priporočili moji prijatelji, sem se srečala prvič, zato je bilo treba najprej navezati stik, se spoznati in ustvariti sproščeno vzdušje ter varno in zaupanja vredno okolje, v katerem je mogoč iskren pogovor o osebnih življenjskih zgodbah in njihovih lastnih pogledih. Z dvema mi je to uspelo dobro, z enim malo manj, kar je bilo moč opaziti v skoposti glede poglobljenosti odgovorov. Vsa imena intervjuvancev so spremenjena, torej izmišljena.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Pridobljeno empirično gradivo sem obdelala s postopkom kvalitativne analize. Na podlagi zvočnih posnetkov sem pogovore zapisala in uredila, na desni strani pa pustila širši rob za kasnejše pripisovanje komentarjev. Zaradi lažje ločljivosti med zaposlenimi in nezaposlenimi posamezniki sem zaposlene intervjuvance označila z modro barvo. Vprašanja sem razvrstila v tri tematske sklope: sodobna družba, mladost in odraslost, tveganja in strategije spopadanja z njimi.

Sledila je obdelava intervjujev, kjer sem označevala besede, fraze, stavke ali odstavke, pomembne za pridobitev zelenih podatkov, in v obliki komentarja prosto pripisovala pojme ali poimenovanja, pri čemer sem uporabila metodo odprtega kodiranja. Zaradi boljše preglednosti sem teme razdelila na več različnih področij in podpodročij.

Nato sem za vsako področje posebej oblikovala tabelo in v obliki komentarjev za vsako osebo izpisala prej pripisane pojme. Zaradi lažje analize in interpretiranja rezultatov sem jih osno kodirala (glej priloge), pri čemer sem po področjih in podpodročjih pojme hierarhično uredila.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Tabela 1: 4.1. Osnovni podatki intervjuvank in intervjuvancev

Ime	Spol	Starost	Izobrazba	Delo	Bivanje
Maša	ženski	25	univ. dipl. socialna delavka	pripravištvo	pri starših
Jana	ženski	25	gimnazijska maturantka	brezposelna, iskalka zaposlitve	pri starših
Nikolina	ženski	27	univ. dipl. socialna delavka in dipl. graf. in med. tehnike	honorarno	pri starših
Lan	moški	24	gimnazijski maturant	šahist, direktor lastnega podjetja	v stanovanju, ki je last staršev
Uršula	ženski	24	gimnazijski maturant (pred diplomo)	brezposelna, iskalka zaposlitve	v stanovanju, ki je last staršev
David	moški	26	univ. dipl. ekonomist	pogodba za nedoločen čas	pri starših
Ana	ženski	24	gimnazijska maturantka	občasno, študentsko delo	v stanovanju, ki je last staršev

4.1 Sodobna družba

4.1.1 Dojemanje sodobne družbe

4.1.1.1 Splošno mnenje

Mladi družbo, v kateri živijo, največkrat opisujejo z negativnimi pojmi, kot, na primer, temačno okolje s stagniranjem, v katerem prevladujejo tekmovalnost in rivalstvo, potrošništvo in materializem itd. »Kapitalistično okolje, v katerem je zelo pomembno, da imaš denar, poznanstva in s tem tudi moč.« (Uršula) Enotni so si v splošnem mnenju, da gre za kapitalistično družbo, ki je nenaklonjena mladim predvsem v politiki zaposlovanja, zaradi česar se težko osamosvojijo in podaljšujejo študij. Obžalujejo dejstvo, da je najbolj prikrajšana predvsem kategorija mladih, ki so polni energije, pripravljeni na delo in ustvarjanje družine. Zaznavajo pojav individualizma, ki se kaže v odsotnosti skupnostne pomoči in obsedenosti s samim sabo. Eden izmed najpomembnejših teoretikov družbe Taylor (2000: 7–40) med tri nelagodja sodobnosti uvršča individualizacijo in izraža zaskrbljenost

glede posledic, ki jih ta prinaša. Nevarnost vidi v osredotočenosti na sebe, kar tako sploščuje in zožuje naša življenja. Ljudje izgubljajo smisel za višji smoter, saj so se osredotočili na svoja individualna življenja in tako izgubili širši pogled ter zanemarili skrb za druge ali za družbo, kar je zelo močno izrazila Ana: *»Posamezniki so obsedeni s samim sabo – z ustvarjanjem lastne samopodobe. Ustvarjajo si družbeni položaj, družbeno masko, ki jo skušajo spojiti s svojim lastnim jazom. Samo poglej, koliko priročnikov za samopomoč obstaja, kako priti do uspeha, živeti zdravo in kvalitetno, in vsi te nagovarjajo, da moraš poiskati samega sebe, bla, bla, bla ... Kar sicer ni slabo, ampak to vodi v egoizem in folk pozablja na kolektivno dobro. Postali smo individuumi, ujeti v kletko z lastnim jazom in neobčutljivi za okolje, v katerega smo integrirani. Pač si je lažje poiskati udobno mesto v sistemu, v kakršnem se nahajaš, kot pa le-tega spremenit, a ne? Lene egoistične pizde smo.«*

Ob tem se mi poraja Franklova misel: *»Samo v svetu, ki smo mu prepuščeni; samo ko se žrtvujemo nalogam ter zahtevam, ki sevajo v naše življenje; samo v množici, v kateri nam gre za svet zunaj in predmete in ne za nas same ali za naše lastne potrebe; samo v množici, v kateri izpopolnjujemo svoje naloge in zahteve, izpolnjujemo smisel in uresničujemo vrednote, izpolnjujemo in uresničujemo tudi nas same.«* (Lesar 2002: 79)

Intervjuvanci omenjajo hiter tempo življenja in nenehno načrtovanje prihodnosti v zelo negotovih razmerah. Izražajo pomanjkanje časa za osebne stike in odnose, kar lahko vodi v krhkost pristnih medčloveških odnosov *»v živo«*. Menijo, da smo zelo storilnostno naravnani z iskanjem vedno novih ciljev. Ob doseženem cilju še ne občutimo sreče in zadovoljstva, pa imamo že novega.

Mladi se sprašujejo o družbi, v kateri živijo, in o mehanizmih te družbe, kar se mi zdi izredno pomembno. Ob tem se navezujem na Baumana: *»Če se zavemo mehanizmov, zaradi katerih je življenje boleče, celo neznosno, ne pomeni, da smo jih nevtralizirali; če osvetlimo protislovja, jih še nismo razrešili.«* Avtor poudarja pomemben učinek raziskovanja in spraševanja o družbi, prek katerega lahko trpeči povežejo svoje trpljenje z družbenimi vzroki. To trditev avtor povezuje s slavnim rekom Castoriadis, ki pojasnjuje, *»... da je družba bolna, če se neha spraševati.«* (Bauman 2002: 270) Bourdieu nas opominja, da smo sokrivi, če le ravnodušno opazujemo človeško bedo in tolažimo očitke vesti z obrednim *»ponavljanjem NAN«* (*»nobene alternative ni«*). (ibid.) Odkriti moramo možnosti, ki jo vsak dan prikrivamo, ne vidimo ali ji ne verjamemo.

4.1.1.2 Prednosti in težave

Intervjuvanci v sodobni družbi zaznavajo predvsem težave. Večina jih izpostavlja slabe zaposlitvene možnosti mladih zaradi večjega povpraševanja od ponudbe, kar povezujejo s kasnejšo osamosvojitvijo in odločitvijo za družino. Izpostavljajo predvsem nepravično politiko zaposlovanja za mlade, kar prinaša manj finančne stabilnosti. Dolgoročna brezposelnost izobraženih mladih pa po mnenju Davida lahko pripelje do psihičnih težav, kot je, na primer, depresija. Raziskave kažejo, da življenjski dogodki pomembno vplivajo na razvoj telesnih in duševnih motenj in bolezni, čeprav ne moremo trditi, da so njihov vzrok. Dolgotrajna izpostavljenost stresnim življenjskim dogodkom najbolj vpliva na nastanek depresivnih duševnih stanj, na razne oblike kroničnega strahu, pa tudi na nagnjenost k samomoru in razvoju težjih duševnih motenj. (Ule 2003b: 99)

Vzrok za težave z zaposlitvijo trije intervjuvanci vidijo v brezperspektivnosti poklicev, v katere se mladi največkrat usmerijo. Trenutno je bolj iskan tehnični profil poklica, mladi pa se večinoma odločajo za šolanje na gimnaziji in fakulteti, kar posledično pripelje do prenasíčenosti visoko izobraženih na trgu dela. Kot težavo dve intervjuvanki opredeljujeta stagniranje države s prevladujočo pasivnostjo. Intervjuvanci opozarjajo na togost države z neodprtostjo za inovacije mladih, brez odpiranj novih delovnih mest, kar menijo, da je glavni vzrok za stagniranje države. Pasivnost se kaže v nezadovoljstvu ljudstva z vladajočo politiko in pritoževanjem nad njo, hkrati pa ni nihče pripravljen aktivno reagirati in poskušati narediti spremembo.

Prednost sodobne družbe mladi vidijo v tujem trgu, ki ga povezujejo s precej boljšimi možnostmi zaposlovanja. Dva intervjuvanca pa sta izpostavila posebno sposobnost mladih, in sicer dobro in hitro prilagajanje na različne situacije, kar je po mojem mnenju ključna sposobnost, ki jo potrebuješ za uspešno delovanje v današnjem svetu. Ana omenja še hitro dostopnost informacij: *»Ogromno informacij je povsod, ki niso težko dostopne - internet, knjige, velik napredek tehnologije, ki omogoča komuniciranje na daljavo, velik vzpon digitalnih umetnosti, mediji so dobro izrazno sredstvo.«* Hkrati pa opozarja: *»To je lahko prednost in hkrati slabost, saj to lahko vodi v krhkost prístnih medčloveških odnosov »v živo«, posamezniki so zaradi tehnologije vse bolj izolirani, saj za delo ne potrebujejo sočloveka, ampak računalnik.«* Ana še kot prednost izpostavlja: *»Veliko možnosti za izobraževanje je, dosti študijskih smeri – tudi to je lahko slabost, saj nekatere med njimi proizvajajo totalno*

nezaposljiv kader.« [Nikolina](#) pa meni, da je prednost v medgeneracijski pomoči in kulturni tradiciji, povezani z identiteto. Le ena intervjuvanka, [Maša](#), ne vidi nobenih prednosti v sodobni družbi.

4.1.1.3 Počutje mladih

Med sogovorniki v sodobni družbi prevladuje negativno počutje. Jana ima občutek prevaranosti: *»Počutim se, odkrito rečeno, malo prevarano. Že od malega so mi govorili, da če bom pridna in se učila, bom tudi imela dobro službo in posledično lepo živela. Zdaj ko počasi končujem študij in sem v procesu iskanja službe ter ob vseh pripovedovanjih drugih, vidim, da še zdaleč ni tako.«* Beck (v Ule 2008: 184) opaza, da se pojavljajo nova protislovja, ki otežujejo osamosvajanje in osebnostno rast, kar je izrazila tudi [Maša](#): *»Čutim predvsem protislovne zahteve družbe, po eni strani se od nas mladih pričakuje, da se čim prej osamosvojimo, končamo šolanje in se zaposlimo, po drugi strani pa nam družba ravno to onemogoča.«* Mladi se sicer osvobajajo tradicionalnih vezi in odvisnosti, toda postajajo vse bolj odvisni od pritiskov drugih socialnih institucij, na katere imajo le malo vpliva. To so predvsem trg delovne sile, izobraževalni sistem, sistem socialnega varstva, sistemi socialnega zavarovanja in zdravstva ter drugi. Opozarjajo na začaran krog, v katerega te družba dobesedno potegne: *»Po končanem študiju že težko dobiš zahtevano pripravništvo, kaj šele zaposlitev, zato se jih vedno več odloča za tujino. Brez rednega dohodka se težko osamosvojiš, kar podaljšuje čas bivanja pri starših, kar menim, da negativno vpliva na osebnostno rast in razvoj mladega posameznika.«* ([Maša](#))

Dremelj in Negode (Črnak - Meglič 2002: 281) prav tako izpostavljata, da proces individualizacije zelo zaznamuje mlade, saj so sami odgovorni za oblikovanje svojega življenjskega poteka, se svobodno odločajo in oblikujejo lastne biografije, hkrati pa postajajo odvisni od pritiskov trga delovne sile, izobraževalnega sistema, sistemov socialnega varstva, sistemov socialnega zavarovanja in drugih.

Ostali intervjuvanci zaznavajo vse preveč apatizma in klientelizma, kar negativno vpliva na njihovo počutje v tej družbi. Srečujejo se z občutki nemoči, saj menijo, da je potek dogajanj izven njihovega vpliva. *»Počutim se nemočno in obenem krivo ... in strah me je, kako se bom v tem svetu znašla.«* (Ana) Le dva intervjuvanca se opisujeta kot drugačna od večine drugih ljudi, ki zaznavajo negativno počutje v družbi, in sta na strani ljudi, ki jih ni strah današnjega

časa. Razloge vidita v pozitivni usmerjenosti: *»Kjer večina mladih vidi težave, jaz razmišljam o rešitvah.«* (Lan)

4.1.2 Izboljšave

4.1.2.1 Področja, potrebna izboljšav

Večina sogovornikov je enotnega mnenja, da so potrebne spremembe celotnega družbenega sistema. *»V osnovi je politika zgrešena, saj je ustvarjena, da jemlje otrokom, mladim, starejšim in revnim, namesto že tako bogatim.«* (Uršula) Trije intervjuvanci opozarjajo na spremembo šolstva, kjer bi bilo treba zmanjšati fiktivne vpise, saj si večina študentov le podaljšuje status zaradi možnosti dela prek študentskega servisa. *»Žalostno je, da si marsikateri študij načrtno podaljša, tudi za več let, saj mu je tako omogočen edini vir zaslužka, s študentskim delom.«* (Jana) Ob tem opozarjajo na problem študentskega dela, kjer delodajalci za delo iščejo predvsem študente, ki so poceni delovna sila, brezposelni pa zaradi tega ne dobijo redne zaposlitve. Ena intervjuvanka predlaga pestrejši program v osnovni in srednji šoli, s pomočjo katerega bi se učenci seznanili z več področji in ugotovili, kaj jih zanima. Druga poudarja, da bi jih morali ob vpisu v srednjo šolo seznaniti in jim predstaviti trend trenutno iskanih poklicev in prihodnji trend. Dva intervjuvanca še posebej izpostavljata področje zaposlovanja diplomantov, iskalcev prve zaposlitve. Trije intervjuvanci kot področje, ki je potrebno izboljšav, omenjajo stanovanjsko politiko, in sicer zaradi resnično slabih pogojev za nakup stanovanj. *»... bi morali dati več možnosti financiranja za stanovanja, še posebej za mlade, ki bi si radi ustvarili družino.«* (Uršula)

Nikolina še opozarja na odpravo korupcije: *»Potrebno bi bilo odpraviti ali vsaj zelo omejiti pojav klientelizma, saj ljudje dobimo občutek, da če se ne pišeš prav, ti tisoč dobrih izkušenj v CV-ju ne bo pomagalo, da bi dobil službo.«*

4.1.2.2 Prispevek k izboljšanju položaja

»Naše obnašanje v družbi je močno odvisno od naše predstave o tem, kako je sploh mogoče v določeni družbi »delovati«. Tako kot vsaka oblika demokracije zahteva različne sposobnosti in zlasti ravni udeležbe ter interakcij, torej drugače izoblikovane subjekte, velja analogno tudi na ravni posameznika, da njegove predstave, še bolj pa izkušnje o možnostih delovanja, vplivajo na individualno odločanje za ravnanje.« (Lesar 2002: 215)

Intervjuvanci so enotnega mnenja, da ne morejo vplivati na državni sistem in na splošno gospodarsko krizo, a da lahko vsaj javno podajo svoja stališča in jim ponudijo možnost alternativnega razmišljanja. Ana: *»Jaz konkretno lahko to počnem s predstavami, pisanjem esejev, člankov, dram, razprav ... Na vse ostalo pa žal ne morem vplivat; ni od mene odvisno, če bom dobila zaposlitev in kakšna bo plača – lahko se trudim po svojih najboljših močeh, ampak bojim se, da je naša usoda nenehno v rokah nekoga "višjega"«*. Ule (2008: 186) meni, da se večina mladih na nove razmere v družbi prej odziva z večjo prizadevnostjo ter z raziskovanjem priložnosti in tveganj kot pa s protesti in zavračanjem obstoječe družbe. Podobno opažam tudi sama, saj je le ena intervjuvanka, Uršula, izrazila upor in protest kot njen prispevek k izboljšanju svojega položaja: *»Sama lahko naredim to, da opozarjam druge na to, kar se dogaja; lahko, na primer, pišem pisma vladi. Ne morem vplivati na odločitve vlade; na primer že to, da je na volitvah zmagal Jankovič, predsednik vlade pa je vseeno Janša, je pokazatelj, da to ni demokratična država.«* Nasprotno kažejo britanske študije, ki ugotavljajo, *»... da mladi ljudje še zaupajo v lastne sposobnosti in napore, vendar že dolgo več ne kot vrednote same po sebi, pač pa kot možnosti, da se bolje umestijo v svetu, ki ga ženejo sile, o katerih verjamejo, da so popolnoma zunaj njihovega dosega in nadzora.«* (Evans in Furlong v Ule *et al.* 2000: 101)

Rakar in Boljka menita (2009: 5), da med mladimi narašča zavedanje o nujnosti pridobitve čim večjega socialnega in izobrazbenega kapitala, kar se kaže v podaljševanju izobraževanja, ki predstavlja odziv mladih na pričakovane negotovosti na mladinskem trgu delovne sile. Izobraževanje vidijo kot njihov glavni prispevek k izboljšanju svojega položaja, na katerega lahko neposredno sami vplivajo. Pridobiti želijo čim več novega znanja in svoje znanje nenehno nadgrajujejo. Kot pravi Beck: *»Pridobljena izobrazba ne obljublja ničesar več; a še vedno je, in morda celo bolj kot kdajkoli, predpogoj za odvrnitev iz brezupa, ki grozi sicer.«* (2001: 226)

Iz odgovorov sogovornikov je razvidno, da imajo mladi veliko motivacijo po nenehnem učenju in napredovanju, kar opisuje Lan: *»Na svojih področjih delovanja konstantno razmišljam o novih posodobitvah ali izboljšavah, novostih. Ne ostajam na istem nivoju, ampak z raziskovanjem in delom na sebi stremim k odličnosti.«* Predvsem se jim zdi pomembno, da svoje delo opravljajo z veseljem, kar opisujeta Ana: *»Ključnega pomena je, da svoje delo opravljam kvalitetno in z veseljem. Da se poskušam čim več naučit in pridobit*

novih izkušenj.« in Lan: *»Prevzemam odgovornost za svoje delo, in to, kar delam, delam z užitkom in srcem.«*

4.1.3 Izbira

4.1.3.1 Možnost izbire

Življenjski potek je postal stvar individualne izbire in kreacije, pri čemer Ule (2008: 14) opozarja, da teh procesov ne moremo videti kot znak družbenega razvoja ali napredka, saj je v obliki, v kateri se pojavljajo, veliko socialnih pritiskov in v izbirah veliko omejitev, življenjskih stisk in tesnobe. »Ni vse, kar se kaže kot izbira drugačnosti, tudi dejanska odločitev zanjo in še manj zaželena izbira. Lahko je edina možna izbira ali nespremenljiva danost, dejstvo, okvir delovanja. Podaljševanje šolanja, življenja v izvorni družini, ekonomska odvisnost, odlaganje odločitev za starševstvo so pogosto lahko življenjska nuja, ne izbira.« Isto menijo tudi tri intervjuvanke, ki poudarjajo, da nimamo neskončne možnosti izbire, saj nas že družba sama omejuje pri teh izbirah. [Nikolina](#) meni, da imamo še vedno na voljo premalo izbire.

4.1.3.2 Izbira in odgovornost

Mladi so prisiljeni sprejemati ključne odločitve glede svoje prihodnosti, in to v sorazmerno negotovih razmerah, v katerih je grožnja dolgoročne marginalizacije zelo realna. Posledično mladi že sorazmerno zgodaj gledajo na svoje življenje kot na projekt, za katerega so odgovorni predvsem sami. (Lavrič in Flere v Lavrič *et al.* 2011: 70) Intervjuvanci so enotni v prevzemanju odgovornost za svoje izbire, saj menijo, da je edino pravilno. [Nikolina](#) za svojimi izbirami stoji trdno in odločno ter prevzema posledice, ki zaradi njene izbire nastanejo. [Lan](#) ne išče razlogov za svoj neuspeh v drugih, ampak to sprejme kot motivacijo za delo na sebi in nadgrajevanje svojega znanja. Uršuli in [Maši](#) pa občutek odgovornosti pomeni stisko, saj sprejeti odločitev pomeni tudi prevzeti odgovornost ter nositi posledice. Uršula zaradi tega pogosto odlaša z nekaterimi odločitvami.

4.1.3.3 Izbira in tesnoba

Intervjuvanci so si različni v občutkih, ki jih doživljajo ob izbiri. Polovici intervjuvancev predstavlja izbira pozitivno priložnost in jim bogati življenje ter ob tem uživajo. [David](#) se sprašuje: *»Zakaj se ne bi posvetil vsem možnostim, ki ti jih sedanja družba ponuja?«* [Maša](#) pa ima ob izbiranju mešane občutke. Včasih ji predstavlja stisko, se pa zaveda, da vsaka izbira

pomeni nekaj novega in neznanega, zato je normalno, da občutiš določeno mero strahu in tesnobe, kar lahko deluje motivirajoče v smislu dokazovanja in usvajanja nečesa novega. Podobno meni tudi Žmuc - Tomori, ko navaja, da je »... občutje tesnobe nerazdružljivo povezano z raziskovanjem življenja, s pričakovanjem prihodnjega, s stopanjem v neznano in z iskanjem še nedoživetega. Tesnoba vsebuje izziv po odkrivanju novih privlačnosti v svetu okrog sebe in novih moči v samem sebi. Tesnoba je cena in hkrati vstopnica za zdravo, polno odraslost.« (Žmuc - Tomori 1983: 132)

Renata Salecl (2010a) se sprašuje, zakaj ljudje sprejmejo idejo izbire ter kaj pridobijo in izgubijo, ko to storijo. Najhujše skrbi so po navadi usmerjene v lastno zasebno dobrobit: služba, odnosi, denar, položaj, ki ga imaš v družbi, pomen našega življenja oz. dediščina, ki jo bomo predali naprej. Vse to pa pomeni možnost izbire. Ker stremimo k popolnosti, ne le tukaj in zdaj, temveč tudi v prihodnosti, je še težje izbirati. Izbira namreč s sabo prinaša občutek neizmerne odgovornosti, ta pa je povezan s strahom pred neuspehom, občutkom krivde in tesnobo glede obžalovanja, ki bo sledilo, če smo izbrali narobe. Vse to prispeva k tiranskosti izbire. Ana izraža prav to frustracijo: *»Po eni strani je super, da je na voljo veliko možnosti, po drugi pa to frustrira. Nikoli ne veš, če si se prav odločil. Vedno se sprašujem, kaj bi bilo, če bi izbrala kaj drugega. Tako je zelo težko uživati v izbranem, saj smo nenehno obremenjeni s tem, če smo izbrali prav.«*

»Pravih poti« in ciljev je veliko in človek se mora odločati med enim in drugimi možnostmi, vse to pa ustvarja splošno negotovost. (Lah 2011: 7)

»Občutek tesnobe in stisko, strah pred končno odločitvijo, ker ne vem, če je prava. Škoda, da se moram odločiti le za nekaj, ker je na voljo veliko možnosti.« (Uršula) To stisko razlaga Renata Salecl (2010a: 79), ki navaja: »Najsi gre za racionalno ali nezavedno izbiro, ko izberemo, je nekaj zmeraj izgubljeno.«

Mladi v današnjem času zaradi možnosti izbire čutijo storilnostni pritisk, ki se mu je mogoče izogniti, vendar le s posledicami za nadaljnje življenje. *»Možnost izbiranja mi pomeni večji napor pri izbiri.«* (Uršula)

Psihologi ugotavljajo, da gre pri odločanju za izbiro med alternativami za tehtanje med dvema ciljema ali za odpoved enemu cilju za doseg drugega. Konflikti med motivi in odločitvami pa so tesno povezani z vrednostjo, ki jo imajo cilji za vsakega posameznika. (Kren 1995: 19) Isto ugotavljam sama, saj so občutki tesnobe pri Jani večji pri pomembnejših dolgoročnih

odločitvah: *»Če gre za nepomembno stvar, katere negativno posledico z lahkoto odpravim, stiske ne čutim. Drugače je bilo na primer pri izbiri študija, kjer sem v bistvu sprejela odločitev za vso življenje.«* (Jana)

4.1.3.4 Izbira in svoboda

Večina intervjuvancev meni, da so svobodni na osebnih področjih in na svojih področjih delovanja, na primer pri izbiri interesov. **Maša** meni, da lahko vpliva na svojo osebno rast, saj ima vedno možnost izbire, ali bo v določeni situaciji spremenila način odzivanja in se naučila konstruktivnejših načinov ravnanja ali ne. **Lan** opozarja, da je večina omejitev v naših glavah kot projekcija, večinoma pa kot strah.

Navezujem se na Renato Salecl (2010a: 40), ki navaja: *»... čeprav izbira morda velja za zelo osebno zadevo, je način izbiranja pri posamezniku povezan z načinom, kako ustvarja odnose z drugimi in kako mislijo, da ga drugi vidijo. Ne velja, da si ljudje na lastno pobudo izmišljajo oblike samonadzora, temveč so njihove izbire še kako ravnaajo po tem, za kar mislijo, da družba vrednoti kot pravo izbiro.«*

Intervjuvanci menijo, da so njihove izbire predvsem finančno omejene. Lahko izbirajo, ampak je ta izbira omejena in ni nujno, da je v skladu z njihovimi željami. Kot primer navajajo možnost osamosvajanja, kar povezujejo z rednim dohodkom. Če ga nimaš, se ne moreš osamosvojiti, pa čeprav si tega želiš. Uršula omenja omejenost pri izbirah, ki so povezane s človeško sposobnostjo. Meni, da nisi za vse sposoben, zato se lahko odločaš med danimi izbirami. Ana pa omenja omejenost pri izbiri zaposlitve: *»Pri službi pa ne moremo bit izbirčni. Srečni smo že, če dobimo delo, ne glede na to, kakšno je. Težko je uskladiti naše interese z interesi preživetja. Vsak se vpiše na faks z neko iluzijo, kaj bo počel v življenju, vendar se ta iluzija kmalu zruši.«*

4.2 Mladost in odraslost

4.2.1 Samoopredelitev

Intervjuvanci sami sebe opredeljujejo različno. Polovica se jih uvršča v kategorijo mladih, druga polovica pa se deli na odrasle ali na osebe na prehodu v odraslost. Dejavniki, po katerih intervjuvanci presojaajo o razvrstitvi med mlade, odrasle ali na osebe na prehodu v odraslost, so zunanji in tudi notranji. Zunanji dejavniki so večinoma finančna odvisnost, osamosvojitve in odsotnost lastne družine. **David** svoje mesto v kategoriji mladih najde zaradi pomanjkanja pravih življenjskih izkušenj in preizkušenj ter povezuje odraslost z vrsto težkih odločitev in

situacij. Uršula meni, da bi čustveno bila sposobna živeti neodvisno odraslo življenje, a ji finančno stanje dokončne osamosvojitve ne dovoljuje. Jana pa omenja notranja občutja glede doživljanja same sebe in povezuje mladost z lastnim razmišljanjem o določenih temah, za katere meni, da o njih odrasel človek razmišlja drugače. Nekaj intervjuvancev povezuje odraslost predvsem z odgovornostjo. Večina jih meni, da so svobodni pri svojih odločitvah, zanje prevzemajo posledice in vso odgovornost, zato se uvrščajo v kategorijo odraslih.

4.2.2 Poklicna smer

Zanimalo me je, kako so intervjuvanci prišli do odločitve glede poklicne smeri. Predvsem me je zanimalo, ali so izbrali poklic glede na svoje zanimanje ali glede na perspektivnost poklicev prihodnosti. Izkazalo se je, da je večina intervjuvancev izbrala poklicno smer glede na svoje zanimanje, kar ocenjujejo kot pravilno odločitev.

4.2.3 Osebnostne lastnosti

Osebnostne lastnosti, s katerimi so se intervjuvanci opisovali, so predvsem zaželene. Najpogosteje so se opisali kot pripravljeni pomagati, ambiciozni, delavni, odgovorni in odprti navzven. Druge zaželene lastnosti so bile sočutje, prijaznost, vztrajnost, odločnost, preprostost, človekoljubnost, realnost itd. Le Uršula se je hkrati opredelila tudi kritično: *»Moja slabost je, da se hitro umaknem, ko vidim ali začutim neuspeh.«* Manj zaželene lastnosti, s katerimi so se nekateri opisali, so: občutljivost, trma, nedostopnost, upornišтво, zmedenost.

4.2.4 Vrednotni sistem mladih

4.2.4.1 Najpomembnejše vrednote

»Vrednota je individualno pojmovanje cilja, ki izraža interese, povezane z motivacijsko domeno, in ga ocenjujemo v stopnjah pomembnosti kot vodilno načelo v svojem življenju.« (Lesar 2002: 203–206) Musek se sprašuje: *»Kako se lahko človek sooči s svetom in ga sprejme, če svet gledamo kot na nekaj slabega in zato tudi nesprejemljivega? Današnji čas različnih vrednostnih orientacij od človeka zahteva, da oblikuje svojo lestvico vrednot, ki naj mu v življenju pomeni oporo pri odločanju za določeno ravnanje ali proti njemu.«* (ibid.)

Vrednote, ki so za intervjuvance najpomembnejše, so družina, ljubezen, prijateljstvo, zdravje in uspeh. Nekaterim so pomembne še naslednje: skromnost, skrbnost, poštenje, mir, sočutje, iskrenost, pozitivnost in delavnost.

Ule (2008: 185) meni, da imamo opraviti s konfliktom vrednot, z dvema v stilu in vsebini različnima slikama družbe, politike, demokracije. Odraščajoče generacije se soočajo s svetom, ki kaže nepregledno množico razlomov, preskokov in razpok. Mladi so danes postavljeni pred visoke zahteve glede svoje študijske in delovne uspešnosti, hkrati pa izpostavljeni precejšnjim tveganjem, da na določenih področjih življenja odpovedo in potem vse življenje nosijo te posledice. Temu položaju se prilagajajo z vse večjim zavzemanjem za domnevno tradicionalne vrednote, kot so samodisciplina, red, prizadevnost, sočasno z zavzemanjem za postmoderne vrednote, kot so samouresničevanje, ustvarjalnost in izraznost, kar sem ugotovila tudi sama.

»Pri oblikovanju osebnosti so življenjski cilji, vrednote in ideali izjemno pomembni. Danes, ko se razmere, v katerih živi vsaka naslednja generacije, tako hitro spreminjajo, ostajajo temeljne vrednote eden izmed redkih faktorjev stabilnosti, ki dajejo posamezniku življenjsko orientacijo in mu nudijo možnost, da oceni in osmišlja stvari, s katerimi se v dinamičnem sodobnem svetu in življenju srečuje.« (Musek 1995: 175)

4.2.4.2 Javne razprave o vrednotah mladih

O javnih razpravah o vrednotah mladih, kjer se večinoma govori in piše, da mladi nimajo vrednot, imajo intervjuvanci različno mnenje. Enotni so v prepričanju, da se vrednostni sistem mladih precej razlikuje od vrednostnega sistema prejšnjih generacijah, kar menijo, da je popolnoma razumljivo. Menijo, da mladi imajo vrednote, le da so se s časom spremenile. Uršula še dodaja, da odrasli včasih ne razumejo vrednot mladih in njihovih trendov ter da je zelo pomembno, da jih sprejmemo, saj je to realnost.

Intervjuvanci izpostavljajo, da obstajajo velike razlike v vrednotah med mladimi. Odvisne so od posameznika, njegove vzgoje, okolja, v katerem je odraščal, od tega, s kom se družijo, in od njegovih življenjskih ciljev. Nikolina dodaja, da so nekateri mladi dovzetnejši za sprejemanje vrednot družbe: *»... za kar si niso čisto sami krivi. V veliki meri tukaj odigra vloga njihova osebnost – najverjetneje so lažje vodljivi, nesamozavestni in labilni.«*

Razloge za spremenjen vrednostni sistem mladih intervjuvanci iščejo v vzgoji, predvsem permissivni. *»Veliko sprememb je prinesla tudi permissivna vzgoja, kjer je mladim dano veliko prostora, da se sami odločajo, ni trdno postavljenih mej, vse jim je dano takoj, za nič se jim ni treba truditi, večina stvari namesto njih rešijo starši, kar jim je na koncu v škodo. Težje prenašajo frustracije in stres, saj so jih doma pred njim zavijali v vato. Vse to je prineslo*

spremembe vrednot, za kar so v veliki meri krivi starši, saj preko njih mladi ponotranjijo določene vrednote ...» (Maša)

4.2.5 Načrtovanje prihodnosti

4.2.5.1 Življenjski cilji

Najpomembnejši življenjski cilji intervjuvancev so usmerjeni v poklicno kariero in družino. Potovanja so jim prav tako zelo pomembna.

Nekateri avtorji poudarjajo predvsem težave, ki jih s seboj prinaša vedno večja negotovost, s katero se srečujejo mladi na trgu dela. Zaradi tega se povečujeta tudi negotovost in časovni okvir pri oblikovanju lastne družine. To opisuje Uršula, ki kariero in družino časovno pogotuje: *»Moj cilj v življenju je, da bi imela svojo parcelo, na kateri bi imela velik vrt in sadovnjak. S tem je povezano, da imam službo, s katero si bom parcelo lahko kupila, torej bi bil prvi cilj služba, saj si s plačo lahko ustvarim dom in družino, potem pa tudi vrt in ostalo.«*

Lan opisuje svoje cilje v življenju: *»Živeti mirno, sproščeno, v sožitju z drugimi ljudmi, s poštenimi odnosi, v finančni neodvisnosti zadovoljevanja svojih želja in potreb. Biti dobronameren in dobrosrčen.«*

4.2.5.2 Načrti za prihodnost

Načrti za prihodnost so pri večini intervjuvancev usmerjeni predvsem v končanje študija, zaposlitev, osamosvojitve in družino, ki si sledijo v tem zaporedju. Dva intervjuvanca omenjata, da je pomembno živeti polno življenje.

4.2.6 Iskanje poti do cilja

4.2.6.1 Priložnosti za uresničitev ciljev

Priložnost za uresničitev svojih načrtov in ciljev vidi polovica intervjuvancev v finančni stabilnosti, kar povezujejo z redno zaposlitvijo. Menijo, da je to začetni pogoj, da lahko sploh razmišljaš o uresničevanju svojih ciljev. Nekaj intervjuvancev pa prevzema odgovornost izključno nase in vidijo priložnost za uresničitev svojih načrtov in ciljev v sebi. [Nikolina](#) in [Lan](#) iščeta pot do cilja v lastni ambicioznosti, disciplini in nenehnem učenju in pridobivanju novih znanj ter v razširjanju svojih dejavnosti. Jana meni, da mora sama poskrbeti za to, da bo zadovoljna in srečna. Prav tako Uršula: *»Sama moram uresničiti cilje, sami se ne bodo.«*

Odgovori intervjuvancev kažejo na posledico individualizirane družbe, kjer mora »... vsak mlad človek storiti nekaj sam, mora se dejavno truditi za to, da pride do družbenega položaja. Mora ga osvojiti, in to v boju s konkurenco drugih ljudi, ki se prav tako trudijo doseči omenjene vire, in se prek njih uveljaviti.« (Ule 2002b: 228)

Ob zaključnem stavku Uršule navajam Frankla (v Lesar 2002: 75), ki podaja zanimivo razmišljanje: »Človek se odloča: vsaka odločitev je lastna odločitev in lastna odločitev vselej lastno oblikovanje. Medtem ko jaz oblikujem svojo usodo, oblikujem osebo, karakter, se izoblikuje osebnost, ki bom postal(a). In kaj naj bi to pomenilo drugega, kot da jaz ne ukrepam le v skladu s tem, kar sem, pač pa tudi postajam v skladu s tem, kako ukrepam. Mi vemo, da je določeno ravnanje konec koncev le prenos neke možnosti v resničnost. Lahko bi torej rekli: današnja odločitev je jutrišnji (na)gon.« Izpostavlja, da je zelo pomembno, da v vzgojnih prizadevanjih vedno znova opozarjamo, da je človek tudi svobodno bitje, da človeku svoboda omogoča, da v vsaki situaciji oblikuje neko svoje stališče in se na podlagi tega odgovorno odloča. (ibid.: 76)

4.2.6.2 Pot do uresničitve ciljev

Pot do lažje uresničitve ciljev vidijo intervjuvanci predvsem v zaposlitvi, ki bi jih omogočala finančno stabilnost in tako olajšala pot do zastavljenih ciljev. To predvsem povezujejo z drugačno politiko zaposlovanja, ki je bolj prilagojena mladim, iskalcem prve zaposlitve. Uršula še dodaja cenejše izobraževanje in cenejša, subvencionirana stanovanja. Izpostavlja, da bi morala biti država bolj odprta za nove, inovativne ideje mladih, ki bi prispevale k napredku države. *Lan* znova prevzema odgovornost nase, ko pravi, da *»... si vsak človek sam tlakuje pot, po kateri hodi.«* *David* pa spoznava, da ima trenutno vse, kar potrebuje za uresničitev svojih želja.

4.3 Tveganja in strategije spopadanja z njimi

4.3.1 Življenjski prehodi

Večina intervjuvancev ni imela težav s prehodom iz srednje šole na fakulteto. Več težav zaznavajo na prehodu iz fakultete v zaposlitev. Uršula omenja podaljšanje prehoda v zaposlitev, razloge pa znova najde v negotovosti zaposlitve, kar posledično pomeni odsotnost občutka varnosti. *»Če ni službe, ni denarja in ni samostojnosti. Tako sem trenutno obtičala v stanovanju svojih staršev, ker mi drugega ne preostane.«* *David* povezuje težavnost prehodov predvsem s spremembo in prilagoditvijo na drugo stanje, kar je dobro prebrodil s pomočjo

prijateljev, ki so šli po podobni poti kot on. Težavnost spremembe ob življenjskih prehodih zaznava tudi [Nikolina](#), a se z iznajdljivostjo hitro prilagodi različnim situacijam.

Le Ana je imela težave pri prehodu na fakulteto: *»Prehodno obdobje iz srednje šole na faks sem doživljala precej frustrirajoče, ampak razlog za to je bil, da nisem bila sprejeta na željeno fakulteto. Na koncu srednje šole sem imela fiksno idejo, kaj bi rada študirala, in zato sem se tega prehoda nekako veselila, misel na novo življenjsko obdobje me je vznemirjala. Vendar se je vse izjalovilo, ko na faks nisem bila sprejeta. Tako sem bila prisiljena študirati nekaj drugega in premisliti o tem, kaj bi sploh rada počela v življenju. Ubijala me je možnost izbire. Kaj si sploh želim početi? Bom izbrala pravilno? Mi bodo stvari šle dobro od rok? Sem za to sploh nadarjena? Čez čas sem nekako uspela izbrati novo smer študija in prepričana sem bila, da sem se tokrat odločila pravilno – in sem zelo zagreto začela z novim študijem. Vendar so se čez čas stvari spremenile. Pojavile so se stare/nove ovire. Sem se res odločila pravilno? Ali to zmorem? Bom dobila zaposlitev? Bom tekom šolanja dobila dovolj izkušenj za kvalitetno opravljanje dela?«* (Ana)

Ana zelo dobro ponazarja težave sodobne mladine. Zaradi obremenjenosti s pravilno odločitvijo glede dolgoročnih odločitev se spopada s stisko, ki jo doživlja ob možnosti izbire. Sooča se z negotovim položajem in vedno znova se v njej porajajo strahovi in dvomi v sprejete izbire in odločitve.

Galimberti (2009: 22) v knjigi Nihilizem mladih govori o družbeni krizi, ki pušča posledice na mladih. Oznaka prihodnosti je pri mladih drugačna: iz prihodnosti kot obljube se je spremenila v prihodnost, ki pomeni grožnjo. Meni, da mladi ne vidijo perspektive v prihodnosti, zato so vse bolj usmerjeni v sedanjost.

4.3.2 Zaposlitev

4.3.2.1 Zaposlitvene možnosti mladih

Glede zaposlitvenih možnosti mladih so si intervjuvanci večinoma enotni. Menijo, da so mladi v zelo slabem položaju, ki jim ne zagotavlja stabilnosti. Maša omenja, da že zelo težko dobiš pripravništvo, ki je pogoj, da zaradi obveznega opravljanja strokovnega izpita sploh lahko konkuriraš na trgu delovne sile. Zaposlitvene možnosti so predvsem slabe za izobražene ljudi, saj je povpraševanje večje od dane ponudbe. Jana dodaja, da so trenutno dobro iskani poklici med mladimi slabo zastopani; *»... veliko je, na primer, ekonomistov, učiteljev, pravnikov, katerih se za eno razpisano mesto poteguje lahko tudi po sto.«* Opozarja še na

dodaten problem, saj nekateri delodajalci za določeno delovno mesto zahtevajo od mladih dodatno opravljene licence in/ali večletne delovne izkušnje, ki jih mladi pravzaprav sploh ne morejo pridobiti. Ana se nekako vdaja v usodo in pravi, da pri zaposlitvah mladih pluralistična organiziranost današnje družbe odpove, saj je zaposlitev tako težko dobiti, da je treba sprejeti, kar je pač na voljo. Večina jih znova poudarja boljše zaposlitvene možnosti v tujini, zato predlagajo, da bi morali mladi, ki imajo znanje jezika, stroke in dovolj poguma, svoje možnosti preveriti v tujini. Jana še izpostavlja problem korupcije pri iskanju zaposlitve, saj imamo najboljše zaposlitvene možnosti, če poznamo koga, ki je zaposlen na pravem položaju. **David** ob tem dodaja, da je za posameznika najhujše, če se zaveda, da je izjemno nadarjen in primeren za določeno delovno mesto, a delodajalec vseeno zaposli nekoga, ki ga pozna.

Dva izmed intervjuvancev na zaposlitvene možnosti mladih gledata bolj pozitivno. **Lan** meni, da je možnosti neomejeno in da je z resnično predanostjo, pogumom in pridnostjo možno doseči marsikaj. **Nikolina** pa dodaja: *»... da je od vsakega posameznika odvisno, kako se bo dani situaciji prilagodil, ker, če si vztrajen in si širiš znanja ter socialno mrežo, menim, da tudi ni tako zelo težko dobiti zaposlitve.«*

4.3.2.2 Izkušnje zaposlenih

Zaposlene intervjuvance sem vprašala, kaj jim je pomagalo pri iskanju prve zaposlitve. Omenjajo nepomembnost sposobnosti in da so pomembne le zveze in poznanstva, a le ena intervjuvanka ima tovrstno izkušnjo. Ostali intervjuvanci poudarjajo pomembnost sposobnosti posameznika in navajajo, da so jim pri iskanju zaposlitve pomagale predvsem aktivnost, delavnost in predhodne izkušnje. **Nikolina** je v organizaciji delala kot prostovoljka, kasneje kot sodelavka, trenutno pa čaka na potrditev opravljanja pripravništva. Njena izkušnja potrjuje, da je prostovoljstvo dobra priložnost za pridobivanje izkušenj in širjenje socialne mreže. **David** prav tako izpostavlja pomembnost izkušenj, ki so mu olajšale pot do svoje prve redne zaposlitve. Čas, ko je pošiljal prošnje, je izkoristil za nadgrajevanje svojih znanj in sposobnosti, konkretno za učenje tujih jezikov. Meni, da so pri mladih potrebne izjemna potrpežljivost in ambicioznost ter pripravljenost za nadgrajevanje svojega znanja. Treba se je dokazati in pokazati svoje sposobnosti, ob tem pa priznava, da je treba imeti kanček sreče, da prideš do priložnosti, v kateri se lahko izkažeš. *»Na tebi pa je, kako dobro boš izkoristil dano priložnost.«* (**David**)

4.3.2.3 Izkušnje nezaposlenih z dosedanjim delom

Nezaposlene intervjuvanke sem vprašala po izkušnjah z dosedanjim delom. Večina jih je opravljala študentska dela, ki žal niso bila povezana z njihovo izobrazbo in stroko. Jana študentsko delo dojema pozitivno in ji predstavlja možnost učenja in pridobivanja izkušenj, a si hkrati želi opravljanja dela v svoji stroki, kar je možno le z opravljanjem neplačane obvezne študijske prakse. Nasprotno dojema študentsko delo Uršula, ki nima dobrih izkušenj in si zelo želi redne zaposlitve.

4.3.2.4 Prihodnja zaposlitev

Glede prihodnje zaposlitve nezaposlene intervjuvanke niso preveč optimistične. Jana se zaveda težavnosti situacije, a ne želi izgubiti upanja, zato na prihodnjo zaposlitev gleda z »zadržanim« optimizmom. Uršula si predvsem želi redne in dolgoročne zaposlitve, povezane z njeno izobrazbo, kjer bo lahko izkoristila svoj potencial. Ana si sploh ne zna predstavljati svoje redne zaposlitve, saj njeno delo temelji zlasti na sodelovanju pri posameznih projektih, ki pa so zelo neredni in nestabilni.

4.3.3 Osnovna tveganja

Osnovna tveganja in nelagodja, s katerimi se srečujejo intervjuvanci, so povezana predvsem z rednim dohodkom, zaposlitvijo in osamosvojitvijo. **Maša** se obremenjuje s tem, da je stara petindvajset let, želi se osamosvojiti in oditi od doma, a ji finančno stanje, kljub redni zaposlitvi, tega trenutno ne omogoča. Jano muči dejstvo, da pri svojih petindvajsetih letih še nima rednega dohodka, kar meni, da je glavni dejavnik za samostojno življenje. **Nikolino** pa dolgoročno skrbi, kako bo z nadaljnjo zaposlitvijo, saj jo je strah in groza ob misli, da bi pristala na zavodu za zaposlovanje in zapadla v anemičnost. Uršula prav tako izpostavlja tveganje, da ne zasluži dovolj denarja za preživetje, zaradi česar je odvisna od pomoči staršev, partnerja, kar jo zelo utesnjuje. Trenutno išče zaposlitev, a ne najde ničesar primerne za njen status, posledično pa tudi glede prihodnosti ni najbolj optimistična. Kot negotovost opredeljuje težavno iskanje zaposlitve, ki jih v naši državi primanjkuje, čemur se pridružuje tudi Ana.

Trije intervjuvanci kot osnovno tveganje opredeljujejo dvom v lastne sposobnosti. **Maša** je ob zaposlitvi opazila, da ji fakulteta ni dala dovolj praktičnega znanja, kako delati v praksi, in zaradi tega pogosto ni najbolj prepričana vase. S podobno negotovostjo pri delu se srečuje

David, ki v določenih situacijah dvomi v svoje pravilno ravnanje. Zaveda se, da je na začetku svoje poti, ko se še uči poslovanja in se uri v sposobnostih, potrebnih za njegovo delo, a ob tem še vedno čuti negotovost. Ana izraža nelagodje, ki je povezano z dejstvom, da mora biti dovolj dobra, da jo bodo kolegi »najeli« in ji zaupali sodelovanja, kar ji predstavlja izredno veliko tveganje.

4.3.4 Strategije spopadanja s tveganji

Intervjuvanci se na različne načine spopadajo s tveganji in nelagodnostmi. Nekateri bolj konstruktivno, drugi malo manj. Raziskovanja stilov obvladovalnega ravnanja so pokazala, da je malo skupnih postavk, ki bi usmerjale njihovo delovanje. Ule (2003b: 99) meni, da večina ljudi prilagaja stile trenutnim razmeram v okolju. Jana in Maša poskušata z motivacijo in pozitivnim mišljenjem. Lan se s tveganji spopada previdno, to je z veliko raziskavo, in če ugotovi, da je stvar prava, se ji popolnoma posveti. Jani se zdi najboljša strategija spopadanja s tveganji to, da stvar dobro premisliš, proučiš vse možne scenarije in posledice.

Tveganja so vedno povezana z določeno mero nelagodnosti, strahu in tesnobe. Idealni jaz, ki nudi notranjo oporo mladostniku, temelji na zaupanju in strahu. Če je zaupanja več, otrok zmore premagati strah in se lahko pogumno sooči z ovirami pred svojimi cilji, kot to opisujeta Nikolina: *»S tveganji se spopadam predvsem z novimi znanji, nenehnim »miganjem« – da me je vsepovsod polno, hehe.«* in Ana: *»Trudim se biti čim bolj razpoznavna v svojih krogih in imeti dobre odnose s profesorji in študenti.«* Kadar pa je bilo strahu preveč, se v mladem človeku lahko pojavita obup in depresija, nenehen boj in agresija ali pa apatičnost in pasiven umik v svet izolacije: *»Zapiram se vase, veliko sem doma in včasih nimam volje do ničesar. Po drugi strani pa se borim, poskušam biti optimistična, govorim si, da je vse odvisno od sebe, da si moram sama skovati pot do uspeha.«* (Uršula) Če je otrok od svojih vzornikov dobil vzorce, kako lahko cilje uresniči, in izkušnjo, da je to možno, se bo, tako meni Kren (1995: 23), *»... znal tudi v mladosti odločati za cilje, ki jih bo izbral sam, zaščititi pred napadi drugih, vztrajati tudi v težavah in jih uresničevati, kolikor je pač mogoče v danih možnostih. Če nam je bila usoda mila in v druge ljudi dovolj zaupamo, bomo uresničili več idealov, kot če smo prestrašeni. Bojazni nas zadržijo pri načrtih in neuresničenih željah z izgovorom, da je svet preveč krut, nevreden in brez smisla.«*

4.3.5 Družina

Lidz opredeljuje družino kot prostor, kjer obstaja skupna odgovornost s priznavanjem in spoštovanjem pravic in potreb drugih. Avtor meni, da je »... obstoj našega demokratičnega načina življenja morda manj odvisen od tega, kaj učimo v šolah ali potrjujemo v javnih govorih, kot od tega, ali nam bo uspelo ohraniti in spodbujati družine, v katerih imajo starši radi svoje otroke in jih spoštujejo, družine, v katerih starši učijo svoje otroke spoštovati avtoriteto, vendar ne podrejanja, družine, v katerih premoč staršev v znanju ne bo potlačila radovednosti otroka in njegovega zaupanja v lastne sposobnosti za premagovanje težav, družine, v katerih se spoštujejo pravice drugih v korist vseh.« (Čačinovič Vogrinčič 1998: 43)

4.3.5.1 Opis družine

Jana pravi, da so se tako kot v vsaki drugi tudi v njeni družini spopadali s težavami, se skregali, a vendar hitro pobotali, se zabavali, delili mišljenja in izkušnje, zato je s svojo družino in širšim sorodstvom zadovoljna. [Nikolina](#) v svoji družini zaznava različnost staršev: *»Moja družina – starša sta si kot jing in jang.«* Pravi, da jo je vsak od njiju naučil drugačnih vrlin.

4.3.5.2 Vzgojni stil družine

Intervjuvanci so se bolj kot na opis družine osredotočili na način vzgoje, ki so ga bili deležni. Morda to kaže na pripisovanje večjega pomena vzgojnemu stilu kot pa opisu svoje družine. Večinoma so sogovorniki zadovoljni z načinom vzgoje, na katerega so bili vzgojeni, in menijo, da je ta močno vplival na njihovo osebnost. Iz odgovorov intervjuvancev lahko razberem več značilnosti vzgoje za odgovornost. Poznali so pravila in vedeli, kje so meje, kar jim je nudilo občutek varnosti. Pod nadzorom staršev in z njihovo oporo so jim ti pustili dovolj svobode, da so se lahko učili iz lastnih napak, ob tem pa se razvijali v odgovorne in zrele osebe.

Masten (v Ule 2008: 246) ugotavlja, da »... nekatere raziskave kažejo, da je življenjska prožnost eden od ključnih dejavnikov, ki odločajo, kako mladi odrasli prenašajo tveganja in stiske v sprejemanju življenjskih odločitev.« Tisti, ki so v otroštvu in zgodnji mladosti doživeli veliko težav in jih znali premagati, razvijejo posebno odpornost do stresov in sposobnost prenašanja tveganj, imenovano življenjska prožnost, ki je odvisna od osebnostne trdnosti in podpornega socialnega okolja. Spremembe so možne tudi pri mladih, ki izhajajo iz

konfliktnih razmer in ki so v zgodnji mladosti slabo prilagojeni na prehod v odraslost. Tu igrajo veliko vlogo socialne ustanove, ki lahko socialno ranljivejšim mladim pomagajo pri prehodih v odraslost. (ibid.: 247)

Na podlagi raziskav Kren razlaga, da ima otrok več zaupanja v dobroto ljudi in sveta, če je to sam doživel prva leta ob starših, ki so mu dajali vse potrebno in ga naučili, da je sam naredil kaj zase takoj, ko je to zmožel, in nato nadaljuje: »... če je otrok dobil toleranco in meje za svoj egoizem, vzor in vzgled, kako se premagujejo ovire in tudi kazni za prestop čez mejo dovoljenega, se je naučil voziti ovinke in slalom skozi realne možnosti za svoje želje.« (Kren 1995: 15)

Večina intervjuvancev je bila vzgojena po metodi instrumentalnega učenja. Veliko so se naučili iz lastnih napak, starši pa jih niso pretirano omejevali. **Lan** je bil že zelo zgodaj prepuščen tej metodi učenja, saj je veliko tovrstnih izkušenj pridobil skozi igranje šaha, kjer so bile najpomembnejše lekcije sprejete skozi poraze, kar pa je uporabljal tudi v življenju. Prav tako so Uršulo starši pustili, da se uči iz lastnih napak, a so jo pri tem nadzirali. »*Dali so mi misliti, da delam po svoje, čeprav sem v resnici velikokrat delala po njihovem.*« (Uršula)

4.3.5.3 Pogajanje o željah s starši

Pomemben sestavni del vzgoje je postavljanje smiselnih meja. Žmuc - Tomori meni, da »... prek naklonjenega, a doslednega in predvidljivega omejevanja vedenja, ki bi lahko bilo zanj in za druge škodljivo, nevarno ali kakorkoli drugače nesprejemljivo, spozna otrok, da je treba določene omejitve upoštevati in jim svoje težnje tudi prilagoditi.« (Žmuc - Tomori v Šelih 2000: 100)

Intervjuvanci imajo enake izkušnje glede možnosti pogajanja o željah s svojimi starši. O željah, ki so bile v njihovo dobro in varne, so se lahko pogajali, če pa so bile želje nerealne ali nesprejemljive, so bili starši nepopustljivi. Jana dodaja, da je nepopustljivost staršem znala zelo zameriti, danes pa se ob tem samo nasmeji in pomisli, kako neumno bi bilo, če bi ji zares ugodili. **David** dodaja, da ga je prav občasna odločnost in nepopustljivost staršev oblikovala v osebo, kakršna je sedaj. Pojavila se je tudi razlika med staršema. **Maša** in Ana sta izpostavili precej večjo popustljivost mame od očeta. **Lanova** izkušnja s pogajanjem temelji na skupnem iskanju rešitev: »... *po razmisleku in pogovoru smo vedno našli skupno pot.*« (**Lan**)

V **Mašini** družini so bili dovoljeni lastno mišljenje, drugačno mnenje in pogled na svet, hkrati pa so bile jasno začrtane meje, kaj se sme in kaj ne. Žmuc - Tomori meni, da je zelo

pomembno, kako omejevanje želja predstavimo otroku. »Če mu je to prikazano na način, ki ga vrednostno ne ponižuje, in če ga starši sočasno z omejevanjem tudi usposabljaajo za to, da bo sposoben stvarnih omejitev držati brez večje osebne prizadetosti, na tem polju učenja nima prevelikih težav in se bo tudi kasneje znal držati možnosti, ki jih zahteva stvarnost.« (Žmuc - Tomori v Šelih 2000: 100) Dosežemo pa nasprotno, če so meje pretirano ozke, toge in ostre ter če kršenju meja sledi izrazito stroga kazen. [Nikolina](#) razlaga, da sta njena starša imela točno določena pravila, ki jih je poznala in se jih je morala držati. *»Če sem prekoračila črto, pa sem jih kdaj dobila tudi po riti, hehe.«* ([Nikolina](#)) Tudi nepredvidljivost meja otroka spravlja v stisko, zato bo meje nenehno preizkušal. Otroku, ki odrašča brez omejitev in mu je vse dovoljeno ter prepuščeno njegovi odločitvi, bo prav tako zmeden in negotov. Ko se tak otrok znajde v neznanem okolju zunaj družine in se sreča z najmanjšo omejitvijo, se počuti ogroženega in skrajno prikrajšanega. (ibid.)

Kren razlaga, da se otrok v prvih letih življenja nauči, da ni vedno varno biti povsem poslušen in ubogljiv, da se tudi ni smiselno upirati za vsako ceno, ampak se je vedno možno odločiti za svoj način in izbiro ter prevzeti posledice, ki temu sledijo. Takrat si je, tako meni Kren, »... nehote in nezavedno izdelal svoj način, svoj značaj, svoj karakter oz. svojo vest, ki deluje celo življenje kot "podzavest".« (Kren 1995: 15–16) *»Velikokrat smo se pogajali, največkrat je obveljalo po njunem. Podzavestno vplivata na moje odločitve.«* (Uršula) V človekovo podzavest pa se globoko zapišejo tudi nekdanji strahovi, prisile, kazni, grožnje, sramotenje in panika, ki vplivajo na naše odločitve bolj kot realna ocena sedanjih resnic.

4.3.6 Priprava na spopadanje s tveganji

4.3.6.1 Družina in tveganje

Starši naj bi otroku pomagali pri vrednotenju življenjskih doživljajev in ga vodili mimo nevarnih čer žvlenjskih izzivov ter mu pomagali oblikovati se v čustveno zdravega človeka. (Ferlinc 2009: 15)

»Že v otroštvu, še bolj pa v obdobju mladostništva, se posameznik srečuje z mnogimi preizkušnjami, obremenitvami in frustracijami, ki jih mora premagovati in obvladovati s svojimi lastnimi močmi. V funkcionalni družini se postopoma ob spodbudi, pomoči in naštetih skupnih dejavnostih z zrelejšimi člani družine otrok uči spretnosti in sposobnosti, ki so za razreševanje takih raznovrstnih nalog nujno potrebne. Razen spretnosti je za to potrebna

tudi ustrezna samozavest in pozitiven odnos do življenjskih izzivov.« (Tomori v Šelih 2000: 100)

Izkušnje s pripravo na soočanje s tveganji v družini so pri intervjuvancih različne. Polovica jih meni, da jih starši niso naučili uspešnega ravnanja s tveganji. Tomori meni, da je v mnogih družinah otrok prikrajšan za učenje teh spretnosti. Starši se z otrokom premalo ukvarjajo, ne dajejo mu zadostnega občutka sprejetosti, da bi lahko razvil zdravo samozavest, ob neuspehih ga kaznujejo, namesto da bi ga še skrbneje učili ustrežnejšega prizadevanja. Mnogi starši so tudi sami nespretni, neprilagodljivi in ob stresih odpovejo, namesto da bi ob soočenju z njimi razvijali svoje sposobnosti. (ibid.) **Maša** je opisala svojo družinsko situacijo in izpostavila, da so tudi njeni starši imeli neustrezne načine spopadanja s tveganji, zato se tudi sama raje umakne, ko dobi občutek, da ne bo zmogla. Prevezemala sta jo strah in anksioznost, vendar je ob terapevtski pomoči veliko delala na sebi, na občutku lastne vrednosti in samopodobi ter se učila boljših načinov spopadanja s težavami. Meni, da je to veliko težje narediti, ko že imaš izoblikovano osebnost, kot če ti starši med odraščanjem nudijo dober vzgled, dovolj podpore in ljubezni, da oblikuješ pozitivno samopodobo. Uršula prav tako negativno ocenjuje pripravo njene družine na soočanje s tveganji, saj družinski člani niso prav borbeni in se težko postavijo zase v konfliktu, kar se kaže tudi v njenem ravnanju. Trije intervjuvanci pa menijo, da jih je družina dobro pripravila na ravnanje s tveganji. **Lana** so naučili, da so tveganja sestavni del življenja in da ni vprašanje, ali boš v življenju kdaj padel, ampak je pomembno, kako se boš po padcu pobral. Meni, da je bil deležen metod, kako pogumno obračunati s težavami. **Nikolina** in Jana pa sta se v družini naučili spopadati se s tveganji skozi pogovor in nasveti ter tudi izkustveno, torej s padci in vzponi. Jana še vedno išče vzroke za samostojno soočenje s tveganji v družini in ugotavlja, da se je tega načina ravnanja naučila v svoji družini, ko sta se starša sama, brez prisotnosti otrok, ukvarjala s težavami in različnimi tveganji. Tudi Ana je bila deležna pomoči družine ob soočanju s tveganji, a ob tem izraža protislovnost te pomoči in raziskuje vzrok svoje negotovosti: *»Mislim, da so mi v kritičnih situacijah vedno priskočili na pomoč in mi pomagali. Kar je dobro in hkrati slabo; nikoli nisem bila prepuščena sama sebi v kritičnih situacijah in mogoče je to razlog, da nisem dovolj trdna in prepričana vase.«* (Ana) Ob njenem razmišljanju se navezujem na Žorža, ki meni, da lahko *»... o prevarovanosti govorimo takrat, ko starši poskušajo otroka čezmerno obvarovati, zaščititi pred nevarnostmi, ogroženostjo, razočaranji. O takšnih starših pravimo tudi, da so pretirano zaščitniški, otroci, ki odraščajo v takem vzgojnem vzorcu, so nesamostojni,*

neodločni, podredljivi, brez hrbtenice. Vedno rabijo nekoga, da jih vodi, da se odloča namesto njih, plašni so, bojijo se sprememb in novosti.« (Žorž 2002: 84)

4.3.6.2 Šola in tveganje

Kodele in Mešl (2011: 116) navajata, da je šola prostor, ki bi moral otroku zagotoviti izkušnjo šolskega uspeha, in ob tem dodajata, da »... če se učenci naučijo spoprijemati z izzivi v šoli, bodo zmogli tudi pozneje v življenju, v službi.« Učenčevo spoznanje, da zmore dobro delati v šoli, pomeni nekakšen odbojnik, zaščito pred učinki stresa zunaj šole.

V knjigi Iskanje smisla se avtorica sprašuje, kdaj ima učenec možnost, da pove svojo lastno interpretacijo ali celo doživljanje nekega dela. Časa za to vedno zmanjka. »Kateri način poučevanja pravzaprav spodbuja razvoj otroka v kritičnega, avtonomnega posameznika, ki je najpomembnejši cilj našega vzgojno-izobraževalnega procesa?« (Lesar 2002: 217)

Polovica intervjuvancev prav tako meni, da je šola neuspešna pri učenju ravnanja s tveganji. Ana in [Lan](#) dvomita v šolski sistem glede priprave učenca na življenje in menita, da sta se v šoli naučila premalo. [Lan](#) resnično dvomi, da je naš šolski sistem sposoben dati posamezniku potrebno »hrbtenico«. [Nikolina](#) meni, da je mogoče nekaj znanja pridobila z izkustvenim učenjem, saj si po Janinem mnenju v šoli včasih bolj izpostavljen tveganjem kot pa v družini, a novih načinov ravnanja v šoli ni pridobila. Uršula se je v šoli naučila, da se je bolje umakniti od negativnih ljudi in se držati tega, kdo si. Druga polovica intervjuvancev pa meni, da je šola veliko pripomogla k uspešnemu učenju ravnanja s tveganji. Ob tem se mi zdi pomembno poudariti, da je to zelo odvisno od šole, ki si jo obiskoval. Tako od osnovne šole, srednje šole kot tudi od fakultete. [Maša](#) je obiskovala fakulteto za socialno delo in meni, da ji je študij dal ogromno znanja, ki ga lahko uporablja v vsakdanjem življenju. Zdaj razume, kako lahko ravnamo s tveganji, kaj se v nas prebujata in kakšni so konstruktivnejši načini spopadanja z njimi. Meni, da je pridobila širok pogled na tveganja v naši družbi, in to z različnih zornih kotov. [David](#) je v šoli spoznal neizogibnost soočenja s tveganji – treba je tvegati in se kljub neuspešnosti znova pobrati ter ponovno tvegati.

4.3.7 Učenje uspešnega ravnanja

Intervjuvanci si želijo, da bi jih bolje pripravili na konstruktivno soočanje s tveganji. Jana meni, da bi te tega kot majhnega otroka morali učiti starši, nato vzgojitelji in učitelji, in to z jasnimi pravili in primeri. Kasneje bi si moral vsak sam oblikovati določeno predstavo in znanje, da bi znal oceniti, kaj je dovoljeno, zaželeno in kakšne bodo posledice. Uršula to

odgovornost nalaga staršem, za katere meni, da bi jo morali bolje pripraviti na »zunanj« svet, in sicer tako, da bi se umaknili in nehali sprejemati odločitve glede njenega življenja namesto nje. Želi si, da bi ji večkrat dali proste roke. Tej želji se pridružuje Loreman (v Čačinovič Vogrinčič 2011: 28), ki pravi, da »... otroci potrebujejo varnost, a tudi dovolj svobode, da oblikujejo interakcijo s svetom na svoj način.« Kren pa dodaja: »Če je otrok doma dobil svoj kotiček za igre, svojo malo svobodo in delček samostojnosti, je s tem dobil osnovo za kasnejšo samostojnost v šoli, na igrišču, na delovni praksi, pri izbiri poklica itd.« (Kren 1995: 13)

Le ena intervjuvanka glede učenja načinov soočenja s tveganji prevzema odgovornost nase, ko pravi, da se moraš uspešnega ravnanja s tveganji naučiti sam. *»Izkušnje te oblikujejo. Ostali ti lahko samo stojijo ob strani, ne morejo pa namesto tebe narediti odločilnega koraka. Kar te ne ubije, te okrepi, hehe.«* (Ana) Pomembnost izkušenj še poudarja [Nikolina](#), ki meni, da sta najboljša načina, s katerima se lahko naučiš ravnati s tveganji, pogovor in učenje na napakah. Jana pa kot najboljši način učenja opredeljuje opazovanje okolice, odnosov v družini, med prijatelji, s partnerji.

4.3.8 Pomoč

4.3.8.1 Viri pomoči

Ule (2003b: 102) ugotavlja, da se običajno ljudje opirajo na tri vire pomoči:

- socialne vire: zdravstvene in socialne institucije, socialne mreže – družina, prijatelji, sosedje, sodelavci itd.;
- psihološke vire: psihološke lastnosti – samospoštovanje, odsotnost samopodcenjevanja, občutek, da lahko upravljamo svoje življenje in da nismo žrtev usode, itd.;
- individualne načine premagovanja težav: načini vedenja, mišljenja in zaznavanja, ki jih posamezniki uporabljamo, kadar se soočamo z življenjskimi problemi.

Podobne odgovore sem pridobila tudi sama, saj se večina intervjuvancev obrne na socialne vire pomoči, pri čemer omenjajo predvsem družino, prijatelje in partnerje. Od vrste težave je odvisno, kateri vir pomoči bodo izbrali. [Maša](#) in Jana se zanašata predvsem na individualne načine reševanja težav, to je na samopomoč: *»... velikokrat poskušam pogledati vase in sama ugotovit, zakaj se mi določene situacije dogajajo, ter jih sama rešiti.«* ([Maša](#)) Kot skrajno

možnost pa navaja terapevtsko pomoč: *»Če opazim, da sama težavam nisem kos, se obrnem tudi na terapevtsko pomoč.«*

4.3.8.2 Izkušnje s pomočjo

Izkušnje intervjuvancev s pomočjo drugih so pozitivne. Že to, da jih sogovornik posluša in jim je v oporo, jim je v veliko pomoč. Jana pravi, da čeprav včasih ni našla rešitve, je dobila moralno podporo, ki ji je prav tako pomagala. Tudi Anine izkušnje s pomočjo so pozitivne, saj ji osebe, ki jim zaupa, vedno znajo svetovati ali jo vsaj skozi pogovor razbremeniti in pripraviti do tega, da stvar sama še enkrat tehtno premisli. **Maša** pravi, da ji najbolj pomaga pogovor s prijateljico ali psihoterapevtom. Uršula pa meni, da pomoč ni vedno tisto, kar bi potrebovala, in pogosto vodi v konflikt.

4.3.8.3 Dodatna pomoč

Potrebe intervjuvancev za bolj uspešno soočanje s tveganji in predlogi se delijo v iskanje virov zunaj in znotraj sebe. Kot dodatno pomoč zunaj sebe opredeljujejo prenovljen družbeni sistem, znotraj katerega **Maša** in **Lan** predlagata prijaznejši družbeni sistem za mlade. **Nikolina** in Uršula bi potrebovali priložnost za finančno in stanovanjsko osamosvojitve, torej spremenjeno stanovanjsko in zaposlovalno politiko. Uršula meni, da bi država morala nuditi več delovnih mest in subvencionirana stanovanja, kar bi posledično pomenilo, da je ne bi bilo več dnevno strah, da ne bo dobila službe, in bi lahko v miru diplomirala, se zaposlila ter končno stopila v odraslo dobo. Nekaj intervjuvancev pa dodatne vire pomoči išče tudi znotraj sebe. Prvi so nekako odvisni od drugih. Jana bi potrebovala več izkušenj, **David** pa bi se z veseljem udeležil kakšnega dodatnega izobraževanja na temo tveganj, izzivov in dodatnih načinov ravnanja z njimi. Drugi viri so odvisni izključno od posameznika. **Lan** bi potreboval več discipline in ustvarjalnosti, Ana več samozavesti, **David** pa še več pozitivnega mišljenja.

Primerjava zaposlenih in nezaposlenih intervjuvancev

V opisovanju širšega družbenega okolja ter v doživljanju in počutju v tej družbi je bilo moč zaznati razlike v mnenjih zaposlenih in nezaposlenih intervjuvancev. Enotni so si sicer v mnenju, da gre za kapitalistično okolje, ki je nenaklonjeno mladim, a so se namesto negativnih plati družbe lotili bolj pozitivnih. **Nikolina** je raziskovala, kje so možnosti in priložnosti za mlade v tej družbi, in ugotovila, da obstajajo mednarodni programi, ki nam še pred leti niso bili dani, zato meni, da bi jih bilo pametno izkoristiti. **Lan** je prav tako na strani ljudi, ki jih ni strah današnjega časa, in trdi, da je prav danes čas mladih, sposobnih in

opremljenih za delovanje v »računalniški dobi«. Nastopil je čas ljudi, ki razmišljajo s svojo glavo in ne sledijo strogemu »mejnstremu«. Pridružuje se mu tudi [David](#), ki zavestno ne posveča pozornosti negativnim informacijam, predvsem medijem, ki predstavljajo še hujše stanje v državi, kot dejansko je. Vodi ga pozitivno razmišljanje in posledično pozitivno dožemanje družbe. Na drugi strani so se nezaposlene intervjuvanke (Jana, Uršula in Ana) osredotočile predvsem na negativne plati družbe in razen Ane le težka našle kakšno prednost v tej družbi. Zanimivo se mi zdi, da se tej skupini pridružuje tudi [Maša](#), ki ni našla niti ene prednosti današnje družbe, medtem ko jih je Ana na drugi strani našla ogromno. Glede področij, potrebnih izboljšav, do razlik ni prihajalo, saj so vsi prepričani, da bi bile spremembe potrebne v celotnem družbenem sistemu, še zlasti pa v šolstvu, stanovanjski in zaposlovalni politiki. Prav tako se strinjajo, da na rešitev težav širše družbe ne morejo vplivati, lahko pa z izobraževanjem, nadgrajevanjem svojega znanja in prostovoljnim delom neposredno vplivajo na izboljšanje svojega položaja v družbi. Ob doživljanju možnosti izbire je bilo moč zaznati razlike, saj zaposlenim možnost izbire bogati življenje in jim pomeni pozitivno priložnost, medtem ko nezaposlene intervjuvanke navajajo občutke stiske in tesnobe, saj jim to predstavlja večji napor ob izbiranju. Tukaj je znova izjema [Maša](#), ki ji možnost izbire včasih predstavlja stisko, kar pa lahko nanjo deluje tudi motivirajoče. Intervjuvanci so enotnega mnenja, da pri izbiri niso popolnoma svobodni, ampak je njihova izbira predvsem finančno omejena. Več izbire imajo na osebnih področjih in svojih področjih delovanja. Vsi intervjuvanci prevzemajo odgovornost za svoje izbire in nosijo posledice, ki jih ta prinaša. Sami sebe so opredelili zelo različno. [Maša in Nikolina](#) sta se opredelili kot mladi osebi na prehodu v odraslost, [Lan](#) se je opredelil kot odrasel, [David](#) pa se je uvrstil v kategorijo mladih. Jana in Ana sta se opredelili kot mladi osebi, Uršula pa kot odrasla. Značilnosti odraslih večina povezuje z osamosvojitvijo, finančno in stanovanjsko neodvisnostjo ter tudi odgovornostjo in življenjskimi izkušnjami. O poklicni smeri so se intervjuvanci odločili glede na zanimanje in pozitivne izkušnje. Osebnostne lastnosti, s katerimi so se opisovali, so bile večinoma pozitivne, zaznala sem le nekaj manj zaželenih lastnosti, kot so uporništvu, umik, trma, nedostopnost in zmedenost. Najpomembnejše vrednote intervjuvancev so usmerjene v družino, ljubezen, prijateljstvo in zdravje. Prav tako se strinjajo glede javnih razprav o problematičnih vrednotah mladih, saj pravijo, da smo priča spremenjenemu vrednostnemu sistemu mladih in da nikakor ne moremo govoriti o razpadu vrednot. S tem se ne strinja [David](#), ki meni, da je stanje mladih res problematično, saj se

vedno več otrok obnaša neprimerno, kar pripisuje predvsem permisivni vzgoji staršev. Ob tem pa poudarja, da bi morale biti javne razprave usmerjene v priložnosti za izboljšave, ne pa predmet razprave, da mladi nimajo vrednot. Življenjski cilji intervjuvancev so večinoma usmerjeni v poklicno kariero in družino, temu pa sledijo tudi načrti za prihodnost, ki so usmerjeni predvsem v končanje študija, zaposlitev, osamosvojitve in družino. Razlik med zaposlenimi in nezaposlenimi intervjuvanci nisem zaznala. Priložnost za uresničitev svojih ciljev vidijo [Maša](#), [David](#) in Ana v finančni stabilnosti, ki jo povezujejo z redno zaposlitvijo. Na drugi strani Jana, [Nika](#), [Lan](#) in Uršula vidijo priložnost za uresničitev svojih ciljev predvsem v sebi. Prisotne so razlike med intervjuvanci, a niso povezane z zaposlenostjo intervjuvancev. Pot do lažje uresničitve ciljev vidijo predvsem v redni zaposlitvi, ki bi jim omogočala finančno stabilnost. Izstopa le [Lan](#), ki še enkrat poudarja, da resnično verjame, da si vsak človek sam tlakuje pot, po kateri hodi. Življenjskih prehodov intervjuvanci niso doživljali pretirano stresno, z izjemo Ane, ki ji je prehod iz gimnazije na fakulteto, predvsem zaradi nesprejetosti na želeno fakulteto, povzročal veliko težav. Uršuli in Jani se je podaljšalo prehodno obdobje v zaposlitev, kar dojemata precej različno. Uršula dojema situacijo kot problematično, medtem ko Jana ne obžaluje podaljšanja tega prehoda, saj je v tem času pridobila veliko novih izkušenj. [David](#) in [Nikolina](#) omenjata težavnost prehodov in iščeta vzroke zanje v spremembi in potrebni adaptaciji na novo stanje, kar jima ni predstavljalo težav. Večina intervjuvancev meni, da so zaposlitvene možnosti mladih slabe, [Lan](#) pa na podlagi svojih izkušenj trdi, da je možnosti neomejeno ter da je z resnično predanostjo, pogumom in pridnostjo možno doseči marsikaj. [Nikolina](#) prav tako pozitivno dojema možnost mladih, a ob tem dodaja, da je od vsakega posameznika odvisno, kako se bo dani situaciji prilagodil. Med izkušnjami zaposlenih intervjuvancev nisem zaznala posebnih razlik, saj trije od štirih menijo, da so jim pri iskanju zaposlitve pomagale njihove sposobnosti, aktivnost, delavnost in predhodne izkušnje. Le ena intervjuvanka je do zaposlitve prišla prek zvez in poznanstev. Izkušnje nezaposlenih intervjuvank so si med seboj podobne, saj so vse opravljale študentska dela, a žal ne v povezavi s svojo stroko, kar si predvsem želijo za svojo prihodnjo redno zaposlitev. Osnovna tveganja, s katerimi se srečujejo intervjuvanci, so zelo različna. [Maša](#) se obremenjuje z željo po osamosvojitvi, ki kljub redni zaposlitvi ni možna, prav tako pa izraža negotovost ob svojem delu, saj skozi študij ni pridobila dovolj praktičnega znanja. S podobnimi občutki negotovosti se srečuje [David](#), ki pogosto ni prepričan v pravilnost svojih postopanj. Skrbi [Nikoline](#) pa so usmerjene v dolgoročno zaposlitev. Izmed

vseh intervjuvancev se le **Lan** ne srečuje z nelagodnostmi v svojem življenju. Osnovna tveganja, s katerimi se srečujejo nezaposlene intervjuvanke, pa so odvisna predvsem od finančne odvisnosti, kar povezujejo z odsotnostjo zaposlitve. Jano izjemno muči dejstvo, da pri svojih petindvajsetih letih še nima rednega dohodka, s podobnimi občutki se srečuje tudi Uršula. Ana pa izraža nelagodje, ker dvomi v lastne sposobnosti in se sprašuje, ali bo dovolj dobra, da jo bodo kolegi »najeli« in ji zaupali sodelovanje. Strategije spopadanja intervjuvancev s tveganji so pri večini konstruktivne in med njimi ni velikih razlik. S tveganji se soočajo aktivno, najpogosteje z raziskavo, pozitivnim mišljenjem in samomotivacijo. Le pri Uršuli sem zaznala nekonstruktivne vzorce ravnanja, ki se kažejo v brezvoljnosti, umiku in zapiranjem vase. Po drugi strani pa poskuša biti optimistična, se bori in se samomotivira. Iz odgovorov intervjuvancev lahko razberem, da je njihova vzgoja vsebovala več značilnosti vzgoje za odgovornost, in ne zaznavam razlik med zaposlenimi in nezaposlenimi intervjuvanci. Majhno odstopanje opažam le pri **Nikolini**, ki je bila deležna tudi fizične kazni v primeru kršenja mej, kar opredeljujem kot značilnost avtoritativne vzgoje. O realnih in varnih željah so se intervjuvanci lahko pogajali, ob nesprejemljivih željah pa so bili starši nepopustljivi, pri čemer razlik ni zaznati. Družina je intervjuvance različno pripravila na soočanje s tveganji in razlik glede na zaposlenost intervjuvancev nisem opazila. Prav tako ne morem opredeliti razlik v učenju glede ravnanja s tveganji, saj so izkušnje sogovornikov zelo različne. Ana in **Lan** opisujeta neuspešnost učenja s tveganji v šoli, medtem ko je **Maša** skozi študij pridobila ogromno tovrstnega znanja. Jana in **Nikolina** menita, da v šoli nista ravnali s tveganji nič drugače kot v družini, Uršula pa je v šoli večinoma uporabljala umik. Odgovornost za učenje uspešnega ravnanja s tveganji intervjuvanci enotno pripisujejo sprva družini, kasneje šoli, nato pa menijo, da bi moral vsak posameznik vplivati na svoje načine ravnanja. Ana še posebej poudarja, da se moraš skozi lastne izkušnje tega naučiti sam. Uršula prelaga odgovornost predvsem na starše. Intervjuvanci se obračajo na socialne vire pomoči in med njimi ni zaznati velikih razlik, prav tako ne v uspešnosti te pomoči. Le Uršula pravi, da pomoč pogosto vodi v konflikt in da to ni vedno tisto, kar bi potrebovala. Intervjuvanci imajo enako mnenje glede dodatne pomoči, ki bi jo potrebovali, in med njihovimi željami ni velikih razlik glede na zaposlenost.

Glavne razlike med zaposlenimi in nezaposlenimi intervjuvanci zaznavam v nazorih in pogledih na življenje. Zaposleni intervjuvanci so aktivni, pozitivno naravnani in osredotočeni na iskanje rešitev. V družbi se počutijo dobro, vidijo prednosti mladih in se pogumno soočajo

z izzivi današnjega časa. Možnost izbire jim bogati življenje in predstavlja pozitivno priložnost. Na drugi strani pa nezaposlene intervjuvanke družbo opisujejo negativno in se v njej počutijo nelagodno, prevarano. Vidiijo predvsem težave, ob soočanju s tveganji pa jih pogosto spremlja občutek nemoči, strahu in nekompetentnosti. Možnost izbire jim pogosto pomeni stisko, negotovost in večji napor ob izbiri.

5 SKLEPI

- Splošno mnenje intervjuvancev o sodobni družbi, v kateri živijo, je večinoma negativno. Opisujejo jo kot kapitalistično okolje, ki je nenaklonjeno mladim predvsem v politiki zaposlovanja, zaradi česar se težko osamosvojijo in podaljšujejo študij. Srečujejo se s pojavom potrošništva, individualizma, tekmovalnosti in rivalstva. Zaznavajo negativno vzdušje in negativnost ljudstva, ki se kaže v nezadovoljstvu, negotovosti in zaskrbljenosti.
- Intervjuvanci v sodobni družbi zaznavajo predvsem težave, ki so usmerjene v slabe zaposlitvene možnosti mladih. Od tega odstopata dva intervjuvanca, ki menita, da je danes čas sposobnih mladih, ki razmišljajo s svojo glavo. Prednosti vidijo v mednarodnem udejstvovanju, predvsem na tujem delovnem trgu, ki ga povezujejo z boljšimi možnostmi zaposlovanja.
- Počutje intervjuvancev opisujejo z občutki prevaranosti, protislovnosti, negotovosti, nemoči, krivde in velikega strahu. Le dva intervjuvanca sta na strani ljudi, ki jih ni strah današnjega časa, razloge pa vidita v njihovi pozitivni usmerjenosti.
- Po mnenju intervjuvancev bi bilo treba spremeniti celoten družbeni sistem, kar najbolje opisuje Uršula: *»V osnovi je politika zgrešena, saj je ustvarjena, da jemlje otrokom, mladim, starejšim in revnim, namesto že tako bogatim.«* Opozarjajo zlasti na potrebne spremembe v šolski, zaposlovalni in stanovanjski politiki.
- Intervjuvanci menijo, da ne morejo vplivati na težave širše družbe. Glavni prispevek k izboljšanju svojega položaja v družbi, na katerega lahko neposredno vplivajo sami, vidijo v izobraževanju in nadgrajevanju svojega znanja ter sposobnosti.
- Možnost izbire intervjuvanci doživljajo različno. Polovici intervjuvancev predstavlja izbira izjemno pozitivno priložnost in jim bogati življenje, drugi polovici pa predstavlja stisko in še večji napor ob izbiranju. Menijo, da je njihova izbira svobodna na osebnih področjih in na lastnih področjih delovanja, medtem ko so ostale izbire predvsem finančno omejene. Vsem intervjuvancem je skupno prevzemanje odgovornosti za svoje izbire.
- Intervjuvanci sami sebe vidijo različni. Polovica se jih uvršča v kategorijo mladih, druga polovica se deli na odrasle ali na osebe na prehodu v odraslost. Dejavniki, po katerih presojujejo o razvrstitvi v določeno kategorijo, so zunanji in notranji. Zunanji so

večinoma finančna neodvisnost, osamosvojitve in družina, notranji pa način razmišljanja, izkušnje in odgovornost posameznika.

- Poklicno smer so intervjuvanci izbrali glede na svoje zanimanje, kar ocenjujejo kot pravilno odločitev.
- Osebnostne lastnosti, s katerimi se opisujejo, so predvsem zaželenosti: pripravljen pomagati, ambiciozen, deloven, odgovoren in odprt navzven.
- Glede javnih razprav o problematičnih vrednotah mladih so enotnega mnenja, da se vrednostni sistem mladih razlikuje od vrednostnega sistema prejšnjih generacij. Mladi imajo vrednote, le da so se s časom spremenile. Njim najpomembnejše vrednote so družina, ljubezen, prijateljstvo, zdravje in uspeh.
- Najpomembnejši življenjski cilji intervjuvancev so usmerjeni v poklicno kariero, družino in željo po potovanjih, temu sledijo tudi načrti za prihodnost (končanje študija, zaposlitev, osamosvojitve in družina).
- Priložnost za uresničitev svojih ciljev polovica intervjuvancev vidi v finančni stabilnosti, ki jo povezujejo z redno zaposlitvijo. Ostali vidijo priložnost v sebi, v lastni ambicioznosti, disciplini, nenehnemu učenju in pridobivanju novih znanj ter razširjanju svojih dejavnosti.
- S prehodom iz srednje šole na fakulteto intervjuvanci niso imeli težav, razen ene intervjuvanke, ki je zaradi nesprejetosti na želeno fakulteto ta prehod doživela precej stresno. Nekaterim intervjuvancem se je podaljšal prehod v zaposlitev, in to predvsem zaradi razmer na trgu dela.
- Zaposlenim intervjuvancem so do njihove zaposlitve pomagale predvsem njihove sposobnosti, aktivnost, delavnost in predhodne izkušnje. Le ena intervjuvanka je do zaposlitve prišla s pomočjo zvez in poznanstev.
- Osnovna tveganja in nelagodnosti, s katerimi se srečujejo intervjuvanci, so, kako priti do rednega dohodka, zaposlitve in osamosvojitve. Trije še omenjajo dvom v lastne sposobnosti, s katerim se soočajo pri svojem delu, kar izraža pomanjkanje prepričanosti vase. Le en intervjuvanec se ne srečuje z nelagodnostmi.
- Strategije spopadanja intervjuvancev s tveganji so pri večini konstruktivne. S tveganji se soočajo aktivno, najpogosteje z raziskavo, pozitivnim mišljenjem in samomotivacijo. Le pri eni intervjuvanki je moč razbrati brezvoljnost in zapiranje vase.

- Iz odgovorov intervjuvancev lahko razberem, da je njihova vzgoja vsebovala več značilnosti vzgoje za odgovornost, saj so poznali pravila in imeli jasno postavljene meje. O realnih in varnih željah so se lahko pogajali, ob nesprejemljivih so bili starši nepopustljivi. Ob podpori staršev so imeli dovolj svobode, da so se lahko učili iz lastnih napak, ob tem pa se razvijali v odgovorne in zrele osebe.
- Povezavo med tem, kako se intervjuvanci soočajo s tveganji in kakšne strategije ubirajo, vidim v vzoru staršev. Zelo pomembno je, ali so jim starši prikazali vzorec uspešnega soočanja s tveganji ali vzorec »padlega bojevnika«. Polovico intervjuvancev je družina dobro pripravila na soočanje s tveganji, drugo polovico ne. Podobno velja za učenje s tveganji v šoli, kjer se je polovica intervjuvancev naučila uspešnih ravnanj, polovica pa dvomi v šolski sistem in meni, da te šola nauči premalo in da posamezniku ne da potrebne »hrbtenice«.
- Intervjuvanci menijo, da bi jih morali v prvi vrsti na soočanje s tveganji pripraviti starši, nato šola in kasneje posameznik sam. Ena intervjuvanka prelaga celotno odgovornost na posameznika in meni, da te predvsem oblikujejo izkušnje, iz katerih se moraš sam kaj naučiti: *»Kar te ne ubije, te okrepi.«* (Ana)
- Intervjuvanci se v primeru težav obračajo na socialne vire pomoči, ki so: družina, prijatelji in partner. Le ena intervjuvanka se je obrnila na terapevtsko pomoč. Izkušnje s pomočjo so pozitivne in uspešne. Le ena intervjuvanka pravi, da pomoč pogosto vodi v konflikt in da to ni vedno tisto, kar bi potrebovala.
- Dodatna pomoč, ki bi jo intervjuvanci potrebovali, je usmerjena v iskanje virov zunaj in znotraj sebe. Kot dodatno pomoč zunaj sebe bi potrebovali prijaznejši družbeni sistem za mlade, zlasti priložnost za finančno in stanovanjsko osamosvojitev. Iskanje virov znotraj sebe pa je pri intervjuvancih usmerjeno predvsem v potrebo po dodatni disciplini, ustvarjalnosti, samozavesti in pozitivnem mišljenju.
- Glavne razlike med zaposlenimi in nezaposlenimi intervjuvanci so se pokazale v pozitivni življenjski usmerjenosti zaposlenih, kar menim, da ima velik vpliv na uspešnost soočanja z izzivi sodobne družbe.
- Na osnovi mojih ugotovitev lahko potrdim teorijo, ki jo zagovarja Ule (2002a). Ta na podlagi raziskave v Mladini 2000 uvršča mlade v dve kategoriji: poražence in zmagovalce. Zmagovalci imajo družbene in osebne vire, s katerimi znajo izkoriščati priložnosti, ki jih ponuja sodobna družba, medtem ko se poraženci ne zmorejo

prilagajati zahtevam, ker so osebno in družbeno nanje manj ali sploh nepripravljeni. Potrjujem tezo, da se tveganja, na katere mladi niso dovolj pripravljeni, nanašajo na spremenjene pogoje na trgu dela in s tem povezane kompetence.

6 PREDLOGI

Na osnovi predelane literature in praktičnega poznavanja problematike podajam nekaj predlogov:

- pot do avtonomnega posameznika se začne že v prvih letih otrokovega življenja. S spodbujanjem sposobnosti, ki vodijo otroka v avtonomno vedenje, bi morali začeti najprej v družini in nato s tem nadaljevati v vrtcih in šolah. Otroku se lahko približamo z ustvarjalnimi pristopi in mu skozi socialno kulturno delo omogočamo in spodbujamo ustvarjalnost, ki bo prispevala k uspešnosti v vsakdanjem življenju;
- starši, vzgojitelji, učitelji in strokovni delavci bi morali otroku v življenju omogočiti dovolj dobrih izkušenj, da bo razvil občutek lastne vrednosti in kompetentnosti. Skozi svojo aktivnost mora dobiti potrditev, da zmore, saj bo s takšno izkušnjo pridobil zaupanje vase in motivacijo za uspešno soočanje s tveganji v prihodnosti;
- starši, učitelji in strokovni delavci moramo biti otrokom dober vzgled, kako se soočiti s težavami, in jih tako opremiti z uspešnimi strategijami ravnanja;
- družina je pomemben gradnik človekove osebnosti in ima veliko vlogo pri pripravi posameznika na soočanje z življenjskimi izzivi, zato menim, da bi bilo treba tudi starše pripraviti in usposobiti za uspešne načine ravnanja, saj bodo le tako lahko prispevali k avtonomnemu posamezniku;
- interdisciplinarno delo posameznika (otroka, mladega), družine, šole in socialnega delavca, kjer bodo skozi spoštljiv odnos soustvarjali uspešne strategije ravnanja;
- socialni delavci v šoli bi lahko izvajali predavanja oziroma delavnice na temo sodobne družbe. Pri tem bi lahko sodelovali študenti socialnega dela, ki se soočajo s to problematiko, in bi se na ta način še bolj približali mladim, hkrati pa tudi sami pridobili izkušnjo dela na terenu. Učencem in dijakom bi predstavili življenjske izzive, s katerimi se bodo morali soočiti v prihodnosti, in osvetlili različne strategije ravnanja, s čimer bi dobili vpogled v še ne znane načine ravnanja. Posameznik bi dobil širino pogleda in možnost, da na podlagi tega razmišlja in izdela novo ali preoblikuje že utečeno, morda celo neustrezno strategijo. V teh delavnicah bi prav tako sodelovali učenci sami, ko bi predstavili lastne načine delovanja in skozi pogovor z ostalimi soustvarjali nove;

- država bi morala razmisliti o zaposlovalni politiki mladih, še zlasti bi morala urediti problematiko iskalcev prve zaposlitve, saj mladi že pripravništvo težko dobijo. Spremeniti bi bilo treba tudi stanovanjsko politiko, da bi mladi lažje prišli do svojega stanovanja in posledično do osamosvojitve in lastne družine;
- v času študija bi morali mladi imeti več praktičnega dela, kjer bi skupaj s strokovnim delavcem spoznavali metode dela, ob tem razvijali lastne kompetence in pridobivali zaupanje vase, s tem pa omilili kasnejše nelagodnosti ob soočanju s težavami ob prvi zaposlitvi;
- za nadaljnjo raziskavo menim, da bi bilo dobro podrobneje raziskati, kako lahko otroci in mladi sami prispevamo na poti k avtonomnosti, saj človek ni le pasivni sprejemnik okolja in družbe, ampak je aktivni ustvarjalec svojih življenjskih poti.

7 VIRI IN LITERATURA

- Bajzek, J. (2008). *Odiseja mladih*. Radovljica: Didakta.
- Bauman, Z. (2002). *Tekoča moderna*. Ljubljana: Založba/*cf
- Beck, U. (2001). *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Knjižna zbirka Temeljna dela, Krtina.
- Beck, U. in Beck-Germesheint, E. (2006). *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Berger, P., Luckmann, T. (1999). *Modernost, pluralizem in kriza smisla: orientacija modernega človeka*. Ljubljana: Nova revija.
- Bokan, R. (ur.). (2004). *Od čustvene inteligence do modrosti srca*. Ljubljana: CDK, Zavod za izobraževanje, vzgojo, razvoj in kulturo.
- Boljka, U., Rakar, T. (ur.). (2009). *Med otroštvom in odraslostjo. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*. Ljubljana.: Ministrstvo za šolstvo in šport, Inštitut RS za socialno varstvo.
- Brečko, D. (1998). *Kako se odrasli spreminjamo? Socialna komunikacija in osebni razvoj*. Radovljica: Didakta.
- Čaćinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Čaćinovič Vogrinčič, G. (2008). *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Čaćinovič Vogrinčič, G. (2011). Soustvarjanje v delovnem odnosu: izvirni delovni projekt pomoči. V: Šugman Bohinc, L. (ur.) : *Učenci z učnimi težavami. Izvirni delovni projekt pomoči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. (15-35)
- Črnak – Meglič, A. (2005). *Otroci in mladina v prehodni družbi. Analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Aristej.
- Ferlinc, B. (2009). *Izzivi in pasti sodobne vzgoje*. Šmarješke toplice: Stella.
- Kompan Erzar, K. (2003). *Skrita moč družine*. Ljubljana: Frančiškanski družinski inštitut.
- Kržišnik, R., Novak, M. (2010). *Starši nove generacije: priročnik za spoštljive, sproščene in sodelovalne družinske odnose*. Ljubljana: Humus.

- Galimberti, U. (2009). *Grozljivi gost: nihilizem in mladi*. Ljubljana: Modrijan.
- Gillis, J. (1999). *Mladina in zgodovina*. Šentilj: Aristej.
- Gostečnik, C. (1999). *Srečal sem svojo družino*. Ljubljana: Založba Brat Frančišek, Frančiškanski družinski center.
- Kodele, T., Mešl, N. (2011). Učiteljice in šolske svetovalne delavke o uvajanju koncepta delovnega odnosa soustvarjanja v šoli. V: Šugman Bohinc, L. (ur.) : *Učenci z učnimi težavami. Izvirni delovni projekt pomoči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (115-135).
- Kren – Obran, T. (1995). *Vrednote mladih med ideali kulture in resnico*. Radovljica: Didakta.
- Lavrič, M. (ur.). (2011). *Mladina 2010: družbeni profil mladih v Sloveniji*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino, Maribor, Aristej.
- Lesar, I. (2002). *Med iskanjem in izbiro smisla*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Mandič, S. (ur.). (1999). *Kakovost življenja: stanja in spremembe*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Marjanovič Umek, L. (ur.) in Zupančič, M. (ur.). (2004). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: Študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Musek, J. (1994). Dejavniki medsebojne pomoči. V: Polič, M. (ur.). *Psihološki vidiki nesreč*. Ljubljana: Uprava republike Slovenije za zaščito in reševanje (57-72).
- Musek, J. (1995). *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana: Educy.
- Musek, J. (2000). *Nova psihološka teorija vrednot*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnost.
- Poštrak, M. (2003). *Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo pri delu z mladimi*. Šolsko svetovalno delo, 8, 3/4, 26 – 33.
- Poštrak, M. (2007). *Uporaba ustvarjalnih pristopov pri delu z otroki in mladostniki*. Šolsko svetovalno delo, 12, 1-2, 11-17.
- Rebula, A. (2010). *Sto obrazov notranje moči*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rener, T. (ur.). (2006). *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno – raziskovalno središče: Založba Annales.

- Salecl, R. (2007). *O tesnobi*. Ljubljana: Sophia.
- Salecl, R. (2010a). *Izbira*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Salecl, R. (2010b). *Disciplina kot pogoj svobode*. Ljubljana: Krtina.
- Selič, P. (1999). *Psihologija bolezni današnjega časa*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Satir, V. (1995). *Družina za naš čas*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Švab, A. (2001). *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Taylor, C. (2000). *Nelagodna sodobnost*. Ljubljana: Študentska založba.
- Ule, M in Miheljak, V. (1995). *Prihodnost mladine*. Ljubljana, DZS.
- Ule, M. (1996). *Mladina v devetdesetih, Analiza stanja v Sloveniji*. NUK, Ljubljana
- Ule, M., Renar, T., Čepelak Mencin, M., Tivadar, B. (2000a). *Socialna ranljivost mladih*. Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RD za mladino in založba Aristej.
- Ule, M. (2000b). *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, M. (2002a). Fenomen dvajsetega stoletja. V: Miheljak, V. (ur.). *Mladina 2000, Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za mladino in založba Aristej. (9 – 37)
- Ule, M. (2002b). *Spremembe odraščanja v sodobnih družbah tveganj*. Socialna pedagogika, 6, št. 3, str. 221 – 228. Ljubljana: Združenje za socialno pedagogiko.
- Ule, M. in Kuhar, M. (2003a). *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekom v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ule, M. (2003a). *Spregledana razmerja: O družbenih vidikih sodobne medicine*. Aristej: Maribor.
- Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ule, M. (2011). Spremenjene podobe mladosti in prehodov v odraslost. V: Javrh, P., (ur.). *Obrazi pismenosti. Spoznanja o razvoju pismenosti odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.

Walters, D. (1989). *Vzgoja za življenje*. Celje: Mohorjeva družba

Zalokar Divjak, Z. (2008). *Otroci, mladostniki, starši*. Krško: Gora.

Žlebnik, L. (1969). *Psihologija otroka in mladostnika. Del 1, Na začetku razvoja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Žmuc – Tomori, M. (1983). *Pot k odraslosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Žmuc – Tomori, M. (2000). Psihosocialni dejavniki pri mladoletnem prestopništvu. V: Šelih, A. *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih*. Ljubljana: Bonex. (89 - 111)

Žorž, B. (2002). *Rak sodobne družbe*. Celje: Mohorjeva družba.

7.1 Elektronski viri

Lah, S. (2011). *Družba tveganja: gradivo za 2 letnik*. Ljubljana: Zavod IRC.

Vertot, P. (2009). *Mladi v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
<http://www.stat.si/doc/pub/mladi2009-SLO.pdf> (9.11.2012)

8 PRILOGE

8.1 Vprašalnik

- Spol
- Starost
- Izobrazba
- Delo
- Bivanje (pri starših, na svojem)

Sodobna družba:

1. Kako bi opisal širše družbeno okolje v katerem živiš?
2. Kako doživljaš in kako se počutiš znotraj te družbe?
3. Katere prednosti in katere težave vidiš v njej?
4. Kaj lahko narediš sam, za rešitev teh težav in česa ne moreš, zakaj? Kaj je lahko tvoj prispevek k izboljšanju svojega položaja v tej družbi?
5. Na katerem področju bi bile potrebne izboljšave in katere bi to bile?
6. Kaj ti pomeni možnost izbiranja v neskončnih možnostih današnje pluralistične družbe? Čutiš odgovornost za posledice svoje izbire?
7. Ali ti izbira bogati življenje, predstavlja pozitivno priložnost ali ti predstavlja stisko, povzroča občutke tesnobe? Zakaj?
8. Meniš, da si pri izbiri svoboden? Pri katerih izbirah si svoboden in pri katerih omejen?

Mladost in odraslost:

9. Kako opredeljuješ sebe? Se uvrščaš v kategorijo mladih ali kategorijo odraslih? Kakšni so razlogi za to?
10. Če pomisliš za nazaj, kako si prišel do odločitve glede poklicne smeri?
11. Kako bi se opisal nekomu, ki te ne pozna?
12. Kako gledaš na javne razprave o vrednotah, češ, da jih mladi nimajo ali pa da imajo problematične? Katere vrednote so zate najpomembnejše?
13. Kakšni so tvoji načrti za prihodnost?
14. Kaj je tvoj cilj v življenju?
15. Kje vidiš priložnosti za uresničitev svojih ciljev?
16. Kaj bi moralo biti drugače, da bi lažje uresničil svoje želje?

Tveganja in strategije spopadanja z njimi:

17. Kako si doživljal ali še doživljaš prehodna obdobja v življenju (npr. iz srednje šole na faks ali potem v zaposlitev, pa tudi druga)? Kaj so razlogi, da je temu tako? (podaljševanje študija, nezrelost mladih, itd.)
18. Kaj meniš o zaposlitvenih možnostih mladih?

19. Zaposleni: Kakšne so bile tvoje izkušnje ob iskanju prve zaposlitve? Pri čem si imel težave in kdo ali kaj ti je pri tem pomagal?
20. Nezaposleni: Kakšne so tvoje izkušnje z dosedanjim delom? Kako gledaš na svojo prihodnjo zaposlitev?
21. Kaj so osnovna tveganja, nelagodja, negotovosti s katerimi se srečuješ? Kako to vpliva nate?
22. Kako se spopadaš s tem? Kakšni so tvoji osnovni stili – strategije spopadanja s tveganji?
23. Kako bi opisal svojo družino? Kakšnega stila vzgoje si bil deležen? (So te starši pretirano ščitili ali so pustili, da se učiš iz svojih napak?)
24. Ali so bili starši odločni in nepopustljivi ali si se lahko z njimi pogajal o svojih željah?
25. Kako si se v družini naučil soočati s tveganji?
26. Kako si se v šoli naučil ravnati s tveganji?
27. Kdo misliš, da bi te moral naučiti ravnati s tveganji in na kakšen način?
28. Na koga se obrneš v primeru težav in kje poiščeš oporo, vire moči (socialne, psihološke, način vedenja, mišljenja)? Kakšne so tvoje izkušnje s to pomočjo?
29. Kaj bi še potreboval za uspešno soočanje s tveganji in izzivi sodobne družbe?

8.2 Intervjuji

INTERVJU MAŠA - 1

- Spol: ženski
- Starost: 25
- Izobrazba: uni. dipl. soc. del
- Delo: zzv Maribor (CPO), (pripravnništvo)
- Bivanje (pri starših, na svojem): pri starših

Sodobna družba:

1. Kako bi opisala širše družbeno okolje v katerem živiš?

Mladim nenaklonjena, predvsem je malo možnosti za zaposlitev izobraženih mladih ljudi, hkrati se zaradi tega težko osamosvojijo in podaljšujejo študij, kar po drugi strani poveča stroške države. Vedno več je tekmovalnosti in rivalstva, kar povečuje stres pri mladih in s tem tudi možnosti razne duševne stiske. Nasploh v družbi menim, da se povečuje revščina in izginja srednji sloj prebivalstva, vedno večje prisotnega individualizma in vedno manj skupnostne pomoči.

Pripomba [T1]: Nenaklonjena mladim

Pripomba [T2]: Težka osamosvojitve, podaljševanje študija

Pripomba [T3]: Tekmovalnost, rivalstvo

Pripomba [T4]: Revščina

Pripomba [T5]: Individualizem, odsotnost skupnostne pomoči

2. Kako doživljaš in kako se počutiš znotraj te družbe?

Čutim predvsem protislovne zahteve družbe, po eni strani se od nas mladih pričakuje, da se čim prej osamosvojimo, končamo šolanje in se zaposlimo, po drugi strani pa nam družba ravno to onemogoča. Po končanem študiju že težko dobiš zahtevano pripravnništvo, kaj šele zaposlitev zato se jih vedno več odloča za tujino. Brez rednega dohodka se težko osamosvojiš, kar podaljšuje čas bivanja pri starših, kar menim, da negativno vpliva na osebnostno rast in razvoj mladega posameznika. Tako, da se najdem v precepu, kaj pravzaprav narediti oz. kaj se od nas pričakuje in kaj nam pri tem država nudi in omogoča.

Pripomba [T6]: Protislovnost

3. Katere prednosti in katere težave vidiš v njej?

Prednosti trenutno ne vidim, težave sem že opisala. Kot slabost bi dodala še tekmovalnost in rivalstvo mladih in vedno manj socialnega čuta za posameznika, saj si v to v neki meri prisiljen.

Pripomba [T7]: Začaran krog: brez pripravnništva – brez službe – brez finančne stabilnosti – nemogoča osamosvojitve – negativni vpliv na človeka

Pripomba [T8]: Odsotnost prednosti

Pripomba [T9]: Prisilnost v tekmovalnost in rivalstvo

4. Kaj lahko narediš sama, za rešitev teh težav in česa ne moreš, zakaj? Kaj je lahko tvoj prispevek k izboljšanju svojega položaja v tej družbi?

Sam lahko narediš to, da pridobiš čim več znanja, se naučiš čim več tujih jezikov in greš v tujino. Ali pa da sprejmeš manj plačano delo in životaš s 500 euri mesečno. Če maš možnost varčuješ, manj žuraš in upaš, da se na podlagi tega čim prej odseliš na svoje. Če te zanima več področji se prilagodiš potrebam trga in se izobražuješ v smeri, kar je predvsem naravoslovje.

Pripomba [T10]: Izobraževanje

Pripomba [T11]: Varčevanje

Pripomba [T12]: Prilagajanje razmeram

5. Na katerem področju bi bile potrebne izboljšave in katere bi to bile?

Cel družben sistem je slab, treba bi ga bilo prenoviti, predvsem je preveč šolanih in izobraženih, potrebe po tem kadru pa so dosti manjše. Vedno manj je posameznikov, ki se odločajo za poklicno šolanje, ki pa je trenutno bolj iskan profil zaposlitve. Zmanjšati bi bilo potrebno tudi fiktivne vpise, vendar omogočiti več zaposlitve za diplomante, večina si jih podaljšuje status, saj je študentsko delo edini možen vira zaslužka, predvsem pridnim, ki se raje odločijo za to možnost kot socialno podporo. Več štipendij, več ugodnosti mladim, neprofitna stanovanja za mlade družine in mlade pare, samske, itd.

Pripomba [T13]: Slab družben sistem

Pripomba [T14]: Zmanjšati fiktivne vpise

Pripomba [T15]: Več štipendij, več neprofitnih stanovanj

6. Kaj ti pomeni možnost izbiranja v neskončnih možnostih današnje pluralistične družbe?

Mislim, da nikoli nimamo popolnoma možnosti izbire, saj nas družba kot sama omejuje pri teh izbirah. Izbira je povezana vedno tudi z denarjem oz.

Pripomba [T16]: Odsotnost popolne možnosti izbire

ekonomskim statusom, je tudi odvisno na kaj se ta izbira nanaša - na osebne odločitve, npr. poroka, partnerstvo, vrednote, stigme ali področje poklicne usmeritve, šolanja, osamosvajanja.

Čutiš odgovornost za posledice svoje izbire?

Za izbire, ki so res odvisne samo od mene se mi zdi pravilno, da znam prevzeti odgovornost za svoja dejanja tako dobra kot tudi slaba.

Pripomba [T17]: Prevzemanje odgovornost za svoja dejanja

7. Ali ti izbira bogati življenje, predstavlja pozitivno priložnost ali ti predstavlja stisko, povzroča občutke tesnobe? Zakaj?

Včasih mi predstavlja stisko, saj moram potem prevzeti odgovornost za svojo odločitev, prav tako pa izbira pomeni nekaj novega, neznanega, kar je vedno povezano z mal strahu, tesnobe, ki pa menim, da v mejah normale, lahko deluje tudi motivirajoče, da se dokažeš, osvojiš nekaj novega.

Pripomba [T18]: Občasna stiska ob izbiri

Pripomba [T19]: Možnost motivirajočega delovanja

8. Meniš, da si pri izbiri svobodna? Pri katerih izbirah si svobodna in pri katerih omejena?

Svobodna sem pri osebnih odločitvah, npr. osebni rasti, vedno imam možnost izbire, če bom v določeni situaciji spremenila način odzivanja ali ne in se naučila bolj konstruktivnih načinov ravnanja. Vse odločitve, ki so povezane z denarjem niso več svobodna odločitve, že pri študiju ne moreš vpisat programa, npr. v Ljubljani, če si z Maribora, če starši nimajo dovolj denarja, da krijejo stroške bivanja itd. Tud osamosvajanje je povezano z rednim dohodkom itd. Podiplomsko izobraževanje je povezano z dohodkom, lahko izbereš ampak je ta izbira omejena.

Pripomba [T20]: Svoboda pri osebnih odločitvah

Pripomba [T21]: Odsotnost svobode pri finančnih odločitvah

Pripomba [T22]: Izbira lahko v omejenih možnostih

Mladost in odraslost:

9. Kako opredeljuješ sebe? Se uvrščas v kategorijo mladih ali kategorijo odraslih? Kakšni so razlogi za to?

Sebe opredeljujem kot dokaj zrelo mlado osebo, uvrščam se v kategorijo mladih na prehodu v odraslost.

Pripomba [T23]: Mlada oseba na prehodu v odraslost

10. Če pomisliš za nazaj, kako si prišla do odločitve glede poklicne smeri?

Vedno sem rada pomagala drugim, opazila sem, da se z lahkoto vživljam v druge in sem empatičen človek, hkrati pa me je ob tem, ko sem lahko komu pomagala preplavil zelo prijeten občutek. Prav tako me je zanimala psiha človeka in odnosi, družinska razmerja in na podlagi tega sem se odločila za poklic socialnega delavca.

Pripomba [T24]: Pomoč drugim, prijeten občutek, empatična, zanimanje človeške psihologije, odnosov in družinskih razmerij.

11. Kako bi se opisala nekomu, ki te ne pozna?

Pripravljena pomagati, dobra poslušalka, sočutna, čustvena, občutljiva, zaščitniška, če vidim, da se komu dogaja krivica, ambiciozna, delovna, redoljubna, točna.

Pripomba [T25]: Pripravljena pomagati, sočutna, čustvena, občutljiva, zaščitniška, ambiciozna, delovna, redoljubna, točna.

12. Kako gledas na javne razprave o vrednotah, češ, da jih mladi nimajo ali pa da imajo problematične?

Ne bi rekla, da mladi nimajo vrednot, le njihov sistem vrednot je morda drugačen, kot je bil pri prejšnjih generacijah, kar je seveda popolnoma razumljivo. Ženska emancipacija je prinesla veliko sprememb v partnerskih zvezah, ženske so bolj samostojne, neodvisne kar se morda kaže tudi v tem, da se kasneje odločajo za poroko in večjemu številu razvez, ni več potrebno trpet zaradi finančne odvisnosti. Veliko sprememb je prinesla tudi permissivna vzgoja, kjer je mladim dano veliko prostora, da se sami odločajo, ni trdno postavljenih mej, vse jim je dano takoj, za nič se jim ni treba truditi, večina stvari namesto njih rešijo starši, kar jim je na koncu v škodo. Težje prenašajo frustracije in stres, saj so jih doba pred njim zavijali v vato. Vse to je prineslo spremembe vrednot, za kar so v veliki meri krivi starši, saj preko njih mladi ponotranjijo določene

Pripomba [T26]: Spremenjen sistem vrednot

Pripomba [T27]: Ženska emancipacija

Pripomba [T28]: Permissivna vzgoja, odsotnost mej

Pripomba [T29]: Krivda staršev

vrednote, ne bi rekla, da je problematičnost vrednot samo problem mladih. Zaradi hitrega tempa življenja starši zaradi velike odsotnosti to ljubezen nadomeščajo z materialnimi dobrinami, zato pri mladih to postaja vedno večja vrednota, tekmujejo kdo ima več in boljše stvari.)

Pripomba [T30]: Tekmovalnost mladih v materialnih dobrinah

Katere vrednote so zate najpomembnejše?

Družina, ljubezen, pristno prijateljstvo, ambicioznost, skrbnost, čustvena dostopnost, skromnost, odgovornost.

13. Kakšni so tvoji načrti za prihodnost?

Po pripravnstvu (dobiti službo in nadaljevati šolanje oz. specializacijo z družinske terapije, se čim prej osamosvojit in it živeti na svoje)

Pripomba [T31]: Služba, nadaljevanje študija, osamosvojitve

14. Kaj je tvoj cilj v življenju?

Da (dobim službo v svoji stroki in delam kar imam rada. Potovati in videt vsaj del sveta ter kasneje si želim seveda tudi ustvariti družino)

Pripomba [T32]: Služba v svoji stroki, potovati, družina

15. Kje vidiš priložnosti za uresničitev svojih ciljev?

(Dovolj denarja, da lahko nadaljujem šolanje, zaposlitev.

Pripomba [T33]: Finančna stabilnost

16. Kaj bi moralo biti drugače, da bi lažje uresničil svoje želje?

Lažje bi bilo, če bi bilo na razpolago (dovolj delovnih mest, lažje bi bilo, če bi bilo (več študijskih programov v Mariborski regiji)

Pripomba [T34]: Več delovnih mest

Pripomba [T35]: Več študijskih programov v domačem kraju

Tveganja in strategije spopadanja:

17. Kako si doživljala ali še doživljaš prehodna obdobja v življenju (npr. iz srednje šole na faks ali potem v zaposlitev, pa tudi druga)?

S prehodi (nisem imela večjih težav, glede na to, da sem študirala izredno sem morala kar hitro po srednji šoli poprijet za delo, tako, da mi zaposlitev niti ni bila tako stresna. (Vedno sem si želela čim prej končati študij in se dalje izobraževati v svoji stroki, tako da ne vem kako zglada podaljševanje študija, jaz sem ga zaključila že prej kot je bilo treba, saj niti absolventa nisem do konca izkoristila.

Pripomba [T36]: Odsotnost večjih težav

Pripomba [T37]: Želja po hitrem zaključku študija

Kaj meniš, da so razlogi, da nisi imela večjih težav?

Ne vem morda družinske razmere, zaradi katerih sem po mojem mnenju bila (prisiljena hitro odrasti, biti odgovorna v družini, zato so mi po navadi mladi, ki so vse jemali na izi, brez odgovornosti šli blazno na živce.

Pripomba [T38]: Prisiljena hitro odrasti

18. Kaj meniš o zaposlitvenih možnostih mladih?

Mislim, da so (zelo slabe), že pri pripravnstvih se zatakne, brez česar pa vsaj v mojem poklicu sploh ne moreš konkurirati na trgu delovne sile, saj moraš opraviti po pripravnstvu še izpit iz socialnega varstva. (Zaposlitvene možnosti so predvsem slabe za izobražene ljudi, saj pri nas ni po njih takega povpraševanja, kot je ponudba. (Morda imajo večjo srečo poklicne šole, ljudje, fizični delavci. Ni zaposlitev, zato si prisiljen vleči status, da lahko vsaj preko študentskega servisa delaš, čeprav je ponudba teh del odkar so bolj obdavčeni tudi zelo slaba. Situacija je vse prej kot spodbudna.

Pripomba [T39]: Zelo slabe zaposlitvene možnosti

Pripomba [T40]: Slabe možnosti za izobražene ljudi, povpraševanje je večje kot ponudba

19. Kakšne so bile tvoje izkušnje ob iskanju prve zaposlitve? Pri čem si imela težave in kdo ali kaj ti je pri tem pomagalo?

Trenutno opravljam pripravništvo, pri tem ne bom lagala (so mi pomagale veze in poznanstva, če ne, bi verjetno še zdaj iskala prosto učno bazo, kar je zelo žalostno.

Pripomba [T41]: Veze in poznanstva

20. Kaj so osnovna tveganja, nelagodja, negotovosti s katerimi se srečuješ? Kako to vpliva nate?

Obremenjujem se s tem, da (sem stara 25 let in še vedno živim doma, želim si na svoje, vendar mi finance tega trenutno ne omogočajo. Skrbi me, če bom lahko

Pripomba [T42]: Želja po samostojnem življenju

nadaljevala študij, saj so specializacije samo plačljive, prav tako ti niti statusa študenta ne nudijo, kar pomeni, da če po pripravnosti ne dobim zaposlitve ne vem kako bom finančno to vse izpeljala. Opažam tudi, da nam je fakulteta dala zelo mal praktičnega znanja kako delati in se znajdeš kr na terenu, kjer zaradi tega nisi najbolj siguren vase.

Pripomba [T43]: Finančna skrb

21. Kako se spopadaš s tem? Kakšni so tvoji osnovni stili – strategije spopadanja s tveganji?

[Pozitivno mišljenje], nimam nekakih posebnih strategij.

Pripomba [T44]: Premalo znanja iz fakultete, ne sigurnost pri delu

Pripomba [T45]: Pozitivno mišljenje

22. Kako bi opisala svojo družino? Kakšnega stila vzgoje si bila deležna? (So te starši pretirano ščitili ali so pustili, da se učiš iz svojih napak?)

Mislím, da je bila moja vzgoja med permisivno in avtorsko, lahko sem se učila iz svojih napak, bilo je dovoljeno drugačno mnenje, lastno mišljenje in pogled na svet vendar sem imela tud jasno začrtane meje kaj se sme in ne sme. Predvsem v času pubertete do kdaj sem lahko zunaj, da sem naredila nalogo, sem imela dobre ocene v šoli itd.

Pripomba [T46]: Med permisivno in avtoritarno

Pripomba [T47]: Učenje iz lastnih napak

Pripomba [T48]: Jasno začrtane meje

23. Ali so bili starši odločni in nepopustljivi ali si se lahko z njimi pogajala o svojih željah?

Ovisno kdo, mama je bila bolj popustljiva od očeta, vendar je ata to vedel, zato je pogosto obveljala njegova - je bil bolj strog, sem se lahko pogajala o svojih željah.

Pripomba [T49]: Mama bolj popustljiva kot oče

Pripomba [T50]: Pogajanje o željah

24. Kako si se v družini naučila soočati s tveganji?

Bolj slabo, saj so tudi starši imeli neustrezne načine spopadanja z njimi, ko dobim občutek, da ne zmorem se raje umaknem, pogosto me je v takih situacijah prevzemal strah in anksioznost, vendar sem ob terapevtski pomoči veliko delala na sebi, občutku lastne vrednosti in samopodobi ter se učila novih boljših načinov spopadanja s težavami, je pa to veliko težje narediti kasneje, ko imas že izoblikovano osebnost, kot če ti starši skozi odraščanje nudijo dober vzgled, dovolj podpore in ljubezni, da oblikuješ pozitivno samopodobo.

Pripomba [T51]: Slabo ravnanje s tveganji

Pripomba [T52]: Neustrezen zgled družine

Pripomba [T53]: Umik pred težavami, strah, tesnoba

Pripomba [T54]: Terapevtska pomoč, delo na sebi, boljši načini spopadanja

25. Kako si se v šoli naučila ravnati s tveganji?

Mislím, da mi je študij dal ogromno znanja, ki ga lahko uporabim v vsakdanjem življenju, razumem kako lahko ravnamo s tveganji, kaj se ob njih v nas prebujá, kakšni so bolj konstruktivni načini za spopadanje z njimi, tveganji kot takimi na različnih področjih, skratka menim, da sem dobila širok pogled na tveganja v naši družbi iz različnih zornih kotov.

Pripomba [T55]: Študij dal ogromno znanja

Pripomba [T56]: Razumevanje možnosti uspešnega ravnanja s tveganji

26. Kdo misliš, da bi te moral naučiti ravnati s tveganji in na kakšen način?

Predvsem mislim, da so v prvi vrsti za to odgovorni starši, kasneje lahko veliko naredimo tudi sami. Tudi šola nas lahko pripravi na tveganja in nauči ravnati z njimi.

Pripomba [T57]: Starši

Pripomba [T58]: Sami

Pripomba [T59]: Šola

27. Na koga se obrneš v primeru težav in kje poiščeš oporo, vire moči (socialne, psihološke, način vedenja, mišljenja)?

Po navadi se obrnem na mamo ali prijateljice, velikokrat poskušam pogledati vase in sama ugotovit zakaj se mi določene situacije dogajajo ter jih sama rešiti. Če opazim, da sama težavam nisem kos se obrnem tudi na terapevtsko pomoč.

Pripomba [T60]: Mama ali prijateljice

Pripomba [T61]: Pogled vase

Pripomba [T62]: Terapevtska pomoč

28. Kakšne so tvoje izkušnje s to pomočjo?

Najbolj mi pomaga pogovor s prijateljico ali psihoterapevtom. Mislím, da že to, da te neko posluša veliko pomaga. Zdaj, ko imam tudi sama več znanja in vpogleda v to kaj se mi dogaja, vidim kaj delam narobe, poskušam situacijo rešiti sama.

Pripomba [T63]: Uspešna pomoč prijateljice ali psihoterapevta

Pripomba [T64]: Uspešna samopomoč

29. Kaj bi še potreboval za uspešno soočanje s tveganji in izzivi sodobne družbe?

[Bolj prijazen družbeni sistem mladim]

Pripomba [T65]: Bolj prijazen družbeni sistem za mlade

INTERVJU JANA - 2

- Spol: ženski
- Starost: 25
- Izobrazba: gimnazijska maturantka
- Delo: nezaposlena
- Bivanje (pri starših, na svojem): pri starših

Sodobna družba:

1. Kako bi opisala širše družbeno okolje v katerem živiš?

Menim, da smo trenutno v nekem [temačnem] okolju, vzdušju. Vsakodnevno poslušamo o novih krizah, dodatnih odpuščajih, stečajih, kar pa nam ravno ne daje motivacije o preveč pozitivnem razmišljanju za prihodnost. Predvsem mladi, ki bi morali gledati naprej z optimizmom, smo polni energije, pripravljeni na delo in družino, menim, da smo najbolj prikrajšani]

Pripomba [T66]: Temačno okolje in vzdušje

Pripomba [T67]: Najbolj prikrajšani so mladi, ki so polni energije, pripravljeni na delo in družino

2. Kako doživljaš in kako se počutiš znotraj te družbe?

Odkrito rečeno, [malo prevarano]. Že od malega so mi govorili, da če bom pridna in se učila, bom tudi imela dobro službo in posledično lepo živela. Zdaj, ko počasi končujem študij in sem v procesu iskanja službe ter ob vseh pripovedovanjih drugih, vidim, da še zdaleč ni tako. Vendar skušam, kljub vedno večim, po mojem mnenju, negativnim novicam v medijih in zgodb drugih, [sama sebe motivirati in se iz dneva v dan prebijam s 'saj bo']

Pripomba [T68]: Občutek prevaranosti

Pripomba [T69]: Motivacija in tolažba

3. Katere prednosti in katere težave vidiš v njej?

Ker sem trenutno v letih, ko vedno bolj razmišljam o družini, lastnem domu, načrtih za prihodnost in vse to povezujem s svojim finančnim stanjem, na težave gledam predvsem s tega stališča. [Dobiti službo je vedno težje, prav tako je manj finančne sigurnosti. In prav to menim, je odločilen faktor pri mladih, da se kasneje osamosvojijo in odločijo za družino. Kar vodi do novih težav, npr. več starejšega prebivalstva, to spet do več porabe državnega denarja, to dalje do varčevanja in novih odpuščaj... kot začaran krog]. In verjamem, da z leti težav ne bo manj, ampak se bodo samo spreminjale.

Pripomba [T70]: Začaran krog: težko dobiti službo – manj finančne stabilnosti – nemogoča osamosvojitve in družina

[Edino prednost vidim v tem, da bo tako mogoče več ljudi, ki bodo zbrali pogum in iskali službo in tako srečo ter zadovoljstvo zunaj meja naše države], kar spet ni v prednost državi sami.

Pripomba [T71]: Prednost tujega trga

4. Kaj lahko narediš sama, za rešitev teh težav in česa ne moreš, zakaj?

[Kar se tiče splošne krize, žal ne morem narediti nič. Svoje težave trenutno lahko rešim s končanim študijem in zahtevnim iskanjem službe v tej smeri ali pa zadovoljitev s slaboplačanim delom, ki me ne veseli in tako samo še dodatno obremenjuje.]

Pripomba [T72]: Občutek nemoči

Pripomba [T73]: Končanje študija in iskanje dela v svoji smeri ali prilagoditev na slabo plačano delo, ki je ne veseli

Kaj je lahko tvoj prispevek k izboljšanju svojega položaja v tej družbi?

K izboljšanju položaja me trenutno vodi [pozitivno razmišljanje, nadgrajevanje znanja] ter [družina in prijatelji]

Pripomba [T74]: Pozitivno razmišljanje

Pripomba [T75]: Nadgrajevanje znanja

Pripomba [T76]: Družina, prijatelji

5. Na katerem področju bi bile potrebne izboljšave in katere bi to bile?

Izboljšave in prenove menim, da so potrebne (v celotnem državnem sistemu, trenutno pa vidim največjo težavo pri poklicni izbiri mladih. Vedno več se jih odloča za fakultete in višje šole, za poklicne šole vedno manj. Za tem verjetno stoji tudi mišljenje, da boljša izobrazba prinese boljšo plačo. Prav zato menim, da bi morali že ob vpisu na srednjo šolo, učencem predstaviti trend iskanih poklicev, tako v njihovi sedanjosti, kot tudi v prihodnjih letih).

Precejšnja sprememba bi bila potrebna v (zaposlovanju diplomantov). Žalostno je, da si marsikateri študij načrtno podaljša, tudi za več let, saj mu je tako omogočen edini vir zaslužka, s študentskim delom).

Pripomba [T77]: V celotnem državnem sistemu

Pripomba [T78]: Napačna predstava o perspektivnosti poklica

Pripomba [T79]: Zaposlovanje diplomantov

Pripomba [T80]: Problem študentskega dela in podaljševanja študija

6. Kaj ti pomeni možnost izbiranja v neskončnih možnostih današnje pluralistične družbe?

Pri vseh teh možnostih izbiranja, odkrito povedano, ne čutim ravno, da imamo izbiro, kajti menim, da nas pri vsaki izbiri omejuje finančno stanje, pa naj gre za lasten dom, dobrine, študij ali dodatna izobraževanja, otroke.

Pripomba [T81]: Brez občutka možnosti izbire

Pripomba [T82]: Finančna omejenost vsake izbire

Čutiš odgovornost za posledice svoje izbire?

Posledice svojih dejanj je čutil že vsakdo od nas, včasih so bile prijetne, včasih ne. Pomembno je, da znam nanje pravilno odreagirati, negativne čim bolj odpraviti, pozitivne izkoristiti.

Pripomba [T83]: Pravilna reakcija na posledice

7. Ali ti izbira bogati življenje, predstavlja pozitivno priložnost ali ti predstavlja stisko, povzroča občutke tesnobe? Zakaj?

Izbire v življenju mislim, da so za nas pozitivne, saj nas 'prisilijo' k razmišljanju z vseh zornih kotov. Občutki glede izbire so mešani, odvisno o kateri stvari izbiram. Če gre za nepomembno stvar, katere negativno posledico z lahkoto odpravim, stiske ne čutim. Drugače je bilo na primer pri izbiri študija, kjer sem v bistvu sprejela odločitev za vso življenje. Takrat sem izbrala v nasprotju s svojimi željami, kar mi je predstavljalo veliko tesnobo in je bilo tudi kmalu jasno, da je bila odločitev napačna. Ko sem izbirala drugič, sem izbrala v skladu z željami, kar mi je zdaj, nekaj let kasneje, sicer v veselje, vendar mi glede zaposlitvene možnosti predstavlja veliko stisko.

Pripomba [T84]: Brez občutka stiske pri nepomembnih odločitvah

Pripomba [T85]: Stiska in tesnoba ob pomembnih odločitvah

8. Meniš, da si pri izbiri svobodna?

Odvisno za kakšno izbiro gre.

Pri katerih izbirah si svobodna in pri katerih omejena?

Na osebnem področju menim, da imam veliko izbire, ko pa je izbira povezana z denarjem, pa menim, da je vedno več ljudi omejenih in ne izbirajo v skladu z željami.

Pripomba [T86]: Svobodna izbira pri osebnih odločitvah

Pripomba [T87]: Omejenost izbire pri odločitvah, ki so povezane z denarjem

Mladost in odraslost:

9. Kako opredeljuješ sebe? Se uvrščas v kategorijo mladih ali kategorijo odraslih? Kakšni so razlogi za to?

Po letih, razmišljanju o določenih stvareh in življenjskih izkušnjah bi sama sebe uvrstila v (kategorijo mladih). Zavedam pa se, da bo hitro tukaj čas 'odraslih odločitev'.

Pripomba [T88]: Kategorija mladih

10. Če pomisliš za nazaj, kako si prišla do odločitve glede poklicne smeri?

Že od malega sem izkoristila vsak možen obisk s starši na občini ali kakršnem koli zavodu. Pri tem me nikoli ni oviralo čakanje v vrstah, bolj me je privlačilo 'kukanje' v pisarne in predstava same sebe na drugi strani vrat. Dvomim, da bi me, če bi takrat vedela za zdajšnjo krizo v javni upravi, le-ta odvrnila od poklicne odločitve.

Pripomba [T89]: Pozitivne izkušnje iz otroštva s tem poklicem

11. Kako bi se opisala nekomu, ki te ne pozna?

(Umirjena, prijazna, včasih preveč zadržana, bolj ali manj odgovorna, realna).

Pripomba [T90]: Umirjenost, prijaznost, relativna odgovornost, realnost

12. Kako gledaš na javne razprave o vrednotah, češ, da jih mladi nimajo ali pa da imajo problematične?

Razprave se mi zdijo v redu, vendar se ne bi mogla strinjati, da mladi nimajo vrednot. Le razlikujejo se precej od tistih izpred recimo 50 let. Tudi med mladimi sedaj so opazne razlike v vrednotah, kar je povezano z vzgojo, okoljem v katerem odrasčajo, s kom se družijo, kakšne imajo cilje za življenje.

Pripomba [T91]: Nestrinjanje s tem, da mladi nimajo vrednot

Pripomba [T92]: Sprememba vrednot

Pripomba [T93]: Razlike v vrednotah med mladimi

Pripomba [T94]: Družina, prijatelji

Katere vrednote so zate najpomembnejše?

Vrednote, ki mi pomenijo res veliko so (družina in prijatelji). Če imaš to, mislim da imaš tudi srečo in do določene mere tudi osebno zadovoljstvo. Ljubezen, zdravje, poklicna uspešnost, lasten dom, potovanja..., vse to pa lahko stvari samo še izboljša.

13. Kakšni so tvoji načrti za prihodnost?

Končati študij, dobiti službo v željni smeri in v tej tudi razvijati kariero. Velika želja je prav tako iti na svoje s partnerjem in še nekaj časa 'uživati', nato pa seveda družinsko življenje.

Pripomba [T95]: Končati študij, zaposlitev, skupno življenje s partnerjem, uživanje, družinsko življenje

14. Kaj je tvoj cilj v življenju?

Biti srečna, brez občutka kakršnega koli pomanjkanja oz. obžalovanja na osebnem in poklicnem področju, zdrava.

Pripomba [T96]: Sreča, zdravje

15. Kje vidiš priložnosti za uresničitev svojih ciljev?

Na osebni ravni predvsem v sebi - sama moram poskrbeti za to, da bom zadovoljna in srečna in se ne zadovoljit s 'približno dobrim'. Kar se tiče kariere, je priložnosti trenutno izjemno malo, zato bom poleg vztrajnosti in zagnanosti potrebovala še srečo.

Pripomba [T97]: Prevzemanje odgovornosti za svojo srečo in zadovoljstvo

Pripomba [T98]: Vztrajnost, zagnanost

Pripomba [T99]: Sreča

16. Kaj bi moralo biti drugače, da bi lažje uresničila svoje želje?

Vsekakor bi moralo biti na razpolago veliko število dobro plačanih delovnih mest, ki bi mi omogočale finančno sigurnost in tako tudi lažji prehod v svet odraslih.

Pripomba [T100]: Večje število dobro plačanih delovnih mest

Tveganja in strategije spopadanja:

17. Kako si doživljala ali še doživljaš prehodna obdobja v življenju (npr. iz srednje šole na faks ali potem v zaposlitev, pa tudi druga)?

Prehod na univerzo mi ni predstavljal težave. Ker sem prvoten študij dokaj hitro opustila in se nato odločila za izreden študij, sem bila 'prisiljena' delati. In čeprav se je študij zavlekel, svoje odločitve ne obžalujem, saj sem prav tako bolje spoznala svet zaposlitve in cenjenja zasluženega denarja.

Pripomba [T101]: Brez težav ob prehodu na fakulteto

Kaj so razlogi, da je temu tako? (podaljševanje študija, nezrelost mladih, itd.) Verjamem, da študentje zavlačujejo študij, tudi sama bi verjetno, če ne bi dobila redne zaposlitve, že zaradi študentskega dela. Marsikateri namreč tako zasluži veliko več, kot bi na enakem delovnem mestu z redno zaposlitvijo, pa še pravno ni vezan na podjetje, zavod, hkrati lahko zraven opravlja še kakšno delo, tako še ima možnost pridobivanja izkušenj.

Pripomba [T102]: Podaljševanje študija zaradi možnosti študentskega dela

18. Kaj meniš o zaposlitvenih možnostih mladih?

Možnosti za zaposlitev so zelo slabe, trenutno dobro iskani poklici so med mladimi slabo zastopani. Veliko je npr. ekonomistov, učiteljev, pravnikov, katerih se za eno razpisano mesto poteguje lahko tudi po sto. Velikokrat so zahtevani dodatno opravljene licence oziroma izpiti ali in večletne izkušnje, do katerih mladi izjemno težko pridemo. Najboljšo zaposlitveno možnost imamo, če poznamo koga, ki je zaposlen na pravem položaju. Menim, da bi morali mladi, v kolikor imajo znanje jezika, znanje stroke in dovolj poguma, svoje možnosti preveriti v tujini.

Pripomba [T103]: Slabe zaposlitvene možnosti

Pripomba [T104]: Zahtevane so izkušnje mladih, do katerih težko pridejo

Pripomba [T105]: Veze in poznanstva

Pripomba [T106]: Priložnost tujega trga

19. Kakšne so tvoje izkušnje z dosedanjim delom?

Do sedaj sem opravljala kar nekaj študentskih del in pa eno redno delo, ki se je nadgradilo iz študentskega. Dela nisem jemala kot breme, ampak kot možnost učenja in pridobivanja izkušenj. Žal še nisem mela možnosti opravljati dela, ki bi bil povezan s študijem, edino možnost v tej smeri vidim v opravljanju obvezne študijske prakse, ki pa seveda ni plačana.

Pripomba [T107]: Delo predstavlja možnost učenja in pridobivanja izkušenj

Kako gledaš na svojo bodočo zaposlitev?

Na zaposlitev v svoji smeri trenutno gledam z 'zadržanim' optimizmom, vem, da bo težko, vendar nočem izgubiti upanja.

Pripomba [T108]: Zadržani optimizem glede zaposlitve v svoji stroki

20. Kaj so osnovna tveganja, nelagodja, negotovosti s katerimi se srečuješ? Kako to vpliva nate?

Izjemno me muči dejstvo, da pri svojih letih še nimam rednega dohodka in tako glavnega dejavnika za samostojno življenje. In prav nič ne kaže, da bi se situacija hitro spremenila, saj si želim zaposlitve na željnem področju, ne 'kar nekaj'. Po eni strani mi jemlje voljo za končanje študija, nimam občutka, da je potrebno hiteti, po drugi strani pa bi morala ravno ta čas izkoristiti in čim prej diplomirati, da se lahko nato posvetim samo iskanju zaposlitve in privatnemu življenju. Včasih me pripelje tako daleč, da razmišljam o kakšnem poklicnem tečaju, vendar razmišljanje do česa resnega še ni privedlo, kajti v drugem poklicu se enostavno ne vidim.

Pripomba [T109]: Finančna odvisnost, nesamostojno življenje

Pripomba [T110]: Protislovnost glede zaključka študija

Pripomba [T111]: Razmišljanje o prekvalifikaciji poklica

21. Kako se spopadaš s tem? Kakšni so tvoji osnovni stili – strategije spopadanja s tveganji?

Iz dneva v dan sama sebe motiviram, prepričujem, da bo bolje. Najboljša strategija spopadanja s tveganji se mi zdi, da o stvari dobro premisliš, preučiš vse možne scenarije in posledice.

Pripomba [T112]: Motivacija, dobra preučitev situacije

22. Kako bi opisala svojo družino?

Težko rečem, kajti vsak ima svojo predstavo o popolni družini. Sama sem s svojo družino in širšim sorodstvom zadovoljna. Seveda smo se, kot verjetno vsaka družina, spopadali s težavami, se skregali, a vendar hitro pobotali, se zabavali, delili mišljenja in izkušnje.

Pripomba [T113]: Zadovoljstvo v družini

Pripomba [T114]: Sposobnost uspešnega reševanja težav

Kakšnega stila vzgoje si bila deležna? (So te starši pretirano štčili ali so pustili, da se učiš iz svojih napak?)

Način vzgoje mojih staršev se mi zdi kar ok, so seveda stvari, ki jih bom mogoče naredila drugače. Vedno se je vedlo, kaj je dovoljeno in kaj ne, nikoli nisem živela v pomanjkanju, nisem pa vedno dobila vsega kar sem si želela. Še posebej v najstniških letih sem si stvar morala zaslužiti ali kupiti sama.

Pripomba [T115]: Postavljena meja

Pripomba [T116]: Odsotnost pomanjkanja in odsotnost obilja

23. Ali so bili starši odločni in nepopustljivi ali si se lahko z njimi pogajala o svojih željah?

Ovisno od želje in čemu je ta želja služila. Če je bila v moje dobro je bila več kot dobrodošla, če je šlo za kakšno 'muho enodnevnico', pa sta bila, še posebej oče, nepopustljiva. (Takrat sem jima to znala zameniti, danes se ob tem samo nasmejim in pomislim, kako neumno bi bilo, če bi mi res ugodila.)

Pripomba [T117]: Pogajanje je odvisno od vrste želje

Pripomba [T118]: Sprememba videnja situacije iz otroštva

24. Kako si se v družini naučila soočiti s tveganji?

Ker sem od staršev bila vedno deležna pomoči in nasvetov, mislim, da kar dobro. Kot otrok nikoli nisem doživela, da bi se pred mano ukvarjala s tveganji ali težavami, zato sem verjetno tudi navajena se sama soočiti s tveganji. Vem pa, da če bi bilo potrebno, za nasvet ali pomoč vedno lahko prosim družino, partnerja ali prijatelje.

Pripomba [T119]: Samopomoč

Pripomba [T120]: Izkušnja iz otroštva povezana s sedanjim ravnanjem

Pripomba [T121]: Zavedanje o možni pomoči drugih

25. Kako si se v šoli naučila ravnati s tveganji?

(V šoli mislim da sem bila tveganjem veliko bolj izpostavljena kot doma, vendar mislim, da nisem ravnala drugače kot doma; najprej sama, če je bilo potrebno sem prosila za pomoč.)

Pripomba [T122]: Šola predstavlja večje tveganje kot družina

Pripomba [T123]: Samopomoč, pomoč drugih

26. Kdo misliš, da bi te moral naučiti ravnati s tveganji in na kakšen način?

(Kot majhnega otroka mislim, da bi ga morali učiti starši ter vzgojitelji, z jasnimi pravili ter primeri). Nato mislim, da si (vsak sam oblikuje določeno predstavo in znanje, da zna oceniti kaj je dovoljeno, zaželeno, kakšne bodo posledice). Še najboljše z opazovanjem okolice, odnosov v družini, med prijatelji, s partnerji.

Pripomba [T124]: Starševska odgovornost za učenje s tveganji

Pripomba [T125]: Posameznikova odgovornost

Pripomba [T126]: Učenje s posnemanjem

Pripomba [T127]: Samopomoč

Pripomba [T128]: Pomoč drugih ob večjih težavah

27. Na koga se obrneš v primeru težav in kje poiščeš oporo, vire moči (socialne, psihološke, način vedenja, mišljenja)?

(Če je le možno se s težavami soočam sama). V primeru 'hujših' težav pa se najraje obrnem na partnerja, prijatelje ali družino, odvisno za kakšno težavo gre.

Kakšne so tvoje izkušnje s to pomočjo?

(Za enkrat sem s pomočjo drugih zadovoljna, čeprav včasih nisem dobila rešitve, pa sem dobila potrebno moralno podporo, ki je prav tako v pomoč.)

Pripomba [T129]: Moralna podpora

28. Kaj bi še potrebovala za uspešno soočanje s tveganji in izzivi sodobne družbe?

(Več življenjskih izkušenj, finance in pa prenovljen državni sistem.)

Pripomba [T130]: Izkušnje, denar, prenovljen državni sistem

INTERVJU NIKOLINA - 3

- Spol: Ženski
- Starost: 27 let
- Izobrazba: univ. dipl. soc. del., dipl. graf. in med. tehnike
- Delo: honorarno AD Almont, podjemna pogodba Temidia d.d., avtorska pogodba Zveza Sonček
- Bivanje (pri starših, na svojem): pri starših

Sodobna družba:

1. Kako bi opisala širše družbeno okolje v katerem živiš?

Hmmm... odvisno kako gledaš. Definitivno je popolnoma drugačno kakor pred dvajsetimi ali več let. Prav gotovo bi bilo najlažje začeti z negativnimi stvami, a mislim, da kljub vsem tem stvarim, ki jih vsakodnevno poslušamo (nezaposlenost, recesija, družbeno vzdušje) obstajajo stvari, programi, ki nam še pred leti niso bili dani in jih je definitivno pametno izkoristiti. Družba, predvsem mladi imamo danes veliko večjo možnost interkulturenega spoznavanja, učenja jezikov, potovanja, študiranja v tujini, sodelovanja pri projektih, ki so financirani s sredstvi EU, informacijskega učenja... Je že res, da trenutno časi niso najbolj rožnati in naklonjeni mladim, a menim, da je predvsem na nas samih, kako bomo vse možnosti, ki v družbi kljub temu obstajajo, izkoristili. Če jih izkoristimo, smo prav gotovo na pravi poti, da konec koncev tudi sami s pridobljenim znanjem, pričnemo spreminjati vrednote v družbi - na bolj pozitivne, npr. povezovanje, solidarnost, humanitarnost.

Pripomba [T131]: Sprememba

Pripomba [T132]: Prednost daje pozitivnim vidikom družbe

Pripomba [T133]: Interkultureno spoznavanje

Pripomba [T134]: Učenje jezikov

Pripomba [T135]: Potovanja, izobraževanje v tujini

Pripomba [T136]: Mednarodni projekti

Pripomba [T137]: Širši spekter priložnosti za mlade

Pripomba [T138]: Odgovornost na mladih kako izkoristiti dane možnosti

Pripomba [T139]: Iskanje same sebe

Pripomba [T140]: Apatizem, klientelizem

Pripomba [T141]: Vdanost v usodo

Pripomba [T142]: Odprtost do drugih držav in kultur

2. Kako doživljaš in kako se počutiš znotraj te družbe?

Težko vprašanje, hehe. (Trenutno se v slovenski družbi ne najdem najbolj, saj imam občutek, da je v njej prisotnega vse preveč apatizma in klientelizma). (Ljudje so nekako vdani v usodo) in niso pripravljeni vložiti kaj svojega časa in truda, da bi vsaj na mikroravni in mezaravni prišlo do sprememb. (Mogoče skušam razmišljati širše, izven meja, kar zna biti posledica moje odprtosti do drugih kultur ter življenja v drugih državah.)

3. Katere prednosti in katere težave vidiš v njej?

Prednosti: medgeneracijska pomoč, kulturna tradicija povezana z identiteto

Slabosti: apatizem, klientelizem, neodprtost navzven, npr. nimamo dobrih prometnih/letalskih povezav z drugimi državami.

Pripomba [T143]: Medgeneracijska pomoč, kulturna tradicija povezana z identiteto

Pripomba [T144]: Neodprtost, togost

4. Kaj lahko narediš sam, za rešitev teh težav in česa ne moreš, zakaj?

S prostovoljnim delom, vključevanjem in vodenjem raznih delavnic in projektov, predstavitev Evropske prostovoljne službe in Erasmus programov, menim, da že izboljšujem miselnost slovenske družbe, predvsem na mikro in mezo ravni.

Pripomba [T145]: Prostovoljno delo

Pripomba [T146]: Vodenje delavnic

Pripomba [T147]: Evropska prostovoljna služba, Erasmus

Pripomba [T148]: Mednarodno povezovanje

Pripomba [T149]: Izkušnje in entuziazem

Kaj je lahko tvoj prispevek k izboljšanju svojega položaja v tej družbi?

Kot prispevek lahko nudim svoje izkušnje in znanja ter entuziazem.

5. Na katerem področju bi bile potrebne izboljšave in katere bi to bile?

Hmmm... definitivno na dvigovanju samozavesti, saj menim, da ljudem zaradi splošne situacije v državi samozavest zelo pada. In če ni samozavesti, potem tudi entuziazma, ciljev za naprej ter volje do izboljšav ni. Dobro bi bilo tudi, da bi se kot družba povezovali navzven z drugimi narodi in dobre prakse dela prenesli k nam. Potrebno bi bilo odpraviti ali vsaj zelo omejiti pojav klientelizma, saj ljudje dobimo občutek, da če se ne pišeš prav, ti tisoč dobrih izkušenj v CV-ju ne bo pomagalo, da bi dobil službo.

Pripomba [T150]: Dvigovanje samozavesti

Pripomba [T151]: Mednarodno povezovanje z narodi

Pripomba [T152]: Odprava korupcije

6. Kaj ti pomeni možnost izbiranja v neskončnih možnostih današnje pluralistične družbe?

Zdi se mi super, da imamo kot pluralistična družba veliko izbire. Ne bi rekla, da je imamo ravno neskončno, saj sem mnenja, da je kljub vsemu imamo premalo. Je pa res, da večina ljudi ne zna izkoristiti niti tisto, kar trenutno že obstaja. Zato menim, da bi te možnosti izbire morale biti malo bolj predstavljene, da bi informacije prišle do kar največje količine ljudi.

Pripomba [T153]: Pozitivna naravnost do veliko izbire

Pripomba [T154]: Še vedno premalo izbire

Pripomba [T155]: Bolje predstavljene možnosti izbire

Čutiš odgovornost za posledice svoje izbire?

Za svojimi izbirami vedno trdno in odločno stojim ter prevzemam tudi vse posledice, ki zaradi tega nastanejo. Do sedaj na srečo nekaj negativnih posledic še ni bilo, hehe. Tako, da sem s svojimi izbirami večinoma pridobila ogromno izkušenj, lepih trenutkov, znanj, referenc...

Pripomba [T156]: Prevzemanje odgovornosti za svoje izbire

7. Ali ti izbira bogati življenje, predstavlja pozitivno priložnost ali ti predstavlja stisko, povzroča občutke tesnobe? Zakaj?

Bogati!!! Definitivno! Na srečo sem se do sedaj odločila samo za takšne izbire, ki so me bogatile in delale bolj srečo, kljub temu, da so tudi kakšne pomembne odločitve bile sprejete na vrat na nos... brez premisleka. Ampak so bile pa tudi najboljše v mojem življenju, hehe.

Pripomba [T157]: Izbira predstavlja užitek

8. Meniš, da si pri izbiri svobodna? Pri katerih izbirah si svobodna in pri katerih omejena?

Menim, da sem svobodna, saj imam s strani staršev podporo pri vsaki moji odločitvi. Tudi, če imajo kdaj kakšne pomisleke glede moje odločitve, me pri njej vseeno podpirajo in spodbujajo. Kot evropska državljanka imam tudi veliko možnosti za sodelovanje pri mednarodnih projektih, kar se mi zdi super.

Pripomba [T158]: Svoboda ob osebnih odločitvah

Mladost in odraslost:

9. Kako opredeljuješ sebe? Se uvrščaš v kategorijo mladih ali kategorijo odraslih? Kakšni so razlogi za to?

Uf, predalčkanje, hehe. Nikoli ga nisem marala, hehe. Odvisno s katerega vidika gledaš... sem mladi odrasli, hehe. Ok, če se že morem popredalčkat, potem bom rekla, da sem mladi. Razlogi: ker sem under 30, hehe, ker živim pri starših (kljub

temu, da imam svoje finance in finančno prispevam h gospodinjstvu), ker še nimam otrok...ker čakam na prvo čisto tapravo službo, hehe. Po drugi strani pa bi lahko rekla, da sem (mladi) odrasli, ker sem svobodna v svojih odločitvah, za katere nosim vse posledice in sem za njih 100% odgovorna.

Pripomba [T159]: Vmesnost med kategorijo mladih in odraslih

10. Če pomisliš za nazaj, kako si prišla do odločitve glede poklicne smeri?

Hahaha...splet okolščin, hehe. Pred socialnim delom sem dve leti študirala kemijo in kljub temu, da imam kemijo rada, sem imela poln kufer laboratorija vsak dan. Pogrešala sem stik z ljudmi. Ker sem se komaj v juliju odločila, da bi se jaz prepisala nekam drugam, sem zamudila prvi rok vpisa na fakultete in ravno tisto leto v drugem roku ni bilo prostih mest na socialnem delu. Mislim, da imam tako kemijo kot socialno delo v krvi: polovica sorodnikov v kemijski smeri, polovica pa v socialni, hehe. Tako, da sem se odločila, da bom eno leto pavzirala in odšla nekam na potovanje. Brskala sem po internetu in naletela na Evropsko prostovoljno službo. EVS se mi je zdel fantastičen, tako, da sem si takoj poiskala gostujočo organizacijo ter projekt in čez pol leta že uživala na Islandiji. Za skoraj zastoj sem tako združila potovanja s prostovoljnim delom. In EVS je bil pika na i, da sem se dokončno odločila za študij socialnega dela. Istočasno sem se na Islandiji bolj podrobno srečala s fotografijo, v bistvu sem se kar zaljubila v fotografijo. In predvsem to je vodilo, da sem se vzporedno vpisala še na moj hobby faks, kjer sem se še bolj podrobno seznanila s fotografijo. Me je pa na študiju grafične in medijske tehnike zasvojil še tisk in moja diplomska naloga je bila – glej ga zlomka – nič povezana s fotografijo, temveč s čisto kemijo, hehe. Pa sem naredila krog! Tako, da...Islandija je kriva za vse, hehe.

Pripomba [T160]: Splet okolščin

11. Kako bi se opisal nekomu, ki te ne pozna?

Sem oseba, ki ima jasno začrtane cilje in je pri njihovih dosegih zelo vztrajna, odločna in trmasta. Zelo sem zaljubljena v begpeking, spoznavanju novih kultur, mentalitete, oseb...samo, da se potuje, pa sem najbolj srečna hehe. Sem odprta navzven, čeprav opažam, da v tujini veliko bolj kot v Sloveniji. V Sloveniji znam biti zelo zadržana in na trenutke tudi nekomunikativna. Zakaj je temu tako? Verjetno zato, ker imam občutek, da nisem rojena v pravi družbi, hehe. Sem oseba, ki rabi dlje časa, da človeka pusti bližje sebi, ko pa ga spustim, pa menim, da sem dobra prijateljica. Nikoli ne delam zaključkov na podlagi prvega vtisa, vsaj drugo priložnost si vsi zaslužijo hehe. Ne maram žurjanja po lokalih, imam pa ful rada »zasebne« čage s kolegi in prijatelji. Rada debatiram o vsem mogočem, kar me bogati. Ne maram pa »puhlih« pogovorov o ličenju, kozmetiki,...bla bla bla hehe. Pri tem se mi pač zdi, da nimam kaj dosti za povedati, zato me ti pogovori dolgočasijo! Sem kot neka dva pola, lahko grem iz ene skrajnosti v drugo hehe. Po eni strani sem zelo načelna in tudi organizirana, po drugi pa totalno spontana...odvisno od situacije. Imam neko točko, ki je pred prestopom vesti in že čez to točko nikakor ne morem, kaj šele, da bi čez točko vesti šla. Po navadi dajem prednost razumu, ne pa čustvom - prav zaradi te točke pred točko vesti, hehe. Rada dajem, nisem pa se še naučila sprejemati stvari. Vedno imam neko slabo vest, v smislu, saj ni bilo treba tega, si nisem zaslužila, itd. Bo treba malo večkrat na potovanja v Latinsko Ameriko, kjer se ljudje ob vsaki podarjeni stvari enostavno zahvalijo in verjamejo, da jim pripada, kar dobijo. Verjamejo v kroženje dobrin in dobrega. Prepričani so, da v trenutku, ko nekaj rabijo, to tudi dobijo in tudi sami z odprtim srcem dajejo najprej. Čeprav verjamem v to, še vedno ne znam živeti tega hehe. Ker se pa itak rada učim, verjamem, da se bom slej kot prej tudi tega naučila. Sem ambiciozna in delovna že od malega ven. Rada zmagujem, a sem se skozi šport naučila tudi izgubljati - za kar sem izjemno hvaležna, saj ob vsakem padcu grem naprej še bolj odločna in motivirana. Sem tudi družinski človek in mi zvestoba izjemno veliko pomeni, nisem pa rada od nekoga odvisna. Po navadi sem optimist, znam pa v določenih situacijah biti tudi nepopoljšljiv pesimist. Sem preprosta oseba, ki ne daje veliko na materialne stvari. To sem jaz, hehe.

Pripomba [T161]: Vztrajna

Pripomba [T162]: Odločna

Pripomba [T163]: Trmasta

Pripomba [T164]: Ekstrovertirana

Pripomba [T165]: Dobra prijateljica

Pripomba [T166]: Načelna, organizirana ali spontana glede na situacijo

Pripomba [T167]: Prednost razumu pred čustvi

Pripomba [T168]: Željna učenja

Pripomba [T169]: Ambiciozna, delovna

Pripomba [T170]: Družinski človek

Pripomba [T171]: Preprosta

12. Kako gledaš na javne razprave o vrednotah, češ, da jih mladi nimajo ali pa da imajo problematične?

[Vse splošne vrednote v družbi, politiki se definitivno odražajo tudi na mladih.] Posploševanje se mi v tem primeru zdi nesmiselno, saj stvari pač niso samo črne in bele. Prav gotovo so nekateri mladi, ki so bolj dovzetni za sprejemanje vzorcev ali vrednot iz družbe in s tem projiciranje tega nase. Za kar si niso čisto sami krivi. [V veliki meri tukaj odigra njihova osebnost – najverjetneje so lažje vodljivi, nesamozavestni in labilni.] Je pa mladim tudi zelo težko ohraniti svoje pozitivne vrednote, saj se vse prevečkrat vidi, da te vrednote v družbi in javnem življenju niso najbolje sprejete in tako po navadi potegnemo ta krajšo v tej zgodbi, npr. če si deloven hitro postaneš »deklica za vse« in ti sodelavci dajejo tudi svoje naloge za narediti; v politiki »zmaga« nepoštenost, kraja, itd. [Tako, da glede na vse zglede in situacije je težko obdržati pozitivne lastnosti.]

Pripomba [T172]: Odražanje splošnih vrednot družbe, politike na mladih

Pripomba [T173]: Povezovanje osebnosti s sprejemanjem vrednot družbe

Pripomba [T174]: Problematičnost pozitivnih vrednot glede na vzglede družbe

Katere vrednote so zate najpomembnejše?

Za mene so najpomembnejše vrednote: [poštenost, zvestoba, delavnost, odkritost, ...]

Pripomba [T175]: Poštenje, zvestoba, delavnost, iskrenost

13. Kakšni so tvoji načrti za prihodnost?

Načrti? Hmm... [Ustvariti si skupno življenje s fantom, mogoče tudi kakšne bebe, hehe. Najti dobro, perspektivno službo, ki mi bo omogočala razvoj, znanja, možnosti za napredovanje.] In konec koncev, da bom zaslužila dovolj, da mi bo poleg vseh nujnih življenjskih stroškov ostal denar tudi za potovanja. Ker je moj načrt, da vidim čim več sveta, hehe. [Zna se zgoditi, da se bo moja prihodnost nadaljevala v tujini - odvisno od spleta okoliščin.] [V prihodnosti bi želela nadaljevati tudi študij na podiplomski smeri.]

Pripomba [T176]: Skupno življenje s partnerjem

Pripomba [T177]: Otroci

Pripomba [T178]: Perspektivna služba

Pripomba [T179]: Potovanja

Pripomba [T180]: Možnost tujine

Pripomba [T181]: Podiplomski študij

14. Kaj je tvoj cilj v življenju?

En cilj??? Jaz imam več manjših realnih, kratkoročnih ciljev, ki vodijo v nek večji, dolgoročen cilj, hehe. Dolgoročni cilji: [ustvariti si družino, rešiti stanovanjski problem, biti zdrava, imati dobro službo v moji suoki, nadaljevanje izobraževanja, potovanja.]

Pripomba [T182]: Družina

Pripomba [T183]: Stanovanje

Pripomba [T184]: Zdravje

Pripomba [T185]: Služba

Pripomba [T186]: Izobraževanje

Pripomba [T187]: Potovanja

Pripomba [T188]: Lastna ambicioznost in nenehno učenje

Pripomba [T189]: Bolj prilagojena politika zaposlovanja za mlade, iskalce prve zaposlitve

15. Kje vidiš priložnosti za uresničitev svojih ciljev?

[V lastni ambicioznosti in nenehnemu učenju ter pridobivanju novih znanj.]

16. Kaj bi moralo biti drugače, da bi lažje uresničil svoje želje?

Politika zaposlovanja bi morala biti bolj prilagojena mladim, iskalcem prve zaposlitve.

Tveganja in strategije spopadanja:

17. Kako si doživljala ali še doživljaš prehodna obdobja v življenju (npr. iz srednje šole na faks ali potem v zaposlitev, pa tudi druga)? Kaj so razlogi, da je temu tako? (podaljševanje študija, nezrelost mladih, itd.)

[Prehodna obdobja ne doživljam zelo stresno. Situacijam se z malo iznajdljivost hitro prilagodim.] V vsakem obdobju želim pridobiti nova znanja in iz tega kar mi ponuja iztržiti največ. Študij sem sicer podaljševala, a predvsem na račun pridobivanja neformalne izobrazbe.

Pripomba [T190]: Hitra prilagoditev različnim situacijam

18. Kaj meniš o zaposlitvenih možnostih mladih?

V splošnem gledano, situacija ni rožnata in mladim ne zagotavlja neke stabilnosti. Je pa res, da je od vsakega posameznika odvisno kako se bo dani situaciji prilagodil, ker, če si vztrajen in si širiš znanja ter socialno mrežo, menim, da tudi ni tako zelo težko dobiti zaposlitve. [Včasih si moramo tudi malo znižati standarde in ne takoj v začetku ciljati na najvišje položaje in najvišje plače.]

Pripomba [T191]: Nestabilnost

Pripomba [T192]: Prevzemanje odgovornosti za prilagajanje situaciji

Pripomba [T193]: Zaupanje v širitev znanja in socialne mreže

Pripomba [T194]: Zniževanje standardov glede plače in položaja

19. Kakšne so bile tvoje izkušnje ob iskanju prve zaposlitve?

Pri zaposlitvi v AD Almont mi je pomagalo to, da sem v tem klubu aktivno že okoli 19 let (sprva kot aktivna atletinja, kasneje kot atletska sodnica in sedaj tudi kot atletska vaditeljica z licenco). Zaposlitev pri Temidii sem našla na spletnem forumu ter se takoj zatem tudi prijavila. Po izbiri kandidata sem tako podpisala pogodbo. V Zvezi Sonček sem sprva delala kot prostovoljka (oglas sem videla na fakulteti), kasneje kot zunanja sodelavka, trenutno pa čakam ali bo Socialna zbornica potrdila opravljanje pripravništva v tej organizaciji. Z Zvezo Sonček sem pogodbo za opravljanje enoletnega pripravništva podpisala.

Pripomba [T195]: Dolgoletna aktivnost v klubu

Pripomba [T196]: Prostovoljstvo

Pri čem si imela težave in kdo ali kaj ti je pri tem pomagalo?

Težave? Hmm...za enkrat na srečo ni bilo nekih težav. Pri tem pa mi je definitivno pomagalo moje predhodno udejstvovanje ter motivacija za delo.

Pripomba [T197]: Udejstvovanje in motivacija za delo

20. Kaj so osnovna tveganja, nelagodja, negotovosti s katerimi se srečuješ? Kako to vpliva nate?

Trenutno me najbolj skrbi ali bo Socialna zbornica odobrila opravljanje mojega pripravništva ali ne. Malo bolj dolgoročno me skrbi, kako bo z nadaljnjo zaposlitvijo. Nelagodnost in negotovost trenutno čutim v tem, da tehtam ali si naj kasnejšo službo iščem v tujini ali Sloveniji. Strah in groza me je misli na to, da bi po nekaj mesecev, let čepela na Zavodu za zaposlovanje in zapadla v neko anemičnost.

Pripomba [T198]: Skrb glede odobritve pripravništva

Pripomba [T199]: Skrb glede zaposlitve

Pripomba [T200]: Kolebanje med Slovenijo in tujino

Pripomba [T201]: Strah in groza pred brezposelnostjo

Pripomba [T202]: Izziv kot pozitivna prilžnost

Pripomba [T203]: Nova znanja

Pripomba [T204]: Trma kot pozitivna lastnost

21. Kako se spopadaš s tem? Kakšni so tvoji osnovni stili – strategije spopadanja s tveganji?

Rada imam izzive in projekte, stvari, kjer se lahko naučim novih stvari. Tudi, če me vržeš v vodo, znam dobro izplavati ven, hehe. S tveganji se spopadam predvsem z novimi znanji, nenehni »miganjem« - da me je vsepovsod polno, hehe. Pri vsem tem mi gotovo pomaga moja trma. Ker to, kar si zamislim, tudi doosežem.

Pripomba [T205]: Razlika med staršema

22. Kako bi opisala svojo družino?

Moja družina...starša sta si kot jing in jang, hehe. Ati me je predvsem naučil vztrajnosti in voljo do učenja ter mi vdihnil ljubezen do potapljanja. Zaradi njega sem vzljubila svet knjig in se tako vsak dan kaj novega naučila. Prav tako me je naučil vsega o rastlinah in naravi, hehe. Mami me je naučila spontanosti, odkrivanja vsega novega – radovednosti in volje do življenja ter pozitivizma.

Kakšnega stila vzgoje si bila deležna? (So te starši pretirano ščitili ali so pustili, da se učiš iz svojih napak?)

Pri vzgoji me nista omejevala, veliko sem se naučila na lastnih napakah in porazih. Sta mi pa vedno stala ob strani in me podpirala – tudi pri tistih mojih norih, mladostniških odločitvah, hehe. Oba sta me zasvojila z morjem in preprostostjo. Imela sta točno določena pravila, ki sem jih poznala in se jih morala držati. Če sem prekorčila črto, pa sem jih kdaj dobila tudi po riti, hehe. In kljub temu imam lepe spomine na mladost in sem jima hvaležna, da sta me vzgojila takšno kot sem.

Pripomba [T206]: Odsotnost omejevanja, učenje na lastnih napakah

Pripomba [T207]: Podpora ob odločitvah

Pripomba [T208]: Pravila v družini

Pripomba [T209]: Občasna fizična kazen

23. Ali so bili starši odločni in nepopustljivi ali si se lahko z njimi pogajala o svojih željah?

Ovisno na željo, hehe. Če se je šlo glede kakšne stvari za katere so bile nevarne ali neprimene za mojo starost, potem se z njima nikakor nisem mogla pogajati. Onadva sta bila tista, ki sta predvsem v moji mladosti, ko nisem vedno razmišljala s trezno glavo, ohranjala trezno glavo namesto mene. O željah, ki niso bile tvegane, pa sem se z njima lahko pogajala in največkrat je bila moja želja uslišana. Vedno starejša sem bila, vedno manj sem se rabila pogajati za svoje želje, saj sta mi dovolila, da sem jih uveljavljala in se kdaj tudi učila na padcih.

Pripomba [T210]: Odločnost pri tveganih željah

Pripomba [T211]: Upoštevanje vame želje

Pripomba [T212]: Učenje iz napak

24. Kako si se v družini naučila soočati s tveganji?

[Skozi pogovor] ter tudi izkustveno... s padci in vzponi]

Pripomba [T213]: Pogovor

25. Kako si se v šoli naučila ravnati s tveganji?

Hmm... kaj vem, če mi je šola dala takšna znanja. Ne vem, verjetno [z izkustvenim učenjem]

Pripomba [T214]: Izkustveno, učenje iz napak

Pripomba [T215]: Izkustveno učenje

26. Kdo misliš, da bi te moral naučiti ravnati s tveganji in na kakšen način?

[Starši.] [S pogovorom, učenjem na napakah]

Pripomba [T216]: Starševska odgovornost

Pripomba [T217]: Pogovor

27. Na koga se obrneš v primeru težav in kje poiščeš oporo, vire moči (socialne, psihološke, način vedenja, mišljenja)?

[Na fanta, mamo, sestro, atija, prijatelje]... odvisno od težave. [Skozi pogovor dobim možnost vpogleda v drugo mnenje in tako tudi do uvida morebitnih novih rešitev]

Pripomba [T218]: Učenje iz napak

Pripomba [T219]: Partner, družina, prijatelji

Kakšne so tvoje izkušnje s to pomočjo?

[Za enkrat ta pomoč deluje, hehe.]

Pripomba [T220]: Pogovor, vpogled v drugo mnenje

Pripomba [T221]: Uspešnost pomoči

28. Kaj bi še potrebovala za uspešno soočanje s tveganji in izzivi sodobne družbe?

[Priložnost, da bi se lahko finančno, stanovanjsko in materialno popolnoma osamosvojila.]

Pripomba [T222]: Priložnost za finančno in stanovanjsko osamosvojitev

INTERVJU LAN - 4

- Spol: moški
- Starost: 24
- Izobrazba: gimnazija
- Delo: profesionalni šahist, direktor lastne firme
- Bivanje (pri starših, na svojem): v svojem stanovanju

Sodobna družba:

1. Kako bi opisal širše družbeno okolje v katerem živiš?

Živimo v zanimivih časih. [Upal bi si trditi, da družbene norme in vrednote, določa gospodarska ureditev kapitalizem]. Ker je bistvo te ureditve kapital - denar, se tudi filozofija življenja obrača proti denarju. [Konstantna borba za preživetje] oz. biti dovolj dober za potrebe trga, ob pomanjkanju časa za osebne stike in odnose, problem socialne varnosti in zaton vrednot so pereči problemi današnjega časa. [Seveda so tu tudi teoretične pozitivne lastnosti. Vsak naj bi imel pravico in možnost uspeha, v tako velikem in raznovrstnem trgu dela. Vse kar naj bi potreboval je dobra poslovna ideja, določen kapital, znanje in pa vztrajnost.]

Pripomba [T223]: Kapitalizem določa vrednote

Pripomba [T224]: Denar

Pripomba [T225]: Borba za preživetje

Pripomba [T226]: Pomanjkanje časa za osebne stike in odnose

Pripomba [T227]: Problem socialne varnosti

Pripomba [T228]: Zaton vrednot

2. Kako doživljaš in kako se počutiš znotraj te družbe?

Rekel bi, da sem na strani ljudi, ki jih ni strah današnjega časa. Kjer večina mladih vidi težave, jaz razmišljam o rešitvah. [Trdim, da je ravno danes čas mladih, sposobnih in opremljenih za delovanje v računalniški dobi]. Zagotovo ne trdim, da je mlajši generaciji lahko, ampak mislim pa, da se preveč bojijo in preveč pozornosti posvečajo vsem stereotipnim problemom današnjega časa. Lahko bi rekel, da je danes bolj kot kadarkoli doslej, nastopil čas ljudi, ki razmišljajo s svojo glavo in ne sledijo strogemu mejnstremu.

Pripomba [T229]: Možnost uspeha ima vsak

Pripomba [T230]: Skeptičnost

Pripomba [T231]: Odsotnost strahu

Pripomba [T232]: Čas sposobnih mladih

3. Katere prednosti in katere težave vidiš v njej?

Mislim, da sem na to vprašanje odgovoril že v prvih dveh vprašanjih.

Pripomba [T233]: Preveč strahu mladih

4. Kaj lahko narediš sam, za rešitev teh težav in česa ne moreš, zakaj?

Zelo pomembna stvar po mojem mnenju je, da si želiš zase nekaj več. Da ne pristaneš na določena merila, ki jih ustvarja družba in da v teh časih vidiš priložnost ne pa težav.

Kaj je lahko tvoj prispevek k izboljšanju svojega položaja v tej družbi?

Na svojih področjih delovanja konstantno razmišljam o novih posodobitvah ali izboljšavah, novostih. Ne ostajam na istem nivoju, ampak z raziskovanjem in delu na sebi stremim k odličnosti. Vem česa sem sposoben, zato ne pustim, da bi družba, morda lenoba ali kašna druga razvada ovirala moj napredek. Prevzemam odgovornost za svoje delo in to kar delam, delam z užitek in srcem.

5. Na katerem področju bi bile potrebne izboljšave in katere bi to bile?

Zagotovo bi tu omenil, da je v mojih očeh največji problem Slovenije, resnično slabi pogoji za nakup stanovanj oz. zagonskih sredstev za odprtje firme. To je po mojem mnenju resnična pomanjkljivost, kjer so nujne izboljšave.

6. Kaj ti pomeni možnost izbiranja v neskončnih možnostih današnje pluralistične družbe?

Za nekoga je lahko ta izbira povezana s strahom. Povsem nasprotno poizkušam ravnati sam in s pogumom in predanostjo v svojih področjih biti konstantno nadpovprečen, celo odličen in superioren.

Čutiš odgovornost za posledice svoje izbire?

Prave odločitve vedno nosijo svojo mero odgovornosti, ki se je ne izogibam. Ne iščem razlogov za svoj neuspeh v drugih, temveč to vidim kot motivacijo za delo na sebi, na svojem znanju.

7. Ali ti izbira bogati življenje, predstavlja pozitivno priložnost ali ti predstavlja stisko, povzroča občutke tesnobe? Zakaj?

V izbiri uživam. Mislim, da bi mladi lažje funkcionirali, če bi pozabili na predsodke starejših generacij in v današnjem času nastopili pogumno, odločno in odgovorno.

8. Meniš, da si pri izbiri svoboden? Pri katerih izbirah si svoboden in pri katerih omejen?

Ševeda težko govorimo o popolni svobodi, lahko rečem da poizkušam vedno stremeti k tem ideali "svobode". Marsikdo pa morda napačno interpretira pojem svobode. Kot to vidim jaz je možnost lastne izbire, na svojih področjih delovanja, kjer disciplinirano prevzemaš odgovornost za svoja dejanja. Večina omejitev je v naših glavah, morda kot projekcija, večinoma pa kot strah.

Mladost in odraslost:

9. Kako opredeljuješ sebe? Se uvrščaš v kategorijo mladih ali kategorijo odraslih? Kakšni so razlogi za to?

Glede na to, da imam občutek, da sem bil prisiljen odrasti zaradi šaha malce prej kot ostali, bi rekel, da sem kar hitro začel prevzemati odgovornost za svoja dejanja in hitro stopil na pot lastne samostojnosti.

10. Če pomisliš za nazaj, kako si prišel do odločitve glede poklicne smeri?

Morda usoda, vsekakor pa veliko dela, odrekanja in dobre volje.

11. Kako bi se opisal nekomu, ki te ne pozna?

Človekoljuben, družaben, pripravljen pomagati, hitro odziven za akcijo, resnično dostopen za peščico ljudi.

12. Kako gledaš na javne razprave o vrednotah, češ, da jih mladi nimajo ali pa da imajo problematične?

Težko komentiram, saj šo se vrednote enostavno spremenile s časom. Ne bi rad bil sodnik katere so boljše, lepše, primemnejše ali celo družbeno sprejemljive.

Katere vrednote so zate najpomembnejše?

Pripomba [T234]: Odstopanje od večine, želja po boljšem

Pripomba [T235]: Iskanje priložnosti

Pripomba [T236]: Nenehno napredovanje

Pripomba [T237]: Prevzemanje odgovornosti

Pripomba [T238]: Stanovanjska politika

Pripomba [T239]: Zagonska sredstva za odprtje podjetja

Pripomba [T240]: Pogum in predanost, stremenje k nadpovprečnosti

Pripomba [T241]: Prevzemanje odgovornosti za svoje odločitve

Pripomba [T242]: Brez iskanja razlogov za svoj neuspeh v drugih

Pripomba [T243]: Neuspeh kot motivacija in delo na sebi ter na znanju

Pripomba [T244]: Izbira predstavlja užitek

Pripomba [T245]: Odsotnost popolne svobode

Pripomba [T246]: Lastna izbira z prevzemanjem odgovornosti

Pripomba [T247]: Lastno omejevanje

Pripomba [T248]: Prisila odrasti

Pripomba [T249]: Hitro prevzemanje odgovornosti za lastna dejanja

Pripomba [T250]: Usoda, delo, odrekanje in dobra volja

Pripomba [T251]: Človekoljuben, družaben, pripravljen pomagati, odziven, relativno nedostopen

Pripomba [T252]: Sprememba vrednot

Pripomba [T253]: Odsotnost opredeljevanja

Jaz prisegam na (družino, mir, poštenje in prijateljstvo).

13. Kakšni so tvoji načrti za prihodnost?

Poglobitev znanja na svojih področjih, vselitev v stanovanje, morda nakup nepremičnine...

14. Kaj je tvoj cilj v življenju?

Živeti mimo, sproščeno v sožitju z drugimi ljudmi, poštenimi odnosi, v finančni neodvisnosti, zadovoljevanja svojih želja in potreb. Biti dobronameren in dobrasrčen.

15. Kje vidiš priložnosti za uresničitev svojih ciljev?

V disciplini in pogumu razširjanja svojih dejavnosti.

16. Kaj bi moralo biti drugače, da bi lažje uresničil svoje želje?

Resnično verjamem, da si vsak človek sam tlakuje pot po kateri hodi.

Tveganja in strategije spopadanja:

17. Kako si doživljal ali še doživljaš prehodna obdobja v življenju (npr. iz srednje šole na faks ali potem v zaposlitev, pa tudi druga)? Kaj so razlogi, da je temu tako?

Tukaj bi spet odgovoril nekoliko neobičajno. Mene osebno je srednja šola do neke mere utesnjevala, nisem se počutil dobro, dokončal sem jo z naporom in prav nič me ni vlekel na nadaljevanje šolske poti na faksu. Morda zaradi želje po avtonomnosti in lastnim delom. Morda celo zaradi težav z avtoriteto. Priznam, da sem vesel, da sem poslušal samega sebe in se usmeril v področja, katera so me resnično zanimala in pri tem vztrajal, čeprav je bilo včasih težko.

18. Kaj meniš o zaposlitvenih možnostih mladih?

Mislim, da je možnosti neomejeno. Ob resnični predanosti, pogumu in pridnosti se da doseči marsikaj.

19. Kakšne so bile tvoje izkušnje ob iskanju prve zaposlitve? Pri čem si imel težave in kdo ali kaj ti je pri tem pomagalo?

Sem igralec šaha, zato opravljam službo že kašnih 14 let, z delom so prišli rezultati in z rezultati razširitev šahovske dejavnosti v mojem življenju.

20. Kaj so osnovna tveganja, nelagodja, negotovosti s katerimi se srečuješ? Kako to vpliva nate?

Ne srečujem se z nelagodnostmi.

21. Kakšni so tvoji osnovni stili – strategije spopadanja s tveganji?

Previdno z veliko raziskavo, če ugotovim, da je stvar prava, dobi mojo celotno pozornost.

22. Kako bi opisal svojo družino? Kakšnega stila vzgoje si bil deležen? (So te starši pretirano štiti ali so pustili, da se učiš iz svojih napak?)

Nekakšna kombinacija permissivne in avtoritativne vzgoje. Zagotovo sem se veliko naučil iz svojih napak, kot igralec šaha sem bil takemu načinu učenja prepuščen. Že zelo zgodaj, to metodo sem uporabljal tudi v življenju. Imel sem srečo saj sem na svoji poti imel popolno podporo svojih staršev, ki sta razumela, da so to moje želje, konec koncev tudi moje življenje, seveda sta me v nekaterih stvareh omejevala, a predvsem kot skrbna starša.

23. Ali so bili starši odločni in nepopustljivi ali si se lahko z njimi pogajal o svojih željah?

Morda v prvih trenutkih, a po razmisleku in pogovoru smo vedno našli skupno pot. Vedno sta razumela in podpirala mojo neodvisnost.

24. Kako si se v družini naučil soočati s tveganji?

Vzgajali so me na način: če boš delal dobro, boš dobil dobro; če boš spoštoval ljudi, te bodo ljudje spoštovali. Zato verjamem, da so ljudje dobri in dokler mi sami ne dajo razlogov za nasprotno mišljenje uživam v njihovi bližini. Tveganja

Pripomba [T254]: Družina, mir, poštenje, prijateljstvo

Pripomba [T255]: Poglobitev znanja

Pripomba [T256]: Vselitev v stanovanje

Pripomba [T257]: Nakup nepremičnine

Pripomba [T258]: Mirno in sproščeno življenje s poštenimi odnosi

Pripomba [T259]: Finančna neodvisnost

Pripomba [T260]: Zadovoljevanje svojih želja in potreb

Pripomba [T261]: Dobronamernost in dobrasrčnost

Pripomba [T262]: Disciplina in pogum

Pripomba [T263]: Prevzemanje odgovornosti za svojo pot

Pripomba [T264]: Zavest o drugačnosti

Pripomba [T265]: Slabo počutje in tesnoba v šoli

Pripomba [T266]: Želja po avtonomnosti in lastnim delom

Pripomba [T267]: Težave z avtoriteto

Pripomba [T268]: Veselje ob pravilnosti odločitve

Pripomba [T269]: Neomejene možnosti

Pripomba [T270]: Predanost, pogum in pridnost

Pripomba [T271]: Specifična dejavnost

Pripomba [T272]: Delo kot pogoj za rezultate

Pripomba [T273]: Odsotnost nelagodnosti

Pripomba [T274]: Previdnost in raziskovanje

Pripomba [T275]: Kombinacija permissivne in avtoritativne vzgoje

Pripomba [T276]: Učenje iz napak

Pripomba [T277]: Podpora in razumevanje staršev

Pripomba [T278]: Omejevanje kot skrbnost staršev

Pripomba [T279]: Razmislek in pogovor, iskanje skupnih poti

Pripomba [T280]: Razumevanje in podpora ob neodvisnosti

Pripomba [T281]: Dobro je nagrajeno

so sestavni del življenja. Ni vprašanje, če boš kdaj v življenju padel, ampak kako se boš pobral. V vzgoji sem bil deležen metod kako pogumno obračunati s težavami.

25. Kako si se v šoli naučil ravnati s tveganji?

Resnično mislim, da sem se v šoli naučil premalo. Resnično dvomim, da je naš šolski sistem sposoben dati posamezniku potrebno "hrbtenico". Osebnostno bi rekel, da je bila tu daleč spredaj družina.

26. Kdo misliš, da bi te moral naučiti ravnati s tveganji in na kakšen način?

Družina. Tudi šola, ampak s sistematskim delom na tem področju.

27. Na koga se obrneš v primeru težav in kje poiščeš oporo, viro moči (socialne, psihološke, način vedenja, mišljenja)?

Na partnerko in družino- predvsem starše; seveda pa so najboljši sogovorniki prijatelji.

Kakšne so tvoje izkušnje s to pomočjo?

Večinoma sem zadovoljen in dobim potrebno podporo.

28. Kaj bi še potreboval za uspešno soočanje s tveganji in izzivi sodobne družbe?

Morda še več discipline, ustvarjalnosti, mladim in uspešnim prijazna politika države.

INTERVJU URŠULA - 5

- Spol: ž
- Starost: 24
- Izobrazba: gimnazijski maturant (manjka še diploma)
- Delo: nezaposlena (prijavljena na zavodu za zaposlovanje)
- Bivanje (pri starših, na svojem): v svojem gospodinjstvu v stanovanju, ki je last staršev

Sodobna družba:

1. Kako bi opisala širše družbeno okolje v katerem živiš?

Kapitalistično okolje, v katerem je zelo pomembno, da imaš denar, poznanstva in s tem tudi moč. Veliko je družin, ki se trudijo preživeti in se prilagajajo trenutni politiki. V našem okolju je družina velikokrat edini vir, na katerega se lahko zanesesh. Širše družbeno okolje se mi zdi, je večinoma nepripravljeno za sprejemanje novih odločitev, novih idej, ki bi lahko zelo izboljšale kakovost življenja vseh, še posebej tistih, ki so socialno ogroženi npr.

2. Kako doživljaš in kako se počutiš znotraj te družbe?

V tej družbi se ne počutim vedno dobro saj se mi zdi, da ne morem veliko vplivati na potek dogajanj. Ne zdi se mi pošteno, da se še vedno dogaja toliko krivic in izkoriščanj s strani vlade, kar vpliva na kakovost življenja vseh nas.

3. Katere prednosti in katere težave vidiš v njej?

Prednosti so, da se imamo možnost šolati, da je možnost, da uresničiš svoje cilje, če imaš voljo, denar, poznanstva. Težave so, če tega nimaš. Težavo vidim v tem, da je premalo možnosti zaposlitev za mlade, delovno dobo pa vedno bolj zvišujejo. Nižajo plače, odpuščajo delavce, ukinjajo ugodnosti (potne stroške in malico učiteljem npr.). Država nudi premalo možnosti za inovacije, za nova delovna mesta in s tem tudi razvoj države ne napreduje.

4. Kaj lahko narediš sama, za rešitev teh težav in česa ne moreš, zakaj?

Pripomba [T282]: Tveganja kot sestavni del življenja

Pripomba [T283]: Pomembnost vedenja ob neuspehu

Pripomba [T284]: Pogum kot metoda obračunavanja s težavami

Pripomba [T285]: Šola nauči premalo

Pripomba [T286]: Dvom v šolski sistem

Pripomba [T287]: Šola posamezniku ne da potrebne hrbtenice

Pripomba [T288]: Družina

Pripomba [T289]: Sistematsko delo šole

Pripomba [T290]: Starši

Pripomba [T291]: Prijatelji kot najboljši sogovorniki

Pripomba [T292]: Uspešnost pomoči

Pripomba [T293]: Več discipline

Pripomba [T294]: Več ustvarjalnosti

Pripomba [T295]: Prijazna politika države za mlade in uspešne

Pripomba [T296]: Kapitalistično okolje: denar, poznanstva, moč

Pripomba [T297]: Družina kot vir pomoči

Pripomba [T298]: Nepripravljenost za nove odločitve in nove ideje

Pripomba [T299]: Nemoč

Pripomba [T300]: Krivica in izkoriščanje s strani vlade

Pripomba [T301]: Možnost izobraževanja

Pripomba [T302]: Pogojevanje uresničitve ciljev z voljo, denarjem in poznanstvi

Pripomba [T303]: Slabe zaposlitvene možnosti mladih

Pripomba [T304]: Ukinjanje ugodnosti za delavce

Pripomba [T305]: Odsotnost možnosti za inovacije in delovna mesta

Sama lahko naredim to, da opozarjam druge na to kar se dogaja, lahko npr. pišem pisma vladi. Ampak dvomim, da bo kaj pomagalo. Ne morem vplivati na odločitve vlade, npr. že to, da je na volitvah zmagal Jankovič, predsednik vlade pa je vseeno Janša, je pokazatelj, da to ni demokratična država.

Pripomba [T306]: Upor in protest

Pripomba [T307]: Nemoč

Kaj je lahko tvoj prispevek k izboljšanju svojega položaja v tej družbi?

Moj prispevek bo (upam), da bom nekoč zaposlena na delovnem mestu, kjer bom skušala pomagati ljudem, ki si ne morejo sami, ker jim država tega ne omogoča.

Pripomba [T308]: Želja po pomoči nemočnim

5. Na katerem področju bi bile potrebne izboljšave in katere bi to bile?

V osnovi je politika zgrešena, saj je ustvarjena, da jemlje otrokom, mladim, starejšim in revnim, namesto že tako bogatim. Izboljšave so potrebne na vseh področjih, še posebej na področju zaposlovanja, da bi se omogočilo več delovnih mest za mlade in ostale. Morala bi obstajati večja fleksibilnost za prehode med delovnimi mesti, več novih inovativnih delovnih mest. Najbolj od vsega bi bilo potrebno odpreti oči, si razširiti obzorja in dati možnost novim, inovativnim rešitvam. Veliko pametnih ljudi se seli iz Slovenije, ker tukaj ne dobijo priložnosti, da se uveljavijo. Na področju stanovanjske politike bi morali dati več možnosti financiranja za stanovanja, še posebej za mlade, ki bi si radi ustvarili družino. Tudi na področju socialne politike bi bilo treba uvesti spremembe.

Pripomba [T309]: Nepravilna politika države

Pripomba [T310]: Več zaposlitvenih mest

Pripomba [T311]: Lažji prehod med delovnimi mesti

Pripomba [T312]: Želja po inovativnosti

Pripomba [T313]: Slaba stanovanjska politika

6. Kaj ti pomeni možnost izbiranja v neskončnih možnostih današnje pluralistične družbe?

Možnost izbiranja mi pomeni večji napor pri izbiri.

Pripomba [T314]: Napor ob izbiranju

Čutiš odgovornost za posledice svoje izbire?

Čutim odgovornost za posledice svoje izbire, zato se težje za kaj konkretno odločim, odlašam pri odločitvi.

Pripomba [T315]: Odlašanje pri odločanju zaradi prevzema odgovornosti

7. Ali ti izbira bogati življenje, predstavlja pozitivno priložnost ali ti predstavlja stisko, povzroča občutke tesnobe? Zakaj?

Občutek tesnobe in stisko, strah pred končno odločitvijo, ker ne vem, če je prava. Škoda, da se moram odločiti le za nekaj, ker je na voljo veliko možnosti.

Pripomba [T316]: Tesnoba, stiska, strah

8. Meniš, da si pri izbiri svobodna? Pri katerih izbirah si svobodna in pri katerih omejena?

Sem delno svobodna. Izberem lahko po želji, ampak lahko izberem le kar je na voljo, na voljo je vedno x število opcij in za eno se lahko odločim. Omejena sem pri izbirah, ki so povezane z denarjem ali s mojo sposobnostjo. Nisi za vse sposoben, zato si omejen pri odločitvi, pa tudi denarja nimaš vedno dovolj, npr., če kupuješ avto ali če se vpisuješ na fakulteto ali kandidiraš za delovno mesto.

Pripomba [T317]: Nesigurnost v pravilnost izbire

Pripomba [T318]: Obžalovanje zaradi ene same izbire

Pripomba [T319]: Delna svoboda

Pripomba [T320]: Izbira med danimi možnostmi

Pripomba [T321]: Omejenost izbire glede na denar in sposobnosti človeka

Mladost in odraslost:

9. Kako opredeljuješ sebe? Se uvrščaš v kategorijo mladih ali kategorijo odraslih? Kakšni so razlogi za to?

Sebe opredeljujem kot mlado odraslo osebo, na začetku odrasle poti. Želim biti odrasla, ampak sem delno finančno odvisna od staršev, zato se ne morem dokončno osamosvojiti. Čeprav bi čustveno že bila sposobna zaživeti neodvisno odraslo življenje.

Pripomba [T322]: Začetek odrasle poti

Pripomba [T323]: Finančna odvisnost

Pripomba [T324]: Čustvena pripravljenost na neodvisno življenje

10. Če pomisliš za nazaj, kako si prišla do odločitve glede poklicne smeri?

Proti koncu srednje šole smo vsi razmišljali na katero fakulteto se bomo vpisali. Z vrstniki smo se veliko pogovarjali o fakultetah. Med pripovedovanjem sošolke o fakulteti sem ugotovila, da je ta fakulteta ustvarjena zame, čeprav nikoli prej še nisem pomislila na to in ne vem zakaj. In bila je pravilna odločitev.

Pripomba [T325]: Pogovor s prijateljico o fakulteti

11. Kako bi se opisala nekemu, ki te ne pozna?

Sem samosvoja oseba, ki se težko vključi v trenutno ideologijo, ki sledi trendom in reklamam. Po duši sem upornica proti sistemu, ki se ne premakne, zato vedno iščem boljše rešitve, take, ki so poštene do vseh udeležencev. Sem prijazna oseba z veliko potenciala, ko me spoznaš, ugotoviš, da sem dobra oseba, vedno pripravljena pomagati, čeprav na začetku ne dajem takega vtisa. Moja slabost je, da se hitro umaknem, ko vidim ali začutim neuspeh.

12. Kako gledaš na javne razprave o vrednotah, češ, da jih mladi nimajo ali pa da imajo problematične?

(Te javne razprave nimajo smisla. Že od nekdaj, že tisoče let se govori za vsako naslednjo generacijo, da je pogubna, pa smo še vedno tukaj. Odrasli ne razumejo ali ne razumemo vedno mladih in njihovih trendov. Trenutno se dogajajo hitre spremembe zaradi napredka tehnologije. Vrednote mladih so različne od posameznika in njegove vzgoje. Veliko mladih ima materialne vrednote, kar je za današnji čas normalno. S tem se moramo naučiti delati, ker je to realnost.)

Katere vrednote so zate najpomembnejše?

(Sposobnost sočutja in empatije, iskreni nameni, pozitivna naravnost, marljivost, nezahrbnost, smisel za humor) - ja, to je zame vrednota, hehe.

13. Kakšni so tvoji načrti za prihodnost?

(Diploma, pripravništvo, služba, družina). Ševeda se lahko vse spremeni.

14. Kaj je tvoj cilj v življenju?

(Moj cilj v življenju je, da bi imela svojo parcelo na kateri bi imela velik vrt in sadovnjak. S tem je povezano, da imam službo, s katero si bom parcelo lahko kupila, torej bi bil prvi cilj služba, saj si s plačo lahko ustvarim dom in družino, potem pa tudi vrt in ostalo.)

15. Kje vidiš priložnosti za uresničitev svojih ciljev?

(Priložnosti za uresničitev svojih ciljev vidim predvsem v sebi, v svoji volji. Sama moram uresničiti cilje, sami se ne bodo.)

16. Kaj bi moralo biti drugače, da bi lažje uresničila svoje želje?

(Cenejše izobraževanje, cenejša stanovanja - subvencionirana, več prostih, novih delovnih mest, da mladi lahko dobimo službo. Drugačna bi morala biti politika države do novih inovativnih ljudi, ki bi jim morala zagotoviti zaposlitev. Država bi morala biti odprta do novih idej, da bi lahko rasla in se izpopolnjevala, ne pa da imamo občutek, da stojimo ali gremo nazaj.)

Tveganja in strategije spopadanja:

17. Kako si doživljala ali še doživljaš prehodna obdobja v življenju (npr. iz srednje šole na faks ali potem v zaposlitev, pa tudi druga)?

(Prehodna obdobja mi do zdaj niso delala težav. Prehodno obdobje iz študija do službe se mi je podaljšalo.)

Kaj so razlogi, da je temu tako?

(Menim, da zaradi strahu pred neuspehom v odraslem življenju. Ni zagotovljenih služb, ki bi mi nudile občutek varnosti. Če ni službe, ni denarja in ni samostojnosti. Tako sem trenutno običala v stanovanju svojih staršev, ker mi drugega ne preostane.)

18. Kaj meniš o zaposlitvenih možnostih mladih?

(Menim, da bi morala država nuditi več zaposlitev, kot jih zdaj, saj bo veliko ljudi ostalo brez službe za katero so se šolali. Menim, da pa si vsak lahko poišče nekakšno službo, vsaj začasno, da je veliko odvisno od volje posameznika in tega kaj je pripravljen storiti za denar.)

19. Kakšne so tvoje izkušnje z dosedanjim delom?

(Do sedaj sem delala preko študentskega dela, s katerim nimam dobrih izkušenj. Delala sem dela, ki niso bila povezana s svojo izobrazbo.)

Pripomba [T326]: Težka prilagoditev ideologiji, odstopanje od večine

Pripomba [T327]: Upornica

Pripomba [T328]: Usmerjena v iskanje rešitev

Pripomba [T329]: Umik pred težavami

Pripomba [T330]: Nesmiselnost javnih razprav

Pripomba [T331]: Nerazumevanje vrednot mladih

Pripomba [T332]: Razlikovanje vrednot med mladimi

Pripomba [T333]: Prilagajanje na realne vrednote

Pripomba [T334]: Sočutje, iskrenost, pozitivnost, delavnost

Pripomba [T335]: Delovna kariera, družina

Pripomba [T336]: Nestabilnost

Pripomba [T337]: Parcela, vrt, sadovnjak

Pripomba [T338]: Povezovanje službe z denarjem in družino

Pripomba [T339]: Priložnost v sebi in volji

Pripomba [T340]: Prevzemanje odgovornosti

Pripomba [T341]: Cenejše izobraževanje, stanovanja, več delovnih mest

Pripomba [T342]: Stagniranje države

Pripomba [T343]: Podaljšanje prehoda iz študija v službo

Pripomba [T344]: Strah pred neuspehom in odraslostjo

Pripomba [T345]: Negotovost, nestabilnost, brez občutka varnosti

Pripomba [T346]: Več delovnih mest

Pripomba [T347]: Volja posameznika

Pripomba [T348]: Nezadovoljstvo z dosedanjim delom

Kako gledaš na svojo bodočo zaposlitev?
 Želim si, da bi bila moja bodoča zaposlitev povezana s svojo izobrazbo, da bi bila resna in dolgoročna, da bi lahko izkoristila svoj potencial.]

Pripomba [T349]: Želja po delu v svoji stroki

20. Kaj so osnovna tveganja, nelagodja, negotovosti s katerimi se srečuješ?

[Trenutno iščem zaposlitev in ne najdem ničesar primerne za svoj trenutni status. Tveganje je, da ne zaslužim dovolj denarja za preživetje, zato mi pomagajo starši in partner, kar me utesnjuje. Negotovost je ta, da tudi, ko bom diplomirala, verjetno ne bom našla primerne službe, saj jih v naši državi primanjkuje.]

Pripomba [T350]: Finančna odvisnost od drugih, tesnoba

Pripomba [T351]: Negotovost in skrb o bodoči zaposlitvi

Kako to vpliva nate?

[Negativno - v smislu, da sem že nekajkrat skoraj obupala, no, pa nisem.]

Pripomba [T352]: Obup

21. Kako se spopadaš s tem? Kakšni so tvoji osnovni stili – strategije spopadanja s tveganji?

[Zapiram se vase, veliko sem doma in včasih nimam volje do ničesar.] Po drugi strani pa se borim, poskušam biti optimistična, govorim si, da je vse odvisno od sebe, da si moram sama skovati pot do uspeha.]

Pripomba [T353]: Zapiranje vase, brez volje in motivacije

Pripomba [T354]: Prevzemanje odgovornosti za svoj uspeh, borba, optimizem

22. Kako bi opisal svojo družino? Kakšnega stila vzgoje si bil deležen? (So te starši pretirano ščitili ali so pustili, da se učiš iz svojih napak?)

[Starši so me pustili, da se učim iz svojih napak, ampak so me pri tem nadzirali. Dali so mi misliti, da delam po svoje, čeprav sem v resnici velikokrat delala po njihovem.]

Pripomba [T355]: Učenje iz napak, ob nadzoru staršev

Pripomba [T356]: Navidezna svoboda

Ali so bili starši odločni in nepopustljivi ali si se lahko z njimi pogajal o svojih željah?

[Velikokrat smo se pogajali, največkrat je obveljalo po njunem. Podzavestno vplivata na moje odločitve.]

Pripomba [T357]: Pogajanje, na koncu starši odločili

Pripomba [T358]: Vpliv staršev na odločitve

23. Kako si se v družini naučil soočati s tveganji?

[Naučiti so me, da si vedno sam kriv za svoja dejanja in kar se ti v življenju dogaja, tudi če se ti zdi, da nisi. Naučila sem se, da je dobra organizacija pomembna in da se veliko da narediti, če se hoče. Tveganja z ljudmi so v naši družini slaba, nismo prav borbeni in se težko postavimo zase v konflikt. Pozitivno so me naučili to, da je družina pomembna in da stoji skupaj v primeru tveganja, težave.]

Pripomba [T359]: Pripisovanje odgovornosti za svojo situacijo

Pripomba [T360]: Organizacija, volja

Pripomba [T361]: Podpora družine ob težavah

24. Kako si se v šoli naučil ravnati s tveganji?

[V šoli sem se naučila s tveganji ravnati tako, da se držim zase in se držim tega kdo sem in da se umaknem od tistih, ki so do mene negativni.]

Pripomba [T362]: Samota

Pripomba [T363]: Brez odstopanja

Pripomba [T364]: Umik

25. Kdo misliš, da bi te moral naučiti ravnati s tveganji in na kakšen način?

[Starši bi me morali bolj pripraviti na zunanji svet na način, da bi umaknili in nehali sprejemati odločitve namesto mene glede mojega življenja. Morali bi mi večkrat dati proste roke.]

Pripomba [T365]: Boljša pripravljenost na svet, umik staršev, brez starševskega odločanja

Pripomba [T366]: Več svobode

26. Na koga se obrneš v primeru težav in kje poiščeš oporo, vire moči (socialne, psihološke, način vedenja, mišljenja)?

[Na partnerja ali brata in starše, potem pa na ostalo družino, prijatelje.]

Pripomba [T367]: Partner, družina, prijatelji

Kakšne so tvoje izkušnje s to pomočjo?

Dobre in slabe. Dobre so, ker vedno dobim pomoč, ko jo potrebujem. Slabe so take, da pomoč ni vedno to kar bi potrebovala, pogosto vodijo v konflikt.]

Pripomba [T368]: Pravočasna pomoč

Pripomba [T369]: Pomoč vodi v konflikt

27. Kaj bi še potrebovala za uspešno soočanje s tveganji in izzivi sodobne družbe?

Sama bi trenutno potrebovala to, da bi država nudila več delovnih mest in subvencionirana stanovanja. Tako me ne bi bilo dnevno strah, da nikoli ne bom

Pripomba [T370]: Več delovnih mest, subvencionirana stanovanja

dobila službe in bi lahko v miru diplomirala ter se zaposlila in začela sama skrbeti zase, torej, lahko bi končno stopila v odraslo dobo.

Pripomba [T371]: Strah pred brezposelnostjo

Pripomba [T372]: Zaposlitev kot pogoj za vstop v odraslost

INTERVJU DAVID - 6

- Spol: moški
- Starost: 26
- Izobrazba: VII. stopnja, uni.dipl. ekonomist
- Delo: pomočnik vodje logistike
- Bivanje (pri starših, na svojem): pri starših

Sodobna družba:

1. Kako bi opisal širše družbeno okolje v katerem živiš?

Trenutno živimo v času gospodarske krize in pritiski iz vseh strani vplivajo negativno na družbene odnose. Vse več je negativnih informacij, s katerimi želijo najbolj vplivni v državi povečati zaskrbljenost med ljudmi. Vzpostavlja se določena stopnja panike in negotovosti, ki deluje izjemno slabo na povprečnega državljanja. Vse več ljudi gleda v prihodnost s čimimi mislimi, kar je posledica vedno večjemu negativnemu informiranju preko medijev. Ljudje postajajo zaprti in depresivni, s čimer se družbeni odnosi do drugih ljudi samo še slabšajo.

Pripomba [T373]: Gospodarska kriza

Pripomba [T374]: Negativne informacije, zaskrbljenost ljudstva

Pripomba [T375]: Panika in negotovost državljanov

Pripomba [T376]: Pesimistični pogled na prihodnost

Pripomba [T377]: Zaprti in depresivno ljudstvo

Pripomba [T378]: Občutek drugačnosti, odstopanje od večine

Pripomba [T379]: Negativnost v medijih

Pripomba [T380]: Pozitivno razmišljanje

Pripomba [T381]: Usmeritev v prihodnost

Pripomba [T382]: Boljše počutje od ostalih

Pripomba [T383]: Težava je v dojemanju situacije

2. Kako doživljaš in kako se počutiš znotraj te družbe?

Znotraj te družbe se počutim drugačnega kot pa večina ljudi. Zavestno ne posvečam veliko časa in pozornosti medijem, ki predstavljajo še nekoliko hujše stanje v državi kot pa dejansko je. Posledica tega je tudi veliko bolj pozitivno razmišljanje in pa dojemanje družbe na prijeten način. V pogovorih je čuti negotovost za prihodnost, kar negativno vpliva na nadaljnji odnos med ljudmi, vendar sam se tega poizkušam izogibati. Niso mi všečne teme pogovora o dejanskem stanju dandanes, ampak temo o boljšem jutri. Moje počutje bi opisal boljše kot pa pri večini ljudi.

Pripomba [T384]: Preveč negativnosti

Pripomba [T385]: Povezava med depresijo in zaposlitvijo mladih

Pripomba [T386]: Razlika med potrebami trga in izobrazbo mladih

Pripomba [T387]: Priložnost je v informiranju mladih

Pripomba [T388]: Fizični poklici imajo prednost

Pripomba [T389]: Prilagajanje situaciji, vzdrževati dobre odnose, pozitivno razmišljanje

Pripomba [T390]: Nemoč pri težavah širše družbe

Pripomba [T391]: Prispevek k izboljšanju odnosov

Pripomba [T392]: Vzdrževanje stikov s prijatelji in družino

3. Katere prednosti in katere težave vidiš v njej?

Težava je kar nekaj, prednosti trenutnega stanja družbe pa so manjše. Težava je pri dojemanju navadnega državljanja situacije, ki je trenutno neizogibna. Vse več držav je v krizi in z razmišljanjem o negativnosti in slabši prihodnosti jo bosta le še poglobila. Glede odnosov med ljudmi pa je oz. bo trenutna situacija postavila prepad v zdravem odnosu med sočlovekom. Vse več ljudi se pogovarja le negativnih stvareh, kar je za počutje posameznika kakor tudi za sam pogovor slabo. Mladi so depresivni, saj jih je vse več visoko izobraženih in brez službe. Težava pri tem je, da delodajalci iščejo vse več tehničnega znanja, mladi pa se večinoma odločajo za šolanje po gimnazijah in fakultetah. Priložnosti za naprej pa seveda niso zanemarljive. Potencial je pri informiranju mladih o možnostih v prihodnosti, kar pomeni, da že otrokom in njihovim staršem v osnovnih šolah primerno predstavijo možnosti izobraževanja. Otroci morajo spoznati poklice kot so mizar, tesar, keramičar, gradbinec, itd, saj to niso manjvredni poklici, temveč poklici, ki bodo v prihodnosti vedno bolj pomembni in prednjačili pred ekonomisti, pravniki, itd. Prednost sedanjega razmišljanja lahko tudi vzamemo kot veliko rezerve za v prihodnost. Ljudje se bodo morali sčasoma prilagoditi na situacijo, a vseeno vzdrževati dobre odnose do drugih in predvsem pozitivnejše razmišljanje.

4. Kaj lahko narediš sam, za rešitev teh težav in česa ne moreš, zakaj?

Kot posameznik se ne čutim dovolj močnega in sposobnega za rešitev težav širše družbe. Lahko pa v svojem ožjem okolju pripomorem k izboljšanju medsebojnih odnosov. Teme pogovora z mojimi najbližjimi sorodniki in prijatelji so večinoma lepše stvari kot pa pri večini. Tudi vzamem si veliko prostega časa za vzdrževanje stikov s prijatelji in družino.

Kaj je lahko tvoj prispevek k izboljšanju svojega položaja v tej družbi?

Glede izboljšanja svojega položaja v družbi sem naredil precejšnjo spremembo v razmišljanju. Trudim se po svojih najboljših močeh, učim se nove stvari, ukvarjam s športom. Vse to so malenkosti, ki so pomembne, da se posameznik dobro počuti, saj le na ta način lahko pozitivno vpliva tudi na razmišljanje drugih.

Pripomba [T393]: Volja in trud, nenehno učenje, šport.

Pripomba [T394]: Pozitivizem in vpliv na druge

5. Na katerem področju bi bile potrebne izboljšave in katere bi to bile?

Prostora za izboljšave je vedno več. Ena izmed njih je sprememba razmišljanja ljudi o gimnazijah in fakultetah. Kot sem že prej omenil, sam bi se zavzemal za informiranje otrok in staršev glede poklicev, ki so trenutno gledano manj vredni (tehnični poklici). Zaposlovanje mladih in perspektivnih ljudi je nujno, saj je učenega kadra vse več in ti ljudje so pripravljeni pomagati po svojih močeh. Tudi volonterskih seminarjev in izobraževanj bi lahko bilo več, saj so trenutna izobraževanja izjemno draga in malokdo si jih lahko privoši. Vsak pri sebi pa more vedeti, da lahko za sebe največ naredi s samostojnim učenjem, razmišljanjem o pozitivnih stvareh. Trenutna situacija v družbi je slaba, zato so spremembe nujno potrebne, kakšne pa bi naj bile, pa je odvisno od razmišljanja vsakega posameznika.

Pripomba [T395]: Perspektivnost tehničnih poklicev

Pripomba [T396]: Zaposlovanje mladih

Pripomba [T397]: Brezplačni seminarji in izobraževanja

Pripomba [T398]: Samostojno učenje in pozitivizem

Pripomba [T399]: Nujne spremembe v družbenem sistemu

6. Kaj ti pomeni možnost izbiranja v neskončnih možnostih današnje pluralistične družbe?

Velika izbira mi pomeni dosti, saj le pri večji izbiri lahko ugotoviš katera možnost je najprimemnejša zate. Pomeni pa tudi večjo odgovornost, saj si sam od sebe odvisen katero možnost boš izbral, s tem pa nosiš tudi posledice svoje izbire. Z večjo izbiro bi se moralo tudi povečati razmišljanje in preučitev vseh potencialnih možnosti, česa pa vsi ne dojemajo tako. Veliko je poti, ki so težje na prvi pogled, vendar dolgoročno gledano bi bile bolj primerne kot tiste kratkoročno gledano lažje.

Pripomba [T400]: Velika izbira vodi do prave izbire

Pripomba [T401]: Večja odgovornost posameznika

Čutiš odgovornost za posledice svoje izbire?

Sam definitivno čutim odgovornost za posledice svoje izbire in mislim, da bi jo vsak moral.

Pripomba [T402]: Odgovornost za svoje izbire

7. Ali ti izbira bogati življenje, predstavlja pozitivno priložnost ali ti predstavlja stisko, povzroča občutke tesnobe? Zakaj?

Izbira mi predstavlja izjemno pozitivno priložnost. Brez izbire nimaš o nobeni drugi poti razmišljati in predstavlja ti lažje odločanje, ki pa je slabo. Zakaj se ne bi posvetil vsem možnostim, ki ti jih sedanja družba ponuja? Potrebno bi bilo to ljudem to predstaviti. Sam ne občutim tesnobe pri izbiri, ker si vsako možnost pogledam v celoti in sem prepričan v pravilno izbiro. Te stvari seveda pridejo z izkušnjami oz. da se sam pripraviš do tehtnega razmisleka pred vsako pomembno odločitvijo. Stiska je pri meni možna le v situaciji, kjer se moraš takoj odločiti med več možnostmi in nimaš časa za temeljit razmislek. Po mojem mnenju je teh situacij relativno malo, ko pa se pojavijo, so mi pretekle izkušnje še kako v pomoč pri izbiri zame najboljše poti.

Pripomba [T403]: Izbira kot pozitivna priložnost

Pripomba [T404]: Odsotnost tesnobe pri odločanju

Pripomba [T405]: Tehten razmislek pred odločitvijo

Pripomba [T406]: Stiska ob takojšnjih odločitvah

8. Meniš, da si pri izbiri svoboden?

Seveda sem pri svoji izbiri svoboden. Trenutno se počutim izjemno svobodnega, verjetno precej bolj kot pa pred leti. Pri svoji izbiri sem sedaj tudi odgovoren zanj, vendar to je tudi čar vsega tega. Večjo kot imaš svobodo pri izbiri, večja je potem tudi tvoja odgovornost zanj.

Pripomba [T407]: Občutek svobode ob izbiri

Pri katerih izbirah si svoboden in pri katerih omejen?

Mislim pa sem pri večini izbir svoboden, morda le pri kakšnih vezanih s sedanjo službo ne. Časa preživeti v službi pač ne moreš zamenjati s kakšno aktivnostjo, ki bi jo morda včasih rad, vendar na to moraš biti pripravljen.

Pripomba [T408]: Odsotnost svobode pri izbirah glede službe

Mladost in odraslost:

9. Kako opredeljuješ sebe? Se uvrščas v kategorijo mladih ali kategorijo odraslih? Kakšni so razlogi za to?

Še vedno se opredeljujem v kategorijo mladih, vendar tistih bolj odgovornih in zrelih. Še vedno sem mlad po starosti in po duši. Razlog, da se najdem v kategoriji mladih pa je pomanjkanje pravih življenjskih izkušenj in preizkušenj. Nimam še otrok, ne živim še na svojem, kar pomeni, da me še čaka vrsta težkih odločitev in situacij, v katerih ne bom odreagirala tako kot pa nekdo, ki že ima vse to za seboj. Ševeda pa se teh težkih odločitev in nalog veselim, saj bom potem še odgovornejši in zrelejši.

Pripomba [T409]: Kategorija mladih

Pripomba [T410]: Odgovoren, zrel

Pripomba [T411]: Pomanjkanje življenjskih izkušenj

Pripomba [T412]: Težke odločitve in naloge kot izziv

10. Če pomisliš za nazaj, kako si prišel do odločitve glede poklicne smeri?

Najprej sem se šolal na ekonomski gimnaziji, ker so me številke že v osnovni šoli veselile. Tam pa sem se začel zanimati za ekonomijo in ker mi je bil ta predmet zelo všeč mislim, da je pripomogel k odločitvi, da se šolam dalje na Ekonomsko-poslovni fakulteti. Že takrat sem vedel, da je ekonomistov dovolj oz. preveč, vendar se nisem kaj prida oziral na to in sedaj mi ni niti malo žal, da sem postopal po tej poti.

Pripomba [T413]: Veselje do števil

11. Kako bi se opisal nekomu, ki te ne pozna?

Opisal bi se popolnoma drugače, kot pa pred recimo 5 leti. Sem odgovoren, marljiv, željan novega učenja, potovanja. Veliko dam na trenutno službo iz katere bi si rad naredil dolgoletno kariero. Ta služba mi je tudi vlila ogromno samozavest za uspešnost. Vzamem si čas za športe, aktivnosti s prijatelji, zabave, učenje, skratka živim polno življenje. Na to kar sem trenutno pa je vplivala sprememba razmišljanja pri samemu sebi.

Pripomba [T414]: Odgovoren, deloven, pripravljen na nenehno učenje

Pripomba [T415]: Živi polno življenje

Pripomba [T416]: Sprememba razmišljanja pri samemu sebi

12. Kako gledas na javne razprave o vrednotah, češ, da jih mladi nimajo ali pa da imajo problematične?

Trenutno stanje mladih je resda problematično, vendar to pomeni tudi priložnost za usposobljene ljudi, ki jim lahko pokažejo pravilno pot in jih nagovorijo k drugačnemu razmišljanju. Vedno več otrok se obnaša neprimerno, zaradi vzgoje staršev. Dandanes otroci dobivajo vse kar si želijo. Iz tega izhaja potem, da otroci ne cenijo stvari tako, kot bi jih morali. Samoumevno jim je, da gredo kadarkoli v McDonalds, dobijo telefon že v prvih razredih itd. Kot sem dejal, njihovo pomanjkanje vrednot mora biti priložnost za izboljšave, ne pa predmet razprave, da jih pač nimajo.

Pripomba [T417]: Problematično stanje mladih

Pripomba [T418]: Priložnost za strokovnjake

Pripomba [T419]: Problematičnost vzgoje staršev, permissivna vzgoja

Pripomba [T420]: Pomanjkanje vrednot kot izziv za izboljšave

Katere vrednote so zate najpomembnejše?

Družina, prijatelji, ljubezen, sreča, zdravje. To vse pa pride z enim pozitivnim odnosom in razmišljanjem.

Pripomba [T421]: Družina, prijateljstvo, ljubezen, sreča, zdravje

13. Kakšni so tvoji načrti za prihodnost?

V prihodnosti bi se rad ustalil na svojem, ustvaril družino in živel polno življenje, kakor tudi sedaj. Rad bi si tudi ustvaril kariero v podjetju, kjer delam. Potovanja zajemajo velik del načrtov za prihodnost, saj do zdaj še tega dela svojih načrtov nisem v popolnosti izpolnil.

Pripomba [T422]: Osamosvojitve, družina, polno življenje

Pripomba [T423]: Uspešna kariera

Pripomba [T424]: Želja po potovanjih

14. Kaj je tvoj cilj v življenju?

Živeti lepo življenje, brez obžalovanj, biti srečen in zadovoljen na vseh področjih.

Pripomba [T425]: Sreča in zadovoljstvo na vseh področjih

15. Kje vidiš priložnosti za uresničitev svojih ciljev?

Priložnost vidim v trenutni zaposlitvi, ki je za moje pojme izjemna. Rad bi se še bolj posvetil svojemu delu in si pripravil dobre temelje za dolgoročno zaposlitvijo pri tem podjetju. Tudi trenutna situacija v ljubezni je zelo dobra in tukaj vidim res priložnost k uresničenju svojih ciljev.

Pripomba [T426]: Kariera kot priložnost

Pripomba [T427]: Ljubezen kot priložnost

16. Kaj bi moralo biti drugače, da bi lažje uresničil svoje želje?

Trenutno razmišljam o tem, da je vse tako kot mora biti za uresničitev mojih želja. Seveda so vedno rezerve in bi lahko bilo še nekoliko bolje, vendar gledam na svet z realnimi očmi in kar vidim mi je zelo všeč.

Pripomba [T428]: Zadovoljstvo s sedanjim stanjem

Tveganja in strategije spopadanja:

17. Kako si doživljal ali še doživljaš prehodna obdobja v življenju (npr. iz srednje šole na faks ali potem v zaposlitev, pa tudi druga)? Kaj so razlogi, da je temu tako? (podaljševanje študija, nezrelost mladih, itd.)

Prehodi iz enega sistema v drugega so vedno težki, saj se je potrebno adaptirati na drugo stanje. Svoj prehod iz srednje šole na fakulteto je bil dokaj miren in sproščen, saj sem imel veliko prijateljev, ki so šli po isti poti kot jaz. Vemo pa, da je z dobrimi prijatelji vedno lažje prebroditi marsikatero težavo kot pa s tujci. Tudi sprememba iz fakultete v službo mi ni predstavljala veliko težav, ker sem zelo ambiciozen in sem komaj že čakal na takšno priložnost. Sem pa veliko tudi delal že med faxom, tako da sem bil pripravljen na določene stvari. Glede podaljševanja študija in nezrelosti mladih je pripomogla veliko država oz. situacija v kateri se trenutno nahajamo. Zaposlitev je napram števila prosilcev izjemno malo, kar pomeni, da mladi raje ostajajo še dalje v šolah in se vpisujejo na druge šole samo, da dobijo status študenta in še lahko dalje delajo preko študentskih servisov. To pa je dolgoročno izjemno slabo.

18. Kaj meniš o zaposlitvenih možnostih mladih?

Možnosti vsekakor so, vendar za vsako zaposlitev je izjemna konkurenca. Zraven vseh konkurentov pa je tukaj še dejavnik veze in poznanstva. Najhuje za posameznika je to, da ve, da je izjemno nadarjen in primeren za določeno delovno mesto, direktor pa vseeno vzame v službo nekoga, ki ga pozna. Za samozavest je to slabo in tega bi se morala podjetja izogibati, saj je tudi uspešnost podjetja odvisna od kadra, ki ga zaposluje. Morda bi se moralo še več mladih odpraviti po zaposlitev v tujino, bodisi v bližnje države, ali pa dalje kot na primer Avstralija, Anglija, Kanada, itd.)

19. Kakšne so bile tvoje izkušnje ob iskanju prve zaposlitve? Pri čem si imel težave in kdo ali kaj ti je pri tem pomagal?

Trenutno sem zaposlen pri dobro stoječem podjetju, z dolgoročno vizijo poslovanja. V času študija pa sem odpravljal že veliko del, tako da nekaj izkušenj z iskanjem moje prve zaposlitve sem imel. Sprva, ko sem diplomiral, sem mislil, da bom do službe prišel relativno lahko, saj se niti nisem dobro zavedal trenutne situacije. Bilo je poslanih veliko prijav na delovna mesta, zelo malo pa povratnih informacij od teh podjetij, še manj pa razgovorov. Potrebna je bila tudi sprememba v mojem razmišljanju. Čas ko sem iskal svojo prvo pravo zaposlitev, sem zapolnil s tem, da sem se začel učiti tuje jezike. Glede na to, da sem čakal in čakal na svojo priložnost glede razgovora sem si rekel, da moram izkoristiti ta čas sedaj in narediti tudi kaj še za svoje boljše znanje. Pomaga pa pogovor z vsemi, ki so ti pripravljeni deliti nasvete in svoje izkušnje. Mislim, da je potrebna izjemna potrpežljivost in ambicioznost, pripravljenost do novega učenja itd. Skratka biti pripravljen narediti marsikaj, da se dokažeš in pokažeš svoje sposobnosti. Seveda pa mislim, da je tudi potrebno imeti kanček sreče, saj nekdo ti more dati priložnost, da se lahko izkažeš. Na tebi pa je, kako dobro boš izkoristil dano priložnost.

20. Kaj so osnovna tveganja, nelagodja, negotovosti s katerimi se srečuješ? Kako to vpliva nate?

Tveganja so povsod, kjer imaš nekakšno izbiro. Sam vzamem tveganje kot nekaj dobrega, saj potrebno je včasih nekaj narediti kljub večjemu tveganju. Seveda če verjameš v svojo odločitev, ker če ne, potem je bolje izbrati drugo možnost. Nelagodje in negotovost sta pojma, ki se vsak kdaj srečujem z njimi. Nelagodne situacije so pri meni tiste, v katerih ne vem kaj bi rekel oz. naredil. Včasih pride do trenutka, ko res ne vem kaj je najbolje v tistem trenutku narediti, vendar si vzamem čas in premislim. Tudi negotovost je prisotna pri mojem delu, saj se še učim vsega poslovanja, ki je potrebno za moje delo. Se zgodi, da si nisem natančno zapomnil, kako bi se moral odzvati v določeni situaciji, zato naredim po svoje in nisem natančno prepričan v svoj prav. Kar pomeni tveganje, ki pa se dolgoročno izkaže kot dobro, saj se tako največ naučiš. Sprva sem nekoliko v

Pripomba [T429]: Pomembnost prilagoditve na spremembe

Pripomba [T430]: Podpora prijateljev

Pripomba [T431]: Delovne navade

Pripomba [T432]: Povpraševanje po zaposlitvah večje od ponudbe

Pripomba [T433]: Velika konkurenca

Pripomba [T434]: Veze in poznanstva

Pripomba [T435]: Priložnost na tujem trgu

Pripomba [T436]: Izkušnje s študentskim delom

Pripomba [T437]: Sprememba mišljenja

Pripomba [T438]: Učenje tujih jezikov

Pripomba [T439]: Potrpežljivost, pripravljenost za izpopolnjevanje znanja

Pripomba [T440]: Sreča

Pripomba [T441]: Odgovornost posameznika o izkoriščanju priložnosti

Pripomba [T442]: Tveganje kot posledica izbire

Pripomba [T443]: Tveganje kot izziv

Pripomba [T444]: Nelagodje kot zbežnost glede prave poti

Pripomba [T445]: Negotovost v službi

negotovem položaju, ker pa verjamem v sebe se kmalu pomirim in sem prepričan, da sem ravnal prav.

21. Kako se spopadaš s tem? Kakšni so tvoji osnovni stili – strategije spopadanja s tveganji?

Rečem si, da vem da imam prav. V primeru če se zgodi, da sem ravnal napačno, seveda prevzamem krivdo na sebe, si pa zapomnim še toliko bolj takšne situacije. Veliko sem delal tudi na razmišljanju in sam pri sebi pojasnim, da tudi če bo napaka, ne bo tako hudo, kot pa da rečeš, da nočeš tvegati in se naj nekdo drug raje odloči namesto tebe. Rad imam tveganja in tudi kasneje dobre odzive po uspešno opravljeni nalogi, ali pa graje po slabi odločitvi, ki dolgoročno vplivajo dobro na samo izkušnost vsakega posameznika.

22. Kako bi opisal svojo družino? Kakšnega stila vzgoje si bil deležen? (So te starši pretirano ščitili ali so pustili, da se učiš iz svojih napak?)

Svojo družino bi opisal kot dobro. So seveda vzponi in padci, vendar sem srečen, da sem vzgojen na način kot pač sem. V življenju mi ni bilo vse dano, nisem pa se vsega naučil iz svojih napak. Glede vzgoje se pač na nekoga bolj navežeš na nekoga pa manj, vendar tako pač je. Še sedaj me mama precej ščiti, pa če mi to odgovarja ali ne. Seveda včasih mi odgovarja, so pa tudi trenutki, ko bi rad sam kaj več postoril.

23. Ali so bili starši odločni in nepopustljivi ali si se lahko z njimi pogajal o svojih željah?

Kakor kdaj in kakor s kom. Včasih je bila in še je ta odločnost izjemno moteča, včasih pa je bila možnost pogovora o svojih željah precej velika. Če pogledam nazaj, pa me je morda prav ta odločnost in nepopustljivost oblikovala v osebo, kakšna sem sedaj.

24. Kako si se v družini naučil soočati s tveganji?

Tvegati sem začel že kar hitro. Tudi za svoje napake sem potem odgovarjal sam. Morda bi se kakšni težavi lahko izognil, če bi bil deležen drugačne vzgoje, vendar to je sedaj preteklost. Glede na to da eden od staršev tvega vedno znava, drugi pa nikoli, sem bil nekak vedno uperjen nekje vmes. Tako sem dobil nekakšno mešanico soočanja s tveganji.

25. Kako si se v šoli naučil ravnati s tveganji?

V šoli ti vedno povedo, da je potrebno tveganje za doseganje dobrih rezultatov. Naučil sem se, da tudi če tvegaš in ne uspeš se moraš pobrati in tvegati ponovno za uspešnost. To je najpomembnejše kar te v šoli lahko sploh naučijo glede tveganja.

26. Kdo misliš, da bi te moral naučiti ravnati s tveganji in na kakšen način?

Mislím, da te morejo naučiti ravnanja s tveganji tako družina, kot učitelji, prijatelji, znanci itd. Le skupek vseh teh danih informacij lahko prinese dobro in kvalitetno razmišljanje mladega.

27. Na koga se obrneš v primeru težav in kje poiščeš oporo, viro moči (socialne, psihološke, način vedenja, mišljenja)? Kakšne so tvoje izkušnje s to pomočjo?

V primeru težav se obrnem na družino, punco ali pa najboljše prijatelje. Do zdaj še nisem imel kakšnih posebnih težav, da bi moral poiskati druge načine pomoči, tako da ne morem izraziti svojega mnenja glede takšnega načina pomoči. Seveda pa je odvisno kako velike težave imaš. Verjamem pa, da je v primeru hujših problemov, primerno posvetovanje še z drugim virom pomoči, kot pa le najbližji sorodniki in prijatelji. Socialne delavke, psihologi itd., so po mojem mnenju dobro zatočišče ob problemih. Skupek vseh teh izobraženih ljudi, družine in prijateljev lahko uspešno pripomorejo k rešitvi težav vsakega posameznika.

Pripomba [T446]: Verjeti sam vase

Pripomba [T447]: Prepričanost v pravilno ravnanje

Pripomba [T448]: Učenje iz napak

Pripomba [T449]: Bolje tvegati kot pa pustiti, da se namesto tebe odloči nekdo drug

Pripomba [T450]: Tveganje kot izziv

Pripomba [T451]: Učenje na podlagi nagrad in kazni

Pripomba [T452]: Zaščitniška mama

Pripomba [T453]: Občasna želja po samostojnosti

Pripomba [T454]: Moteča odločnost staršev, možnost pogajanja o svojih željah

Pripomba [T455]: Odgovornost za svoje napake

Pripomba [T456]: Pripisovanje krivde starševski vzgoji

Pripomba [T457]: Starševski vzgled tveganega vedenja in ne tveganega

Pripomba [T458]: Potrebno tvegati za dobre rezultate

Pripomba [T459]: Pomembno je kako se pobeš po neuspehu

Pripomba [T460]: Družina, učitelji, prijatelji, znanci

Pripomba [T461]: Družina, partnerka, najboljši prijatelji

Pripomba [T462]: Odsotnost izkušenj z drugimi viri pomoči

Pripomba [T463]: Zaupanje v strokovno pomoč

Pripomba [T464]: Zaupanje v pomoč ljudi

28. Kaj bi še potreboval za uspešno soočanje s tveganji in izzivi sodobne družbe?

Morda bi bilo dobro v vsaki družbi kakšno [izobraževanje oz. seminarji o tveganju, izzivi, možnosti na vseh področjih], pozitivnega razmišljanja itd. Sam se sicer čutim dokaj sposobnega kvalitetnega razmišljanja, vendar takšnih seminarjev bi se z veseljem udeležil. Nikoli ni prepozno in preveč dodatno izobraževanje oz. nasveti za prihodnost.

INTERVJU ANA - 7

- Spol: Ž
- Starost: 24
- Izobrazba: gimnazijski maturant
- Delo: občasno na študentsko napotnico
- Bivanje (pri starših, na svojem): na svojem, ampak financirajo starši

Sodobna družba:

1. Kako bi opisala širše družbeno okolje v katerem živiš?

Širše družbeno okolje razumem kot proces stagniranja. Povsod je pasivnost. Ljudje so nenehno nezadovoljni z vladajočo politiko in se nad njo pritožujejo, nihče pa ni pripravljen aktivno poseči v sistem, da bi vsaj poskušal spremeniti stvari. Najbrž je za to kriva potrošniška družba, ki na vsakem koraku prodaja uživaštvo. Tako ljudje še tisto malo prostega časa, kar ga imajo, porabijo za nakupovanje materialnih dobrin. Da še dodatno nahanjajo požast kapitalizma, nad katero se pritožujejo. Posamezniki so obsedeni s samim sabo. Z ustvarjanjem lastne samopodobe. Ustvarjajo si družbeni položaj, družbeno masko, ki jo skušajo spojiti s svojim lastnim jazom – samo poglej, koliko priročnikov za samopomoč obstaja, kako priti do uspeha, živeti zdravo in kvalitetno, in vse te nagovarjajo, da moraš poiskati samega sebe bla, bla, bla ... Kar sicer ni slabo, ampak to vodi v egoizem in folk pozablja na kolektivno dobro. Postali smo individualisti, ujeti v kletko z lastnim jazom in neobčutljivi za okolje, v katerega smo integrirani. Pač si je lažje poiskati udobno mesto v sistemu, kakršnem se nahajaš, kot pa le tega spremeniti, a ne? Lene egoistične pizde smo.

2. Kako doživljaš in kako se počutiš znotraj te družbe?

Počutim se nemočno. In obenem krivo. Ker se tudi jaz pasivna posameznica. In strah me je, kako se bom v tem svetu znašla. Če bom dobila službo. Kakšna bo ta služba. Bom kompetentna zanjo. Bom zaslužila dovolj za udobno življenje. Pač ja. Tudi jaz sem egoistična lena pizda. Ker razmišljam o tem, kako najti položaj v kapitalističnem sistemu, namesto o spremembah za obče dobro. Ampak v tem smo nemočni. Pomisli, vse revolucije do zdaj so bile zartre. In to je tisto tragično.

3. Katere prednosti in katere težave vidiš v njej?

Prednosti: ogromno informacij je povsod, ki niso težko dostopne (internet, knjige), velik napredek tehnologije, ki omogoča komuniciranje na daljavo ipd., velik vzpon digitalnih umetnosti, mediji so dobro izrazno sredstvo - to je lahko prednost in hkrati slabost, saj to lahko vodi v krhkost pristnih medčloveških odnosov v živo, posamezniki so zaradi tehnologije vse bolj izolirani, saj za delo ne potrebujejo sočloveka, ampak računalnik, veliko možnosti za izobraževanje je, dosti študijskih smeri – tudi to je lahko slabost, saj nekatere med njimi proizvajajo totalno nezaposljiv kader, internacionalnost – možnost študija in dela v tujini, v večini primerov v ozadju sicer stoji finančna podkovanost, ampak možnosti vseeno obstajajo, s pomočjo medijev lahko postaneš razpoznaven in si na ta način pridobiš mesto v družbi, ki si ga želiš.

Slabosti: nenehno načrtovanje prihodnosti in nezmožnost predajanja trenutku. Živimo kao v družbi uživaštva in posvetnih užitkov, v resnici pa svojih užitkov

Pripomba [T465]: Seminarji o tveganjih in izzivih, različnih možnostih

Pripomba [T466]: Pozitivno razmišljanje

Pripomba [T467]: Pripravljenost za učenje in napredovanje

Pripomba [T468]: Proces stagniranja

Pripomba [T469]: Pasivnost

Pripomba [T470]: Nezadovoljstvo ljudstva

Pripomba [T471]: Potrošništvo, uživaštvo

Pripomba [T472]: Materializem

Pripomba [T473]: Začaran krog

Pripomba [T474]: Obsedenost s samim sabo

Pripomba [T475]: Družbeni položaj in družbena maska, klinka

Pripomba [T476]: Priročniki za samopomoč vodijo v egoizem in odsotnost vesti za kolektivno dobro

Pripomba [T477]: Udobje v poznanem je lažje kot sprememba, lenoba ljudstva

Pripomba [T478]: Nemoč, krivda, pasivnost

Pripomba [T479]: Strah pred tem svetom

Pripomba [T480]: Strah pred brezposelnostjo, strah pred neuspehom

Pripomba [T481]: Priznanje o lenobi in udobju v poznanem

Pripomba [T482]: Krivda zaradi iskanja mesta v kapitalizmu, namesto upora

Pripomba [T483]: Nemoč in tragika

Pripomba [T484]: Dostopnost informacij

Pripomba [T485]: Napredek tehnologije

Pripomba [T486]: Mediji in tehnologija kot prednost in slabost hkrati

Pripomba [T487]: Možnost izobraževanja

Pripomba [T488]: Možnost mednarodnega udejstvovanja, mediji

Pripomba [T489]: Nenehno načrtovanje prihodnosti

ne znamo niti prav izživeti. Ni to paradoks? Komaj dosežemo en zastavljen cilj, že imamo novega. Ne utegnemo niti občutiti sreče, da smo dosegli zastavljenoj. Uživaštvo postmoderne jev bistvu iluzija, vidiš? Vedno hitimo. Ne znamo se ustavit. Sedanjost ne obstaja več. Obsedeni smo s prihodnostjo. In s samim sabo. Zato se medčloveški odnosi krhajo. Pozabljamo, da je človek kljub vsem emancipacijam, ki jih je doživel skozi zgodovino, kolektivno bitje.

4. Kaj lahko narediš sama, za rešitev teh težav in česa ne moreš, zakaj? Kaj je lahko tvoj prispevek k izboljšanju svojega položaja v tej družbi?

Če je že ne moreš spremeniti, lahko vsaj javno podaš svoja stališča. Jaz konkretno lahko to počnem s predstavami, pisanjem esejev, člankov, dram, razprav, ... In s tem poskušam »razsvetliti« ljudi in jim ponuditi možnost alternative - razmišljanje o tem je že prvi korak. Ključnega pomena je, da se v folku prebudi kritičen um. Lahko mu ponudiš možnost alternativ, ne moreš pa jih prisilit, da jih sprejmejo. Drugače pa mislim, da je ključnega pomena, da svoje delo opravljam kvalitetno in z veseljem. Da se poskušam čim več naučiti in pridobiti novih izkušenj. Na vse ostalo pa žal ne morem vplivat - ni od mene odvisno, če bom dobila zaposlitev in kakšna bo plača - lahko se trudim po svojih najboljših močeh, ampak bojim se, da je naša usoda nenehno v rokah nekoga »višjega«.

5. Na katerem področju bi bile potrebne izboljšave in katere bi to bile?

Šolstvo. Morda bolj pester program v osnovnih in srednjih šolah, da se učenci, dijaki lahko seznajajo z več področji in tako ugotovijo, kaj jih zanima. Več fakultativnih dejavnosti bi lahko imeli. Spomni se, kak so se kregali glede tega, če naj bo verouk obvezen v šolah ali ne. To kaže na našo omejenost. Saj ne da mam kaj proti vernemu folku - ampak k verouku itak lahko greš v vsakem selu, če te to zanima. Zakaj bi mogli ljudi siliti v to. Kaj če pa koga zanima na primer astronomija, umetnost, kamnine, tehnika, šah al kaj jaz vem kaj. Da bi pa dali v šole več takih dejavnosti pa se noben ni spomnil. Oziroma zdaj hočejo itak še vse to kar je na voljo skenslat. Pa nadzorovanje visokega šolstva. Fiktivnih vpisov in tega. Ker na ta račun se preko študentskega dela dosti denarja ukrade. In pol hočejo zaradi tega omejevat leta študija. In omejiti vse bonitete. Skenslat absolventske leto pa tako. In prikrajšat tiste, ki so skoz pridno študirali zaradi nekoga, ki je bil vpisan samo za status. Pa tudi študentsko delo treba omejiti. Povsod iščejo študente za delo. Postali smo cenena delovna sila. Folk pa zato ne dobi redne službe. Vem, da je za nekatere nujno da delajo, da si lahko privoščijo študij. Ampak če bi se sistem reorganiziral, to ne bi bil več problem. Nemčiji na primer študentom čez počitnice dajo delo v povezavi z njihovim izobraževanjem, da si lahko plačajo šolnine.

6. Kaj ti pomeni možnost izbiranja v neskončnih možnostih današnje pluralistične družbe? Čutiš odgovornost za posledice svoje izbire?

Ja. Po eni strani je super, da je na voljo veliko možnosti, po drugi pa to frustrira. Nikoli ne veš, če si se prav odločil. Vedno se sprašujem kaj bi bilo, če bi izbrala kaj drugega. Tako je zelo težko uživati v izbranem, saj smo nenehno obremenjeni s tem, če smo izbrali prav.

7. Ali ti izbira bogati življenje, predstavlja pozitivno priložnost ali ti predstavlja stisko, povzroča občutke tesnobe? Zakaj?

(Oboje hkrati).

8. Meniš, da si pri izbiri svobodna? Pri katerih izbirah si svobodna in pri katerih omejena?

Svobodna sem pri izbiri svojih interesov. Lahko počnem, kar me zanima, vendar je vprašanje, če mi bo to prineslo zaslužek, potreben za preživetje. Pri službi pa ne moremo bit izbirčni. Srečni smo že, če dobimo delo, ne glede na to, kakšno je. Težko je uskladiti naše interese z interesi preživetja. Vsak se vpiše na faks z neko iluzijo, kaj bo počel v življenju, vendar se ta iluzija kmalu zruši.

Pripomba [T490]: Nezmožnost izživeti svojih užtkov

Pripomba [T491]: Nenehno iskanje novih ciljev

Pripomba [T492]: Uživaštvo kot iluzija

Pripomba [T493]: Hitenje, obsedenost s prihodnostjo

Pripomba [T494]: Obsedenost s samim sabo

Pripomba [T495]: Krhanje medosebnih odnosov

Pripomba [T496]: Podajanje svojih stališč

Pripomba [T497]: Kritičen um človeka

Pripomba [T498]: Ponujanje možnosti izbiri

Pripomba [T499]: Kvalitetno opravljeno delo in veselje ob tem, čim več znanja in izkušenj

Pripomba [T500]: Nemoč ob vplivanju na zaposlitev in plačo

Pripomba [T501]: Sprememba šolstva, bolj pester šolski program

Pripomba [T502]: Več fakultativnih dejavnosti

Pripomba [T503]: Odpraviti fiktivne vpise

Pripomba [T504]: Omejitev študentskega dela

Pripomba [T505]: Študentje kot poceni delovna sila

Pripomba [T506]: Problem redne zaposlitve zaradi poceni študentskega dela

Pripomba [T507]: Primer dobre prakse: Nemčija, kjer študentje med počitnicami opravljajo delo v svoji stroki

Pripomba [T508]: Razklanost med zadovoljstvom in frustracijo izbiranja

Pripomba [T509]: Dvom o pravi izbiri

Pripomba [T510]: Obremenjenost o pravilni odločitvi

Pripomba [T511]: Razklanost med zadovoljstvom in frustracijo izbiranja

Pripomba [T512]: Svoboda pri izbiri interesov

Pripomba [T513]: Občutek ne svobode ob iskanju zaposlitve

Pripomba [T514]: Težko usklajevanje interesov s preživetjem

Pripomba [T515]: Iluzija kaj boš počel v življenju se kmalu zruši

Mladost in odraslost:

9. Kako opredeljuješ sebe? Se uvrščaš v kategorijo mladih ali kategorijo odraslih? Kakšni so razlogi za to?

Mladih. Sem še študentka in preživljam me starši. Ne znam si predstavljati, da bi bila že popolnoma neodvisna in imela družino, za katero bi bila sposobna skrbeti. Sicer živim na svojem in samostojno razpolagam s svojim življenjem, vendar je ta »samostojnost« še vedno ujeta pod finančno okrilje staršev.

Pripomba [T516]: Kategorija mladih

Pripomba [T517]: Finančna odvisnost od staršev

10. Če pomisliš za nazaj, kako si prišla do odločitve glede poklicne smeri?

Vedno me je zanimalo gledališče. Sprva sem želela biti igralka. Vendar so bile to le mladostniške sanjarije – vsakomur je ob omembi gledališča prva asociacija igralec. Stati na gledališkem odru se mi je vedno zdelo nekakomistično. Vendar sem čez čas spoznala, da to ni to. Da nisem človek, ki bi bil pripravljen biti vse življenje izpostavljen in kazati svojo intimno. Ugotovila sem, da je tisto, kar me v resnici zanima, miselni proces v gledališču. In tako sem se odločila za dramaturgijo.

Pripomba [T518]: Navdušenost nad gledališčem

Pripomba [T519]: Sprememba interesa

11. Kako bi se opisala nekomu, ki te ne pozna?

Zmehčana, ampak kljub temu zanesljiva in odgovorna. Analitična. Racionalno intuitivna.

Pripomba [T520]: Zmehčenost, zanesljivost, odgovornost, analitičnost, racionalnost, intuitivnost

12. Kako gledaš na javne razprave o vrednotah, češ, da jih mladi nimajo ali pa da imajo problematične?

Menim, da mladi imajo vrednote, le da jih dojemajo drugače kot starejša generacija. Ljubezen je na primer takšna univerzalna vrednota, ki si je vsak želi. Vendar je danes kot sam cilj pomembnejša pot do cilja, kot sem že prej govorila. Včasih je bilo dajmo se čim prej poročiti in met družino. Danes je drugače. Zanima nas iskanje, ne samo cilj. Treba sprobati več stvari, da veš kaj je tisto ta pravo. Plus, da je tukaj še pluralistična možnost izbire. Plus, da je danes si težje dobiti delo in ustvariti dom kot nekoč. Zato je silna gonja po tem. In posledica tega je zapostavljanje nekaterih vrednot.

Pripomba [T521]: Drugačno dojetje vrednot mladih

Pripomba [T522]: Pot do cilja pomembnejša kot sam cilj

Pripomba [T523]: Sprememba miselnosti glede poroke in družine

Pripomba [T524]: Pomembnost izkušenj

Pripomba [T525]: Težje priti do zaposlitve in doma

Pripomba [T526]: Zapostavljanje vrednot zaradi gonje po zaposlitvi in ustvarjanju doma

Pripomba [T527]: Zaključek študija, pridobivanje izkušenj

Pripomba [T528]: Sodelovanje, analiziranje, kritično razmišljanje

Pripomba [T529]: Neodvisnost

Pripomba [T530]: Potovanje

Pripomba [T531]: Obdanost s skladnimi ljudmi

Pripomba [T532]: Služba in redni dohodek kot pogoj za uresničitev ciljev

Katere vrednote so zate najpomembnejše?

Ljubezen, prijateljstvo, zdravje, uspeh.

13. Kakšni so tvoji načrti za prihodnost?

Zaenkrat uspešno končati šolanje in se čim bolj izobraziti in pridobiti čim več izkušenj, iz katerih bom lahko črpala navdih.

14. Kaj je tvoj cilj v življenju?

Sodelovanje s kolegi v gledališču. Analizirati družbo. Kritično razmišljanje. Biti čim bolj neodvisna od drugih - finančno, birokratsko in mogoče tudi emocionalno, hehe. Želim met svoje stanovanje. In veliko potovati. In biti obdana z ljudmi, s katerimi sem kompatibilna.

Pripomba [T533]: Čim prejšnje ukvarjanje s svojim področjem

Pripomba [T534]: Več izkušenj

15. Kje vidiš priložnosti za uresničitev svojih ciljev?

Mislím, da je začetni pogoj, da dobim službo in si zagotovim redni dohodek. Potem bo čas za vse ostalo. Sicer pa upam, da dobim v službo v kakšnem kulturnem uredništvu. Zraven pa lahko počnem še stvari honorarno. Ja, to je moj ideal.

16. Kaj bi moralo biti drugače, da bi lažje uresničila svoje želje?

Da bi se že prej začela ukvarjati s svojim področjem. Brat literaturo, gledat filme, hoditi v teater. In bi mela zdaj več izkušenj in bi mi bilo lažje. Ampak pač takšna je pot iskanja. In nikoli naj ne bi bilo prepozno, hehe.

Tveganja in strategije spopadanja:

17. Kako si doživljala ali še doživljaš prehodna obdobja v življenju (npr. iz srednje šole na faks ali potem v zaposlitev, pa tudi druga)? Kaj so razlogi, da je temu tako? (podaljševanje študija, nezrelost mladih, itd.)

Prehodno obdobje iz srednje šole na faks sem doživljala precej frustrirajoče, ampak razlog za to je bil, da nisem bila sprejeta na želeno fakulteto. Na koncu srednje šole sem imela fiksno idejo, kaj bi rada študirala in zato sem se tega prehoda nekako veselila, misel na novo življenjsko obdobje me je vznemirjala. Vendar se je vse izjalovilo, ko na faks nisem bila sprejeta. Tako sem bila prisiljena študirati nekaj drugega in premisliti o tem, kaj bi sploh rada počela v življenju. Počasi sem ugotavljala, da to, kar si želim študirati, v bistvu ni prava stvar zame. Tako sem morala izbrati nekaj drugega. Ubijala me je možnost izbire. Kaj si sploh želim početi? Bom izbrala pravilno? Mi bodo stvari šle dobro od rok? Sem za to sploh nadarjena? Čez čas sem nekako uspela izbrati novo smer študija in prepričana sem bila, da sem se tokrat odločila pravilno. In sem zelo zagreto začela z novim študijem. Vendar so se čez čas stvari spremenile. Pojavile so se stare/nove ovire. Sem se res odločila pravilno? Ali to zmorem? Bom dobila zaposlitev? Bom tekom šolanja dobila dovolj izkušenj za kvalitetno opravljanje dela? Te dileme se najbrž pojavljajo zaradi bližanja konca študija. Šele po koncu faksa se zgodi tisti pravi prehod iz mladostništva v odraslost.

18. Kaj meniš o zaposlitvenih možnostih mladih?

Menim, da mladi pri zaposlitvah nimajo možnosti izbire. Tukaj pluralistična organiziranost naše družbe odpove. Zaposlitev je tako težko dobiti, da je treba sprejeti, kar je pač na voljo.

19. Kakšne so tvoje izkušnje z dosedanjim delom? Kako gledaš na svojo bodočo zaposlitev?

Z delom imam bolj malo izkušenj. Kar sem doslej počela v zvezi s svojo izobrazbo je bilo pisanje raznih člankov za gledališke liste, biltene, uredništvo tematskih sklopov v revijah. Delovne izkušnje so bile sicer dobre, vendar si ne znam predstavljati, kako bi se lahko s tovrstnim delom preživljala, saj v teh primerih gre zgolj za občasna, honorarna dela. Ne znam si predstavljati, kakšno redno zaposlitev bi lahko dobila, saj moje delo temelji zlasti na sodelovanju pri posameznih projektih.

20. Kaj so osnovna tveganja, nelagodja, negotovosti s katerimi se srečuješ? Kako to vpliva nate?

Tveganje sem omenila že prej. Kako dobiti redno zaposlitev. Moje delo temelji na sodelovanju pri občasnih projektih, torej moram biti dovolj dobra, da me bodo kolegi »najeli« in mi zaupali sodelovanje. Sicer je tudi nekaj možnosti za redno zaposlitev v gledališčih, vendar vsa so polna dramaturgov, ki še ne grejo kmalu v penzijo, tak da ...

21. Kako se spopadaš s tem? Kakšni so tvoji osnovni stili – strategije spopadanja s tveganji?

Trudim se biti čim bolj razpoznavna v svojih krogih in imeti dobre odnose s profesorji in študenti. Naše delo temelji na medsebojnem povezovanju, zato je dobro poznati sodelavce, da veš s kom imaš podobne ideje, misli, interese in se lahko tako s podobno mislečimi povežeš in z njimi sodeluješ.

22. Kako bi opisala svojo družino? Kakšnega stila vzgoje si bila deležna? (So te starši pretirano šteli ali so pustili, da se učiš iz svojih napak?)

Precej permissivna. Sicer je bila mama vedno do mene zelo zaščitniška, ampak sem vseeno imela vedno na razpolago svobodno voljo in možnost odločanja s čim bi se rada ukvarjala in pri željah so me podpirali in mi poskušali omogočiti čim bolj brezskrbno in pa tudi izobraževalno otroštvo. Mislim, da je bila meja med permissivno in avtoritativno vzgojo ravno praviša. Vzgojala me je zlasti mama, fater je bil večino otroštva odsoten, pomagal pa je finančno. In ravno v tem je problem: vse življenje sem bila deležna permissivne vzgoje in imela svobodno voljo, zdaj ko sem pa odrasla in že izklesana osebnost se fater skuša nenehno vmešavati v moje odločitve. Zdaj ko sem sposobna sama organizirati svoj čas. Včasih se zdaj s strani staršev počutim bolj omejeno kot sem se v

Pripomba [T535]: Frustracija ob prehodu na fakulteto zaradi nesprejetosti

Pripomba [T536]: Vznemirjanje ob novem življenjskem obdobju

Pripomba [T537]: Možnost izbire predstavlja veliko nelagodje

Pripomba [T538]: Samo spraševanje o bodočem poklicu

Pripomba [T539]: Prepričanje o pravilni odločitvi, nova zagnanost

Pripomba [T540]: Vnovično spraševanje o pravilnosti odločitve in skrb o prihodnosti z novim poklicem

Pripomba [T541]: Zaključek fakultete kot prehod v odraslost

Pripomba [T542]: Odsotnost izbire pri zaposlitvi

Pripomba [T543]: Sprijaznjenje z vsako zaposlitvijo

Pripomba [T544]: Honorarno delo v svoji stroki

Pripomba [T545]: Dobre delovne izkušnje

Pripomba [T546]: Nemogoča predstava o bodoči zaposlitvi

Pripomba [T547]: Redna zaposlitev

Pripomba [T548]: Zavest in prisila biti dobra pri svojem delu

Pripomba [T549]: Čim večja razpoznavnost

Pripomba [T550]: Dobri medsebojni odnosi s profesorji in študenti

Pripomba [T551]: Medsebojno povezovanje in sodelovanje

Pripomba [T552]: Permissivna vzgoja

Pripomba [T553]: Zaščitniška mama

Pripomba [T554]: Svobodna volja

Pripomba [T555]: Podpora pri željah

Pripomba [T556]: Brezskrbno in izobraževalno otroštvo

Pripomba [T557]: Prevladujoča mama

Pripomba [T558]: Odsotnost očeta, finančna podpora

Pripomba [T559]: Vmešavanje očeta v odločitve

srednješolskih letih. Vem, da mi foter hoče samo dobro, ampak ne zaveda se, da je malo pozno začel z vzgojnimi ukrepi.)

23. Ali so bili starši odločni in nepopustljivi ali si se lahko z njimi pogajala o svojih željah?

Seveda sem se lahko pogajala. Če pa so bile moje želje nerealne ali nesprejemljive pa so jih tudi brez predsodkov zatrli.)

24. Kako si se v družini naučila soočati s tveganji?

Mislim, da šo mi v kritičnih situacijah vedno priskočili na pomoč in mi pomagali. Kar je dobro in hkrati slabo: nikoli nisem bila prepuščena sama sebi v kritičnih situacijah in mogoče je to razlog, da nisem dovolj trdna in prepričana vase.)

25. Kako si se v šoli naučila ravnati s tveganji?

Ne vem, če je šola sama po sebi kaj pripomogla k temu. Družina je tista, ki mi je vedno pomagala. Mislim, da srednja šola močno pripomore k osebnostnemu razvoju. Obdan si s posamezniki, med katerimi si izbereš prijatelje in skozi interakcijo z njimi se razvijaš v osebo. Tukaj se začnejo prvi koraki iz mladostništva v odraslost. Pri izbiri študija se prvič soočiš z možnostjo izbire. In ti posamezniki ti v tem prehodnem obdobju stojijo ob strani.)

26. Kdo misliš, da bi te moral naučiti ravnati s tveganji in na kakšen način?

Mislim, da se moraš tega naučit sam. Izkušnje te oblikujejo. Ostali ti lahko samo stojijo ob strani, ne morejo pa namesto tebe narediti odločilnega koraka. Kar te ne ubije, te okrepi. :)

27. Na koga se obrneš v primeru težav in kje poiščeš oporo, vire moči (socialne, psihološke, način vedenja, mišljenja)?

Na mamo ali prijatelje.)

Kakšne so tvoje izkušnje s to pomočjo?

Izkušnje so dobre. Osebe, ki jim zaupam mi vedno znajo svetovati, kako naj se odločim, ali pa me vsaj skozi pogovor razbremenijo in pripravijo do tega, da stvar sama še enkrat v miru tehtno premislim.)

28. Kaj bi še potrebovala za uspešno soočanje s tveganji in izzivi sodobne družbe?

Mislim, da kanček več samozavesti.)

Pripomba [T560]: Zavest o prepozni vključitvi očeta v vzgojo

Pripomba [T561]: Pogajanje le o realnih željah

Pripomba [T562]: Pomoč in podpora v kritičnih situacijah

Pripomba [T563]: Protislovnost pomoči: če nisi prepuščen sebi, nisi dovolj trden

Pripomba [T564]: Dvom v šolski sistem

Pripomba [T565]: Družina kot stalni vir pomoči

Pripomba [T566]: Srednja šola pripomogla k osebnostnemu razvoju

Pripomba [T567]: Razvijanje osebnosti skozi interakcije s prijatelji

Pripomba [T568]: Podpora prijateljev v prehodnih obdobjih

Pripomba [T569]: Prevzemanje odgovornosti nase za učenje s tveganji

Pripomba [T570]: Pomembnost izkušenj

Pripomba [T571]: Zavest o samo odgovornosti ob podpori drugih

Pripomba [T572]: Mama in prijatelji kot vir pomoči

Pripomba [T573]: Pozitivne izkušnje

Pripomba [T574]: Pogovor

Pripomba [T575]: Več samozavesti

8.3 Prikaz odprtega kodiranja

V spodnjih tabelah prikazujem potek odprtega kodiranja, na 1. in na 2. stopnji. Z modro barvo sem označila intervjuvance, ki so zaposleni, saj me zanima razlika med zaposlenimi in nezaposlenimi intervjuvanci.

Sodobna družba:

Dojemanje sodobne družbe

Tabela 4.1.a Splošno mnenje o sodobni družbi

Intervjuvanci	Kode 1. Stopnje	Kode 2. stopnje
1	Nenaklonjenost mladim, težka osamosvojitve, podaljševanje študija, tekmovalnost, rivalstvo, revščina, individualizem, odsotnost skupnostne pomoči	Nenaklonjenost mladim Revščina Individualizem Odsotnost skupnostne pomoči
2	Temačno okolje in vzdušje Prikrasnost mladih, ki so polni energije in pripravljeni na delo in družino	Negativno vzdušje Nenaklonjenost mladim
3	Sprememba Prednost daje pozitivnim vidikom družbe Interkulturno spoznavanje Učenje jezikov Potovanja, izobraževanje v tujini Mednarodni projekti Širši spekter priložnosti za mlade Odgovornost mladih kako izkoristiti dane možnosti	Mednarodno udejstvovanje Priložnost mladih
4	Kapitalizem določa vrednote Denar Borba za preživetje Pomanjkanje časa za osebne stike in odnose Problem socialne varnosti Zaton vrednot Možnost uspeha ima vsak Skeptičnost	Kapitalizem Hiter tempo Priložnost vsakega
5	Kapitalistično okolje Denar Poznanstva Moč Družina kot edini vir pomoči Nepripravljenost za nove odločitve in nove ideje	Kapitalizem Togost sistema
6	Gospodarska kriza Negativne informacije Zaskrbljenost ljudstva Panika in negotovost državljanov Pesimistični pogled na prihodnost Zaprto in depresivno ljudstvo	Gospodarska kriza Negativnost ljudstva
7	Proces stagniranja Pasivnost Nezadovoljstvo ljudstva Petrošništvo, uživaštvo Materializem Obsedenost s samim sabo Družbeni položaj in družbena maska, krinka Priročniki za samopomoč vodijo v egoizem in odsotnost vesti za kolektivno dobro Udobje v poznanem je lažje kot sprememba Lenoba ljudstva	Stagniranje Negativnost ljudstva Petrošništvo Individualizem

Tabela 4.1.b Prednosti in težave

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. Stopnje
1	Prednosti: Odsotnost prednosti, Težave: Prisilnost v tekmovalnost in rivalstvo	Odsotnost prednosti Tekmovalnost
2	Prednosti: Prednost tujega trga Težave: Začaran krog	Tuj trg Začaran krog
3	Prednosti: Medgeneracijska pomoč, kulturna tradicija povezana z identiteto Težave: Neodprtost, togost	Medgeneracijska pomoč Togost
4	/	/
5	Prednosti: Možnost izobraževanja Težave: Pogojevanje uresničitve ciljev z voljo, denarjem in poznanstvi, slabe zaposlitvene možnosti mladih, ukinjanje ugodnosti za delavce, odsotnost možnosti za inovacije in delovna mesta	Izobraževanje Korupcija Slabe zaposlitvene možnosti Togost
6	Prednosti: Priložnost v informiranju mladih, prilagajanje situaciji, vzdrževanje dobrih odnosov, pozitivno razmišljanje Težave: Dojemanje situacije, preveč negativnosti, povezava med depresijo in zaposlitvijo mladih, razlika med potrebami trga in izobrazbo mladih	Prilagajanje mladih Perspektivnost tehničnih poklicev Pozitivizem Negativnost
7	Prednosti: Dostopnost informacij, napredek tehnologije, možnost izobraževanja, možnost mednarodnega udejstvovanja, mediji Težave: Nenehno načrtovanje prihodnosti, nezmožnost izživetja svojih užitkov, nenehno iskanje novih ciljev, uživaštvo kot iluzija, hitenje, obsedenost s prihodnostjo, krhanje medosebnih odnosov Vmes: Mediji in tehnologija kot prednost in težava hkrati	Tehnologija Tuj trg Hiter tempo življenja

Tabela 4.2.c Počutje v sodobni družbi

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. Stopnje
1	Protislovnost, začaran krog	Protislovnost
2	Občutek prevaranosti Motivacija in tolažba same sebe	Prevaranost Samopomoč
3	Iskanje same sebe Apatizem Klientalizem Vdanost v usodo	Samo iskanje Apatičnost Korupcija Vdanost v usodo
4	Odsotnost strahu Čas sposobnih mladih Preveč strahu mladih	Pogum Priložnost mladih
5	Nemoč Krivica in izkoriščanje s strani vlade	Nemoč
6	Občutek drugačnosti, odstopanje od večine Negativnost v medijih Pozitivno razmišljanje Usmeritev v prihodnost Boljše počutje od ostalih	Odstopanje od večine Samopomoč

7	Nemoč Krivda Pasivnost Strah pred tem svetom Strah pred brezposelnostjo Strah pred neuspehom Priznanje o lenobi in udobju v poznanem Krivda zaradi iskanja mesta v kapitalizmu, namesto upora Nemoč in tragika	Nemoč, krivda Strah
---	---	---------------------------

Izboljšave

Tabela 4.2.a Področja, potrebna izboljšav in način izboljšave

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. Stopnje
1	Slab družben sistem, zmanjšati fiktivne vpise, več štipendij, več neprofitnih stanovanj	Družben sistem Šolstvo
2	Celoten državni sistem Napačna predstava o perspektivnosti poklica Zaposlovanje diplomantov Problem študentskega dela in podaljševanja študija	Družben sistem Zaposlovanje Sprememba šolstva
3	Dvigovanje samozvesti Mednarodno povezovanje z narodi Odprava korupcije	Samozavest Mednarodno udejstvovanje Odprava korupcije
4	Stanovanjska politika Zagonska sredstva za odprtje podjetja	Stanovanjska politika
5	Nepravična politika države Več zaposlitvenih mest Lažji prehod med delovnimi mesti Želja po inovativnosti Slaba stanovanjska politika	Sprememba družbenega sistema Stanovanjska politika
6	Perspektivnost tehničnih poklicev Zaposlovanje mladih Brezplačni seminarji in izobraževanje Samostojno učenje in pozitivizem Nujne spremembe v družbenem sistemu	Sprememba družbenega sistema
7	Sprememba šolstva Bolj pester šolski program Več fakultativnih dejavnosti Odpraviti fiktivne vpise Omejitev študentskega dela Študentje kot poceni delovna sila Problem redne zaposlitve zaradi poceni študentskega dela Primer dobre prakse: Nemčija, kjer študentje med počitnicami opravljajo delo v svoji stroki	Sprememba šolstva

Tabela 4.2.b Prispevek vsakega posameznika k izboljšanju

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. Stopnje
1	Izobraževanje, varčevanje, prilagajanje razmeram	Izobraževanje
2	Občutek nemoči Končanje študija in iskanje dela v svoji smeri ali prilagoditev na slabo plačano delo, ki je ne veseli Pozitivno mišljenje	Nadgrajevanje znanja Samopomoč Viri pomoči

	Nadgrajevanje znanja Družina in prijatelji	
3	Prostovoljno delo Vodenje delavnic Evropska prostovoljna služba Erasmus Mednarodno povezovanje Izkušnje in entuziazem	Prostovoljno delo Mednarodno udejstvovanje
4	Odstopanje od večine Želja po boljšem Nenehno napredovanje Prevzemanje odgovornosti	Nadgrajevanje znanja Prevzem odgovornosti
5	Upor in protest Nemoč Želja po pomoči nemočnim	Upor
6	Nemoč pri težavah širše družbe Prispevek k izboljšanju odnosov Vzdrževanje stikov s prijatelji in družino Volja in trud Nenehno učenje Šport Pozitivizem in vpliv na druge	Izobraževanje
7	Podajanje svojih stališč Kritičen um človeka Ponujanje možnosti izbire Kvalitetno opravljeno delo in veselje ob tem Čim več znanja in izkušenj Nemoč ob vplivanju na zaposlitev in plačo	Vpliv na druge Izobraževanje

Izbira

Tabela 4.3.a Možnost izbire

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. Stopnje
1	Odsotnost popolne možnosti izbire	Negativno doživljanje izbire
2	Odsotnost občutka možnosti izbire Finančna omejenost vsake izbire	Negativno doživljanje izbire
3	Pozitivna naravnost do velike izbire Še vedno premalo izbire Bolje predstavljene možnosti izbire	Pozitivno doživljanje izbire Premalo izbire
4	Odsotnost strahu Pogum in predanost Stremljenje k nadpovprečnosti	Pozitivno doživljanje izbire
5	Napor ob izbiranju	Napor ob izbiri
6	Velika izbira vodi do najprimernejše izbire Večja odgovornost posameznika	Pomembnost izbire
7	Razklanost med zadovoljstvom in frustracijo izbiranja Samo spraševanje o pravi odločitvi Obremenjenost o pravilni odločitvi	Razklanost med pozitivnim in negativnim doživljanjem izbire

Tabela 4.3.b Izbira in odgovornost

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. Stopnje
1	Prevzemanje odgovornosti za svoja dejanja	Prevzem odgovornosti
2	Pravilnost reakcije na posledice	Prevzem odgovornosti
3	Prevzemanje odgovornosti za svoje izbire	Prevzem odgovornosti
4	Prevzemanje odgovornosti za svoje odločitve Brez iskanja razlogov za svoj neuspeh v drugih Neuspeh kot motivacija in delo na sebi ter na znanju	Prevzem odgovornosti
5	Odlašanje pri odločanju zaradi prevzema odgovornosti	Prevzem odgovornosti
6	Prevzemanje odgovornosti za svoje izbire	Prevzem odgovornosti
7	Prevzemanje odgovornosti za svoje izbire	Prevzem odgovornosti

Tabela 4.3.c Izbira in tesnoba

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. Stopnje
1	Občasna stiska Možnost motivirajočega delovanja	Stiska Motivacija
2	Odsotnost občutka stiske pri nepomembnih odločitvah Stiska in tesnoba ob pomembnih odločitvah	Pogojena stiska
3	Izbira predstavlja užitek	Užitek ob izbiri
4	Izbira predstavlja užitek	Užitek ob izbiri
5	Tesnoba, stiska, strah Ne sigurnost v pravilnost izbire Obžalovanje zaradi ene same izbire	Stiska
6	Izbira kot pozitivna priložnost Odsotnost tesnobe pri odločanju Tehten razmislek pred odločitvijo Stiska ob takojšnjih odločitvah	Užitek ob izbiri
7	Razklanost med zadovoljstvom in frustracijo izbiranja	Razdvojenost

Tabela 4.3.d Izbira in svoboda

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. Stopnje
1	Svoboda pri osebnih odločitvah Odsotnost svobode pri finančnih odločitvah Izbira v omejenih možnostih	Omejena izbira
2	Svoboda pri osebnih odločitvah Omejenost izbire pri odločitvah povezane z denarjem	Omejena izbira
3	Svoboda ob osebnih odločitvah	Omejena izbira
4	Odsotnost popolne svobode Lastna izbira z prevzemanjem odgovornosti Lastno omejevanje	Omejena izbira

5	Delna svoboda Izbira med danimi možnostmi Omejenost izbire glede na denar in sposobnosti človeka	Omejena izbira
6	Odsotnost svobode pri izbiri glede službe	Omejena izbira
7	Svobodna pri izbiri interesov Občutek ne svobode ob iskanju zaposlitve Težko usklajevanje interesov s preživetjem Iluzija kaj boš počel v življenju se kmalu zruši	Omejena izbira

Mladost in odraslost

Tabela 4.4. Samoopredelitev

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Mlada oseba na prehodu v odraslost	Na prehodu v odraslost
2	Kategorija mladih	Mladi
3	Vmesnost med kategorijo mladih in odraslih	Na prehodu v odraslost
4	Prisila odrasti Hitro prevzemanje odgovornosti za lastna dejanja	Odrasel
5	Začetek odrasle poti Finančna odvisnost Čustvena pripravljenost na neodvisno življenje	Odrasel
6	Kategorija mladih Zrelost, odgovornost Pomanjkanje življenjskih izkušenj Težke odločitve in naloge kot izziv	Mladi
7	Kategorija mladih Finančna odvisnost od staršev	Mladi

Tabela 4.5. Poklicna smer

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Prijeten občutek ob pomoči drugim Empatija Zanimanje za človeško psihologijo, odnose in družinska razmerja	Zanimanje
2	Pozitivne izkušnje iz otroštva z bodočim poklicem	Pozitivne izkušnje
3	Splet okoliščin	Okoliščine
4	Usoda Delo Odrekanje Dobra volja	Zanimanje
5	Pogovor s prijateljica o fakulteti	Pogovor
6	Veselite se števil	Zanimanje
7	Navdušenost nad gledališčem Sprememba interesa	Zanimanje

Tabela 4.6. Osebnostne lastnosti

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Pripravljena pomagati, sočutna, čustvena, občutljiva, zaščitniška, ambiciozna, delovna, redoljubna, točna.	Zaželene
2	Umirjena, prijazna, relativno odgovorna, realna	Zaželene
3	Vztrajna, odločna, trmasta Ekstrovertirana Dobra prijateljica Načelna, organizirana ali spontana – glede na situacijo Prednost razuma pred čustvi Željna učenja Ambiciozna, delovna Družinski človek Preprosta	Zaželene
4	Človekoljuben Družaben Pripravljen pomagati Odziven Relativno nedostopen	Zaželene Manj zaželene
5	Težko prilagodljiva ideologiji Odstopanje od večine Upornica Usmerjena v iskanje rešitev Umik pred težavami	Zaželene Manj zaželene
6	Odgovoren, deloven, pripravljen na nenehno učenje Živi polno življenje Sprememba mišljenja pri samemu sebi	Zaželene
7	Zmedena, zanesljiva, odgovorna, analitična, racionalna, intuitivna	Zaželene

Vrednotni sistem mladih

Tabela 4.7.a Najpomembnejše vrednote posameznika

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Družina Ljubezen Pristno prijateljstvo Ambicioznost Skrbnost (čustvena dostopnost) Skromnost odgovornost	/
2	Družina Prijateljstvo Ljubezen Zdravje Poklicna uspešnost	/
3	Poštenje Zvestoba Delavnost Iskrenost	/
4	Družina Mir	/

	Poštenje Prijateljstvo	
5	Sočutje Iskrenost Pozitivnost Delavnost	/
6	Družina Prijateljstvo Ljubezen Sreča Zdravje	/
7	Ljubezen Prijateljstvo Zdravje Uspeh	/

Tabela 4.8.b Javne razprave o vrednotah mladih

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Spremenjen sistem vrednot Ženska emancipacija Permisivna vzgoja Krivda staršev Tekmovalnost mladih v materialnih dobrinah	Spremenjen vrednotni sistem
2	Nestrinjanje z javnimi razpravami Sprememba vrednot Razlike v vrednotah med mladimi	Spremenjen vrednotni sistem
3	Odražanje splošnih vrednot družbe in politike na mlade Povezovanje osebnosti s sprejemanjem vrednot družbe Problematičnost pozitivnih vrednot glede na vzglede družbe	Spremenjen vrednotni sistem
4	Sprememba vrednot Odsotnost opredeljevanja o lepših, primernejših ali družbeno sprejemljivejših vrednot	Spremenjen vrednotni sistem
5	Nesmiselnost javnih razprav Nerazumevanje vrednot mladih Razlikovanje vrednot mladih Prilagajanje na realne vrednote	Razlika med vrednotami mladih
6	Problematično stanje mladih Priložnost za strokovnjake Problematičnost vzgoje staršev, permisivna vzgoja Pomanjkanje vrednot kot izziv za izboljšave	Problematičnost v vrednotah mladih
7	Drugačno dojemanje vrednot mladih Pot do cilja je pomembnejša kot sam cilj Sprememba miselnosti glede poroke in družine Pomembnost izkušenj Težje priti do zaposlitve in doma	Spremenjen vrednotni sistem

Načrtovanje prihodnosti
Tabela 4.9.a Življenjski cilji

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Služba v svoji stroki Potovanja Družina	Kariera, družina Prostočasne aktivnosti
2	Sreča, zdravje	Sreča Zdravje
3	Družina Stanovanje Zdravje Služba Izobraževanje Potovanja	Družina, Kariera
4	Mirno in sproščeno življenje Pošteni odnosi Finančna neodvisnost Zadovoljevanje svojih želja in potreb Dobronamernost in dobrosrčnost	Mir Neodvisnost Zadovoljitev lastnih potreb Dobronamernost
5	Parcela Vrt Sadovnjak Povezovanje službe z denarjem in družino	Zemljišče, kariera, družina
6	Sreča Zadovoljstvo na vseh področjih	Sreča Zadovoljstvo
7	Sodelovanje Analiziranje Kritično razmišljanje Neodvisnost Potovanje Obdanost z kompatibilnimi ljudmi	Sodelovanje Razvijanje sposobnosti Neodvisnost

Tabela 4.10.b Načrti za prihodnost

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Služba Nadaljevanje študija Osamosvojitve	/
2	Zaključek študija Zaposlitev Skupno življenje s partnerjem Uživanje Družinsko življenje	/
3	Skupno življenje s partnerjem Otroci Perspektivna služba Potovanja Možnost tujine Podiplomski študij	/
4	Poglobitev znanja Vselitev v stanovanje Nakup nepremičnine	/
5	Delovna kariera Družina	/
6	Osamosvojitve Družina	/

	Polno življenje Uspešna kariera Želja po potovanjih	
7	Zaključek študija Pridobivanje izkušenj	/

Iskanje poti do cilja

Tabela 4.11.a Priložnosti za uresničitev ciljev

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Finančna stabilnost	Finančna stabilnost
2	Prevzemanje odgovornosti nase za lastno srečo in zadovoljstvo Vztrajnost Zagnanost Sreča	Prevzem odgovornosti
3	Lastna ambicioznost Nenehno učenje	Izobraževanje
4	Disciplina Pogum	Prevzem odgovornosti
5	Priložnost v sebi in volji Prevzemanje odgovornosti nase za svoje cilje	Prevzem odgovornosti
6	Kariera Ljubezan	Finančna stabilnost
7	Služba in redni dohodek kot pogoj za uresničitev ciljev	Finančna stabilnost

Tabela 4.12.b Pot do lažje uresničitve ciljev

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Več delovnih mest Več študijskih programov v domačem kraju	Zaposlitev
2	Večje število dobro plačanih delovnih mest	Zaposlitev
3	Bolj prilagojena politika zaposlovanja za mlade, iskalce prve zaposlitve	Zaposlitev
4	Prevzemanje odgovornosti za svojo pot	Prevzem odgovornosti
5	Cenejše izobraževanje Cenejša stanovanja Več delovnih mest Občutek stagniranja države	Zaposlitev
6	Zadovoljstvo s sedanjim stanjem	Zadovoljstvo
7	Čim prejšnje ukvarjanje s svojim področjem Več izkušenj	Zaposlitev

Tveganja in strategije spopadanje z njimi

4.13. Posameznikovo doživljanje življenjskih prehodov

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Odsotnost večjih težav Želja po hitrem zaključku študija Prisila k hitri odraslosti	Odsotnost težav
2	Brez težav ob prehodu na fakulteto Podaljševanje študija zaradi možnosti	Odsotnost težav

	študentskega dela	
3	Hitra prilagoditev različnim situacijam	Odsotnost težav
4	Zavest o drugačnosti Slabo počutje in tesnoba v šoli Želja po avtonomnosti in lastnim delom Težave z avtoriteto Vesелje ob pravilnosti odločitve	Odstopanje od večine, Želja po avtonomnosti
5	Podaljšanje prehoda iz študija v službo Strah pred neuspehom in odraslostjo Negotovost Nestabilnost Brez občutka varnosti	Težak prehod iz študija v službo
6	Pomembnost prilagoditve na spremembe Podpora prijateljev Delovne navade Povpraševanje po zaposlitvah večje od ponudbe	Odsotnost težav
7	Frustracija ob prehodu na fakulteto zaradi nesprejetosti Vznemirjenje ob novem življenjskem obdobju Možnost izbire predstavlja veliko nelagodje Samo spraševanje o bodočem poklicu Prepričanje o pravilni odločitvi Nova zagnanost Vnovično spraševanje o pravilnosti odločitve Skrb o prihodnosti z novim poklicem Zaključek fakultete kot prehod v odraslost	Težak prehod iz gimnazije na fakulteto Dvom v pravilno odločitev

Zaposlitev mladih

Tabela 4.14.a Zaposlitvene možnosti mladih

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Zelo slabe zaposlitvene možnosti Slabe možnosti za izobražene ljudi Večje povpraševanje od ponudbe	Slabe zaposlitvene možnosti
2	Slabe zaposlitvene možnosti Zahtevane izkušnje mladih, do katerih težko pridejo Veze in poznanstva Priložnost tujega trga	Slabe zaposlitvene možnosti Tuj trg
3	Nestabilnost Prevzemanje odgovornosti za prilagajanje situaciji Zaupanje v širitev znanja in socialne mreže Znižanje standardov glede plače in položaja	Nestabilno stanje Prilagoditev situaciji Pozitivno dožemanje
4	Neomejene možnosti Predanost Pogum Pridnost	Neomejene možnosti mladih
5	Več delovnih mest Volja posameznika	Slabe zaposlitvene možnosti
6	Velika konkurenca Veze in poznanstva Priložnost na tujem trgu Fizični poklici imajo prednost	Slabe zaposlitvene možnosti Nepomembnost kompetenc

7	Odsotnost izbire pri zaposlitvi Sprijaznjenje z vsako zaposlitvijo	Slabe zaposlitvene možnosti
---	---	-----------------------------

Tabela 4.15.b Izkušnje zaposlenih

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Pomoč vez in poznanstev	Nepomembnost sposobnosti
2	/	
3	Dolgoletna aktivnost v klubu Prostovoljstvo Udeleževanje in motivacija za delo	Pomembnost sposobnosti
4	Specifična dejavnost Delo kot pogoj za rezultate	Pomembnost sposobnosti
5	/	
6	Izkušnje s študentskim delom Sprememba mišljenja Učenje tujih jezikov Potrpežljivost Pripravljenost za izpopolnjevanje znanja Sreča Odgovornost posameznika o izkoriščanju priložnosti	Pomembnost sposobnosti
7	/	/

Tabela 4.16.c Izkušnje nezaposlenih, prihodnja zaposlitev

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	/	/
2	Delo predstavlja možnost učenja in pridobivanja izkušenj Zadržani optimizem glede zaposlitve v svoji stroki	Pomembne delovne izkušnje Tiho upanje
3	/	/
4	/	/
5	Nezadovoljstvo z dosedanjim delom Želja po delu v svoji stroki	Nezadovoljstvo
6	/	/
7	Honorarno delo v svoji stroki Dobre delovne izkušnje Nemogoča predstava o bodoči zaposlitvi	Pomembne delovne izkušnje Nemogoča predstava

Tabela 4.17. Osnovna tveganja

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Želja po samostojnem življenju Finančna skrb Premalo znanja iz fakultete Ne sigurnost pri delu	Osamosvojitve Ovisnost Dvom v lastne kompetence

2	Finančna odvisnost Nesamostojno življenje Protislovnost glede zaključka študija Razmišljanje o prekvalifikaciji poklica	Osamosvojitvev Odvisnost
3	Skrb glede odobritve pripravnštva Skrb glede nadaljnje zaposlitve Kolebanje med Slovenijo in tujino Strah in groza pred brezposelnostjo	Zaposlitev
4	Odsotnost nelagodnosti	Odsotnost tveganj
5	Finančna odvisnost od drugih Tesnoba Negotovost in skrb o bodoči zaposlitvi Obup	Finančna odvisnost Zaposlitev
6	Tveganje kot posledica izbire Tveganje kot izziv Nelagodje kot zbežnost glede prave poti Negotovost v službi Verjeti sam vase	Dvom v lastne kompetence
7	Redna zaposlitev Zavest in prisila biti dobra pri svojem delu	Zaposlitev Dvom v lastne kompetence

Tabela 4.18. Strategije spopadanja s tveganji in nelagodnostmi

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Pozitivno mišljenje	Konstruktivno
2	Samomotivacija Dobra preučitev situacije	Konstruktivno
3	Izziv kot pozitivna priložnost Nova znanja Trma kot pozitivna lastnost	Konstruktivno
4	Previdnost Raziskovanje	Konstruktivno
5	Zapiranje vase Brez volje in motivacije Prevzemanje odgovornosti za svoj uspeh Borba Optimizem	Konstruktivno Nekonstruktivno
6	Prepričanost v pravilno ravnanje Učenje iz napak Bolje tvegati kot pa pustiti, da se namesto tebe odloči kdo drug Tveganje kot izziv Učenje na podlagi nagrad in kazni	Konstruktivno
7	Čim večja razpoznavnost Dobri medsebojni odnosi s profesorji in študenti Medsebojno povezovanje in sodelovanje	Konstruktivno

Družina

Tabela 4.19.a Opis posameznikove družine

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	/	/
2	Zadovoljstvo v družini Sposobnost uspešnega reševanja težav	Zadovoljna družina

3	Razlika med staršema	Različnost staršev
4	/	/
5	/	/
6	Dobra družina	Zadovoljna družina
7	/	/

Tabela 4.20.b Vzgojni stil družine

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Med permisivno in avtoritarno Učenje iz lastnih napak Jasno začrtane meje	Med permisivno in avtoritarno
2	Jasno postavljene meje Odsotnost pomanjkanja in odsotnost obilja	Jasne meje
3	Odsotnost omejevanja Učenje na lastnih napakah Podpora ob odločanju Pravila v družini Občasna fizična kazen	Vzgoja za odgovornost Avtoritativna vzgoja
4	Kombinacija permisivne in avtoritarne vzgoje Učenje iz napak Podpora in razumevanje staršev Omejevanje kot skrbnost staršev	Kombinacija permisivne in avtoritarne vzgoje
5	Učenje iz napak ob nadzoru staršev Navidezna svoboda	Demokratična vzgoja
6	Zaščitniška mama Občasna želja po večji samostojnosti	Med permisivno in avtoritarno vzgojo
7	Permisivna vzgoja Zaščitniška mama Svobodna volja Podpora pri željah Brezskrbno in izobraževalno otroštvo Prevladujoča mama Odsotnost očeta, finančna podpora očeta Vmešavanje očeta v odločitve Zavest o prepozni vključitvi očeta v vzgojo	Permisivna vzgoja Odsotnost očeta

Tabela 4.21.c Pogajanje o željah s starši

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Mama bolj popustljiva kot oče Pogajanje o željah	Pogajanje o željah
2	Pogajanje odvisno od vrste želje Sprememba videnja situacije iz otroštva	Pogajanje o željah
3	Odločnost pri tveganih željah Upoštevanje varne želje Učenje iz napak	Pogajanje o željah
4	Razmislek in pogovor Iskanje skupnih poti Razumevanje in podpora ob lastni neodvisnosti	Pogajanje o željah
5	Pogajanje, na koncu starši odločili Podzavestni vpliv staršev na odločitve	Pogajanje o željah

6	Moteča odločnost staršev Možnost pogajanja o svojih željah	Pogajanje o željah
7	Pogajanje le o realnih željah	Pogajanje o željah

Priprava na spopadanje s tveganji

Tabela 4.22.a Družina in tveganje

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Slabo ravnanje s tveganji Neustrezen zgled družine Umik pred težavami, strah, tesnoba Terapevtska pomoč Delo na sebi Boljši načini spopadanja	Neustrezen zgled v družini
2	Samopomoč Izkušnja iz otroštva povezana s sedanjim ravnanjem Zavedanje o možni pomoči drugih	Samopomoč
3	Pogovor Izkustveno učenje, učenje iz napak	Pogovor Izkustveno učenje
4	Dobro je nagrajeno Tveganje kot sestavni del življenja Pomembnost vedenja ob neuspehu Pogum kot metoda obračunavanja s težavami	Dober zgled v družini
5	Pripisovanje odgovornosti posamezniku za svojo situacijo Organizacija Volja Podpora družine ob težavah	Odgovornost posameznika
6	Odgovornost za svoje napake Pripisovanje krivde starševski vzgoji Starševski vzgled tveganega in ne tveganega vedenja	Odgovornost posameznika
7	Pomoč in podpora v kritičnih situacijah Protislovnost pomoči: če nisi prepuščen sebi, nisi dovolj trden	Pomoč družine

Tabela 4.23.b Šola in tveganje

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Študij dal ogromno znanja Razumevanje možnosti uspešnega ravnanja s tveganji	Uspešno učenje ravnanja s tveganji
2	Šola predstavlja večje tveganje kot družina Samopomoč Pomoč drugih	Večja izpostavljenost tveganjem v šoli Pomoč
3	Izkustveno učenje	Instrumentalno učenje
4	Šola nauči premalo Šola posamezniku ne da potrebne hrbtenice Dvom v šolski sistem	Dvom v šolski sistem
5	Samota Močna osebnost Umik	Umik
6	Potrebno tvegati za dobre rezultate Pomembno je kako se pobereš po neuspehu	Uspešno učenje ravnanja s tveganji

7	Dvom v šolski sistem Družina kot stalni vir pomoči Srednja šola pripomogla k osebnostnem razvoju Razvijanje osebnosti skozi interakcije s prijatelji Podpora prijateljev v prehodnih obdobjih	Dvom v šolski sistem Pomoč
---	---	-------------------------------

Tabela 4.24. Učenje uspešnega ravnanje s tveganji

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Starši Sami Šola	/
2	Starševska odgovornost Posameznikova odgovornost Učenje s posnemanjem	/
3	Starševska odgovornost Pogovor Učenje iz napak	/
4	Družina Sistematsko delo šole	/
5	Boljša pripravljenost na svet Umik staršev Brez starševskega odločanja Več svobode	/
6	Družina Učitelji Prijatelji, znanci	/
7	Sam Pomembnost izkušenj Zavest o samo odgovornosti ob podpori drugih	/

Pomoč

Tabela 4.25.a Viri pomoči

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Mama ali prijateljice Pogled sama vase Terapevtska pomoč	/
2	Samopomoč Pomoč drugih ob večjih težavah	/
3	Partner Družina Prijatelji Pogovor, vpogled v drugo mnenje	/
4	Partnerka Starši Prijatelji kot najboljši sogovorniki	/
5	Partner Družina Prijatelji	/
6	Družina Partnerka Najboljši prijatelji	/
7	Mama Prijatelji	/

Tabela 4.26.b Izkušnje s pomočjo

Intervjuvanci	Kode 1. stopnje	Kode 2. stopnje
1	Uspešna pomoč prijateljice ali psihoterapevta Uspešna samopomoč	Uspešnost
2	Moralna podpora	Moralna podpora
3	Uspešnost pomoči	Uspešnost
4	Uspešnost pomoči	Uspešnost
5	Pravočasna pomoč Pomoč vodi v konflikt	Neuspešnost
6	Odsotnost izkušenj z drugimi viri pomoči Zaupanje v strokovno pomoč Zaupanje v pomoč ljudi	Zaupanje v pomoč
7	Pozitivne izkušnje Pogovor	Uspešnost

Tabela 4.27.c Dodatna pomoč za soočanje s tveganji in izzivi sodobne družbe

Intervjuvanec	Kode 1. Stopnje	Kode 2. stopnje
1	Bolj prijazen družbeni sistem za mlade	Prenovljen državni sistem
2	Izkušnje Denar Prenovljen državni sistem	Prenovljen državni sistem
3	Priložnost za finančno in stanovanjsko osamosvojitev	Finančna in stanovanjska politika
4	Več discipline Več ustvarjalnosti Prijazna politika države za mlade in uspešne	Disciplina Prenovljen državni sistem
5	Več delovnih mest Subvencionirana stanovanja Strah pred brezposelnostjo Zaposlitev kot pogoj za vstop v odraslost	Finančna in stanovanjska politika
6	Seminarji o tveganjih in izzivih, o različnih možnostih Pozitivno razmišljanje Pripravljenost na učenje in napredovanje	Dodatno izobraževanje
7	Več samozavesti	Samozavest

8.4 Prikaz hierarhičnega urejanja pojmov

Sodobna družba:

Dojemanje sodobne družbe

4.1.a Splošno mnenje o sodobni družbi:

- a) Nenaklonjenost mladim
 - Težka osamosvojitve (1)
 - Podaljševanje študija (1)
 - Tekmovalnost (1)
 - Rivalstvo (1)
 - Prikrajšanost mladih (2)
- b) Revščina
 - Borba za preživetje (4)
- c) Individualizem
 - Odsotnost skupnostne pomoči (1, 7)
 - Obsedenost s samim sabo (7)
- d) Negativno vzdušje
 - Temačno okolje in vzdušje (2)
- e) Kapitalizem
 - Denar (4, 5)
 - Moč (5)
 - Poznanstva (5)
 - Kapitalizem določa vrednote (4)
- f) Hiter tempo
 - Pomanjkanje časa za osebne stike in odnose (4, 7)
 - Nenehno načrtovanje prihodnosti (7)
 - Nezmožnost izživetja svojih užitkov (7)
 - Nenehno iskanje novih ciljev (7)
- g) Togost sistema
 - Nepripravljenost za nove odločitve in nove ideje (5)
- h) Gospodarska kriza
- i) Negativnost ljudstva
 - Nezadovoljstvo (6)
 - Zaskrbljenost (6)
 - Negativne informacije (6)
 - Panika in negotovost državljanov (6)
- j) Stagniranje
 - Pasivnost (7, 3)
 - Udobje v poznanem lažje kot sprememba (7)
 - Lenoba ljudstva (7)
- k) Potrošništvo
 - Materializem (7)
 - Uživaštvo (7)
- l) Mednarodno udejstvovanje (7)
 - Interkulturno spoznavanje (3)
 - Učenje jezikov (3)
 - Potovanja, izobraževanje v tujini (3)
 - Mednarodni projekti (3)
 - Mednarodno povezovanje (3)
- m) Priložnost mladih
 - Širši spekter možnosti za mlade (3)
 - Odgovornost na mladih (3)
 - Priložnost vsakega (4)
 - Čas sposobnih mladih (4)

4.2.b Prednosti in težave:

- a) Odsotnost prednosti
 - b) Prednosti
 - Tuj trg (2, 7)
 - Medgeneracijska pomoč
 - Izobraževanje (5, 7)
 - Pozitivizem (6)
 - Tehnologija (7)
 - c) Težave
 - Začaran krog (2)
 - Togost (3, 4, 5)
 - Korupcija (5)
 - Togost (5)
- 4.2.c. Počutje v sodobni družbi
- a) Protislovnost
 - Začaran krog (1)
 - b) Prevaranost (2)
 - c) Nemoč (2, 5, 7)
 - Krivica in izkoriščanje s strani vlade (5)
 - Tragika (7)
 - d) Samopomoč
 - Motivacija in tolažba same sebe (2)
 - Pozitivno razmišljanje (2, 6)
 - Usmeritev v prihodnost (6)
 - e) Vdanost v usodo (3)
 - f) Krivda
 - Iskanje mesta v kapitalizmu
 - g) Strah
 - Strah pred tem svetom (7)
 - Strah pred brezposelnostjo (7)
 - Strah pred neuspehom (7)
 - h) Odstopanje od večine (4)
 - Občutek drugačnosti (6)
 - Boljše počutje od ostalih (6)

Izboljšave

- 4.2.a Področja potrebna izboljšav
- a) Sprememba družbenega sistema (1)
 - Slab družben sistem
 - Nepravična politika države
 - b) Odprava korupcije (3)
 - c) Področje zaposlovanja
 - Zaposlovanje diplomantov (7)
 - Študentje kot poceni delovna sila (7)
 - Problem redne zaposlitve zaradi poceni študentskega dela (7)
 - d) Stanovanjska politika (4)
 - Več neprofitnih stanovanj (1)
 - e) Sprememba šolstva
 - Zmanjšati fiktivne vpise (1,7)
 - Več štipendij (1)
 - Problem študentskega dela (2, 7)
 - Problem podaljševanje študija (2)
 - Bolj pester šolski program (7)
- 4.2.b Prispevek vsakega posameznika k izboljšanju položaja
- a) Izobraževanje (1)
 - Nadgrajevanje znanja (2, 4, 6, 7)
 - b) Varčevanje (1)
 - c) Prilagajanje razmeram (1, 6)

- d) Prostovoljno delo
 - Vodenje delavnic (3)
 - Evropska prostovoljna služba (3)
 - Želja po pomoči nemočnim (6)
- e) Prezem odgovornosti (4)
- f) Upor (5)
- g) Šport (6)
- h) Vpliv na druge
 - Prispevek k izboljšanju odnosov (6)
 - Vzdrževanje stiskov s prijatelji in družino (6)
 - Pozitivizem in vpliv na druge (6)
 - Podajanje svojih stališč (7)
 - Ponujanje možnih izbir (7)
- i) Nemoč
 - Nemoč pri težavah širše družbe (6)
 - Nemoč ob vplivanju na zaposlitev in plačo (7)

Izbira

4.3.a Možnost izbire

- a) Negativno doživljanje izbire
 - Odsotnost občutka popolne možnosti izbire (1, 2)
 - Napor ob izbiri (5)
- b) Pozitivno doživljanje izbire
 - Pozitivna naravnost do velike izbire (3, 4, 6)
- c) Razklanost med pozitivnim in negativnim doživljanjem izbire (7)

4.3.b Izbira in odgovornost

- a) Prezem odgovornosti
 - Prezem odgovornosti za svoja dejanja (1, 3, 4, 5, 6, 7)

4.3.c Izbira in tesnoba

- a) Stiska ob izbiri
 - Občasna stiska (1, 6)
 - Tesnoba, strah (5)
 - Ne sigurnost (5, 7)
 - Obžalovanje (5)
- b) Pogojena stiska
 - Odsotnost občutka stiske pri nepomembnih odločitvah (2)
 - Stiska in tesnoba ob pomembnih odločitvah (2)
- c) Užitek ob izbiri
 - Izbira predstavlja užitek (3, 4, 6)
 - Motivacija (1)
- d) Razdvojenost
 - Razklanost med zadovoljstvom in frustracijo izbiranje (7)

4.3.d Izbira in svoboda

- a) Omejena izbira
 - Svoboda ob osebnih izbirah (1, 2, 3, 4, 7)
 - Odsotnost svobode ob odločitvah povezanih z denarjem (1, 2, 5)
 - Odsotnost izbire glede zaposlitve (6, 7)

Mladost in odraslost

4.4. Samoopredelitev

- a) Mladi
 - Kategorija mladih (2, 6, 7)
- b) Odrasel
 - Prezemanje odgovornosti za lastna dejanja (4)
 - Začetek odrasle poti (5)
- c) Na prehodu v odraslost

- Vmesnost (1, 3)

4.5. Poklicna smer

- a) Zanimanje (1, 4, 6, 7)
- b) Pozitivne izkušnje (2)
- c) Pogovor (5)

4.6. Osebnostne lastnosti

- a) Zaželeno
 - Pripravljenost pomagati (1, 4)
 - Sočutje (1)
 - Ambicioznost (1, 3, 6)
 - Delavnost (1, 3, 6)
 - Redoljubnost (1)
 - Točnost (1)
 - Zaščitništvo (1)
 - Umirjenost (2)
 - Prijaznost (2)
 - Odgovornost (2, 6, 7)
 - Realnost (2)
 - Vztrajnost (3)
 - Odločnost (3)
 - Odprtost navzven (3, 4)
 - Preprostost (3)
 - Človekoljubnost (4)
 - Odzivnost (4)
 - Usmerjenost v iskanje rešitev (5)
 - Analitičnost (7)
 - Racionalnost (7)
 - Intuitivnost (7)
- b) Manj zaželeno
 - Občutljivost (1)
 - Trma (3)
 - Nedostopnost (4)
 - Upornost (5)
 - Umik pred težavami (5)
 - Zmedenost (7)

4.7.a Najpomembnejše vrednote posameznika

- Družina (1, 2, 4, 6)
- Ljubezen (1, 2, 6, 7)
- Prijateljstvo (1, 2, 4, 6, 7)
- Skrbnost (1)
- Skromnost (1)
- Zdravje (2, 6, 7)
- Uspeh (2, 7)
- Poštenje (4)
- Mir (4)
- Sočutje (5)
- Iskrenost (5)
- Pozitivnost (5)
- Delavnost (5)

4.8.b Javne razprave o vrednotah mladih

- a) Nestrinjanje z javnimi razpravami o problematičnosti vrednot mladih
 - Spremenjen vrednotni sistem (1, 2, 3, 4, 5, 7)
 - (1) Nerazumevanje vrednot mladih (5, 7)
 - Negativni vzgled mladim (3)

- (1) Odražanje splošnih vrednot družbe in politike na mlade (3)
- (2) Problematičnost pozitivnih vrednot glede na vzglede družbe (3)
- b) Strinjanje o problematičnih vrednotah mladih
 - Problematično stanje mladih (6)
 - (1) Problematičnost vzgoje staršev, permisivna vzgoja (6)

Načrtovanje prihodnosti

4.9.a Življenjski cilji

- Kariera (1, 2, 5)
- Družina (1, 3, 5)
- Potovanja (1, 3, 7)
- Sreča (2, 6)
- Zdravje (2, 3)
- Stanovanje (3)
- Izobraževanje (3)
- Mir (4)
- Neodvisnost (4, 7)
- Zadovoljitev lastnih potreb (4)
- Dobronamernost (4)
- Zemljišče (5)
- Zadovoljstvo (6)
- Sodelovanje (7)
- Razvijanje sposobnosti (7)

4.10.b Načrti za prihodnost

- Zaposlitev (1, 2, 3, 5, 6)
- Nadaljevanje študija (1, 3, 4)
- Osamosvojitve (1, 4, 6)
- Zaključek študija (2, 7)
- Skupno življenje s partnerjem (2, 3)
- Družina (2, 3, 5, 6)
- Potovanja (3, 6)
- Polno življenje (2, 6)
- Pridobivanje izkušenj (7)

Iskanje poti do cilja

4.11.a Priložnosti za uresničitev ciljev

- a) Finančna stabilnost
 - Služba in redni dohodek (1, 6, 7)
- b) Prezem odgovornosti
 - Prezem odgovornosti za svoje cilje (2, 5)
 - Priložnost v sebi in volji (5)
 - Disciplina, pogum (4)
- c) Ljubezen (6)

4.12.b Pot do lažje uresničitve ciljev

- a) Zaposlitev
 - Več delovnih mest (1, 2, 3, 5, 7)
- b) Izobraževanje
 - Cenejše izobraževanje (5)
 - Več študijskih mest v domačem kraju (1)
- c) Stanovanje
 - Cenejša stanovanja (5)
- d) Prezem odgovornosti za svojo pot (4)
- e) Zadovoljstvo s sedanjim stanjem (6)

Tveganja in strategije spopadanja z njimi

- 4.13. Posameznikovo doživljanje življenjskih prehodov
- a) Odsotnost težav z življenjskimi prehodi
 - Brez težav ob prehodu na fakulteto (2)
 - Hitra prilagoditev različnim situacijam (3, 6)
 - b) Težave ob prehodu iz študija v zaposlitev
 - Podaljšanje prehoda iz študija v zaposlitev (2, 5)
 - (1) Strah pred odraslostjo in neuspehom (5)
 - (2) Negotovost (5)
 - (3) Nestabilnost (5)
 - c) Težave ob prehodu iz gimnazije na fakulteto (7)

Zaposlitev mladih

4.14.a Zaposlitvene možnosti mladih

- a) Slabe zaposlitvene možnosti mladih
 - Slabe možnosti za izobražene ljudi (1, 7)
 - Večje povpraševanje od ponudbe (1, 6, 5)
 - Velika konkurenca (6)
- b) Nepomembnost sposobnosti
 - Ključne veze in poznanstva (2, 6)
- c) Pozitivno dojemanje
 - Neomejene možnosti (4)
 - Predanost, pogum, pridnost (4, 5)
 - Zaupanje v širitev znanja in socialne mreže (3)
- d) Prilagoditev situaciji
 - Tuj trg (2, 6)
 - Perspektivnost tehničnih poklicev (6)
 - Prezem odgovornosti (3)
 - Znižanje standardov glede plače in položaja (3)

4.15.b Izkušnje zaposlenih

- a) Nepomembnost sposobnosti
 - Veze in poznanstva (1)
- b) Pomembnost sposobnosti
 - Prostovoljstvo (3)
 - Aktivnost (3, 4, 6)
 - Izkušnje (6)

4.16.c Izkušnje nezaposlenih

- a) Pomembne delovne izkušnje
 - Delo predstavlja možnost učenja in pridobivanja izkušenj (2, 7)
- b) Nezadovoljstvo z dosedanjim delom (5)

Prihodnja zaposlitev

- a) Tiho upanje
 - Zadržani optimizem glede zaposlitve v svoji stroki (2, 5)
- b) Nemogoča predstava o bodoči zaposlitvi (7)

4.17. Osnovna tveganja

- a) Osamosvojitve
 - Želja po samostojnem življenju (1, 2)
- b) Dvom v lastne sposobnosti
 - Premalo znanja iz fakultete (1)
 - Nesigurnost pri delu (1, 6, 7)
- c) Odvisnost
 - Finančna odvisnost (1, 2, 5)
- d) Zaposlitev
 - Razmišljanje o prekvalifikaciji poklica (2)
 - Skrb glede odobritve pripravništva (3)

- Skrb glede nadaljnje zaposlitve (3, 5, 7)
- Strah pred brezposelnostjo (3)
- e) Odsotnost tveganj

4.18. Strategije spopadanja s tveganji in nelagodnostmi

- a) Konstruktivno
 - Pozitivno mišljenje (1, 6)
 - Samo motivacija (2, 5)
 - Raziskava (2, 3, 4, 5)
 - Pogumno sprejemanje izziva (3, 6)
 - Previdnost (4)
 - Učenje iz napak (6)
 - Medsebojno povezovanje in dobri odnosi (7)
 - Razpoznavnost (7)
- b) Nekonstruktivno
 - Zapiranje vase (5)
 - Brezvoljnost (5)
 - Umik (5)

Družina

4.19. Opis posameznikove družine

- a) Zadovoljna družina
 - Zadovoljstvo v družini (2, 6)
 - Sposobnost uspešnega reševanje težav (2)
 - Različnost staršev (3)

4.20.b Vzgojni stil družine

- a) Permisivna vzgoja
 - Zaščitniška mama (6, 7)
 - Svobodna volja (7)
 - Odsotnost očeta (7)
 - Želja po večji samostojnosti (6)
- b) Avtoritativna vzgoja
 - Občasna fizična kazen (3)
- c) Vzgoja za odgovornost (3)
 - Jasno postavljene meje (1, 2, 3, 4)
 - Učenje iz lastnih napak (1, 3, 4)
 - Podpora ob odločanju (3)
- d) Vmes
 - Med permisivno in avtoritarno (1, 6)

4.21.c Pogajanje o željah s starši

- a) Možnost pogajanja o željah
 - Pogajanje je odvisno od vrste želje (2, 3, 4, 5, 6, 7)

Priprava na spopadanje s tveganji

4.22.a Družina in tveganje

- a) Nestrezen zgled v družini
 - Slabo ravnanje s tveganji (1, 6)
 - (1) Umik pred težavami, strah, tesnoba (1)
- b) Dober zgled v družini
 - Pogumno soočanje z izzivi (4)
- c) Odgovornost posameznika (5, 6)
- d) Izkušveno učenje (3)
- e) Samopomoč (2)
 - Delo na sebi (1)
 - Organizacija (5)
 - Volja (5)

- f) Pomoč družine (5, 7)
- g) Pogovor (3)
- h) Terapevtska pomoč (1)

4.23.b Šola in tveganje

- a) Uspešno učenje ravnanja s tveganji
 - Študij dal ogromno znanja (1)
 - Razumevanje možnosti uspešnega ravnanja s tveganji (1)
 - Močna osebnost (5)
 - Izkustveno učenje (3)
- b) Večja izpostavljenost tveganjem v šoli (2)
- c) Pomoč
 - Samopomoč (2)
 - Pomoč drugih (2, 7)
- d) Neuspešno učenje ravnanja s tveganji
 - Dvom v šolski sistem (4, 7)
 - Šola nauči premalo (4)
 - Šola posamezniku ne da potrebne hrbtenice (4)
 - Umik (5)

4.24. Učenje uspešnega ravnanja s tveganji

- Starši (1, 2, 3, 4, 5, 6)
- Posameznik sam (1, 2, 7)
- Šola (1, 4, 6)
- Prijatelji (6)
- Izkušnje (2, 3, 7)

Pomoč

4.25.a Viri pomoči

- Družina (1, 3, 4, 5, 6, 7)
- Prijatelji (1, 3, 4, 5, 7)
- Terapevtska pomoč (1)
- Samopomoč (2)
- Partner (3, 4, 5, 6)

4.26.c Izkušnje s pomočjo

- a) Uspešnost pomoči (3, 4, 5, 7)
 - Uspešna pomoč prijateljice ali psihoterapevta (1)
 - Moralna podpora (2)
 - Zaupanje v strokovno pomoč (6)
 - Zaupanje v pomoč ljudi (6)
- b) Neuspešnost pomoči
 - Pomoč vodi v konflikt (5)

4.27.c Dodatna pomoč za soočanje s tveganji in izzivi sodobne družbe

(1) Iskanje virov zunaj sebe

- a) Prenovljen družben sistem
 - Denar (2)
 - Bolj prijazen družbeni sistem za mlade (1, 4)
 - Priložnost za finančno in stanovanjsko osamosvojitve (3, 5)
 - Več delovnih mest (5)
- (2) Iskanje virov v sebi
- b) 1. Odvisno od drugih
 - Izkušnje (2)
 - Dodatno izobraževanje (6)
- b) 2. Odvisno izključno od posameznika
 - Več discipline (4)
 - Več ustvarjalnosti (4)
 - Več samozavesti (7)
 - Pozitivno razmišljanje (6)

9 POVZETEK

S teoretičnim pregledom sem v diplomski nalogi skušala osvetliti problematiko mladih, spoznati osnovna tveganja in nelagodnosti, s katerimi se srečujejo v vse kompleksnejšem svetu. Socialni delavec, ki želi delovati na področju mladih, bi moral usvojiti vse znane teorije in značilnosti, ki vplivajo na življenjski svet mladih, saj bo tako veliko lažje razumel mlade in ustvarjalne razsežnosti njihovega delovanja ter se jim približal. Razumeti mora, kaj pomenijo in prinašajo družbene spremembe v sodobnem življenju mladih. V ta namen sem v nalogi predstavila vse pomembnejše teorije, značilnosti in spremembe.

V prvem sklopu teoretičnega dela naloge sem opredelila obdobje mladosti in spremenjene življenjske razmere mladih. Posebej sem se osredotočila na obdobje mladih odraslih. V drugem sklopu sem opredelila sodobno družbo, ki jo lahko poimenujemo »družba tveganja«. Osvetlila sem družbene okoliščine, ki vplivajo na težak in nelagoden položaj mladih. Mladi so se znašli v precej negotovem, nestabilnem in neobvladljivem položaju, ki je posledica družbenega sistema iz preteklega obdobja. Soočajo se s pojavom individualizacije, ki ima velik vpliv na mlade, saj je integracija v družbo postala njihova odgovornost. Sodobna družba je prežeta s številnimi možnostmi in od vsakega posameznika je odvisno, kako se bo znašel v tej pluralni družbi. V nadaljevanju sem predstavila vrednotne in življenjske usmeritve mladih, ki se kažejo v vrednotnem preobratu. V tretjem sklopu sem se dotaknila tveganj in negotovosti, s katerimi se mladi soočajo, in predstavila strategije ravnanja z njimi. Nenehno se srečujemo s kriznimi življenjskimi dogodki in zelo pomembno je, kako reagiramo nanje. Starši so prvi vzorniki, saj družina v prvi vrsti oblikuje posameznika, zato sem izpostavila naloge, ki naj bi jih ta v otroštvu in mladostništvu opravila ter s tem »opremila« s sposobnostmi uspešnega obvladovanja tveganj v sodobni družbi. Opisala sem različne vzgojne stile in posledice vpliva na posameznika ter opredelila pojem uspešne družine. Izpostavila sem vzgojno vlogo izobraževalnih sistemov in nakazala pot do avtonomnega posameznika, sposobnega konstruktivnega soočanja z izzivi. V zaključku sem predstavila možnosti, ki jih lahko ponudi socialni delavec na tej poti.

V raziskovalnem delu naloge sem raziskala življenjski svet mladih odraslih v sodobni družbi in ugotovila, s katerimi tveganji se srečujejo in kako se z njimi spopadajo. Zaznala sem povezavo med načinom soočanja s tveganji staršev in kasnejše oblikovanje lastnih strategij

intervjuvancev. Če so se starši uspešno soočali s tveganji, so dobili dober vzgled, zaupanje in občutek kompetentnosti, kar je pomembno pripomoglo k oblikovanju uspešnih strategij. Ugotovila sem, da obstajajo razlike med zaposlenimi in nezaposlenimi intervjuvanci predvsem v različnih nazorih in pogledih na življenje. Zaposleni intervjuvanci so aktivni, pozitivno naravnani, ni jih strah današnjega časa, namesto težav iščejo rešitve, v družbi se počutijo dobro, možnost izbire jim bogati življenje in predstavlja pozitivno priložnost. Na drugi strani nezaposlene intervjuvanke zaznavajo predvsem negativne učinke družbe, imajo občutke prevaranosti, možnost izbire pa jim pogosto pomeni stisko in večji napor ob izbiri. Na podlagi ugotovitev lahko potrdim teorijo, ki jo zagovarja Ule (2002a). Ta razvršča mlade v dve kategoriji, na zmagovalce in poražence. Potrjujem tezo, da so tveganja mladih usmerjena predvsem v spremenjen trg delovne sile in s tem povezane kompetence.